

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Dr. Torzsa István

**Az észak-koreai nukleáris program és annak
hatása Északkelet-Ázsia biztonságára**

TÖRTÉNETTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Vezető: Dr. Gergely Jenő DSc

Új- és jelenkori egyetemes történeti program

Vezető: Dr. Székely Gábor DSc

Témavezető: Dr. habil. Benkes Mihály CSc

A bíráló bizottság elnöke: Dr. Székely Gábor DSc

opponensek: Dr. Jordán Gyula CSc

Dr. Szauter Lajos CSc

titkár: Dr. Búr Gábor PhD

további tagok: Dr. Urbán Aladár DSc

Dr. Prandler Árpád CSc

Budapest, 2006.

Az észak-koreai nukleáris válság és annak hatása Északkelet-Ázsia biztonságára

I. Bevezető	4 o.
II. Történelmi áttekintés	8. o.
III. Északkelet-Ázsia biztonsági helyzete a XX. század végén	21. o.
III.1. Változások a Koreai-félszigeten	25. o.
III.2. Biztonsági kockázatok Északkelet-Ázsiában	27. o.
III.3. A biztonsági kérdés katonai megközelítése	30. o.
III.4. Az enyhülés jelei a KNDK-ban	34. o.
IV. Északkelet-Ázsia nagyhatalmainak védelmi és katonai politikája	38. o.
IV.1. Amerikai Egyesült Államok	38. o.
IV.2. Japán	40. o.
IV.3. Kína	41. o.
IV.4. Oroszország	43. o.
V. A KNDK nukleáris és rakétafejlesztési programja	44. o.
V.1. Dél-Korea és az Amerikai Egyesült Államok az észak-koreai nukleáris válságban	44. o.
V.2. A KNDK tömegpusztító fegyverei	45. o.
V.3. A KNDK nukleáris programja	46. o.
V.4. Amerikai–észak-koreai tárgyalások	58. o.
V.4.1. Carter phenjani tárgyalásai	64. o.
V.4.2. A párbeszéd folytatása és megállapodás	66. o.

V.5.	Oroszország, Japán és Kína viszonyulása az északi nukleáris programhoz	71. o.
V.6.	A Keretmegállapodáson keresztül a rakétafejlesztési moratóriumig	73. o.
V.6.1.	Észak-Korea álláspontja	73. o.
V.6.2.	Amerikai-KNDK tárgyalások az USA szemszögéből	77. o.
V. 7.	A Koreai-félsziget Energiafejlesztési Szervezete (KEDO)	79. o.
V.7.1.	A megállapodás	79. o.
V.7.1.1.	Az Amerikai Egyesült Államok álláspontja	81. o.
V.7.1.2.	Dél-Korea pozíciója	82. o.
V.7.1.3.	Japán véleménye	83. o.
V.7.1.4.	Észak-koreai megközelítés	85. o.
V.8.	A koreai atomenergetikai állomás (KSNP) kiválasztása	86. o.
V.9.	Az észak-koreai tömegpusztító fegyverek státusza	89. o.
V.9.1.	Rakétafejlesztési program	90. o.
V.9.2.	Vegyi és biológiai fegyverek	99. o.
VI.	A második nukleáris válság	102. o.
VI.1.	James Kelly phenjani látogatása	102. o.
VI.2.	Az észak-koreai nukleáris válság és a Bush-doktrina	106. o.
VI.3.	A háromoldalú tárgyalások	113. o.
VI.4.	A Bush-doktrina alapelvei	116. o.
VI.4.1.	Erkölcsei abszolutizmus	116. o.
VI.4.2.	Hegemonista unilateralizmus	118. o.
VI.4.3.	Offenzív realizmus	120. o.

VI.5. Kilátások Észak-Korea számára	122. o.
VI.6. A Bush-doktrina kínai és orosz szempontból	125. o.
VII. A hatoldalú tárgyalások	129. o.
VII.1. Az első forduló	131. o.
VII.2. A második forduló	136. o.
VII.3. A harmadik forduló	139. o.
VII.3.1. Újabb phenjani bejelentés	142. o.
VII.4. A negyedik forduló	143. o.
VII.4.1. A tárgyalások felfüggesztése	146. o.
VII.4.2. A tárgyalások folytatása, megállapodás	150. o.
VII.5. A nagyhatalmak álláspontja az észak-koreai tömegpusztító fegyverek kérdésében	153. o.
VII.5.1. Amerikai Egyesült Államok	153. o.
VII.5.2. Japán	155. o.
VII.5.3. Kína	156. o.
VII.5.4. Oroszország	158. o.
VIII. Összegzés	161. o.
Mellékletek	168. o.
Függelék	209. o.
Felhasznált irodalom	219. o.

1. Bevezető

James A. Kelly, az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának **helyettes államtitkára** 2002. október 4-én hivatalos **látogatást tett Phenjanban**, ahol *Kang Szok-dzu* első külügyminiszter-helyettes a tárgyalások során utalást tett arra, hogy a **KNDK folytatja az urándúsítási programját**, amiből az amerikai vezetés azt a következtést vonta le, hogy Észak-Korea továbbra sem mondott le a nukleáris fegyver előállítására irányuló törekvéseiről.¹ Valójában ezzel a látogatással indult el a **második nukleáris válság** a Koreai-félszigeten. Washingtonban úgy értékelték, hogy az észak-koreai magatartás, a korábban mindent tagadás állapotából eljutott arra a szintre, amikor bizonyos mértékig elismerték a nukleáris program folytatását.²

Bár az amerikai vezetés egy ideig hallgatott az észak-koreai információkról, amelyeket ellenőrizni kívánt, a látogatást követően a helyzet gyorsan eszkalálódott. 2002 decemberében az észak-koreai vezetés a korábban bezárt Jongbjon-i nukleáris létesítmény újbóli megnyitása mellett döntött, illetve 2003. január 10-én bejelentette kilépését az Atomsorompó Szerződésből, az NPT-ből (Nuclear Non-Proliferation Treaty),³ februárban pedig – az addig működésében leállított - 5 MW-os atomreaktort is újraindították.⁴

A kialakult válság rendezésére lettek volna hivatottak a 2003 áprilisában, Pekingben megkezdett **háromoldalú tárgyalások** – az Amerikai Egyesült Államok, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és a Kínai Népköztársaság részvételével – fóruma. Gyakorlatilag tisztázni kellett volna, hogy miért került sor a KNDK és az USA között az első nukleáris válságot lezáró Keretmegállapodás⁵ (Agreed Framework) rendelkezéseinek megsértésére. A megállapodást – aláírásakor – minden érintett fél üdvözölte, hiszen azzal lezárult egy feszült időszak, amelynek során a *Clinton* adminisztráció már azt is megvizsgálta, hogy miként, milyen anyagi és emberáldozat mellett lehetne a válságot katonai eszközökkel rendezni.

---

¹ Korea Focus, Szöul, 2003. július-augusztus Vol.11.No.4, 51.o.

² Korea Focus, Szöul, 2003. szeptember-október, Vol. 11, No.5, 53. o

³ Statement of DPRK Government on its Withdrawal from NPT, www.globalsecurity.org/wmd/library/news/dprk-030110-kcna01.htm

⁴ www.nti.org/e_research/profiles/Skorea/Nuclear/3045_4405.html

⁵ A Keretmegállapodást 1994. október 21-én Robert Gallucci amerikai külügyi helyettes államtitkár és Kang Sok Ju észak-koreai külügyminiszter-helyettes írta alá Genfben. Lásd: Don Oberdorfer, „The Two Koreas”, Basic Books, 2001

Észak-Korea, amelyet vitathatatlan felelősség terhelt mind az első, mind a második nukleáris válság kirobbantásáért a Koreai-félszigeten, saját, „csucshés”⁶ berendezkedésű rendszerének megvédése céljából, az USA-val való alkupozíciójának javítása érdekében minden eszközt megragad, nem riad vissza a feszültség kiélezésétől. Ezzel együtt tisztában van azzal, hogy a nukleáris fegyver legfeljebb időlegesen biztosít számára időt a komoly tárgyalások megkezdése előtt.

Kétségtelen, a helyzet minden szempontból rosszabb napjainkban, mint volt a '90-es évek elején. A tárgyalásokra koncentráló Clinton elnökkel szemben, aki **külgyminiszterét is elküldte Phenjanba**⁷ és **maga is kész lett volna oda ellátogatni, Bush** elnök a beiktatását követő első pillanattól az **erő pozíciójából kíván tárgyalni Észak-Koreával**. Azzal, hogy a **phenjani rezsimet** – Irakkal és Iránnal együtt – a „**gonosz tengelyéhez**”⁸ **sorolta**, egyúttal ki is jelölte az utat *Kim Dzong Il* számára. Márpedig – ismerve az ottani gondolkodást – Phenjan szemszögéből nézve az egyetlen „logikus” megoldás az észak-koreai nép számára változatlanul veszélyt jelentő Egyesült Államokkal szembeni egységes fellépés, az ország minden áron történő megvédésére irányuló összefogás. Ebben a nukleáris eszközök, vagy az azokkal való fenyegetés, esetleg „blöffök” fontos szerephez jutottak. Ezzel a phenjani vezetés azt is jelezte, országa nem lesz második Irak, az ország szuverenitásának megvédése érdekében készek a legvégsőkig elmenni. Számos – közöttük amerikai – szakértő is osztja a fentieket, és nem tartják kizártnak, hogy egy, a KNNDK-t ért támadás esetén készek lennének nukleáris, illetve egyéb tömegpusztító fegyvereiket is bevetni.

Vitatott, hogy Phenjanban mennyire veszik figyelembe az Egyesült Államokat ért terrorista támadást követően kialakult új nemzetközi rendet, a szeptember 11-e által kiváltott sokk-hatást, amely eredményeként Washingtonban a „velem vagy ellenem” kategóriára osztották a világot és mindent és mindenkit a terrorizmus elleni harchoz való hozzájárulásán

---

⁶ A KNNDK irányadó filozófiája a csucshe – 'Juche' (önerőre való támaszkodás). Észak-koreai ideológusok szerint a csucshe Kim Ir Szen „eredeti, briliáns és forradalmi hozzájárulása a nemzeti és nemzetközi gondolkodáshoz”. Eredetileg a marxizmus-leninizmus továbbfejlesztéseként indult. Később teljesen önálló ideológiai irányt vett, amelyen keresztül az észak-koreai nemzet eljuthat a 'chaju' (függetlenség) szakaszába, amihez a 'charip' (önfentartás) és a 'chawi' (önvédelem) adja meg a szükséges eszközöket. A KNNDK megalakulását követően a marxizmus-leninizmus és a sztálinista rendszer építése határozta meg a KNNDK életét. Az 1950-es években a kínai-szovjet kapcsolatokban bekövetkezett nehézségek hatására Észak-Koreában a marxizmus-leninizmust a maoizmussal, a konfucianizmussal és a koreai hagyományokkal ötvöző csucshe vált az uralkodó ideológiává. Lásd: Paul French, „North Korea, The Paranoid Peninsula, a Modern History”, Zed Books Ltd, London and New York, 2005, 30-31. o.

⁷ Don Oberdorfer, „The Two Koreas”, Basic Books, 2001

⁸ Jinwook Choi, „A Critical Juncture, The 2004 U.S. presidential Election and the North Korean Nuclear Crisis”, Korea Institute for National Unification, 2004, 28. o.

keresztül értékelnek. Az amerikai vezetés eddig sem volt hajlandó tolerálni, de ebben a szituációban különösen élesen zárkózik el attól, hogy Észak-Korea nukleáris eszközt gyárthasson, birtokolhasson, esetleg egyéb tömegpusztító eszközöket gyártson és adjon el terrorista csoportoknak, az Egyesült Államokkal ellenséges viszonyban lévő országoknak. Ezért az USA törekvése nemcsak az északi nukleáris program megakadályozása, hanem annak elérése is, hogy a KNDK véglegesen adja fel rakétafejlesztési törekvéseit is.

Amennyiben az **észak-koreai** vezetés nem mutat hajlandóságot arra, hogy leállítsa nukleáris és egyéb **tömegpusztító fegyverzetprogramját** (Weapons of Mass Destruction – WMD), a Koreai-félsziget a jelenlegi viszonylag kiszámítható, a két Korea és az érintett nagyhatalmak párbeszédén alapuló nyugalmi állapotból egy újabb, az 1993-94-es helyzethez hasonló instabilitás elé néz, ami **kedvezőtlen hatást gyakorolna Északkelet-Ázsia térségére** is. A kialakult helyzet rendezésére hivatott **hatoldalú tárgyalások** – USA, KNDK, Koreai Köztársaság, Japán, Kína és Oroszország – keretében lehetőség nyílt a mielőbbi eredmény elérésére. Bár a kilátások – a részbeni haladás ellenére – sem kecsegtetőek, hiszen 2004 júniusa, a Pekingben megtartott harmadik plenáris ülést követően Észak-Korea csak 13 hónappal később, 2005 augusztusában volt nyitott az újabb megbeszélésekre. A tárgyalások tükrében van remény arra, hogy 2005 meghozza a várt eredményt. Ehhez elengedhetetlen, hogy Észak-Korea legközelebbi szövetségese, Kína, amely együttműködik az Egyesült Államokkal a nemzetközi terrorizmus elleni harcban és maga sem érdekelt abban, hogy egy újabb nukleáris hatalom jelenjen meg a szomszédságában, mielőbb érje el, hogy Phenjan visszatérjen a tárgyalásokhoz. Ehhez azonban amerikai gesztusokra is szükség lesz. Nemcsak azt kell kommunikálniuk, hogy az USA nem tervez semmilyen katonai lépést Észak ellen – ahol Irak tükrében ez komolytalan ígéret –, hanem az eddigieknél is egyértelműbben kell felvázolni azt a menetrendet, amelyre a nukleáris program végleges és ellenőrizhető feladásáért számíthatnak.

Az észak-koreai tömegpusztító fegyverek gyártására irányuló program komoly veszélyt jelent Japán számára is. Tokióban is el kell dönteni, hogy minek tulajdonítanak elsőbbséget: a kialakult válságnak a hatoldalú tárgyalások keretében történő mielőbbi rendezésének, vagy az Észak-Korea által elrabolt japán állampolgárok ügye tisztázásának. Míg az előbbi kérdés része a multilaterális fórumnak, az utóbbi e keretben történő megvitatásától elzárkózik a KNDK. Sőt azzal is fenyegetőzik, hogy ragaszkodni fog Japán kizárásához a pekingi folyamatból, ha az nem változtat pozícióján. Ezért – vélhetően – közös

érdek fűződik ahhoz, hogy az elrabolt japán állampolgárok sorsát kétoldalú tárgyalások keretében tisztázzák, amihez Japánnak meg kell kapnia minden támogatást a nemzetközi közösségtől is.

Egy katonai konfliktus következtében Dél-Korea lenne a legnagyobb veszélyben. Közismert, hogy a demarkációs vonal északi oldalán mintegy 800 ezer katona áll teljes készenlétben. A DMZ légvonalban 50 km-re van Szöültől. Ez a távolság olyan kicsi, hogy a több mint tízmilliós főváros hagyományos tüzérségi eszközökkel is elérhető, amelyekből ugyancsak bőven telepítettek Északon. Ezért Dél-Koreának is alapvető érdeke fűződik ahhoz, hogy a gyakorlatban valósuljon meg a nukleáris eszközöktől mentes Koreai-félszigetre vonatkozó célkitűzés, erősödjék a két Korea közötti együttműködés, amelyre az elmúlt évek során több példa is adódott.

E dolgozat célja, hogy bemutassa azt a környezetet, amely az első, majd második nukleáris válsághoz vezetett, illetve ráirányítsa a figyelmet a KNDK WMD programjára, a térségben érintett nagyhatalmak, a pekingi hatoldalú tárgyalások résztvevőinek érdekeire, álláspontjára, a kialakult helyzetnek az északkelet-ázsiai régió biztonságára gyakorolt hatására. Jelezze továbbá azt a folyamatot, amely a KNDK egész mentalitását, a válságról-válságra való politizálást jelentette az elmúlt évtizedek során.

A jelenlegi helyzetben a megoldás a phenjani vezetés kezében van, amely választhat a nukleáris program folytatása – ez esetben a teljes elszigetelődés, nemzetközi szankciók kockáztatása – mellett, vagy a pekingi hatoldalú tárgyalások keretében és az azok mentén tartott közvetlen USA-KNDK konzultációk eredményeként létrejövő, kölcsönösen elfogadható megállapodás aláírása mellett, ami időt adhat a sztálinista típusú rendszernek sorai rendezéséhez, a rezsim létének meghosszabbításához.

II. Történelmi áttekintés

Az Egyesült Államok és Észak-Korea közötti kapcsolatokat alapvetően a hidegháború időszaka határozta meg a múltban és – részben – napjainkban is. Ebben döntő szerepet játszott a térség két szuperhatalma, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió.

Az 1950-53 közötti koreai háború – bár számos résztvevője volt⁹ – alapvetően a két nagyhatalom térségbeli befolyásának kérdéséről szólt. Washingtonban egy egységes, kapitalista Koreát szerettek volna látni, míg Moszkvában ugyancsak egységes, de ellenkező előjelű országban voltak érdekeltek. A koreai nép számára tartós megosztottságot és a mai napig be nem gyógyuló sebeket eredményező háború az USA és a Szovjetunió számára térségbeli befolyásuk erősödését eredményezte. Északon megnőtt a szovjet befolyás, Délen *Li Szin-man* személyében egy Amerika-barát, erősen antikommunista vezető került államfői pozícióba.

A koreai háború előtt az Egyesült Államok számára Korea nem bírt különös jelentőséggel. Ezt támasztja alá, hogy 1950. január 12-én a washingtoni Nemzeti Sajtóklubban mondott beszédében *Dean Acheson* amerikai külügyminiszter világosan kifejtette, hogy az Egyesült Államok katonai érdekei Okinawától Japánon át a Fülöp-szigetekig terjednek. Gyakorlatilag kizárta Koreát, amelyet nem tekintett az USA számára fontosnak és így nem is ígért támogatást egy külső agresszió esetére.¹⁰

⁹ Eric Hobsbawm, *The Age of Extremes*, Vintage Books, A Division of Random House, Inc. New York, 1996, 237. o.

¹⁰ U.S. Department of State Bulletin, Vol. XXII. No. 551, (January 23, 1950) 116. o. és *Military, Korean War*, www.globalsecurity.org/military/ops/korea.htm, Henry Kissinger, „Diplomacy”, Simon and Schuster Rockefeller Center, New York, 1994, 475-476. o.

A volt külügyminiszter visszaemlékezései szerint a védelmi vonalat MacArthur tábornok, az egyesített fegyvernemek vezérkari főnökével összhangban jelölték ki. „This defensive perimeter runs along the Aleutians to Japan and then goes to the Ryukyus. The defensive perimeter runs from the Ryukyus to the Phillipine Islands.” Annak érdekében, hogy a miniszter szavait ne értsék félre, hozzátette: „So far as the military security of other areas in the Pacific is concerned, it must be clear that no person can guarantee these areas against military attack.” A miniszter rámutatott továbbá, hogy a Kelet és Nyugat közötti régi kapcsolatoknak vége Ázsiában. Azt, hogy Korea nem kapott kellő figyelmet ebben az időben az Egyesült Államok részéről, Acheson alátámasztja azzal is, hogy 1950. január 19-én a Kongresszusban leszavazták – 193:192 arányban – a Dél-Koreának adandó amerikai segítyt, ami kétségtelen károkat okozott a kétoldalú kapcsolatokban. A hibát ugyan orvosolták 1950. február 14-én, de meg nem történtté tenni nem tudták. A miniszter megfogalmazása szerint „Later it was argued that my speech 'gave the green light' to the attack on South Korea by not including it within the 'defensive perimeter'. This was specious.” Acheson szerint, amennyiben az oroszok figyelemmel kísérték az Egyesült Államok lépéseit a Távols-Keleten, akkor láthatták a Koreából történő csapatkivonási tárgyalásokat, a jelentéktelen segíty leszavazását, illetve az egyre inkább intenzívvé váló tárgyalásokat Japánnal békszerződés kötéséről. Lásd: *Dean Acheson, „Present at the Creation: My Years at the State Department”*, New York, W.W. Norton, Inc., 1969, 355-358. o. A miniszter kijelentését a mai napig is különböző módon értelmezik. Dél-

Tom Connally amerikai szenátor 1950 májusában ennél is messzebb ment, amikor kijelentette, a Szovjetunió bármikor kiterjesztheti befolyását Dél-Koreára és ebben az Egyesült Államok aligha fogja megakadályozni, nem kockáztat egy katonai konfliktust, mivel Korea „nem igazán fontos az Egyesült Államok számára”.¹¹ A külügyminiszter biztonsági elképzelései és a szenátor kijelentései felbátorították Észak-Koreát, amely 1950. június 25-ének hajnalán széles körű támadást intézett Dél-Korea ellen.¹²

Forrás: MacArthur, The Korean War¹³

Az 1950-ben kitört háború eredményezett módosulást az amerikaiak gondolkodásában. Dél-Korea később a kommunizmussal szembeni védőfal szerepét töltötte

---

Koreában ugyanakkor az általános megítélés szerint az minimum félreérthető volt és akik akarták, félre is értették.

¹¹ „... Korea was not very important to the United States.” U.S. News and World Report, June 5, 1950

¹² 1950 júniusára az észak-koreai fegyveres erők létszáma 150-200 ezer fő között volt, 10 gyalogos hadosztály, egy-egy harckocsizó és légierő egység. Számos automata fegyverrel, T-34-es harckocsival, Jak harci repülővel rendelkeztek, miközben a dél-koreai hadsereg létszáma nem érte el a 100 ezer főt, nem volt elég harckocsijuk, nehéz tüzérségük, repülőgépek. Lásd: South Korea – A Country Study, Library of Congress

¹³ <http://history1900s.about.com/gi/dynamic/offsite.htm?site=http://www.pbs.org/wgbh/amex/macarthur/maps/koreatxt.html>

be a térségben. Ezt erősítendő, az Egyesült Államok jelentős katonai és pénzügyi támogatást nyújtott Dél-Korea számára. Az 1953 és 1961 közötti támogatás összege elérte a 2 Mrd USD-t, a dél-koreai GDP mintegy 10 %-át.¹⁴ 1953 augusztusában *Dulles* amerikai külügyminiszter, *Li Szin-man* dél-koreai elnök és *Pjon Jong The* külügyminiszter kidolgozta az Egyesült Államok és a Koreai Köztársaság közös védelmi szerződésének tervezetét, amelyet 1953. október 1-jén írtak alá. Hatályba az amerikai Szenátus, illetve a dél-koreai Nemzetgyűlés által történt ratifikálás után lépett. A mai napig is ez a szerződés képezi a keretét az amerikai – dél-koreai biztonsági együttműködésnek.¹⁵

Dél-Korea státusza a '60-es évek elején sem változott az USA gondolkodásában. Az 1961. május 16-i katonai államcsínnyel hatalomra került *Pak Csong Hi* vezette Forradalmi Bizottság hatpontos nyilatkozatában deklarálta, hogy az új kormány

- antikommunista irányvonalat követ;
- tiszteletben tartja az ENSZ Alapokmányát és minden más nemzetközi szerződést, szoros együttműködésre törekszik az Egyesült Államokkal és a többi szabad nemzettel;
- fellép a korrupció ellen és új erkölcsi követelményeket vezet be;
- a gazdaságban szerepet kap az önerőre való támaszkodás;
- cél a nemzet egyesítése;
- a kormányt tisztességes és hozzáértő vezetők irányítják.¹⁶

A katonai junta gyorsan konszolidálta helyzetét. Ennek ellenére az Egyesült Államok eleinte fenntartással viszonyult irányába. Bizonyos feltételek teljesítése esetén azonban nem látta akadályát az új rezsim támogatásának. Ezt lényegében *Pak Csong Hi* tábornok 1961. novemberi washingtoni látogatása hozta meg. *Kennedy* elnök elfogadta, hogy a katonai

---

¹⁴ Kwang-II Baek, *Korea and the United States, A Study of the ROK-U.S. Security Relationship within the Conceptual Framework of Alliances between Great and Small Powers*, Research Center for Peace and Unification of Korea, 1988

¹⁵ Erről az Egyesült Államok 1954. január 28-án értesítette a szöuli kormányt, amely az 1954. február 1-i jegyzékével igazolta azt vissza. Congressional Research Service: Report for Congress, www.fas.org/man/crs/94-300f.htm és Kwang-II Baek, „Korea and the United States, A Study of the ROK-U.S. Security Relationship within the conceptual Framework of Alliances between Great and Small Powers”, Research Center for Peace and Unification of Korea, Seoul, 1988, 54-55. o. A megállapodás két fő célt szolgált: 1) Megelőzni minden újabb, téves értelmezésből eredő kommunista agressziót a Koreai-félszigeten, illetve 2) Formális garanciát adni Dél-Korea kormányának és népének az Egyesült Államok elkötelezettségéről egy külső támadással szemben. John Foster Dulles ezzel kapcsolatban aláhúzta: „Vitathatatlan, hogy a koreai háborúra nem került volna sor, ha a kommunista agresszorok tisztában lettek volna azzal, hogy mit fog tenni az Egyesült Államok és az Egyesült Nemzetek Szervezete. Elszámították magukat. Arra számítottak, hogy csak a Koreai Köztársaság ellenállásával kell számolniuk, amely abban az időben egy kis létszámú fegyveres erővel rendelkezett, amely elsődleges feladata a belső rend fenntartása volt.” U.o.

¹⁶ I.m. 60. o.

rendszer 1963 nyarán áttér a civil kormányzásra. A látogatásról kiadott közös közlemény leszögezte, hogy az Egyesült Államok elkötelezett marad a Koreai Köztársaság biztonsága iránt, folytatja a gazdasági támogatást és a katonai segélyek folyósítását.¹⁷

Bár az 1962-ben kirobbant kubai rakétaválság egy időre ismét elvonta az amerikai vezetés figyelmét a Koreai-félszigetről, a szoros kapcsolat azért nem lazult.

A kubai válság kapcsán Észak-Korea elítélte az Egyesült Államokat, támogatta *Castrot*. A szovjet kapituláció, Szöul és Tokió együttműködésének erősödése az Egyesült Államokkal, illetve a '60 évek elején a szovjet-kínai kapcsolatokban mutatkozó feszültség, a *Hruscsov* vezette új politikai irányvonal azt eredményezte, hogy *Kim Ir Szen* lazított az addigi Moszkva-barát kapcsolatán. A viszony *Brezsnyev* hatalomra kerülése után javult ismét, amit jelentős mértékben elősegített a folyamatosan erősödő USA – Dél-Korea közötti katonai együttműködés.¹⁸ Dél-Korea részvétele a vietnami háborúban ugyancsak a szovjet kapcsolatok javítására ösztönözte az észak-koreai vezetést.¹⁹

Az Egyesült Államoknak döntő szerepe volt abban is, hogy 1965. június 22-én Dél-Korea és Japán felvette a diplomáciai kapcsolatot. Ezt megelőzően azonban rendezni kellett több kérdést, közöttük a gyarmati megszállás idejéből adódó tulajdonviszonyokat, a „Béke Vonal” (Rhee Line) menti halászatot, a Japánban élő koreaiak jogi helyzetét, Japán területi igényét Tokto szigetét illetően – megjegyzendő, hogy a vita 2005-ben ismét fellángolt, mivel Japán újból jogot formált a szigetre – a Koreából elrabolt műkincsek ügyét, illetve a Japánban lévő koreaiak Észak-Koreába történő repatriálását.²⁰

¹⁷ Se-Jim Kim, Documents on Korean-American Relations, Research Center for Peace and Unification, Seoul, 1976, 272. o.

¹⁸ Paul French, North Korea, the Paranoid Peninsula – a Modern History, Zed Books, London and New York, 2005, 186.o.

¹⁹ A Koreai Köztársaság 1964 szeptemberétől vett részt a vietnami háborúban, ahol 1966 és 1973 között összességében mintegy 50 ezer fős csapatkontingenssel volt jelen. Hivatalosan ugyan Dél-Vietnam kérte a dél-koreai csapatok küldését, valójában arra amerikai kezdeményezésre került sor. Az Egyesült Államok politikai és katonai szempontból egyaránt szükségesnek tartotta a dél-koreai jelenlétet Vietnamban. Ezzel Szöul demonstrálta, hogy szolidáris az Egyesült Államok harcával. Dél-Korea részvétele a háborúban némileg csökkentette az Egyesült Államokon belüli tiltakozást a háborúval szemben, másrészt megosztotta a terheket. Az Egyesült Államok a Vietnam elleni háborút ugyanúgy a kommunizmussal szembeni fellépésként kezelte, mint a koreai háborút, ahol a szövetséges csapatok a Kína és a Szovjetunió által támogatott Észak-Korea ellen léptek fel, miként a Vietkong és az észak-vietnami kommunisták elleni harcban is, akik szintén a két kommunista nagyhatalom támogatását élvezték. V.ö. „Why the United States Requested ROK Troops in Vietnam”. Kwang-II Baek, Korea and the United States, A Study of the ROK-U.S. Security Relationship within the Conceptual Framework of Alliances between Great and Small Powers, Research Center for Peace and Unification of Korea, 1988, 77-80. o.

²⁰ Government of the Republic of Korea, White Paper of the ROK-Japan Talks, Seoul, Korea, 1965 és Korea Annual 1966, Seoul: The Hapdong News Agency, 1966, 114-119. o.

A koreai háborút követően Észak- és Dél-Korea között gazdasági verseny indult, amely kimenetele hamar eldőlt. Komoly kihatása volt a félsziget helyzetére annak, hogy az Egyesült Államok garantálta Dél-Korea biztonságát, jelentős gazdasági támogatást nyújtott számára, és a Pak Csong Hi vezette kormány antikommunista álláspontja miatt szemet hunyt az emberi jogok dél-koreai megsértése felett.²¹

Az adott helyzetben változást *Nixon* hatalomra kerülése eredményezett. Az amerikai elnök, 1969. júliusi guami látogatása során meghirdette az ún. Nixon doktrínát, amelynek legfontosabb elemei, hogy

- az Egyesült Államok eleget tesz minden szerződéses kötelezettségének;
- az Egyesült Államok nukleáris védőernyőt biztosít szövetségesei, illetve minden olyan nemzet számára, amelyek fontosak számára, ha függetlenségüket veszély fenyegeti;
- bármilyen agresszió esetén az Egyesült Államok katonai és gazdasági támogatást nyújt, ha azt kéri és annak biztosítása helyénvaló, de minden nemzetnek meg kell tennie a szükséges intézkedéseket saját biztonsága érdekében.²²

Az amerikai elnök 1972-es pekingi látogatása történelmi jelentőségű eseménynek bizonyult, amely módosulást eredményezett a globális geopolitikában, illetve kihatott az Egyesült Államok és az akkori szocialista tömb kapcsolatára. Nixon új politikája Peking és Moszkva irányában érezte hatását Észak-Korea esetében is.²³

Kim Ir Szen számára – már *Kissinger* 1971 júliusi látogatásából - egyértelművé vált, hogy *Mao* feladta az amerikai imperializmus elleni harcot, amelyben Észak-Korea magára maradt, illetve a két Korea közötti kommunikáció számára új lehetőségek nyíltak meg. A térség számára – Nixon kínai látogatását²⁴ követően – döntőnek bizonyult, hogy az Egyesült Államok kész volt kapcsolatait javítani a népi Kínával²⁵, illetve az, hogy Japán diplomáciai

---

²¹ Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy Japán háborús kártérítést fizetett Dél-Koreának, ami ugyancsak hozzájárult ahhoz, hogy az 1965-ig gyengébb dél-koreai gazdaság látványos fejlődésnek indult.

²² Richard Nixon, U.S. Foreign Policy for the 1970's: A New Strategy for Peace. A Report to the Congress, February 18, 1970, 55-56. o

²³ Érdekes, hogy 1971 júliusában, amikor Kissinger Pekingben járt Nixon látogatásának előkészítése céljából Kim Ir Szen is a kínai fővárosban tartózkodott. Lásd: Nixon as Catalyst, Paul French, North Korea, the Paranoid Peninsula – a Modern History, Zed Books, London and New York, 2005, 187.o.

²⁴ A látogatásra 1972. február 21-28. között került sor.

²⁵ The Joint U.S. – China Communique, Shanghai, February 27, 1972, www.nwc.navy.mil/aspg/communiques.htm

viszonyt létesített a Kínai Népköztársasággal²⁶, továbbá, hogy Kínát felvették az ENSZ-be.²⁷ (A kínai-amerikai diplomáciai kapcsolatok felvételére 1979. január 1-én került sor, a nagykövetségek megnyitása és a nagykövetek cseréje 1979. március 1-én történt.)²⁸ Mind Szöul, mind Phenjan értett az üzenetből, amely azt közvetítette számukra, hogy Kína és Japán az addigiaknál fontosabb szerepet fog játszani a világban, a térségben pedig erős befolyásuk lesz, amely kihat a Koreai-félszigetre is. Ezeket a körülményeket is összegezve jutott Pak Csung Hi elnök arra a döntésre, hogy Korea felszabadulásának 25. évfordulóján, 1970. augusztus 15-én javasolta, hogy Észak és Dél vessen véget az ellenségeskedésnek s felvetette a békés egyesítés gondolatát.²⁹ Az új helyzetben nem a fegyvereknek kell eldönteni, hogy melyik társadalmi berendezkedés az életrevalóbb, hanem az időre kell bízni, amely megmutatja, melyik rendszer tud jobb körülményeket, magasabb életszínvonalat biztosítani saját népe számára – hirdette Pak.³⁰ Pak Csung Hi kezdeményezését először igen hűvösen fogadták Északon. A világ azonban pozitív lépést, az észak-déli dialógus beindulását várta. Ehhez Kim Ir Szen döntésére volt szükség, amire 1971. augusztus 6-án került sor.³¹

Kína – értékelve a két Korea közötti közeledést és némileg ellensúlyozandó a Nixon látogatás által keltett phenjani sokkhatást – gazdasági és katonai támogatást nyújtott Észak-Korea számára, az elsőt tizenöt év után.³² A kínai-amerikai nyitás történelmi eredményt hozott a Koreai-félszigeten is, hiszen 1972. július 4-én a két fél aláírta az Észak és Dél közötti Közös Nyilatkozatot,³³ amelyben a felek megállapodtak az ország egyesítésének főbb elveiben, a feszültség csökkentése érdekében teendő intézkedésekben, a családegyesítéseket elősegítő vöröskeresztes tárgyalások folytatásában, váratlan katonai incidensek elkerülése érdekében forródrót létesítéséről, illetve az Észak-Déli Koordinációs Bizottság létrehozásáról.³⁴ Ha

²⁶ A diplomáciai kapcsolatok felvételére 1972. szeptember végén került sor. www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china

²⁷ 2758(XXVII) Restoration of the lawful right of the People's Republic of China in the United Nations. www.un.org/documents/go/res/26/ares26.htm

²⁸ Joing Communique on the Establishment of Diplomatic Relations between the People's Republic of China and the United States of America, http://usinfo.org/docs/basic/prc_e.htm

²⁹ Park Chung-hee: Epochal Step for Unification Possible if Reds Quit Agressive Designs. Korea Herald, 1970. augusztus 16.

³⁰ I.m.

³¹ Korea Herald 1971. augusztus 8-i száma az AP tokiói tudósítása alapján közli, Kim Ir Szen kijelentette, „bármikor készek vagyunk kapcsolatot létesíteni Dél-Korea képviselőivel, beleértve Pak Csung Hi pártját is, az ország egyesítése érdekében”.

³² Paul French, North Korea, the Paranoid Peninsula – a Modern History, Zed Books, London and New York, 2005, 187.o.

³³ A Nyilatkozatot északi részről Pak Szong Cshol második miniszterelnök-helyettes, déli részről pedig Li Hu Rak, a Központi Hírszerző Hivatal elnöke írta alá.

³⁴ Korea Herald, 1972. július 5. és A White Paper on South-North Dialogue in Korea, National Unification Board, Republic of Korea, Seoul, 1988, 56-58. o.

elfogadjuk *David Cortright* álláspontját, aki szerint a katonai, gazdasági és politikai ösztönzők nagyban elősegítik egy-egy probléma megoldását,³⁵ akkor láthatjuk, a tétel ez alkalommal is igazolódott. Kína harckocsikat és kínai gyártmányú MIG-19-es repülőgépeket adott Phenjannak. A phenjani álláspont rugalmasabbá válásában szerepet játszhatott a Nixon adminisztráció ösztönzője is. A Nixon doktrína jegyében az amerikai vezetés jelentősen csökkentette az Ázsiában lévő amerikai csapatok létszámát. Ennek jegyében 20 ezer katonát, a hetedik gyalogsági hadosztályt – a dél-koreai kormány ellenkezése ellenére – kivonták Dél-Koreából.³⁶ Ezzel 43 ezer főre csökkent Délben az amerikai katonai létszám.³⁷ Pak Csong Hi – kifejezve a csapatcsökkentés miatti elégedetlenségét – rendkívüli állapotot vezetett be az országban, amely egészen 1979-ig tartott. Az Egyesült Államok az 1974-es 300 millió USD-ről 1978-ra nullára csökkentette a katonai támogatás összegét. A Watergate botrányba fulladt Washingtonban szó nélkül hagyták a Pak elleni 1974-es merénylet hírét, amely az elnök feleségének halálával járt.

A Dél-Koreában állomásozó amerikai csapatok létszámának csökkentése nagyon határozottan került napirendre *Carter* elnöksége idején is, aki az 1975-ös választási beszédében – a vietnami háborútól megcsömörlött amerikai választók elégedettségére – a teljes csapatkivonást jelölte meg célul. Szándékát megerősítette 1977. május 26-án, amikor egy sajtókonferencián kijelentette: *„Nagyon komolyan megvizsgáltuk szárazföldi csapataink kivonásának kérdését Dél-Koreából, a Koreai Köztársaságból. Ez egy olyan kérdés, amit kormányunk már éveken óta mérlegel. Úgy vélem, itt az ideje kijelenteni, hogy az idő elérkezett egy óvatos, rendezett, 4-5 éves időtartamban megvalósuló szárazföldi csapatkivonásra.”*³⁸ A bejelentés aggodalommal töltötte el Japánt, amely tartott az amerikai befolyás térségbeli meggyengülésétől. Ugyanakkor Carter, aki kiemelt figyelmet fordított az emberi jogok tiszteletben tartására, nem nézte jó szemmel a dél-koreai diktatúra jogsértéseit. Északon elégedettséggel nyugtázták az amerikai politika változásait és Kim Ir Szen úgy vélte, lehetőség adódott számára egy újabb katonai támadás indítására Dél-Korea ellen. Mivel elképzelését sem Moszkvában, sem Pekingben nem

³⁵ David Cortright, David A. Hamburg and Cyrus R. Vance, *The Price of Peace, Incentives and International Conflict Prevention*, Carnegie Corporation of New York, 1977

³⁶ Kwang-Il Baek, *Korea and the United States, A Study of the ROK-U.S. Security Relationship within the Conceptual Framework of Alliances between Great and Small Powers*, Research Center for Peace and Unification of Korea, 1988, 120-121. o. A csökkentés jegyében 12 ezer katona került kivonásra Japánból, 8400 a Fülöp-szigetéről és 16 ezer Thaiföldről.

³⁷ Ellensúlyozandó a létszámcsökkentést, az amerikai kormány 1,5 Mrd USD modernizációs támogatást szavazott meg a dél-koreai kormány számára, amelyet öt év távlatában kívántak folyósítani. Az amerikai Kongresszus viszont úgy döntött, hogy az összeget éves biztonsági együttműködés keretében garantálják. Lásd. I.m. 125.-126. o.

³⁸ The President's News Conference on May 26 1977, Presidents Documents: Jimmy Carter, 1977, Vol. 13, No. 22, 817. o.

támogatták, kénytelen volt lemondani arról. Brezsnyev és Mao ugyanis nem volt hajlandó támogatni Kim Ir Szen kalandor törekvését.³⁹ Miként Kim Ir Szen elképzelése, úgy Carter csapatkivonási terve sem valósult meg, lévén annak egyedüli „őszinte” támogatója Kim Ir Szen. Folytatódott a Team Spirit hadgyakorlat, amelyen 1978-ban 200 ezer dél-koreai és amerikai katona vett részt. 1979-ben maga Carter is visszavonult radikális elképzelésétől azt követően, hogy Észak-Korea által készített alagutakat tártak fel a Demilitarizált Övezet déli oldalán, amelyeken keresztül észak-koreai katonák tudtak volna a térséget védő amerikai és dél-koreai katonák háta mögé kerülni, és úgy indítani támadást ellenük.⁴⁰ Carter, ezzel együtt szeretett volna az 1978-as Izrael és Egyiptom közötti, Camp Davidben megtartott csúcstalálkozóhoz hasonló találkozót szervezni Kim Ir Szen és Pak Csong Hi között Panmindzsonban, aminek azonban nem voltak meg a feltételei. Ez egyértelműen kiderült 1979 júniusában, amikor Carter Szöulban találkozott Pak Csong Hivel. A dél-koreai államfő hangsúlyozta, hogy az amerikai csapatkivonás a térség destabilizálódásához vezet. Carter a dél-koreai hadsereg fejlesztésének és az emberi jogok helyzetének szükségességét emelte ki. A látogatást követően viszont Washingtonban *Brzezinski* bejelentette, hogy a csapatcsökkentést elhalasztják 1981-re.⁴¹ Pak Csong Hi 1979-es meggyilkolása, illetve *Reagan* elnök hatalomra kerülése ismét változást eredményezett a két ország kapcsolatában.

Pak Csong Hi halálát követően *Cson Du Hvan* katonai államcsínnel ragadta magához a hatalmat. Ez, illetve az államcsínnel járó vérengzés kiváltotta a Carter vezette amerikai kormány határozott tiltakozását. *Reagan* elnök azonban, aki feladatának tekintette a kommunizmus elleni globális harcot, elnézőbbnek bizonyult. Annak fejében, hogy *Cson Du Hvan* ígéretet tett politikai ellenfele, a későbbi dél-koreai államfő, *Kim De Dzsung* életének megkímélésére, *Reagan* 1981 februárjában, államfői beiktatásának hónapjában Washingtonban fogadta *Cson Du Hvant*. Az amerikai elnök, aki feladatának tartotta az afganisztáni inváziót folytató Szovjetunió elleni harcot, szövetségest látott a dél-koreai elnökben, akit biztosított arról, hogy nem áll szándékában csökkenteni a Dél-Koreában lévő amerikai hadsereg létszámát és hozzájárult F-16-os vadászgépek eladásához, amit Carter korábban megtiltott.⁴² Az új amerikai gondolkodás nemcsak a Szovjetuniót kényszerítette bele

³⁹ V.ö. Paul French, *North Korea, the Paranoid Peninsula – a Modern History*, Zed Books, London and New York, 2005, 190.o.

⁴⁰ Paul French, *North Korea, the Paranoid Peninsula – a Modern History*, Zed Books, London and New York, 2005, 191. o.

⁴¹ U.o.

⁴² Ennek ellensúlyozására a Szovjetunió MIG-25-ös vadászgépeket, SAM-3 levegő-föld és SCUD rakétákat adott el Észak-Koreának, Kim Ir Szen pedig ismét engedélyezte szovjet katonai hajók látogatását észak-koreai kikötőkben. I.m. 193-195. o.

az akkori fegyverkezési hajszába, hanem Észak-Korea számára is feladta a kérdést, hogy vajon hagyományos eszközökkel állja-e a versenyt az USA által támogatott dél-koreai hadsereggel. Adódott a következtetés, hogy a megoldás a nukleáris fegyverek kifejlesztése lehet.⁴³

Az 1983-ban a szovjet légvédelem által lelőtt KAL gép,⁴⁴ illetve az 1984-es ranguni incidens⁴⁵ is tovább erősítette az Egyesült Államok és Dél-Korea közötti kapcsolatokat. Ez *Ro The U* hatalomra kerülése után sem változott. A Ro elnök által meghirdetett „északi politika” látványos eredményt hozott. Az akkori szocialista államok közül elsőként Magyarország létesített diplomáciai kapcsolatot Dél-Koreával, amit Lengyelország, Jugoszlávia, Csehszlovákia, majd később a Szovjetunió és Kína is követett. Az „északi politikát” legalizálta Reagan az 1988. októberi szülői látogatásával. Kim Ir Szen ugyanakkor óvatos volt az amerikai elnökkel azt követően, hogy 1986-ban amerikai gépek bombáztak Tripoliban.⁴⁶ Ezzel együtt párbeszéd indult Phenjan és Washington között. 1988 decembere és 1993 szeptembere között harmincnégy találkozóra került sor.⁴⁷ A Reagan helyét átvevő George Bush elnök figyelmét azonban elsősorban Irak, illetve Kuvait felszabadítása, a Közel-Kelet kötötte le. Ez lehetőséget adott Észak-Korea számára, hogy a Pak Csong Hi időszakában – amikor Dél-Korea nukleáris fegyver előállításán gondolkodott – kezdett nukleáris programját folytassa. Nem jelentett számára gondot a szükséges támogatás beszerzése, hiszen a „piacon” több ország is adódott, ahonnan meg lehetett vásárolni a technológiát.⁴⁸ A Szovjetunió felbomlása további veszélyeket teremtett a nukleáris proliferáció számára. Ebben az időszakban Észak-Korea már előrehaladott nukleáris és rakétafejlesztési programon dolgozott. Ennek megállítására szolgált a Clinton elnöksége alatt 1994-ben, Genfben aláírt Keretmegállapodás, amely ugyan kellő mértékben kínált ösztönzőket Észak-Korea számára, mégsem hozta meg a várt eredményt. George W. Bush hatalomra kerülése, Észak-Koreának a „haramia államok” közé sorolása, az Irak elleni amerikai invázió pedig egyre távolabbra vitte a megállapodás lehetőségét. Az amerikai politikai kurzusváltás sem hozta meg

⁴³ I.m. 194. o.

⁴⁴ Korea Annual, 1991. 31. o.

⁴⁵ Az 1983. október 9-én hivatalos állami látogatáson Burmában tartózkodó Cson Du Hvan dél-koreai államfő a ranguni mártírtemetőben koszorúzta volna meg a mártírok emlékművét, amikor az államfő érkezése előtt a koszorúba rejtett bomba felrobban, megölt négy minisztert és további 14 személyt. Cson annak köszönhetette, hogy megmenekült, hogy mintegy fél perccel a robbanás után érkezett a helyszínre. A lefolytatott vizsgálat bizonyította, hogy a robbantást észak-koreai terroristák készítették elő. Lásd: Don Oberdorfer, *The Two Koreas*, 140-144. o.

⁴⁶ Paul French, *North Korea, the Paranoid Peninsula – a Modern History*, Zed Books, London and New York, 2005, 195.o.

⁴⁷ U.o.

⁴⁸ P. Bracken, *Fire in the East*, Perennial, London, 1999

Washingtonnak a várt eredményt. *Osama bin Laden* a mai napig nincs meg, az al-Kaida változatlan fenyegetést jelent a világra, Észak-Korea és Irán nukleáris programja továbbra is megoldásra vár. A megválaszolásra váró kérdés – és tulajdonképpen az egész észak-koreai nukleáris és rakétafejlesztési program által keltett válság ügye ezt támasztja alá – az, hogy Észak-Koreának, mint egy szuverén államnak, jogában áll-e az NPT rendszert alapjaiban sértő WMD programját folytatni, illetve az annak feladásáért cserében kért gazdasági, politikai és biztonsági ösztönzők nem a nemzetközi zsarolás kategóriájába tartoznak-e? Az sem elhanyagolható szempont, hogy Phenjanban nagyon is tisztában vannak azzal, hogy Észak-Korea csak addig számíthat az Egyesült Államok figyelmére, gazdasági, politikai és biztonsági garanciák biztosítására, amíg – a nukleáris kártya lebegtetése révén – proliferációs veszélyt jelent Washington számára. *Leon D. Sigal* írja, hogy „*annak lehetősége, hogy az ellenség nukleáris fegyverrel rendelkezhet, vagy a második koreai háború lehetősége fenyeget, szenzációs hír, amennyiben igaz*”.⁴⁹ A nukleáris diplomácia Észak-Koreával azt is jelenti, hogy a hír nem az, ami történik. A valódi hír az, amiről *valaki* azt mondja, hogy az történt.⁵⁰ Kétségtelen, hogy az 1994. október 21-én Genfben aláírt Keretmegállapodásban az Egyesült Államok kötelezettséget vállalt arra, hogy 2003-ig – a KEDO-n keresztül – felépít két könnyűvízes reaktort a KNDK-ban, amelynek össz-kapacitása eléri a 2000 MW energia teljesítményt.⁵¹ A '90-es évek végére viszont az észak-koreai vezetés számára nyilvánvalóvá vált, hogy az Egyesült Államok, bizonyos kényszerítettség hiányában, aligha fog eleget tenni vállalt kötelezettségének.⁵² Az amerikai ígéretek kikényszerítésére Phenjanban a nukleáris kártya ismételt előtérbe helyezését tartották a legalkalmasabb eszköznek. Újraindították nukleáris programjukat és folytatták a nemzetközi rakétakereskedelmet, ami egyúttal konvertibilis valutabevételt is jelentett a katasztrofális helyzetben lévő ország gazdasága számára. Az amerikai bírálókatra reagálva *Kim Ming-ho* észak-koreai diplomata hangsúlyozta, hogy „*Az USA a világ legnagyobb fegyvereladója. Ezer annyi pénzre tesz szert fegyverek, hadihajók és vadászgépek eladásából, mint mi. Minket gonosz nemzetnek neveznek, a nemzetközi kereskedelmi bojkott célpontja vagyunk, mivel azt tesszük, amit Amerika állandóan tesz*”.⁵³ A kijelentést sokan Phenjan ismételt zsarolásának tekintették. Mások viszont, közöttük *Leon V. Sigal* is úgy vélekedett, hogy

---

⁴⁹ Leon D. Sigal, *Disarming Strangers, Nuclear Diplomacy with North Korea*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1988, 219. o.

⁵⁰ „News is what *somebody says* has happened”. U.o.

⁵¹ I.m.

⁵² Paul French, *North Korea, the Paranoid Peninsula – a Modern History*, Zed Books, London and New York, 2005, 209. o.

⁵³ U.o.

Észak-Korea ezzel is a tárgyalások folytatására kívánta ösztönözni az Egyesült Államokat.⁵⁴ Ha valóban ez volt a cél, akkor azt a phenjani vezetés elérte. A háromoldalú, majd a hatoldalú tárgyalások lehetőséget teremtettek az Egyesült Államok és Észak-Korea közötti két- és többoldalú tárgyalásokra. Minden megállapodást, amit a két fél elér, a tanácskozáson résztvevő, a térségben érdekelt nagyhatalmak, Kína, Oroszország és Japán garantál. Dél-Korea pedig nemcsak aktív résztvevőként, hanem az észak-koreai gazdaság megerősítéséért tevőlegesen is felelősséget vállaló országgént, a jövőbeni egyesítés reményében, minden lehetséges eszközzel kész elősegíteni azt. A 2005. november 18-19-i, a dél-koreai Puszan városában megtartott APEC csúcskonferencián résztvevő Bush amerikai és *Ro Mu-hjon* dél-koreai államfő, a kétoldalú megbeszélésükről kiadott Közös Nyilatkozatban megerősítette, hogy nem tolerálják Észak-Korea nukleáris ambícióit, de készek a válság békés, diplomáciai eszközökkel történő rendezésére a pekingi hatoldalú tárgyalások negyedik fordulóján, 2005. szeptember 19-én elért megállapodás szellemében.⁵⁵

Choi Jin Wook, a Korea Institute for National Unification vezető kutatója szerint a koreai háborút követően az Egyesült Államok a Szovjetunióval szembeni stratégiai és katonai érdekei alapján átértékelte a Dél-Koreával kapcsolatos álláspontját. Ennek alapján a gazdaságilag egyre inkább megerősödő Dél-Koreában, ahol jelentős amerikai befektetések összpontosulnak, a stabilitás fenntartásában lettek érdekeltek, ami összhangban van a „Wall Street” véleményével.

A clintoni, Észak-Korea bevonására irányuló amerikai politika azonban változik. Míg a Clinton adminisztráció, összhangban Kim De Dzsung volt dél-koreai elnök „sunshine” politikájával, amely szintén Észak integrálására, a nemzetközi gazdasági és politikai életbe történő minél aktívabb bevonására irányult és 2000-ben elvezetett a két Korea közötti eddigi egyetlen csúcstalálkozóhoz, Bush megválasztását, de még inkább az Egyesült Államokat 2001. szeptember 11-én ért terrorista támadást követően alapvetően megváltozott. Változik Kína washingtoni megítélése is. A ma még csak potenciális versenytárs rövid időn belül nemcsak Északkelet-Ázsia, de a szélesebb régió meghatározó hatalma lehet. Ezért Washington – a nemzetközi terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozása terén való együttműködés mellett – már most keresi a megfelelő hídfőállást Kínával szemben. Ez a Koreai-félsziget lehet. Észak-Korea viszont ebből a szempontból nem

---

⁵⁴ L.V. Sigal, *A Bombshell That’s Actually an Olive Branch*, Nautilus Institute, 23 October 2002, www.nautilus.org/fora/security/0208A_Leon.html

⁵⁵ Joint Declaration on the ROK-U.S. Alliance and Peace on the Korean Peninsula, November 17, 2005, in Gyeongju, www.whitehouse.gov/news/releases/2005/11/20051117-6.html

bizonyul együttműködő és megbízható partnernek, ezért Bush változást akar. Problémák jelentkeznek Dél-Korea esetében is, ami hosszútávon komolyabb biztonsági kockázatot jelenthet az Egyesült Államok számára, mint az észak-koreai rakétafejlesztési és nukleáris program. A világ 11. legerősebb gazdasági hatalmává fejlődött Dél-Korea ugyanis már nem követi a katonai diktatúrák idején megszokott, az Egyesült Államok politikáját kiszolgáló irányvonalat. Egy esetleges észak-koreai összeomlás egységes, 70 milliós koreai nemzetállamot eredményezne, amely már nem lenne olyan szoros szövetségese az USA-nak, mint amilyenre – éppen Kína miatt – Washingtonnak szüksége lenne. Az ún. „386-os” generáció – a harmincas éveikben járók, egyetemi tanulmányaikat a nyolcvanas években végzők, akik a hatvanas években születtek – (ma már inkább a negyvenes éveikben járókra igaz) egyre kevésbé tartanak Észak-Koreától. Számukra a kommunizmus veszélye nem több annál, mint amit történelemórákon más diktatúrákról tanultak. Viszont egyre inkább függetlenedni akarnak Washingtontól, és úgy vélik, az ország hosszú távú érdeke, a kulturális hasonlóság Dél-Koreát sokkal inkább Kínához, mintsem az Egyesült Államokhoz köti. A még fiatalabb, húszas éveikben járók viszont már a „globalizált”, többségükben az Egyesült Államokban tanult, az amerikai kultúrát átvett korosztály képviselői. Számukra az Egyesült Államok már nem azt a szövetségest jelenti, amely segítségükre sietett 1950-53 között és segített megvédeni az országot az észak-koreai támadástól. Sokkal inkább egy gazdasági, oktatási, kulturális, stb. partnert, amely nem tekinti egyenrangúnak a koreaiakat, továbbra is vízumot kér tőlük az Egyesült Államokba történő beutazáshoz.⁵⁶ Hasonló elbírálást kérnek az USA-tól, mint amilyenben Franciaország, Németország vagy Nagy-Britannia állampolgárai részesülnek.

Phenjanban jól érzékelik a dél-koreai társadalom, illetve a jelenlegi kormányzat változóban lévő álláspontját. Ezért elsősorban az Egyesült Államokkal megkötendő békeszerződésre koncentrálnak. Álláspontjuk szerint ugyanis annak hatályba lépését követően megszűnne minden jogalapja az amerikai csapatok Dél-Koreában történő állomásoztatásának, ami nemcsak erkölcsi, de perspektivikusan fontos politikai győzelmet is jelentene Észak számára. Ezzel az amerikai vezetés is tisztában van, amely átértékeli korábbi álláspontját, amely szerint az észak-koreai rezsimnek nincs jövője. Még ha ez hosszú távon vélhetően igaz is, belátható időn belül sokkal inkább annak átalakítására, mintsem megdöntésére koncentrálnak.

---

⁵⁶ A vízumkérdés ügye napirenden szerepelt Bush és Roh Moo-hjon elnök – puszani APEC csúcs kapcsán – tartott 2005 novemberi megbeszélésén is, amikor is az amerikai elnök ígéretet tett a kérdés mielőbbi rendezésére. Igaz, C. Rice külügyminiszter rögtön jelezte, ez nem az a kérdés, amely az elnök hatáskörébe tartozik, mivel a vízummentesség kérdéséről a Kongresszus dönt.

Északot ösztönözni kell a megkezdett gazdasági reformok továbbvitelére és egy vietnamihoz, vagy kínaihoz hasonló gazdasági nyitásra. Amennyiben Dél-Koreában nem lesz változás és a következő választásokat követően nem egy – a jelenleginél konzervatívabb, Washington barát – elnök kerül megválasztásra, az USA sokkal inkább a számára megbízható Japánra és Tajvanra fog támaszkodni regionális érdekeinek érvényre juttatása céljából. Erre fogja ösztönözni a State Department által 2005. májusában elvégzett közvélemény kutatás is, amely szerint a megkérdezett dél-koreaiaknak mindössze 13-a százaléka tekint úgy Észak-Koreára, mint amely ország kockázatot jelent a térség békéjére és biztonságára. A biztonsági kockázatokra vonatkozó kérdésre a megkérdezettek 41 százaléka az észak-koreai nukleáris programot, 30 százaléka Észak-Korea esetleges összeomlását és az ennek következtében előálló menekült problémát jelölte meg. Mindössze 5 százalék esetében jelentkezett problémaként a tömegpusztító fegyverek proliferációja. A válaszolók 29 százaléka tekintette Dél-Korea számára aktuális problémának az északi nukleáris programot, míg 25 százalék vélekedett úgy, hogy az nem jelent veszélyt Dél-Korea számára, viszont negatív kihatása lehet a külföldi befektetésekre. Ugyanakkor 59 százalék vélekedett úgy, hogy megfelelő gazdasági, politikai és diplomáciai ellentételezés fejében Phenjan kész feladni nukleáris ambícióit. Döntő többség, a megkérdezettek 90 százaléka támogatja a jelenlegi vezetés Észak-Korea irányába folytatott politikáját, a gazdasági és kulturális kapcsolatok erősítését.⁵⁷

III. Északkelet-Ázsia biztonsági helyzete a XX. század végén

Bár földrajzilag Északkelet-Ázsia mindössze néhány országot foglal magában, **a térség mégis jelentős biztonsági kihívást jelent.** Itt található a második világháború által megosztott két Korea, a nukleáris hatalmak közül Kína és Oroszország. Az Egyesült Államok jelentős katonai erővel van jelen, katonai szövetségben a Koreai Köztársasággal és Japánnal.

⁵⁷ U.S. Department of State, Office of Research and Analysis, „South Korean Public Shows Continued Support for 'Engaging' the DPRK, M-61-05, June 2005 és James J. Przystup, „The Challenge of North Korea and the U.S. – ROK Alliance”, 2005 Korea – US Policy Forum, Seoul, Korea, December 12, 2005

Nincs hivatalos kapcsolat az Egyesült Államok és Észak-Korea, illetve Észak-Korea és Japán között.⁵⁸

A Szovjetunió felbomlása, a hidegháború időszakának befejeződése alapvető változásokat eredményezett a nemzetközi biztonságpolitikai helyzetben. A korábbi bipoláris rendszer megszűnt létezni, a multilaterális rendszer került előtérbe. A nagyhatalmak közötti katonai konfrontáció lehetősége jelentősen csökkent, miként csökkent a globális összeütközések veszélye is. A többpólusú világrend kialakulása átrendezte az erőviszonyokat. Az országok a korábbinál kiszámíthatatlanabbakká váltak.⁵⁹

A hatalmi rendszerben történt változások biztonsági következményekkel jártak. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a nagy katonai potenciállal rendelkező országok nem feltétlenül képesek saját biztonságuk megvédésére. A lehetséges biztonsági kockázatok elhárítását nem elég az ország határain belül kezdeni, hiszen a veszély legtöbb esetben a bekövetkezett nemzetközi változások eredménye. Ezért jelentős kihívás lett egy új nemzetközi biztonsági rend kiépítése, amely képes garantálni a nemzeti érdekek védelmét is.

Alapvető kérdésként merült fel, hogy a változások képesek lesznek-e biztosítani a gazdasági prosperitást, a béke és stabilitás kialakítását. Nyilvánvalóvá vált, hogy gazdasági felemelkedés nélkül mindez nem biztosítható. Az egymásra utaltság gazdasági függőségeket eredményezve, a globalizmus irányába való elmozdulással jár, ami viszont számos helyen az e folyamattal való szembefordulást eredményezi.

Megválaszolendő kérdés maradt, hogy a változások képesek lesznek-e a regionális biztonság fenntartására. Amilyen arányban csökkent egy újabb világháború kitörésének lehetősége, ugyanolyan arányban növekedett a helyi etnikai, vallási összeütközések veszélye.

---

⁵⁸ Vö. Lee Seo-Hang, „The North Korea Question in the Northeast Asian Security Arrangement”, The North Korean Question and the ROK-U.S. Alliance, The Institute of Foreign Affairs and National Security, Seoul, 2004

⁵⁹ Vö. Lee Seo-hang, „Security Regionalism in Northeast Asia: Emerging Frameworks for Security Dialogue”, Korean Peninsula and Regional Dynamics, The Institute of Foreign Affairs and National Security, IFANS Review, Vol. 6 December 1998

Kétségessé vált a fegyverzetcsökkentés jövője is, hiszen az már nem a szovjet-amerikai megállapodások függvénye. Kína, Japán, a két Korea és Tajvan modernizálják haderejüket.⁶⁰

A **világpolitikai változások nem hagyták érintetlenül Kelet-Ázsiát** sem, ahol rohamos gazdasági fejlődés, a társadalmi változások folyamata indult el. Tíz év alatt a térség gazdasági növekedése megduplázódott, amire jó lehetőség kínálkozott a '90-es években is. A világ tizenkét leggyorsabban fejlődő gazdasága közül nyolc Kelet-Ázsiában található. Közülük is kiemelkedik Japán, Dél-Korea, Tajvan, Hongkong és Szingapúr. Ekkor Kína, Indonézia és Vietnám még messze lemaradva, de a felzárkózás lehetőségét nem kizárva követte az előző csoportot.

A **hidegháború időszakának befejeződésével a nagyhatalmak közötti konfliktus veszélye jelentősen csökkent.** Oroszország szerepe globálisan visszaesett, ami éreztette hatását Ázsiában is. Kizárható lett az USA, Japán és Kína közötti összeütközés valószínűsége is. Bár érezhetően csökkent a fegyverkezési hajszá, néhány kisebb ASEAN ország – a japán és kínai hatalmi törekvések ellensúlyozására - változatlanul fontosnak tartotta az amerikai katonai jelenlétet Délkelet-Ázsiában.⁶¹

A hidegháború-jellegű konfrontáció lehetőségének csökkenésével a regionális problémák azért megmaradtak. Ezek közül a legkirívóbb Korea egyesítésének ügye és Kína regionális nagyhatalmi törekvései. A Szovjetunió felbomlásával fennállt annak a veszélye, hogy az észak-koreai gazdaság is összeomlik és egy ellenőrizhetetlen, gyors folyamat indul el a Koreai-félszigeten, ami komoly gondot jelentett volna a dél-koreai vezetés számára.

A **valódi kérdés** azonban **Kína** volt. A régió összlakosságának 70 %-át kitevő ország már ekkor jelzéseket küldött a világnak, amelyből érezni lehetett, hogy regionális vezető szerepre törekszik, amire nemcsak az ország mérete, népessége, hanem egyre növekvő gazdasági ereje is predesztinálta. Hongkong visszatérése az anyaországhoz, illetve a külföldön élő kínaiakkal való összefogás újabb lehetőséget biztosított Peking számára. A muzulmán országokban élő kínai közösséggel szembeni fellépések Indonéziában és Malajziában jelezték, potenciális feszültség húzódik a kínai törekvések és Délkelet-Ázsia több országa között.⁶²

---

⁶⁰ Lee Seo-hang, „Security Regionalism in Northeast Asia: Emerging Frameworks for Security Dialogue”, Korean Peninsula and Regional Dynamics, The Institute of Foreign Affairs and National Security, IFANS Review, Vol. 6 December 1998, 58.o.

⁶¹ Amitav Acharya, „A New Regional Order in South-East Asia: ASEAN in the Post-Cold War Era. International Institute for Strategic Studies, London, 1993. augusztus, 56. o.

Vita robbant ki Kína és Vietnam között is a Spratly/Nansha szigetek hovatartozását illetően. Kína és Vietnam a teljes területet, míg Malajzia, a Fülöp-szigetek és Brunei a szigetek egy részét tekintette sajátjának. Stratégiai kérdéssé vált, hogy a térség fontos hajózási útvonalához közel eső szigetek mely országhoz tartoznak. Az ASEAN-hoz tartozó országok, Vietnam és Kína kinyilvánították azon szándékukat, hogy a területi kérdést békésen, minden katonai erő alkalmazása nélkül rendezzék. Ezzel együtt katonai erő felvonultatására is sor került, Kína pedig jelezte, ha más megoldást nem lát, teljes mértékben nem zárja ki a hadsereg felhasználásának lehetőségét.⁶³

Dél-Korea, Japán, Hongkong és Tajvan, valamint Szingapúr – az '50-es évek végétől, a '60-as évek elejétől - gazdaságilag látványos fejlődésnek indult, amely a '70-es évekre meghozta a várt eredményt.⁶⁴ Egyre nyilvánvalóbbá vált ugyanakkor, hogy Észak-Korea nukleáris fegyver előállítására törekszik, ami a tömegpusztító fegyverek elterjedésének veszélyével jár a térségben,⁶⁵ hiszen a fentebb említett három ország gazdasági ereje és műszaki felkészültsége alapján ugyancsak feltételezhető volt, hogy rövid idő alatt maguk is képesek lehetnek nukleáris eszközök előállítására. A növekvő feszültség akár konfliktust is eredményezhetett volna.

Veszélyt hordozott magában az is, hogy több ország haditengerészeti erejének növelésére törekedett, amiből akár arra is lehetett következtetni, hogy a vitatott területi kérdéseket katonai erővel kívánja rendezni. A térség országainak növekvő gazdasági ereje

⁶² A szingapúri Délkelet-Ázsiai Tanulmányok Intézete Cseng-Ho kínai admirális 1405-ös délkelet-ázsiai tengeri hadjáratainak 600. évfordulója alkalmából megrendezett konferenciáján George Yeo külügyminiszter hangsúlyozta, hogy a térségbeli kínai közösségeknek, akárcsak egész Ázsiának, a XXI. században az alábbi kihívásokkal kell szembenéznük: 1) Amerikai-kínai kapcsolatok. Az USA és Kína egymás riválisai lesznek. Modern katonai technológiája birtokában egyelőre az USA van fölényben, de az erőviszonyok változhatnak. A két nagyhatalom kerülni fogja a konfliktust, mivel az beláthatatlan kockázatokkal járna Ázsiára és az egész világra nézve. 2) Kelet-, Dél- és Délkelet-Ázsia egységesülése, integrációjának megteremtése. A folyamat hosszú időt vesz igénybe, bár már jelenleg is folyik. Ha sikerrel zárul, a világgazdaság súlypontja a XXI. században Ázsiába tevődik át. Annak jövőbeni alapját a kínai-indiai kapcsolatok adják. 3) Jobb kapcsolatokat kell kialakítani Ázsiában a muszlimok és a nem muszlimok között. Az iszlámmal való konfliktusukat az európaiak hozták magukkal Ázsiába és az észak-afrikai „mórok” a Fülöp-szigetek déli részén „moro”kká váltak. Ha a viszonyrendszeren nem sikerül számottevően javítani, akkor az ázsiai térség könnyen az al-Kaida-hoz és a Jamaah Islamiyahhoz hasonló szervezetek és a terrorizmus számára jelenthetnek táptalajt. Vö. Speech by George Yeo, Minister for Foreign Affairs of Singapore at the Opening Ceremony of the „Third International Conference of Institutes and Libraries for Chinese Overseas Studies”, www.mfa.gov.sg/internet/

⁶³ Malcolm Chalmers, „Security Challenges in Asia after the Cold War”, University of Bradford, 1995, 18. o.

⁶⁴ Speech by George Yeo, Minister for Foreign Affairs of Singapore at the Opening Ceremony of the „Third International Conference of Institutes and Libraries for Chinese Overseas Studies”, www.mfa.gov.sg/internet/

⁶⁵ Szingapúri megítélés szerint az észak-koreai nukleáris probléma és Tajvan kérdése az amerikai-kínai kapcsolatok alapproblémája. Amennyiben a két ország kapcsolata kezelhető marad, úgy e két, biztonsági kockázatot jelentő kérdés is kezelhető keretek között marad. Speech by George Yeo, Minister for Foreign Affairs of Singapore at the Opening Ceremony of the „Third International Conference of Institutes and Libraries for Chinese Overseas Studies”, www.mfa.gov.sg/internet/

együtt járt a katonai kiadások növelésével is, ami ellentétes trendet mutatott a világ más térségeivel, ahol csökkentek a hasonló költségek.⁶⁶

A fejlett világ, elsősorban az Egyesült Államok, nem nézte jó szemmel a fejleményeket, hiszen Ázsia egyre fontosabbá vált az amerikai kül-, gazdaság- és biztonságpolitikában, amit jól érzékeltetett *Warren Christopher* volt külügyminiszter kijelentése, vagyis „*Nyugat-Európa már nem a domináns régió a világban*”.⁶⁷ Igaz, Ázsia felértékelődött Európában is. A gazdasági kapcsolatok erősödése mellett a biztonsági kérdések is előtérbe kerültek. Észak-Korea komoly aggodalmat váltott ki a nyugat-európai országok körében is, hiszen nukleáris és rakétafejlesztési programja nemcsak az USA, Dél-Korea és a térség országai, de Európa számára is komoly proliferációs gondokat vetett fel.

Egyértelművé vált, hogy az ázsiai, elsősorban az északkelet-ázsiai térség biztonsági kihívásai nem pusztán regionális kihívást jelentenek. A gazdasági és katonai egymásra utaltság együttműködési készséget igényelt a térség országaitól is, hiszen egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy az ázsiai régió stratégiai struktúrája a korábbi kétpólusú rendből a többpólusú változások irányába mozdult el. Oroszország – a Szovjetunió felbomlását követően – a térség vezető nukleáris hatalma maradt. Miközben az Egyesült Államok csökkentette katonai jelenlétét az ázsiai – csendes-óceáni térségben, hadászati ereje nem csökkent. Erősödött Japán, de ezzel együtt Kína is egyre inkább előtérbe került. Vagyis egyértelmű jelei vannak annak, hogy a térségben komoly gazdasági és katonai érdekek összpontosulnak, amelyben az egyetlen szuperhatalom, az Amerikai Egyesült Államok játssza a vezető szerepet, a kiegyensúlyozó erőt pedig Japán, Oroszország és Kína képezi. Bár a kölcsönös bizalom hiánya a térségben is megvolt, ellentétben Európával, a hidegháborús szembenállás megszűnése Ázsiában nem járt etnikai és vallási konfliktusokkal.

III.1. Változások a Koreai-félszigeten

Az enyhülés jelei a Koreai-félszigeten is megmutatkoztak. 1991. december 31-én **Észak- és Dél-Korea Közös Nyilatkozatot fogadott el a Koreai-félsziget atommentes övezetté nyilvánításáról.** A Nyilatkozat megtiltotta a két Korea számára, hogy teszteljenek, gyártsanak, előállítsanak, fogadjanak, birtokoljanak, raktározzanak vagy telepítsenek

⁶⁶ Malcolm Chalmers, „Security Challenges in Asia after the Cold War”, University of Bradford, 1995, 19. o.

⁶⁷ Who do we believe as the special relationship is stretched? Sunday Times, 1993. október 24.

nukleáris fegyvereket. Nukleáris feldolgozó vagy dúsító létesítmények működtetése ugyancsak tiltva volt.⁶⁸ Hogy ezt sem hajtották végre, az nem meglepő a két Korea történetében.

A '90-es évek elején Észak-Korea egyre inkább a világ érdeklődésének középpontjába került. Ez akár kuriózum is lehetne, hiszen alapjaiban egy szegény, jelentéktelen államról van szó. Mégis mi az, ami a térség, Északkelet-Ázsia, illetve az Egyesült Államok érdeklődését, figyelmét is kiváltotta? A válasz szinte önmagától adódik: az egyik legelzárkózottabb, legelszigeteltebb, a legkevésbé népszerűségnek örvendő rendszert mondhatja magáénak *Kim Dzong Il*, aki apja örökébe lépve megteremtette a „kommunista dinasztiát” a Koreai-félszigeten.⁶⁹ A „nagy vezér”, majd a „kedves vezető” gyakorlatilag a monarchiákra jellemző uralkodó rendszert honosított meg Észak-Koreában.

A Kim Ir Szen halálát követő hatalomátadás talán legsarkalatosabb kérdése, hogy mennyire szilárd Kim Dzong Il rendszere. Sokak szerint ez elsősorban orvosi kérdés, hiszen találgatások szerint Kim komoly egészségügyi problémákkal küzd. Ezt látszik alátámasztani, hogy – ellentétben apjával – ritkán jelenik meg a nyilvánosság előtt és olyankor sem tart beszédeket. Dél-koreai források ezzel együtt alkalmasnak tartják arra, hogy ellenőrzése alatt tartsa az országot, amiről a szöuli Egyesítési Minisztérium is nyilatkozott.⁷⁰ Kim Dzong Il egészségi problémáit hivatott cáfolni, hogy a legzordabb időjárási viszonyok között is eleget tesz feladatainak.⁷¹

Phenjanban az egyik legfontosabb szempont – a „nagy vezér” halála után – az volt, hogy a lakosság fenntartás nélkül elfogadja fiát, Kim Dzong Ilt, mint Kim Ir Szen által kijelölt vezető. Ehhez szükség volt a hadsereg lojalítására. A néphadsereg támogatásának megszerzése kezdettől fogva Kim elsődleges célja volt. Ennek jegyében nyilvánította 1996. április 23-án április 25-ét, a Népi Fegyveres Erők napját nemzeti ünneppé.⁷² Hasonlóan járt el július 27-e, a Koreai háború befejezésének napja esetében, amelyet ugyancsak nemzeti ünneppé, a „Nemzeti felszabadító háború győzelmi napjává” nyilvánított. Kim Dzong Il fő

⁶⁸ Seong W. Cheon, „Non-proliferation, North Korea and Northeast Asian Security”, University of Bradford, 1995. , 85. o.

⁶⁹ Korea Observer, Seoul, The Institute of Korean Studies, vol. 24. No.2. 1998

⁷⁰ The Korea Times, 1997. október 16.

⁷¹ Banning Garrett and Bonnie Glaser, „Looking Across the Yalu: Chinese Assessment of North Korea”, Asian Surveys, Vol. 35. No. 6. 1995, június

⁷² Chugan Pukhan Tonghyang (Weekly North Korea's Trends) Szöul, Ministry of National Unification, No. 288, 1996. július 6-12.

törekvése az volt, hogy ilyen szimbolikus lépésekkel is biztosítsa a hadsereg támogatását, erősítse a fegyveres testületen belüli morált és harci képességet, továbbá konszolidálja saját hatalmi bázisát.

Az észak-koreai hatalomváltás jegyében – háromévi vezetői vákuum után – 1997. október 8-án Kim Dzong Il az Észak-Koreát irányító Koreai Munkapárt főtitkára lett.⁷³ A párt első számú vezetőjévé történt megválasztása szimbolikus jelentőségű volt: a világ tudomására hozta, hogy Észak-Koreában folytatódik a Kim dinasztia uralkodása.⁷⁴ Kim Dzong Il megszerezte a hatalmat a hadseregen belül, ami automatikusan maga után hozta az ún. konzervatívok és a liberális erők támogatását is. Természetesen mind a konzervatív, mind a liberális kifejezés sajátos észak-koreai értelmezést nyer, hiszen a diktatórikus rendszerben minden és mindenki a párttól, annak vezetőjétől függ. Jól jellemzi a helyzetet Hwang Dzang-jop, az (észak)Koreai Munkapárt KB volt titkárának – 1997 februárjában Dél-Koreába menekült – kijelentése, amely szerint *„az egyszemélyi vezetés alatt nincsenek frakciók, miként nincsenek hétéjék és galambok sem.”*⁷⁵

Kim Dzong Il vitathatatlanul biztosította hatalmát, amit jól szemléltet, hogy az 1998. július 26-án megtartott Legfelső Népi Gyűlési választásokon – igaz, ellenjelölt nélkül – egyhangú támogatást kapott a de facto államfői poszt betöltésére, amely apja halála óta üresen állt.⁷⁶

A hatalmában megszilárdított Kim egyre inkább jogot formált arra, hogy a Koreai-félsziget biztonsági helyzetével összefüggő kérdéseket, ha nem is Phenjanból, de a KNDK egyetértésével kezeljék. Kétségtelen, hogy a Koreai-félszigeten, tágabb értelemben Északkelet-Ázsiában Észak-Korea nélkül nem lesz tartós enyhülés. Ugyanakkor Phenjanban is látni kell azokat a változásokat, amelyek szeptember 11-ét követően történtek az Egyesült Államok kül- és biztonságpolitikájában. Az USA katonai fellépése Afganisztánban és Irakban figyelmeztető jel Észak-Korea számára is.

---

⁷³ A KNDK hivatalos sajtója 1997. szeptember 21-én jelentette, hogy Kim Dzong Ilt a párt főtitkárává jelölték és a párt vezetője lett. „Kim Dzong Il elvtárs élvezi a párt teljes bizalmát és a koreai emberek tiszteletét. The New York Times, 1997. szeptember 23.

⁷⁴ Park Young-ho, „North Korea under Kim Chong-il and South Korea’s Policy towards North Korea” Korea and World Affairs, Vol. 21, No. 4. Winter 1997

⁷⁵ Okonogi Masao, „Japanese Perspective on Regime Dynamics in North Korea”, IPSA, Szöul, 1997. augusztus 20.

⁷⁶ Az 1994-ben elhunyt Kim Ir Szen utódjaként Kim Dzong Ilt megválasztották a KMP főtitkárává és a Nemzeti Védelmi Bizottság elnökévé, ami a tényleges hatalmi erő Északon. 1998-ban a posztot a „legmagasabb állami pozícióvá” nyilvánították, ami a valóságban azt jelenti, hogy hivatalosan ugyan nem, de ténylegesen Kim Dzong Il de facto államfő lett. The Korea Times, 1998. július 28. és http://en.wikipedia.org/wiki/Kim_Jong_Il

III.2. Biztonsági kockázatok Északkelet-Ázsiában

Északkelet-Ázsia különleges övezet abból a szempontból, hogy a térség **országai** – minimális nemzetközi szervezettség mellett - kimagasló gazdasági fejlődést produkáltak, miközben **sem regionális gazdasági szervezettel**, mint pl. a NAFTA Észak-Amerikában, **sem biztonsági együttműködéssel**, mint pl. amit az EBESZ jelent Európában, **nem rendelkeznek**. Leginkább a globális – ENSZ, WTO, stb. – szervezetek, illetve a kétoldalú szerződések jelentik az együttműködés kereteit. A jelenlegi helyzet elsősorban a történelmi múlttal magyarázható, amelynek mélypontja kétségtelenül a japán gyarmati megszállás volt. Vannak strukturális problémák is. Japán és Kína már 2002-ben szabadkereskedelmi megállapodás megkötéséről kezdett tárgyalásokat az ASEAN-nal, de egymással még nem jutottak el erre a szintre.⁷⁷ Közös jellemző az is, hogy az elmúlt évek kiemelkedő gazdasági fejlődését legalább részben az Egyesült Államok segítségével, közreműködésével érték el, ami továbbra is az állandóságot jelenti. A regionális szervezetek közül az APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation) és az ARF (ASEAN Regional Forum⁷⁸) játssza a legfontosabb szerepet.

Az APEC a „nyitott regionalizmus” álláspontjára helyezkedve 21 országot, mintegy 2,5 milliárd embert, a világkereskedelem 47 százalékát jelenti.⁷⁹ Túl nagy szervezet ahhoz, hogy Északkelet-Ázsia számára megfelelő közös biztonsági környezetet nyújthasson.

Az ARF némileg jobb perspektívát jelent, amely céljai között szerepel: 1) konstruktív párbeszéd és konzultáció folytatása a közös érdeklődésre és aggodalomra okot adó politikai és biztonsági kérdésekről, 2) jelentős hozzájárulás az Ázsia - Csendes-óceán térsége bizalomerősítő és megelőző diplomáciája erőfeszítéseire. A szervezet fókuszában a biztonsági kérdések állnak és magában foglalja a térség minden jelentős államát.⁸⁰ Igaz, elsősorban Kína ellenállása miatt, az ARF eddig sok eredményt nem tudott felmutatni.

---

⁷⁷ Vö. „WRAPUP 4-Japan sets ASEAN free trade talks on China” www.forbes.com/newswire/2003/12/11rtr1177178.html és „Japan, S Korea, SE Asia Agree To Free-Trade Talks” DOWJONES Newswires, <http://framehosting.dowjonesnews.com/sample/samplestory.asp?StoryID=20041130>

⁷⁸ Az ARF az ázsiai biztonság kérdéseivel foglalkozó elvi fórum, amely 1994-ben alakult, jelenleg 25 ország a tagja. www.dfat.gov.au/arf/background.html

⁷⁹ Korea Times, 2005. augusztus 9.

⁸⁰ www.aseanregionalforum.org/

A **tovább lépésben nehézséget** jelent, hogy a térség országai számára nem egyszer gondot jelent **eldönteni**, hogy **mely régióhoz** – Északkelet-Ázsia, Kelet-Ázsia, Ázsia – Csendes-óceán térsége – **tartoznak**. A lakosság nem egy esetben a földrajzi elhelyezkedéstől függetlenül, a régiótól távol eső országgal azonosul. Oroszország kötődik Európához, Japán és Dél-Korea sokkal inkább az USA-hoz, mint térségbeli szomszédjához, Kínához. Komoly ellentétek mutatkoznak a szomszédok – Japán, Dél-Korea és Kína – között, ami aligha fog megszűnni a közeli jövőben. Jellemző a vallási, politikai és társadalmi-gazdasági megosztottság. Ellentétben Európával, ahol a kereszténységen alapuló vallás, a kulturális közösség jól behatárolható földrajzi határokat jelent, Északkelet-Ázsiában ez hiányzik. A hidegháború befejeződése itt nem nyitott új időszakot. A térség országai változatlanul fegyverkeznek és megmaradt az amerikai hegemonizmus is.

Kínának területi vitája van az eurázsiai Oroszországgal. Hosszútávon nem lehet teljesen kizárni katonai összeütközés lehetőségét a Mongóliában és az orosz Távols-Keleten lévő nyersanyagok birtoklása miatt.⁸¹

Kína változatlanul nem mond le Tajvanról, amelyet az „egy Kína” politikája jegyében az anyaország elidegeníthetetlen részének tekint, miközben az Egyesült Államok fokozza fegyverzet eladásait a tajpeji kormánynak.

A Koreai-félszigeten több mint ötven éve csak fegyverszüneti megállapodás van életben. Bár bizakodásra reményt adó jelek vannak, egyelőre távolinak tűnik a megnyugtató megoldás. Különösen azt követően, hogy Bush elnök a „haramia országok csoportjába”⁸² sorolta Észak-Koreát, illetve az Egyesült Államok megtámadta Irakot, Phenjanban tartanak attól, hogy Washington katonai megoldást keres a koreai kérdésre.

Japánt aggasztja az instabil észak-koreai rendszer növekvő katonai potenciálja, amit a Taepo-dong rakéta 1998-as kilövése támaszt alá.⁸³ Tokió számára komoly kihívást jelent a gazdaságilag és katonailag is erősödő Kína, amely már most is vitatja Japán vezető

---

⁸¹ Brendan Howe, „Traditional Security Threats in Northeast Asia” Seminar on „New Approach to Northeast Asian Security Cooperation” Organized by MOFAT and CSCAP-Korea, 19 August 2005 és Jong-kook Lee „Role of the ROK in the Changing Security Environment of Northeast Asia, Seminar on „New Approach to Northeast Asian Security Cooperation” Organized by MOFAT and CSCAP-Korea, 19 August 2005

⁸² The President’s State of the Union Address. www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html

⁸³ North Korea’s Missile Test Over Japan: A ‘Provocative’ ‘Shot Across The Bow’, United States Information Agency, www.fas.org/news/dprk/1998/www8903.html

szerepét a térségben. Ennek kapcsán *Ichiro Ozawa*, a Liberális Párt vezetője kijelentette, hogy Peking erőszakos magatartása arra készítheti Japánt, hogy rövid időn belül maga is atomhatalommá váljon. *„Rengeteg plutóniumunk van atomerőműveinkben, ami lehetővé teszi számunkra, hogy akár 3-4 ezer nukleáris robbanófejet előállítsunk, ha szükséges, mivel katonai értelemben minket soha nem lehet legyőzni.”*⁸⁴ Japán külügyi illetékesek is szóltak arról, hogy Tokió alighanem feladja a nukleáris fegyverek tilalmára vonatkozó vállalását a jövőben, ami élénk visszhangot váltott ki Pekingben és megnyitott egy olyan kérdést, amely hosszú ideig tabunak számított Japánban.⁸⁵

Pekingben és Moszkvában is bírálták a kijelentést.⁸⁶ Közismert, hogy Oroszország és Japán között továbbra is van területi vita, ami az elsődleges oka annak, hogy Moszkva és Tokió a mai napig nem írta alá a második világháborút lezáró békeszerződést.

Dél-Korea és Japán között sem sikerült eddig lezárni a történelmi múltat. A megbékélés helyett újabb és újabb területi viták – Tokto sziget hovatartozása⁸⁷ – mellett a két országot elválasztó tenger elnevezése is feszültséget kelt. Szöul – arra hivatkozva, hogy a tokiói vezetés a mai napig nem követte meg az ázsiai nemzeteket a második világháború során ellenük elkövetett bűnök miatt – ellenzi Japán nemzetközi szerepének növelését, az ENSZ BT reformja kapcsán pedig azt, hogy Japán a BT állandó tagja legyen.⁸⁸ Ebben nyilvánvalóan szerepet játszik az is, hogy Északkelet-Ázsiából ez esetben már csak Korea maradna ki a Biztonsági Tanácsból. Márpedig Szöulban hosszútávon gondolkodnak, és abból indulnak ki, hogy előbb-utóbb egyesül a két Korea, amelynek ez esetben ugyanúgy helye

---

⁸⁴ The Daily Telegraph, 2002. április 10.

⁸⁵ The Daily Telegraph, 2002. június 4.

⁸⁶ China objects to Japanese politician's nuclear remarks, <http://nucnews.net/nucnews/2002nu/020409nu.htm>
Vö. Brendan Howe, „Traditional Security Threats in Northeast Asia” Seminar on „New Approach to Northeast Asian Security Cooperation” Organized by MOFAT and CSCAP-Korea, 19 August 2005

⁸⁷ Japán Simane prefektúrája 2005. március 16-án „Takesima nappá” nyilvánította február 22-ét, így is deklarálva, hogy a Tokto/Takesima szigetek Japánhoz tartoznak. A dél-koreai Külügyminisztérium március 16-án kiadott nyilatkozata „Statement by the Spokesperson of the Ministry of Foreign Affairs and Trade of the Republic of Korea on the Approval of 'Takeshima Day' Ordinance by Shimane Prefecture of Japan” határozottan elítéli a lépést. Ban Ki-moon külügyminiszter keményen bírálta azt. Jelezte egyidejűleg, hogy a helyi döntésnek nem kívánnak nagy jelentőséget tulajdonítani, de aláhúzta, a két ország között nem bontakozhat ki igazi barátság olyan alapokon, ahol szemet kellene hunyni a másik joghatósága alá tartozó területi egység igazságtalan lépése fölött. Roh Moo-hyun államfő is bírálta a japán kormányt. Csooson Ilbo, Korea Times, 2005. március 16., Korea Herald, Korea Times, 2005. március 30.

⁸⁸ Mások mellett Kim Sam-hoon dél-koreai ENSZ nagykövet 2005. március 31-én New Yorkban tartott sajtókonferenciáján kijelentette: „Nehéz lenne egy, a múlttal való reális szembenézés hiánya miatt szomszédjai bizalmát nem bíró országnak a világ vezető államának szerepét játszania ... Úgy gondoljuk, hogy Japán nem alkalmas arra, hogy az ENSZ BT állandó tagja legyen és igyekszünk elérni, hogy ne is váljon azzá. Yonhap hírügynökség, 2005. április 1. www.yonhapnews.net/Engservices/

lehetne a világszervezetben, mint Japánnak. Mivel erre nem látnak nagy lehetőséget, ellenezni fogják Japán tagságát is, amelyhez vélhetően segítséget kapnak Pekingből.

Egy esetleges, nem várt észak-koreai összeomlás esetén Dél-Korea lenne az északi menekültek fő célpontja. A menekültek fő iránya jelenleg Kína. Bár az utóbbi időben a pekingi vezetés több alkalommal is lehetővé tette, hogy az észak-koreai menekültek harmadik országokon keresztül Dél-Koreába emigráljanak, a szöuli vezetésnek nem sikerült e kérdésben megnyugtató megállapodásra jutnia Pekinggel.⁸⁹

III.3. A biztonsági kérdés katonai megközelítése

A térség nagyhatalmai elégedetlenek a jelenleg kialakult **helyzettel** és ezt határaikon kívül is éreztetik. Oroszország és Kína már nukleáris hatalom. Észak-Korea vagy az, vagy közel van hozzá. Más államok – Japán, Tajvan, Dél-Korea – technikailag rövid időn belül képesek lennének atomfegyver előállítására, ha stratégiaileg szükségük lenne rá és megvolna hozzá a politikai határozat. Az országok többsége rendelkezik nagy hatótávolságú rakétákkal.⁹⁰ Haragszanak Japánra a történelmi múlt, az Egyesült Államokra a jelenlegi hegemonizmus, és Kínára a várható jövője miatt. Sokan úgy vélik, hogy a regionális biztonságra a legnagyobb veszélyt éppen Kína jelenti.⁹¹ Ezt kínai vezetők azon kijelentéseire alapozzák, amelyek szerint **Kínának** nemcsak **fel kell építenie elrettentő erejét**, amelynek alapján elfoglalhatja az őt megillető helyet a nagyhatalmak körében, de – ha kell erővel – vissza kell szereznie nemcsak Tajvant, de elveszített területeit Indiától, Közép-Ázsiában, Mongóliában, Oroszországtól. Kínának ismét azon regionális hegemonista szerepet kell betöltenie, amit betöltött a Qing dinasztia idején.⁹² Tanulva az 1990-91-es Öböl-háborúból, Kína nagyarányú katonai modernizációs programba kezdett, ami kiterjed a légierő, a haditengerészet, a ballisztikus rakétarendszer, védelmi radarhálózat minden területére.

Katonai kiadások M USD-ben, 2003-as árfolyamon

1990	1995	2000	2004	Tömegpusztító fegyverek és célba juttató
------	------	------	------	--

⁸⁹ Csozon Ilbo, Korea Times, Korea Herald, 2005. július 27-28.

⁹⁰ Lásd: Melléklet

⁹¹ Michael H. Armacost and Kenneth B. Pyle: „Japan and the Engagement of China: Challenges for U.S. Policy Coordination”, www.freerepublic.com/focus/f-news/962378/posts

⁹² Vö.: Brendan Howe, „Traditional Security Threats in Northeast Asia” Seminar on „New Approach to Northeast Asian Security Cooperation” Organized by MOFAT and CSCAP-Korea, 19 August 2005 és Jongkook Lee „Role of the ROK in the Changing Security Environment of Northeast Asia, Seminar on „New Approach to Northeast Asian Security Cooperation” Organized by MOFAT and CSCAP-Korea, 19 August 2005

					eszközök
Kína	12277	14000	22200	35400	A,B,C,S,M,L
Tajvan	8171	8605	7017	7211	C, S
Észak-Korea	28,8	N/A	20	27,9	A,B,C,S,M,L
Dél-Korea	10112	12501	13450	15488	C,S
Japán	37642	40454	41726	42442	C,S
Mongólia	60,6	24,7	25,7	N/A	----
Oroszország	116023	14700	14200	19400	A,B,C,S,M,L ⁹³
USA	431282	336635	322309	455304	A,B,C,S,M,L ⁹⁴

Forrás: The SIPRI Military Expenditure Database⁹⁵

Katonai kiadások a GDP százalékában

	1990	1995	2000	2004
Kína	2,7	1,8	2	N/A
Tajvan	5,1	4	2,5	N/A
Észak-Korea	N/A	N/A	N/A	N/A ⁹⁶
Dél-Korea	3,7	2,9	2,5	N/A
Japán	0,9	0,9	1	N/A
Mongólia	5,7	1,7	2,6	N/A
Oroszország	12,3	4,1	3,2	N/A
Amerikai Egyesült Államok	5,3	3,8	3,1	N/A

Forrás: The SIPRI Military Expenditure Database⁹⁷

A fenti táblázatból, illetve a rendelkezésre álló dél-koreai adatokból⁹⁸ látható, csak **Oroszország és Észak-Korea költi nemzeti összjövedelmének nagyobb hányadát katonai célokra, mint az USA**, ami összességében egy kiegyensúlyozott katonai helyzetet tükröz, természetesen az Egyesült Államok katonai dominanciája mellett. Hosszabb távon azonban valószínűsíthető, hogy a jelenleg az Egyesült Államok javára kibillent egyensúly némileg helyreáll. Geopolitikai környezetünk többpólusúvá válik, amelyben 4-6 állam vagy államcsoport – Egyesült Államok, Európai Unió, Oroszország, Kína, Japán és esetleg India – jelentheti a gazdasági, politikai és katonai hatalmat, amelyben ugyan megmarad az USA vezető szerepe, de korántsem lesz olyan szuperhatalom, mint napjainkban és Északkelet-Ázsia is növeli befolyását az USA-val szemben.

⁹³ A (atom), B (biológiai), C (vegyi) S (rövid) M (közép) L (nagy hatótávolságú rakéta)

⁹⁴ A (atom), B (biológiai), C (vegyi) S (rövid) M (közép) L (nagy hatótávolságú rakéta)

⁹⁵ http://first.sipri.org/non_first/result_milex.php?send

⁹⁶ Dél-koreai számítások szerint Észak-Korea a GNP átlagában évi 27 %-ot költ katonai kiadásokra. Lásd: Defense White Paper 2004, The Ministry of National Defense, The Republic of Korea, 288. o.

⁹⁷ http://first.sipri.org/non_first/result_milex.php?send

⁹⁸ A katonai kiadások a teljes költségvetés tükrében: 1991 – 29,9 %, 1995 – 30 %, 2000 – 52 %, 2003 – 44,4 %, ami megközelítőleg a GNP 27 %-át jelenti. Lásd: Defense White Paper 2004, The Ministry of National Defense, The Republic of Korea, 288. o.

Országok súlyozása

	Terület Km2	Lakosság 2002	Katonai erő 2002	Katonai kiadások 2001 Mrd. USD	Fegyveres erők 1997	2000 GNI Mill. USD	Energia felhasználás 1000 metrikus tonna	Acél- termelés 2001 világ sorrend
Oroszország	17075200	144978573	30392946	60,000	1300000	241027	581774	59.0 (4)
Kína	9596960	1284303705	203003036	46-65,000	2600000	1062919	1031410	148,9(1)
Japán	377835	126974628	25637387	40,400	250000	4519067	510106	102,9(2)
USA	9158960	280562489	N/A	396,1	1530000	9601505	2181800	90.1(3)
É.Korea	120540	22224195	3619535	1,3000	1100000	N/A	N/A	N/A
D.Korea	98480	48324000	8990488	11,800	670000	421069	163375	43,9(6)
Korea együtt	219020	70548195	12610023	13,100	1770000	N/A	N/A	N/A

Forrás: CIA, The World Factbook, Hellman (2003) (Oroszország = 2000-es adatok, Kína = CIA kalkuláció) The World Bank, 2001 World Development Indicators, 150-152. o. és 294-296. o. 2002 World Bank Atlas, 46-47. o. International Iron and Steel Institute (2002)

A fentiek jól szemléltetik, hogy a világ területileg, népességileg és GNI szempontjából **három legnagyobb hatalma jelen van a térségben**. Az Egyesült Államoknak ugyan nincs egyértelmű hegemoniája a régióban, de a többi ország súlya lényegesen kisebb. Ezzel együtt is a helyzet komoly kihívást jelent, hiszen: a 10 legnépesebb országból 4, a 10 legnagyobb területű országból 3, a 4 legnagyobb katonai kiadással rendelkező ország, a 3 legnagyobb gazdaság, illetve a világ 6 legnagyobb acéltermelő országa közül 5 található itt.

Országok súlyozása más szempontok szerint

	R/D % GNI	Feldolgozott export % 1999	Hi-Tech aránya % 1999	Energia export fogyasztás kwh /fő	Személyi számító- gép /1000	2000 GNI USD/fő	Telefon fővonal	Mobil telefon
Oroszország	0,88	25	16	4050	42,9	1660	30000000	2500000
Kína	0,66	88	17	758	15,9	840	135000000	65000000
Japán	2,80	94	27	7443	315,2	35620	60381000	63880000
USA	2,63	83	35	11994	585,2	34100	194000000	69209000
É.Korea	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	1100000	N/A
D.Korea	2,82	91	32	5160	130,6	8910	24000000	28000000
Korea együtt	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	251000000	28000000

Forrás: The World Bank, 2001 World Development Indicators, 310-312. o. (1987-1997), World Development Report, 2002, 238-239. o., World Bank Atlas 2002, 18-19.o. és 54-55. o. CIA, The World Factbook 2002.

Északkelet-Ázsia biztonságát a jövőben nagyban befolyásolja, hogy **Oroszország** birtokolja a világ második legnagyobb nukleáris fegyverállományát, második a globális elérés, harmadik-negyedik a katonai kiadások terén, fegyveres erők terén egyensúlyban van az USA-val, földrajzilag a legnagyobb kiterjedésű ország, amely stratégiai fontosságú nyersanyagokkal rendelkezik. Ezzel együtt az ország globális gazdagsága erodálódik. Nukleáris fegyverei, a célba juttató eszközök stratégiai jelentősége csökken, haditengerészete

elavult. A gazdaság fejletlen, amely jelentős mértékben függ a kőolaj, földgáz, és más nyersanyagok világpiaci áráról. Az ország ahhoz túl nagy, hogy figyelmen kívül lehetne hagyni, de a közeljövőben aligha veszélyezteti az USA globális, vagy akár csak regionális hegemoniáját.⁹⁹

A GNI és acélgyártás tekintetében **Japán** a második helyen, a GDP arányos katonai kiadások tükrében a sor végén áll, a tényleges kiadásokat alapul véve viszont előkelő helyet foglal el a térségben. Kifejezetten fejlett ország a modern technológia és az R/D terén, a GNI/fő magasabb Japánban, mint az USA-ban. Haditengerészete nagyobb, mint a kínai, hajói modern fegyverekkel vannak felszerelve. Az ország bármikor képes nukleáris fegyver előállítására, amelyhez nem jelenthet problémát hordozó eszközök gyártása sem. Ugyanakkor az ország közvéleménye ellenezné az ilyen jellegű katonai fordulatot. Japán nagyban függ a külkereskedelemtől. A térség vezető hatalma.¹⁰⁰

Kína több mint 50 nemzet hazája.¹⁰¹ Ezzel együtt etnikailag a legnagyobb homogén népesség él a világ harmadik legnagyobb országában. Centralizált kül- és belpolitikája piacgazdasággal párosul. Jelenlegi számítások szerint Kína már 2050. előtt a világ legjelentősebb gazdasága lesz. A világ második legnagyobb devizatartalékával rendelkezik, a világ első acéltermelője, exportjának jelentős részét feldolgozott termékek teszik ki. Hadseregét modernizálta, ami a haditengerészet és a nagy hatótávolságú bombázók terén szembeötlő leginkább. Amennyire előnye az országnak a mérete, annyira hátránya is. Az egy főre jutó GNP igen alacsony. Hi-tech exportja egy szinten mozog Oroszországgal, az információs forradalom még nem jutott be az országba.

Az **Egyesült Államok** önmagában nagyobb katonai költségvetéssel rendelkezik, mint a világ többi állama együttvéve. Az ország méretei jelentősek, miként lakosságáé is. Hi-tech gazdasága a legnagyobb, az energiafogyasztása a legmagasabb a világon. Világszerte többek között a számítógépek terén. Fegyveres erői a legerősebbek minden területen - haditengerészet, légierő - képes a nukleáris elsősorú mérésre. Ennek ellenére kétséges, hogy

---

⁹⁹ Brendan Howe, „Traditional Security Threats in Northeast Asia”, Seminar on „New Approach to Northeast Asian Security Cooperation”, Organized by MOFAT and CSCAP-Korea, 19 August 2005

¹⁰⁰ V.ö. Brendan Howe, „Traditional Security Threats in Northeast Asia” Seminar on „New Approach to Northeast Asian Security Cooperation” Organized by MOFAT and CSCAP-Korea, 19 August 2005 és Jongkook Lee „Role of the ROK in the Changing Security Environment of Northeast Asia, Seminar on „New Approach to Northeast Asian Security Cooperation” Organized by MOFAT and CSCAP-Korea, 19 August 2005

¹⁰¹ Az 1999-es népszámlálás adatai szerint az 1.25909 milliárd fő 91,96 %-a han, míg a fennmaradó 8,04 %-ot 55 etnikai csoport teszi ki. www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3580/t17856.htm

valóban létezik-e az Egyesült Államok hegemoniája. Nem férhet azonban kétség ahhoz, hogy a világ, beleértve Északkelet-Ázsiát is, domináns hatalma, de Japán és Korea kivételével nincs valós ráhatása a térség országaira. Kérdés, hogy egy konfliktus esetén milyen erőket tudna átcsoportosítani ide. Vietnam példája azt mutatta, hogy lehetőségei korlátozottak. Bármennyire is az USA mögött van Oroszország és Kína, aligha léphetne velük szemben fel. Mindezek azt támasztják alá, hogy a térségben kialakuló konfliktust, mint amilyen az észak-koreai nukleáris válság, Japán és Dél-Korea, valamint Kína és Oroszország nélkül nem lehet megnyugtatóan rendezni. Az ún. első nukleáris válság idején ugyan *William Perry* védelmi miniszter utasítást kapott arra, hogy dolgozza ki a válság katonai eszközökkel történő megoldását, amely magába foglalta volna egy megelőző csapás mérését az észak-koreai Jongbjon nukleáris központra, amitől a várható jelentős anyagi és emberi áldozat miatt elállt a Clinton vezetés.¹⁰² A válságot ideiglenesen rendezte a Genfben, 1994-ben aláírt Keretmegállapodás, de az tényleges megoldást nem jelentett, hiszen Phenjan folytatta nukleáris programját. A **helyzetet rontotta Bush** elnök **Észak-Korea politikája**, illetve az USA Irak elleni támadása. Remény van azonban arra, hogy a hatoldalú tárgyalások keretében sikerülhet rendezni a válságot, de ahhoz még komoly erőfeszítésekre, USA és KNDK engedményekre lesz szükség. Megnyílt azonban a lehetősége annak, hogy az **észak-koreai rakétafejlesztési és nukleáris kérdés** megnyugtató **rendezésével** jelentősen **erősödhet Északkelet-Ázsia békéje és biztonsága**. Ezzel a térség legsúlyosabb biztonsági kihívása oldódna meg, ami **utat nyitna a Dél- és Észak-Korea közötti megbékélés, hosszú távon az ország egyesítése számára** is. A megoldás lehetősége elsősorban az Egyesült Államok és a KNDK vezetőinek kezében van.

III.4. Az enyhülés jelei a KNDK-ban

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság a második világháborút követően, a Koreai-félsziget északi részén, a szovjet megszállási övezet területén alakult meg. Az ország vezetője, a Koreai Munkapárt elnöke, **Kim Ir Szen** uralkodása közel félévszázados ideje alatt diktatórikus társadalmat épített ki, amelynek ideológiai alapját a KMP 1980-ban tartott 6. kongresszusán elfogadott *juche* (önerőre való támaszkodás) adta.¹⁰³ Kim Ir Szen a juche kifejezést először 1955-ben használta, amikor a marxizmus-leninizmus szovjet, illetve kínai

¹⁰² Don Oberdorfer, „The Two Koreas” Library of Congress, 311-316. o.

¹⁰³ Tae Hwan Ok és Hong Yung Lee: Propedts for Change in North Korea, Institute of East Asian Studies, University of California, Berkeley, 1994. 11. o.

megvalósításáról beszélt, hangsúlyozva, hogy a KNDK-nak saját útját kell járnia.¹⁰⁴ Ennek gyakorlati megvalósítása napjainkban is tart **Kim Dzong Il**¹⁰⁵ vezetésével. Az Észak-Koreában csak „kedves vezetőnek” titulált ifjabb Kim gyakorlatilag 21 éves felkészülés után léphetett apja örökébe. A hatalom átörökítése simán ment végbe. Phenjanban az ideológia terén nem érződött Gorbacsov hatása, a Szovjetunó felbomlása, a kelet-közép-európai szocialista rendszerek megszűnése. Permanensé vált viszont a gazdasági válság, ami elkerülhetlenné tette az észak-koreai vezetés számára annak felismerését, hogy az ország gazdasági helyzete változtatásokat igényel mind a szabályozók, mind az elosztás, felhasználás terén.

A 2002. július 1-én elfogadott „intézkedések a gazdaság helyzetének javítására”¹⁰⁶ kormányzati döntés óta több reformjellelű lépést tettek, amelyek módot adnak az állampolgárok számára kezdetleges magánvállalkozásokban való részvételre. Gyökeres módosulást eredményezne, ha végig vinnék a Hongkonghoz és Sanghajhoz hasonló, ahhoz részben kapcsolódó Szinidzsü, Keszong, Gyémánt-hegység térségében kiépítendő speciális gazdasági övezetek felépítését.¹⁰⁷

A phenjani tervek olyan jellegű **gazdasági változásokra** engednek következtetni, amelyek messze meghaladják az elmúlt évtizedek során tett bátortalan intézkedéseket. Vélhetően a kínai gazdasági reformok sikere bizonyította Kim Dzong Il számára, hogy működő piacgazdaság mellett is uralkodó maradhat a kommunista eszme, bátorítást adva ezzel számára a központi ellenőrzés mellett folyó, kizárólag gazdasági jellegű modernizálás beindítására. Garancia nincs arra, hogy valóban érdemi változtatásokra fog sor kerülni, de vélhetően az észak-koreai vezetés is tisztában van azzal, hogy piacgazdasági reformok nélkül az ország nem fog tudni megbirkózni az évek óta mutatkozó nehézséggel, a stagnáló gazdasági válsággal. Bármilyen lépésekre is szánják azonban el magukat, az csak akkor lehet eredményes, ha javítják viszonyukat a külvilággal, különösen a nukleáris kérdés rendezésére hivatott hatoldalú tárgyalásokon résztvevő Egyesült Államokkal és Japánnal, illetve Dél-Koreával, amelytől már most is jelentős gazdasági függőségben vannak.

¹⁰⁴ Kim Ir Szen beszédei, 38. kötet, Phenjan, Chosun Workers' Party Kiadó, 1979-92.

¹⁰⁵ Kim Dzong Il-t a KMP 5. kongresszusán, 1973-ban a pártpropagandával foglalkozó titkárává választották, majd 1974-ben a PB tagjává. (The Rise of Kim Chong-il: Implications for North Korea's Internal and External Policies in the 1980's. Journal of Northeast Asian Studies, Vol. 2., No. 2. 35-45. o.) A Párt 6. kongresszusán Kim Ir Szen utódjának jelölték.

¹⁰⁶ Shin Jiho, North Korea's Economic Improvement Measures, Korea Focus Vol. 11. No. 6. 2003, 55.o.

¹⁰⁷ Lim Hyun-Chin és Chung Young Chul, Is North Korea Moving toward a Market Economy? Korea Focus, Vol. 12. No.4, 2004, 49.o.

A gazdasági változtatásra irányuló törekvés nem új keletű a KNDK történetében. Először talán a KNK és az USA között 1971-ben, Nixon kínai látogatását követően fejlődésnek indult együttműködés, majd az 1972. július 4-i Észak- és Dél-Korea között aláírt Közös Nyilatkozat kínált lehetőséget a változtatásra, amelyek részben az akkori dráguló kőolajárak, részben az észak-koreai termékek versenyképtelensége miatt kudarcra végződött.¹⁰⁸ Az újabb törekvésre 1984-ben került sor, amikor a KNDK törvényhozása elfogadta a vegyes vállalatok alapítását lehetővé tevő jogszabályt.¹⁰⁹ Az akkori elképzelés az volt, hogy a Japánban élő, Észak-Koreával szimpatizáló koreaiak lesznek a mozgatói a KNDK-ba irányuló külföldi tőkének, amiből a gyakorlatban nem lett semmi, miként a kínai mintára tervezett szabadkereskedelmi területek is csak papíron valósultak meg. Éppen ezért joggal kérdezhető, hogy a 2002. július 1-én elfogadott intézkedések a gyakorlatban tényleg elvezethetnek-e egy kínai vagy vietnami jellegű gazdasági nyitáshoz. A kérdésre biztos választ még nem lehet adni. A kilátások azonban arra engednek következtetni, hogy a vezetés elszánta magát a változtatásokra. Az első igen fontos intézkedés a pénznek a gazdaságba történt bevezetése volt, ami a több évtizedes jegyrendszert volt hivatott felváltani.¹¹⁰ A hatás rögtön érzékelhető volt. Az addigi 2,2 Won/USD váltás azonnal megváltozott és egy dollárért 150 Wont adtak. Bár hivatalosan ma is ez az árfolyam, a fekete piacon ez tovább módosult és a váltás annak ellenére eléri a 900-1000 Won/USD árfolyamot, hogy a dollárt hivatalos fizetőeszközként nem fogadják el a KNDK-ban.

Döntő változtatásnak tűnik az ún. paraszti vagy **farmer piacok** megnyitása is. Az, hogy a központi kvótában előírt mennyiségen felüli termést a parasztek megtarthatják, és szabadon értékesíthetik a piacon, jelentős termelésbővítő intézkedésnek bizonyult. Vélhetően a politikai vezetés is tisztában volt azzal, hogy ezzel a lépéssel elindít egy belső polarizációt, amelynek eredményeként az addigi életszínvonal a vidéki, főleg mezőgazdasági termeléssel foglalkozó rétegnél kedvező, míg a közalkalmazotti, köztisztviselői rétegnél kedvezőtlen változásokhoz vezethet. Az 1994 óta folyamatosan tartó gazdasági válság viszont már nem tette tovább lehetővé a központi elosztásos rendszer fenntartását. Információk szerint mára mintegy 300 piac működik a KNDK-ban, ebből 40 a fővárosban. Az árak általában fixáltak, bár egyes esetekben lehet alkudni is. Egyre többen vannak azok, akik a piacok működése révén tanulják meg a költségek és a haszon fogalmát, ezek együttes kezelését. Kétséges, hogy

---

¹⁰⁸u.o. 50.o.

¹⁰⁹ u.o. 51.o.

¹¹⁰ I.m. 66. o.

meddig működhetnek ezek a piacok úgy, hogy ne eredményezzenek változást a központi ellenőrző rendszeren belül, illetve, hogy a magángazdaságok hasonló folyamatot indukálnak-e, mint tették azt a kelet-közép-európai volt szocialista országokban.

Az észak-koreai gazdasági reformokkal foglalkozó szöuli szakértők szerint valószínűsíthető, hogy a phenjani vezetés további lépéseket tesz a piacgazdaság meghonosítása érdekében, amihez elengedhetetlen a lakosság „átnevelése”. Nem lesz könnyű feladat az elmúlt évtizedek során a központi ellátás, a jegyrendszer gyakorlatához szokott tömegek tudatának megváltoztatása. Visszaút viszont nehezen képzelhető el. A reformok, a változtatás sikere a belső nehézségek ellenére sokkal inkább a külvilágtól függ. Ha nem sikerül az Egyesült Államokkal legalább részben rendezni a viszonyt – amelyhez Dél-Korea már most is jelentős támogatást ad –, visszalépés várható a Korea-közi kapcsolatokban, illetve a külvilág sem fog közeledni a KNDK-hoz.

Szöulban előszeretettel hivatkoznak a volt szocialista országok által bejárt útra. Ennek ellenére a mostani fázisban kevesen hiszik, hogy a szigorú központi tervezés és tervutasításos rendszer lebontása olyan gyorsan végbe mehet Északon, mint történt az Európában. Szakértők a gazdasági változások jelenlegi szakaszát a részben reformgazdaság (partially reformed economy)¹¹¹ stádiumának tekintik, ahonnan a volt szocialista országok a piacgazdaság útjára léptek. Szeretnék, ha ez a folyamat menne végbe Észak-Koreában is. Egy biztos, a jelenlegi dél-koreai vezetésen nem fog múlni. Szöulban nem cáfolják, hogy érdekelték az észak-koreai gazdasági átalakulások sikerében, hiszen az ország perspektivikus egyesítése csak akkor mehet végbe jelentős gazdasági visszaesés nélkül, ha nem hogy nem növekszik, hanem inkább csökken az Észak és Dél közötti gazdasági szakadék.

1994-ben, részben vélhetően az akkor kezdődött gazdasági válsága hatására is, a **KNDK közös nevezőre jutott az Egyesült Államokkal** nukleáris programja felszámolása kérdésében. Akkor a lehetőséget nem használta ki, titokban folytatta az atomfegyver előállítására irányuló munkálatokat. Az azóta eltelt tíz év azonban gyökeres változásokat eredményezett a nemzetközi biztonságpolitikában, a tömegpusztító fegyverek gyártása, elterjedésének megakadályozása terén. Az Egyesült Államok minden korábbinál határozottabban lép fel az általa terroristának tartott országok, vagy a nemzetközi terrorizmust támogató kormányok, csoportok ellen. Ha a KNDK ki akar törni a jelenlegi elszigeteltségből,

---

¹¹¹ I.m. 79. o.

és folytatni akarja gazdasági reformjait, nem marad számára más választás, mint ésszerű kompromisszum kötése az USA-val.

IV. Északkelet-Ázsia nagyhatalmainak védelmi és katonai politikája

IV.1. Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államok meghatározó tényező Északkelet-Ázsia biztonsága szempontjából. A Bush-adminisztráció globális és regionális szempontból is kiemelten kezeli a térséget, ahol a Japánnal és a Koreai Köztársasággal meglévő katonai szövetségi rendszer erősítésére törekszik, így is növekvő nyomást fejtve ki Észak-Koreára nukleáris programja feladása érdekében.

Az amerikai biztonsági stratégia elsődleges célja egyrészt a terrorizmussal, másrészt a tömegpusztító fegyverek (WMD) elterjedésével szembeni fellépés. Továbbá annak a kihívásnak a kezelése, amit az amerikai pozíciókat veszélyeztető Kína és Oroszország jelent. Kétségtelen, ma még sokkal inkább az együttműködés jellemzi az USA és a másik két nagyhatalom kapcsolatát a térségben.¹¹²

A **2001. szeptember 11-i**, Egyesült Államokat ért terrorista támadás után, az amerikai érdekek védelme érdekében az USA **új védelmi politikát** alakított ki, amelynek prioritásai:

- a) az Egyesült Államok védelme ellenséges támadásokkal szemben,
- b) biztosítani a stratégiai mozgás és a cselekvés szabadságát,
- c) kedvező környezet biztosítása a nemzetközi biztonság fenntartása érdekében,
- d) erősíteni a szövetségi és partneri kapcsolatokat¹¹³

Védelmi céljai elérése érdekében az Egyesült Államok elrettentő védelmi erőt épít ki, hogy megvédhesse saját, illetve szövetségi lakosságát. A terrorizmussal szembeni fellépés érdekében **kész akár egyedül is cselekedni**, amelynek során **nem zárja ki a megelőző**, az

---

¹¹² Xu Jian, Promoting Peace and Development in Northeastern Asia: Challenges and Opportunities, The Uri Party Foundation, Seoul, 2005. január 13. 28. o.

¹¹³ The National Strategy of the United States of America, www.whitehouse.gov/nsc/nss.html

Egyesült Államok földrajzi elhelyezkedésétől távoli területeken való **katonai operáció lehetőségét** sem.¹¹⁴

Az USA fegyveres erőinek létszáma jelenleg eléri az 1,4 millió főt. Északkelet-Ázsiában Dél-Koreában és Japánban állomásoztat katonákat az alábbi összetételben:

Megnevezés	Dél-Korea	Japán
Hadsereg	1 hadsereg parancsnokság (8. hadsereg) 31460 fő, 116 harckocsi, 111 páncélozott jármű	1 hadtest, 1600 katona
Haditengerészet	több mint 300 katona	1 parancsnokság, 5200 katona, 1 repülőgép hordozó anyahajó, 9 parti naszád
Légierő	1 légi parancsnokság (7. Légierő), 9420 katona, 84 vadászgép	1 légparancsnokság (5. Légierő), 14130 katona, 84 vadászgép
Tengerészgyalogság	több mint 180 katona	1 tengerészeti erő, 20000 katona

Forrás: The Military Balance 2003-2004, London: International Institute for Strategic Studies, 2003. október

Washington tervezi, hogy a Dél-Koreában, Japánban és Guamon állomásozó haderejét átalakítja, ami létszámában kisebb, de hatékonyságát illetően nem csökkenő hadsereget jelent. Dél-Koreában, Japánban az 5. Légierő, Guamon pedig a 13. Légierő erejének növelését vonja maga után.¹¹⁵

IV.2. Japán

A világ második legnagyobb gazdasági hatalma, az **USA szoros szövetségese**, amely az elmúlt években kül- és biztonságpolitikája terén egyre aktívabb szerepet vállal. Közös rakétavédelmi együttműködést dolgoz ki az Egyesült Államokkal.

Japán kapcsolata Kínával ugyancsak fontos faktora a regionális biztonságnak. Gazdasági kapcsolataikat a szoros együttműködés jellemzi, ami éles ellentétben van a politikai kapcsolatokkal.¹¹⁶

¹¹⁴ U.o.

¹¹⁵ Defense White Paper 2004, The Ministry of National Defense, the Republic of Korea, 26.o.

¹¹⁶ Xu Jian, Promoting Peace and Development in Northeastern Asia: Challenges and Opportunities, The Uri Party Foundation, Seoul, 2005. január 13. 30. o.

Japán bármilyen **katonai aktivitását gyanakvással fogadják** azon **ázsiai országok**, amelyek a második világháború előtt megszenvedték a japán gyarmati időket. Tokió ezért is érzékenyen viszonyul saját védelmi politikájához, de az Egyesült Államokat 2001-ben ért terrorista támadást követően új védelmi politikát dolgoztak ki, amelynek célja a rugalmas védelmi képesség kialakítása.¹¹⁷ Japán mindent megtesz saját védelme érdekében, miközben – védelmi képességeinek erősítése mellett – saját pozícióinak megerősítésére törekszik Északkelet-Ázsiában úgy, hogy a denuklearizációra vonatkozó hármass elvet – nem birtokol, nem gyárt, és nem enged be Japán területére nukleáris fegyvert – betartja.¹¹⁸ Japán erősíti katonai együttműködését az Egyesült Államokkal és új biztonsági politikája jegyében aktívabb szerepet vállal a nemzetközi békefenntartásban. Az új nemzetvédelmi program 2004-ben történt elfogadását követően intézkedést fogadott el a fegyveres erők modernizálására. A következő öt évre szóló program többek között 160 ezerről 155 ezerre csökkenti a szárazföldi haderő, 1000-ról 600-ra a harckocsik számát. Csökken a tüzérség és a katonai egységek száma is. Növekszik ugyanakkor a helikopterek és a gyalogság létszáma.¹¹⁹

Az ország katonai képessége

Meghatározás	Képesség
Szárazföldi erők	10 hadosztály, 3 dandár, 2 egyesített dandár, 147 ezer katona, 1000 harckocsi, 1220 páncélozott jármű, 740 szárazföldi tüzérségi üteg, 495 helikopter, stb.
Tengerészeti erők	1 védelmi flotta, 5 regionális területi parancsnokság, 44 ezer katona, 53 fregatt, benne 16 tengeralattjáró, 140 hadihajó, ebből 3 nagyméretű szállítóhajó, 97 P-3C, 107 ór, aknakutató helikopter
Légvédelem	3 hadosztály és 1 egyesített dandár, 45 ezer katona, 4 E-767 AWACS, 49 F-2 vadászgép, továbbá 680 egyéb vadászgép, közöttük 203 F 15J/DJ4 gép

Forrás: The Military Balance 2003-2004, London: International Institute for Strategic Studies, 2003. október

IV.3. Kína

A látványos **kínai fejlődés** ugyancsak **érinti Északkelet-Ázsia biztonsági helyzetét**. Az Egyesült Államok mellett Kína indikálja a világgazdasági fejlődést. 2003-ban a

¹¹⁷ The National Defense Program, www.jda.go.jp

¹¹⁸ Japan's Announcements on the Three Non-Nuclear Principles, www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament

¹¹⁹ Defense White Paper 2004, The Ministry of National Defense, the Republic of Korea, 29.o.

világgazdasági fellendülés motorja a kínai gazdaság volt, amely a világgazdaság teljes éves növekedésének 17 %-át adta.¹²⁰ Ennek a térség országai is haszonélvezői. 2003-ban Japán Kínába 6,6 trillió yen, Hongkongba 3,46 trillió yen értékben exportált, ami Japán teljes kivitelének mintegy 20 %-át jelentette.¹²¹ 1992, a Koreai Köztársasággal történt diplomáciai kapcsolatok felvétele óta a két ország közötti kereskedelem évente 30 %-kal nőtt. Mára Kína Dél-Korea legfontosabb kereskedelmi partnere.¹²² (A kétoldalú árúcsere-forgalom 2005-ben elérte a 100 Mrd USD-t, három évvel korábban, mint ahogy azt eredetileg, a diplomáciai kapcsolatok felvételének 15. évfordulójára, 2008-ra várták. A jelenlegi cél a fenti összeg 2012-re, a diplomáciai kapcsolatok felvételének 20. évfordulójára történő megduplázása, vagyis a 200 Mrd USD elérése.)¹²³

A 2004-ben elfogadott védelmi Fehérkönyvben **Kína** saját területének és szuverenitásának, az ország békés fejlődése, a reformok és a Kommunista Párt által kezdeményezett nyitott politika, valamint a katonai modernizáció érdekében **defenzív védelmi politikát határozott el.**¹²⁴ A hadsereg feladatul kapta egy modern fegyvereken alapuló helyi háború kitörésének megakadályozását, Tajvan kapcsán utalva az „egy Kína” politikára. Az új védelmi politika kiemelt fontosságúnak tartja a haditengerészet és légierő fejlesztését, ami együtt jár a szárazföldi erők létszámának 500 ezer fővel történő csökkentésével 1996-2000 között, majd további 200 ezer fővel történő csökkentéssel 2005-ig. Jelentős fejlődés előtt áll a harci helikopteres egység, valamint egy új mobil stratégiai rakéta egység alakul az ország dél-keleti részén. A fegyveres erőket ellátják a legmodernebb eszközökkel, amelyekkel fokozzák a harci erőt éjszakai, vagy más kedvezőtlen körülmények között.

Kína katonai jelenléte Északkelet-Ázsiában

Meghatározás	Képesség
Szárazföldi erők	17 harci hadosztály 4 hadcsoport alatt, 320 ezer katona,

¹²⁰ Xu Jian, Promoting Peace and Development in Northeastern Asia: Challenges and Opportunities, The Uri Party Foundation, Seoul, 2005. január 13. 32. o.

¹²¹ www.customs.go.jp/tonkei/srch/indexe

¹²² Xu Jian, Promoting Peace and Development in Northeastern Asia: Challenges and Opportunities, The Uri Party Foundation, Seoul, 2005. január 13. 32. o.

¹²³ A fentiekéről Hu Jintao 2005. november 17-én beszélt a szöuli Nemzetgyűlésben, aki részt vett az APEC 2005 novemberi puszani állam- és kormányfői tanácskozásán.

¹²⁴ China's National Defence in 2004, www.china-embassy.org/eng/xw/t176725.htm

	2 ezer harckocsi, 1800 páncélozott jármű, különböző tüzérség és rakéták
Tengerészet	Mintegy 100 ezer katona az Északi és Keleti tengeri flottánál, 926 hadihajó, benne 25 tengeralattjáró, 100 harci bombázó és helikopter, 1 tengeri légi divízió
Légierő	6 divízió Peking, Shenjang és Jinan katonai kerületében, 24 ezer Katona, 1000 taktikai repülő, bombázó
2. Tüzérség (Stratégiai erő)	2 rakéta dandár Nanjing térségében, 10 ezer katona és 40 Deng Feng-31 IR ballisztikus rakéta

Forrás: The Military Balance 2003-2004, London, International Institute for Strategic Studies, 2003. október

IV.4. Oroszország

A 2000 áprilisában elfogadott új katonai doktrínában Oroszország a fő **hangsúlyt az ország elleni katonai fenyegetés megelőzésére helyezte**. Megelőző céllal nem zárja ki a nukleáris fegyver alkalmazását saját, és a FÁK országok védelme érdekében. Kiemelten kezeli az orosz föderáció biztonságát.¹²⁵

Az orosz vezetés célja az ország katonai átalakítása, a katonai szuperhatalmi státusz megőrzése. 2001-ben a katonai kerületek számát hétről hatra csökkentették, 2005-re a hadsereg létszámát az addigi 1,2 milliőről 1 millióra tervezték csökkenteni, 2010-re el akarják érni, hogy a hadsereg hivatásos katonákból álljon. Folytatódik a fegyverzet exportja, ami 2003-ban elérte az 5,4 Mrd USD-t. Ezzel Oroszország volt a világ második legnagyobb fegyverexportőre. Folytatódik a nukleáris fegyverek modernizálása, miként a bombázó repülőgépeké is.¹²⁶

Oroszország katonai jelenléte a Távol-Keleten

Meghatározás	Képesség
--------------	----------

¹²⁵ Vojennaja doktrina Rosszijszkoj Federacii, Ukaz prezidenta Rosszijszkoj Federacii ot 21.04.2000g. No.706 www.mil.ru/articles/article3923.shtml

¹²⁶ Defense White Paper 2004, The Ministry of National Defense, the Republic of Korea, 32-34.o.

Szárazföldi erők	10 gépesített lövész dandár, 3 géppuska dandár, 1 tüzér dandár, 3900 harckocsi, 6400 páncélozott jármű, 85 harci helikopter
Tengerészet	5 harci egység, 1 légi dandár, 50 ezer katona, 8 tengeralattjáró, 8 hadihajó, 99 támogató hajó, 20 bombázó, 45 tengeralattjáró elhárító repülő és 10 támogató repülő
Légi erők	3 frontvonalbeli légi divízió, 2 nagy hatótávolságú légi divízió, 42 ezer katona, 157 bombázó, 137 könnyű és 51 támogató repülő
A szibériai és távol-keleti katonai kerület közös erői	

Forrás: The Military Balance 2003-2004, London, International Institute for Strategic Studies, 2003. október

A fenti adatok jól szemléltetik, hogy bár Északkelet-Ázsiában jelentős erők koncentrálódnak, a valós veszélyt azonban nem ez, hanem az észak-koreai rakétafejlesztési és nukleáris program jelenti.

V. A KNDK nukleáris és rakétafejlesztési programja

V.1. Dél-Korea és az Amerikai Egyesült Államok az észak-koreai nukleáris válságban

A berlini fal 1989-es lebontását követően a **Kelet-Nyugat közötti konfrontáció megszűnt**, ami ugyanakkor **nem járt együtt egy enyhülési folyamattal a Koreai-félszigeten**. Az ideológiai megosztottság, a katonai konfrontáció lehetősége továbbra is élő valóság. A két Korea közötti válságot csak mélyítette az 1993. március 12-i phenjani bejelentés, amely szerint **Észak-Korea kilép az NPT-ből**.¹²⁷ A phenjani bejelentés szerint a Szerződés a nemzeti érdekek védelme érdekében lehetőséget ad annak felmondására.¹²⁸ A KNDK az NPT felmondását két körülménnyel indokolta: 1) A Team Spirit „nukleáris

¹²⁷ A NAÜ már 1992-ben ellentmondásokat és hiányosságokat tárt fel az észak-koreai adatszolgáltatásban, és 1993-ben kiegészítő ellenőrzések megtartását kérte az észak-koreai atomlétesítményekben – a jongszoni 5 MW(e)-os erőműben és a reprocesszáló üzemben.

¹²⁸ Az 1968. július 1-én Washingtonban, Londonban és Moszkvában aláírt, majd 1970. március 5-én hatályba lépett NPT X. cikk (1) bekezdése szerint „Állami szuverenitása gyakorlásának keretében a Szerződés bármely részesének joga van a Szerződést felmondani, ha úgy ítéli meg, hogy a Szerződés tartalmával összefüggő rendkívüli körülmények országának magasabb érdekeit veszélyeztetik. A felmondásról 3 hónappal előbb értesíteni kell a Szerződés összes többi részesét és az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsát. Ennek az értesítésnek magában kell foglalnia azoknak a rendkívüli körülményeknek az ismertetését, amelyeket az illető állam magasabb érdekeire nézve veszélyesnek tekint.” Lásd: Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons Article X.I. www.reachingcriticalwill.org/legal/npt/npttext.html

háborúra felkészítő” hadgyakorlat¹²⁹ és 2) a NAÜ igénye kiegészítő ellenőrzések elvégzésére a jongszoni erőműben és reprocesszáló üzemben.¹³⁰ Észak-Korea a kilépésről szóló nyilatkozatát megküldte az NPT három letéteményes ország kormányának és az NPT 154 tagállamának, amelyben kijelentette, hogy „a NAÜ, amely az Egyesült Államok 'lakója', megsértette az ország szuverenitását és beavatkozik belügyeibe, a szocializmus megdöntésére törekszik”. Hangsúlyozta továbbá, hogy „az Egyesült Államok befolyásolta a NAÜ Titkárság hivatalnokait és a NAÜ Igazgatótanácsát, hogy az 1993. február 25-i Tanácsülésen olyan határozatot fogadjanak el, amelyben felszólítják Észak-Koreát, hogy ellenőrzés céljából nyisson meg olyan katonai létesítményeket, amelyekben semmilyen nukleáris tevékenység nem folyik”.¹³¹ A bejelentés hatására riadót fújtak Washingtonban is. Ennek eredményeként amerikai–észak-koreai tárgyalások sorozata indult azzal a céllal, hogy jobb belátásra bírják a phenjani vezetést és rávegyék, térjen vissza az NPT-be.

V.2. A KNNDK tömegpusztító fegyverei

Az **észak-koreai biztonságpolitikai kérdés** tulajdonképpen két összetevőből, a **rakétafejlesztési és a nukleáris problémából áll**. A tényleges válsághelyzetet azonban a '90-es években is, és jelenleg is a nukleáris program váltotta ki. Az Egyesült Államok és a KNNDK közötti konfliktust három elem alkotja:

1.) Az a feltételezés, hogy a múltban, még a Keretmegállapodás (Agreed Framework) az USA-val Genfben, 1994-ben történt aláírása előtt Észak legalább egy, de esetleg két nukleáris robbanófejet gyártott.¹³²

---

¹²⁹ Az USA és Dél-Korea hadseregei között rendszeresen kerül sor hadgyakorlatokra. Ezek közül Északon a leginkább támadott az 1976-ban első alkalommal megtartott „Team Spirit” volt, amelyre hivatkozva a KNNDK rendre kitért a Korea-közi kapcsolatok normalizálására irányuló tárgyalások elől. James Schlesinger védelmi miniszter 1975-ben nyilvánosan elismerte, hogy Dél-Koreában amerikai nukleáris fegyvereket állomásoztatnak, majd az 1976-os Team Spirit hadgyakorlaton nukleáris fegyverek hordozására alkalmas harci repülőgépek is részt vettek. Lásd: Don Oberdorfer: „The Two Koreas”, Library of Congress, Basic Books, 2001, 257. o. 264-274. o.

¹³⁰ North Korea: Nuclear Chronology, www.nti.org/e_research/profiles/NK/Nuclear/46_622.html

¹³¹ U.o. és Don Oberdorfer, „The Two Koreas...” 280. o.

¹³² Információk szerint a szovjet hírszerzés is tudomást szerzett az észak-koreai nukleáris program előrehaladott állapotáról. 1992. március 10-én az Argumenti i Fakti írt arról, hogy a KGB 1990-ben tájékoztatta az SZKP KB-t az észak-koreai nukleáris programról. Később az Izvesztija 1994. június 24-i száma is beszámolt a jelentésről, amely szerint „Észak-Korea elkészítette első atomeszközét a jongszoni kísérleti nukleáris központban”. Az észak-koreai vezetés ugyanakkor úgy döntött, hogy nem teszteli az eszközt, elkerülendő a nemzetközi szankciókat. Lásd még: „Report Suggest N.Korea Has Nuke Weapon” UPI, 23 June 1994, <http://web.lexis-nexis.com>

2.) Feltételezések szerint Phenjan mintegy 8 ezer nukleáris fűtőrúd feldolgozásából plutóniumot nyert, amelyet feldolgoz, illetve exportál, vagy folytatja olyan nukleáris robbanófejek előállítását, amelyeket befagyasztott az 1994-es megállapodás.¹³³

3.) A nukleáris program jövője, a magasan dúsított urán előállításának folytatása, amiről az észak-koreai fél, bár cáfolja, 2002-ben említést tett James Kellynek phenjani tárgyalásai során.¹³⁴

V.3. A KNDK nukleáris programja

A Koreai-félsziget, de tágabb értelemben az északkelet-ázsiai térség biztonságának legneuralgikusabb kérdése az észak-koreai nukleáris program.¹³⁵

Észak-Koreában az **ötvenes években** fogalmazódott meg az **igény**, hogy az ország **atomfegyverre** tegyen szert.¹³⁶ Az okok nyilvánvalóak: a koreai háború éppen hogy befejeződött, az USA atomfegyvereket telepített Délre. Egyre bizonytalanabbá vált a kínai és az orosz támogatás kérdése.

A KNDK az 1960-as évek elején a Szovjetuniótól kapott egy kis kísérleti reaktort,¹³⁷ amely az első lépés volt az északi nukleáris ambíciók megvalósítása terén. Észak-Korea ezzel nem elégedett meg. Kim Il, a Koreai Munkapárt PB Elnökségének tagja, KB titkár 1967 elején Moszkvában tett látogatása során Brezsnyevvel és *Koszigin*nel való találkozásán kérte, hogy a Szovjetunió szállítson atomerőművet a KNDK-nak. (A kísérleti reaktor ekkor már mintegy másfél éve működött.) A kérést a szovjet fél elhárította.¹³⁸ Ezt követően az NDK-tól kérték, hogy osszák meg a nukleáris reaktor működtetése során szerzett tapasztalataikat és

¹³³ David E. Sanger and Eric Schmitt, "Satellite Said to See Activity at North Korean Nuclear Site," *New York Times*, 31 January 2003, <<http://www.nytimes.com>>.

¹³⁴ The Nucleus of the Problem. Russian analysis of the ways of overcoming the crisis on the Korean Peninsula. www.carnegie.ru/en/pubs/media/69128.htm

¹³⁵ Vö. 북한핵의 문제 : 발단, 협상과정, 전망 / 이춘근 저--- 성남 : 세종연구소, 1995 (Az észak-koreai nukleáris probléma: Indulás, a tárgyalás folyamata, kilátás / Lee Chun-keun --- Seongnam : Sejong Institute, 1995)

¹³⁶ The Nucleus of the Problem. Russian analysis of the ways of overcoming the crisis on the Korean Peninsula. www.carnegie.ru/en/pubs/media/69128.htm, Alekszandr Voroncov, Vladimir Jevszejev, „Szevernaja Koreja: vijtyi iz tupika” *Rosszija v Globalnoj Polityike*, Tom 3, No.5, 2005, 117-129. o.

¹³⁷ Magyar Nagykövetség jelentése Phenjanból, 1964. január 11., XIX-J-1-j Korea, 5. doboz, 5/bc, 0015/RT/1964 és XIX-J-1-j Korea, 1965, 73. doboz, IV-103, 001823/1965

¹³⁸ Magyar Nagykövetség jelentése Phenjanból, 1967. március 13. XIX-J-1-j Korea, 1967, 61. doboz, 5. 002126/1967.

jelezték, készek lennének tanulás céljából szakembereket küldeni a Német Demokratikus Köztársaságba. A kelet-németek javasolták, hogy a kérésükkel a „szovjet elvtársakat” keressék meg.¹³⁹ A KNDK a Szovjet-Koreai Kormányközi Gazdasági Vegyesbizottság 1976 elejei moszkvai tanácskozásán ismét felvetette, hogy nukleáris erőművet szeretne építeni, amihez szovjet segítségre lenne szüksége és kéri, hogy az 1976-1980 közötti évekre szóló együttműködési munkatervbe vegyék fel ezt a pontot. Elsősorban katonai szempontok, másrészt a projekt költségigénye miatt a szovjet fél ismét kitért a phenjani kérés elől és javasolta, hogy a következő ötéves munkaterv során térjenek vissza rá. Az észak-koreai miniszterelnök-helyettes, *Kong Csin-te* barátságtalanul közölte *Arhipov* szovjet miniszterelnök-helyetessel, hogy ha nem segítenek, a KNDK felfüggeszti gazdasági együttműködését a Szovjetunióval. Miután Koszigin miniszterelnök is megerősítette ezt az álláspontot és közölte, hogy Moszkva nem fogad el ultimátumot, az északi delegáció kész volt a megállapodás aláírására.¹⁴⁰ A 13. Kormányközi Konzultatív Bizottság moszkvai ülésén - 1976. június – *Novikov* miniszterelnök ismét megerősítette, hogy 1976-80 között nem tudnak atomerőművet építeni a KNDK-ban, mivel már ilyen kötelezettséget vállaltak más ország viszonylatában.¹⁴¹ Az újabb megkeresés Csehszlovákiának szült, amelyben egy 440 MW kapacitású erőmű építését kérték,¹⁴² majd következett Magyarország. A nukleáris kutatóintézetek vezetőinek Dubnában, 1983. március 1-3. között megtartott tanácskozásán az észak-koreai delegáció vezetője *Láng István* magyar küldöttségvezetőtől kérte, hogy a két ország közötti együttműködés jegyében Pakson fogadjunk észak-koreai szakembereket, mivel rövidesen a KNDK is atomerőművet épít. A kérést a Külügyminisztérium arra hivatkozva utasította el, hogy a magyar atomerőmű szovjet segítséggel létesül, így ilyen felvetéssel Phenjan a szovjet felet keresse meg.¹⁴³ A KNDK, a kísérleti szovjet reaktor felhasználásával és nemzetközi segítséggel képes volt arra, hogy a fővárostól Északra, Jongbjonban létrehozza saját nukleáris kutató központját. Mára ez lett az északi nukleáris program főhadiszállása, ahol képesek tesztelni, illetve előállítani nukleáris eszközöket.

¹³⁹ Magyar Nagykövetség jelentése Phenjanból, 1968. február 29. XIX-J-1-j Korea, 1968, 58. doboz, 5, 001871/1968

¹⁴⁰ Magyar Nagykövetség jelentése Phenjanból, 1976. április 15. XIX-J-1-j Korea, 1976. 82. doboz, 5, 00854/2/1976.

¹⁴¹ Magyar Nagykövetség Kereskedelmi Kirendeltség jelentése Phenjanból, 1976. június 25. XIX-J-1-1 Korea, 1976, 82. doboz, 5, 00854/5/1976 és 1976. augusztus 9. XIX-J-1-j Korea, 1976. 82. doboz, 5, 00171=7=1976.

¹⁴² Magyar Nagykövetség jelentése Phenjanból, 1979. február 17. XIX-J-1-j Korea, 1979, 81. doboz, 81-5, 001583/1979

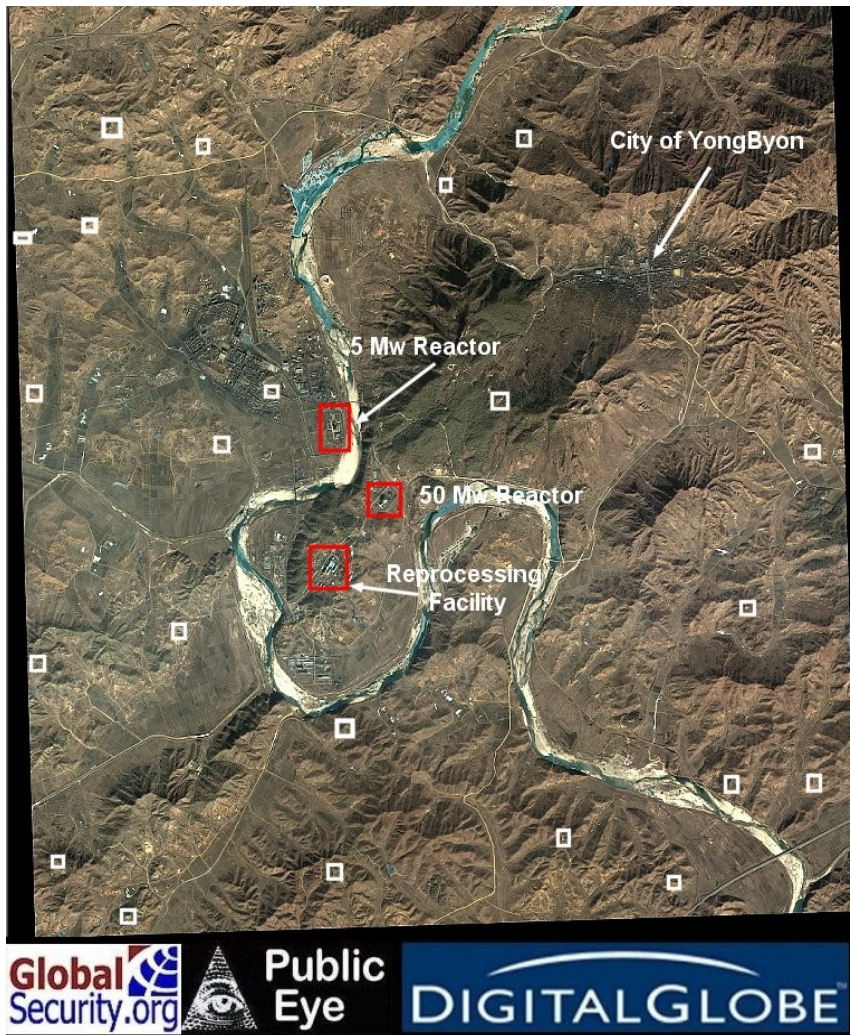
¹⁴³ Az MTA jelentése a KÜM számára, 1983. március 7. XIX-J-1-k Korea, 1983. 73. doboz, 81-73, 2856/1983 és a KÜM levele az MTA-nak, 1983. április 6. XIX-J-1-k Korea, 1983, 73. doboz, 81-73, 2856/1983.

NIMA 1:250,000 Joint Operations Graphic of Yongbyon and surrounding area. The area in red contains the Nuclear research center and associated reprocessing facilities.

Forrás: Weapons of Mass Destruction¹⁴⁴

¹⁴⁴ <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/dprk/yongbyon-imagery.htm>

Forrás: Weapons of Mass Destruction¹⁴⁵

---

¹⁴⁵ U.o.

Az 5 MW-os jongbjon-i reaktor 2005 januárjában és áprilisában¹⁴⁶

(Észak-Korea atomfegyverrel nem rendelkező államként, nem csekély szovjet nyomásra,¹⁴⁷ 1985 decemberében csatlakozott az Atomszorompó Szerződéshez és 30 megawatt teljesítményű gáz-szén alapú erőművét a nemzetközi közösség fennhatósága alá helyezte, de akkor nem írta alá az Átfogó Biztosítéki Megállapodást, amely lehetővé tette volna a NAÜ számára az ellenőrzést.¹⁴⁸ A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség 18 hónapnyi türelmi időt adott a KNDK-nak, amely csak nagy késéssel tett eleget a szervezet kérésének,¹⁴⁹ amit végül 1992. január 30-án Hong Gün Pyo atomenergetikai miniszterhelyettes írt alá.¹⁵⁰)

¹⁴⁶ http://www.isis-online.org/images/dprk/yongbyon_images.html

¹⁴⁷ A Szovjetunió kezdettől fogva fenntartásokkal viszonyult a KNDK nukleáris ambícióihoz és nagy súlyt fektetett arra, hogy Phenjan minél előbb csatlakozzon a vonatkozó nemzetközi egyezményekhez. Moszkvai nagykövetségünk jelentése szerint a szovjet fél felvetette az észak-koreaiaknak, hogy mit szólnának, ha Japán, amely „rendelkezik a szükséges ipari és technológiai képességekkel, nukleáris fegyvert birtokolna”. Ezt a KNDK is a nonprolifерáció megsértésének tartotta volna. Lásd: Magyar Nagykövetség jelentése Moszkvából, XIX-J-1-j Korea, 1969, 59. doboz, 1, 001607/4/1969.

¹⁴⁸ Az ellenőrzéseket lehetővé tevő biztosítéki megállapodást csak 1992-ben írták alá.

¹⁴⁹ Lásd: USA Defense Intelligence Agency Special Issues, 1991 October

¹⁵⁰ Az Átfogó Biztosítéki Megállapodást (Comprehensive Safeguards Agreement) a KNDK Legfelsőbb Népi Gyűlése csak 1992. április 9-én ratifikálta. A NAÜ eljárási szabályzatának megfelelően az első lépésben Észak-Koreának jelentést kellett készítenie nukleáris létesítményeiről. A második fázisban a NAÜ ad hoc ellenőrzéseket tart a megjelölt objektumokban, majd a KNDK és a NAÜ megállapodást köt, amit a NAÜ rutin ellenőrzései követnek annak megállapítására, hogy a nukleáris objektumokat nem használják katonai célra. Lásd: Steven R. Weisman, „North Korea Signs Accord on Atom-Plant Inspections”, New York Times, 31 January

Az észak-koreai létesítmények körüli aggodalmat amerikai műholdak 1989-es felvétele váltotta ki, amelyek alapján kimutatták, hogy a KNDK kutatóközpont komplexumot épít Jongbjongban.¹⁵¹ Ezen felvételek alapján az amerikai hírszerzés már a '90-es évek elején felhívta a figyelmet arra, hogy Észak-Korea, amely akkor még nagyban függött más államok, főleg az akkori Szovjetunió technikai, technológiai segítségétől, képes lehet arra, hogy nukleáris fegyverhez jusson, amely súlyosan veszélyeztetheti a Koreai-félsziget biztonságát és a térség instabilitásához vezethet.¹⁵²

Később bizonyosságot nyert, hogy a **Jongbjongban** lévő objektumban **kísérleti reaktor működik**, ahol észak-koreai szakemberek sikeres plutónium alapú nukleáris kísérleteket folytatnak és legalább annyi dúsított uránt nyertek, amennyi minimum egy nukleáris fegyver előállításához elegendő.¹⁵³ Vagyis, Észak-Korea lépésről-lépésre közeledett ahhoz a fázishoz, amikor nagy bizonyossággal ki lehetett jelteni, hogy képesek lesznek atomfegyver előállítására.

Erre akkor még csak kevesen figyeltek, bár amerikai szakemberek felhívták a figyelmet arra, hogy Észak-Korea a jongbjoni 30 megawattos erőműből képes annyi nukleáris anyagot nyerni, amely elégséges egy 15-20 kilotonnás bomba évenkénti előállításához.¹⁵⁴ (Ilyen bombát dobtak az amerikaiak 1945-ben Hiroshimára.)

Az északi nukleáris programot akkor nem állították meg, mivel nem érzékelték, vagy nem akarták látni annak lehetséges következményeit.

Dick Cheney amerikai védelmi miniszter 1991 végén Dél-Koreában tett látogatása során utalt arra, hogy egy nukleáris eszközzel rendelkező **Észak-Korea „a legkomolyabb fenyegetés a Koreai-félsziget és ezzel együtt Kelet-Ázsia békéjére és stabilitására”**, ami fenyegetést jelent az Egyesült Államok számára is.¹⁵⁵ Hasonlóan nyilatkozott *William Perry*, a Clinton

1992, Ken Olsen, „North Korea Signs International Nuclear Accord, But Concerns Remain”, AP 30 January 1992, <http://www.lexis-nexis.com>, Csoszón Ilbo, 1992. január 31.

¹⁵¹ Josep S. Bermudez, Jr. „North Korea's Nuclear Programme”, *Jane's Intelligence Review*, Vol. 3. No. 9. 408.o.

¹⁵² Paul Bracken, „Nuclear Weapons and State Survival in North Korea” *Survival*, Vol. 35. No. 3. Autumn 1993

¹⁵³ US Department of Defense, „Proliferation: Threat and Response”, 11 April 1996, <http://www.defenselink.mil> és Don Oberdorfer, „The Two Koreas” 263-265. o.

¹⁵⁴ Larry A Nicksch, Congressional Research Service Reports, Foreign Affairs and National Defense Division, „North Korea's Nuclear Weapons Program” <http://www.fas.org/spp/starwars/crs/91-141.htm>

¹⁵⁵ DPRK Briefing Book: Agreed Framework – The Nautilus Institute 1995

adminisztráció védelmi minisztere is 2000-ben, Hongkongban az Asia Society előtt mondott beszédében, amikor arra utalt, hogy „az Egyesült Államok és a Koreai Köztársaság közel álltak egy katonai konfliktushoz Észak-Koreával a jongszoni nukleáris program miatt, amelynek keretében Észak elegendő plutóniumot tudott előállítani ahhoz, hogy képes legyen egy féltonnás nukleáris bomba előállítására.”¹⁵⁶ Az Egyesült Államok biztos volt abban, hogy a **nukleáris fegyverek** gyártása **alapvetően változtatná meg a Koreai-félsziget és térsége biztonságát. Washingtonban Észak-Korea elleni szankciók bevezetését fontolgatták**, amit Phenjanban háborús lépésnek tekintettek volna és közölték, Szöul „lángtengerré változtatják”.¹⁵⁷ Egyesek szerint ez csak a szokásos észak-koreai retorika volt, de W. Perry úgy gondolta, hogy a fenyegetést komolyan kell venni.¹⁵⁸

Észak-Korea a világ egyik legzártabb országa, amely az európai szocialista rendszer összeomlása, a Szovjetunió felbomlása után is képes volt megőrizni a csucshe eszmére épülő diktatórikus rendszerét. Éppen ezért igen nehéz feladat megkísérelni viszonylag objektív képet alkotni nukleáris programjáról, hiszen igazából még a CIA is csak feltételezésekbe bocsátkozhat egyes területeken. Következtetéseiket legtöbbször a műholdas felvételekre, valamint a KNDK illetékeseinek kinyilatkoztatásaira alapozzák, azokból vonnak le következtetéseket.

Észak-Korea 1975-ben lett tagja a NAÜ-nek, de ellentétben Dél-Koreával, amelynek atomerőművei teljes egészében ellenőrizhetők a nemzetközi szervezet szakemberei által, a kezdetektől fogva kivonta magát a nemzetközi felügyelet alól. Igaz, a NAÜ is hibázott, mert először rossz nyomtatványt küldött Phenjannak, de a valós ok nem ez volt az elutasításra, hanem az, hogy az észak-koreai vezetés úgy vélte, a nemzetközi ellenőrzés beavatkozást jelent saját belügyeibe és negatívan érinti az ország biztonságát.

A KNDK három előfeltételt támasztott a NAÜ ellenőrzést lehetővé tevő szerződés aláírására.

---

¹⁵⁶ Dr. William J. Perry, Former U.S. Secretary of Defense, „Security and Stability in the Asia-Pacific Region”, www.asiasociety.org/speeches/perry.html

¹⁵⁷ U.o.

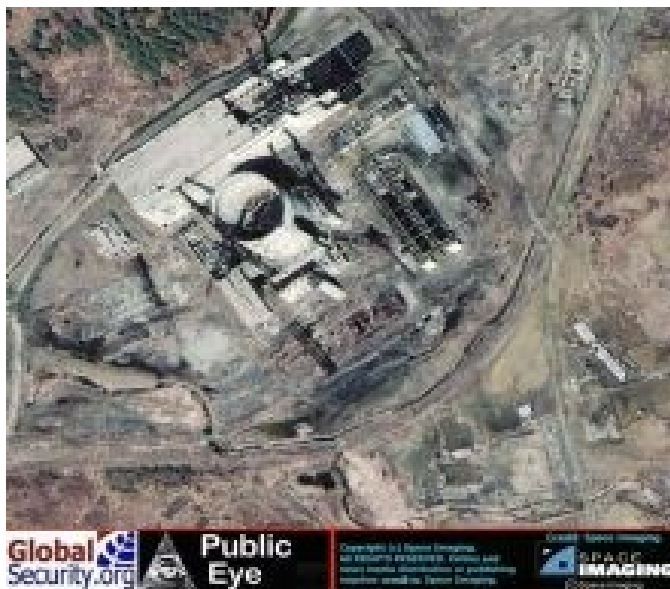
¹⁵⁸ „Mint az Egyesült Államok védelmi minisztere, úgy gondoltam, hogy a fenyegetést komolyan kell venni. ... Biztos voltam abban, hogy háború esetén a szövetséges csapatok győznének, de az áldozatok száma igen magas lett volna. Szerencsére a válságot diplomáciai úton sikerült rendezni.” U.o.

- Az Egyesült Államok vonja ki atomfegyvereit Dél-Koreából. (Phenjanban úgy vélték, hogy az adott időszakban Washington tárolt nukleáris eszközöket Délen.)

- Az USA és Dél-Korea függessze fel az évente megrendezett Team Spirit fedőnevű hadgyakorlatot. (Phenjanban a hadgyakorlat ideje alatt minden évben ún. „háború előtti állapotba” helyezték a fegyveres erőket, riadóztatták a munkás-paraszt vörös őrség mintegy ötmillió tartalékosát és rendszeres légvédelmi riadót tartottak az egész országban. Ilyen alkalmakkor a diplomáciai képviseleteknek is teljesen el kellett sötétíteni minden épületüket.)

- Észak-Korea fenn akarta tartani magának azt a jogot, hogy hatályon kívül helyezhesse a biztonsági megállapodást abban az esetben, ha úgy látja, hogy a nukleáris hatalmak ellenséges, vagy összeesküvő lépéseket tesznek a KNDK irányában.¹⁵⁹

Az északi nukleáris program miatti aggodalom tovább nőtt, amikor 1989-ben amerikai hírszerzési adatok alátámasztották, hogy a KNDK újabb reaktort épített Jongbjonban, amely már képes az urán dúsítására is. Taech'on-ban egy 200 MW-os reaktor építését kezdték meg, amit a '90-es évek közepére befejeztek. Az ezekben az erőművekben termelt plutónium elégséges volt ahhoz, hogy képesek legyenek egy atomfegyver előállítására.

¹⁵⁹ William E. Berry, Jr. North Korea's Nuclear Program: The Clinton Administration's Response US Air Force Academy, Colorado, 1995

(March 2005 to April 2005 detail comparison of the partially completed 200 MW (Megawatt) reactor at Taechon. Original Image Credit: Space Imaging)

Forrás: Weapons of Mass Destruction¹⁶⁰

Annak ellenére, hogy valós adatok ebben az időszakban nem álltak még sem az amerikai, sem a dél-koreai vezetés rendelkezésére, az Öböl-háború tapasztalatai, a vártnál nagyobb iraki katonai potenciál ahhoz a következtetéshez vezettek, hogy vélhetően Észak-Korea is előrébb tarthat a fegyverkezés útján, mint azt sokan hiszik.

Új helyzet állt elő a Koreai-félszigeten, amikor az **amerikai vezetés elhatározta**, hogy **kivonja a külföldön tárolt rövid hatótávolságú nukleáris eszközeit**, és azokat visszazállítja az USA-ba.¹⁶¹ Ez vonatkozott a Koreai-félszigetre is.¹⁶² *Ro Te U* elnök 1991. december 18-án hivatalosan bejelentette, hogy **Dél-Koreában nincsenek amerikai nukleáris eszközök**.¹⁶³ Közölte azt is, hogy a Koreai Köztársaságnak nem áll szándékában saját atomfegyvert előállítani. Egyidejűleg Dél-Korea egy háromlépcsős tervet terjesztett elő és kérte Észak-Koreát, hogy írjanak alá egy közös nyilatkozatot, amelyben vállalják, hogy a Koreai-félsziget atomfegyvermentes övezet lesz. Az első lépésben Észak-Korea hozzájárulna nukleáris létesítményeinek nemzetközi ellenőrzéséhez. Ezt követően Észak és Dél közös nyilatkozatot fogad el, amelyben kötelezettséget vállalnak az atommentes Koreai-félsziget létrehozására, majd végül magas szintű tárgyalásokat kezdenek, illetve regionális nemzetközi támogatást kérnek nyilatkozatukhoz. A nyilatkozat alapján lehetőség nyílna egyidejű NAÜ ellenőrzésre, vagy a két Korea közös ellenőrzésére.¹⁶⁴

A fenti nyilatkozatok kedvező hatása megmutatkozott abban, hogy 1991 végén a **két Korea Közös Közleményben vállalt kötelezettséget a Koreai-félsziget atommentes övezetté tételére**. A megállapodás, amelyet a két fél parlamentjének meg kellett erősíteni,

¹⁶⁰<http://www.globalsecurity.org/wmd/world/dprk/taechon-imagery.htm>

¹⁶¹ 1991. augusztus 7-én egy magas rangú dél-koreai tisztviselő jelezte, hogy az Egyesült Államok vizsgálja annak lehetőségét, hogy kivonja taktikai nukleáris fegyvereit Dél-Koreából. Lásd: Hankryorech Shinmun, 1991. augusztus 8., majd 1991. szeptember 27-én George Bush amerikai elnök bejelentette, hogy „az Egyesült Államok kivonja valamennyi rövid hatótávolságú szárazföldi és tengeri taktikai nukleáris fegyverét Dél-Koreából.” Don Oberdorfer, „U.S. Decides to Withdraw A-Weapons From S.Korea, North Korea to Be Pressed to Halt Program”, Washington Post, 1991. október 19.

¹⁶² Jon Hjon Muk észak-koreai miniszterelnök és Chon In Choi külügyminiszter-helyettes bejelentette, hogy a KNDK aláírja az Atomszorompó biztosítéki megállapodását, amennyiben valamennyi nukleáris fegyvert kivonták Dél-Koreából. NTI: Country Overviews: North Korea: Nuclear Chronology, www.nti.org/e_research/profiles/NK/Nuclear46_620.html

¹⁶³ Defense White Paper 1999, The Ministry of National Defense, The Republic of Korea

¹⁶⁴ „Seoul Considers Joint Denuclearization Offer”, Yonhap News Agency, Szöul, 1991. augusztus 5.. Joongang Ilbo, 1991. augusztus 4.

kitért arra, hogy a felek tartózkodnak minden nukleáris kísérlettől, gyártástól, vásárlástól, tárolástól, illetve nukleáris fegyver felhasználásától.¹⁶⁵ Elvi megállapodást kötöttek arról is, hogy kölcsönös ellenőrzést folytathatnak egymás területén. Ebből a célból létrehozták a Dél-Észak Nukleáris Ellenőrző Bizottságot, a fegyveres erők közötti véletlen konfrontáció elkerülése érdekében forródrótot létesítenek, illetve lépéseket tettek annak érdekében, hogy az 1953-ban aláírt fegyverszüneti megállapodást békeszerződéssel váltsák fel.¹⁶⁶ Ezt követően, 1992 januárjában a **KNDK megállapodott a NAÜ-vel**, lehetővé téve a nemzetközi ellenőrzést nukleáris objektumaiban. A NAÜ 1992 májusa és 1993 júliusa között összesen hét ad hoc ellenőrzést tartott Északon. Ezek az ellenőrzések nem támasztották alá az amerikaiak által hangoztatott észak-koreai nukleáris programot.¹⁶⁷ (Robert Gates CIA igazgató kijelentette, hogy *„úgy véljük, hogy Phenjan közel, lehet, hogy nagyon közel áll ahhoz, hogy képes legyen nukleáris fegyvert előállítani.”*¹⁶⁸

A két Korea – az aláírt Közös Nyilatkozatban vállalt kötelezettség ellenére – nem tudott megállapodni a nukleáris objektumok kölcsönös ellenőrzéséről. A KNDK arra hivatkozott, hogy a NAÜ ellenőrzés után nincs szükség a Korea-közi ellenőrzésre is.¹⁶⁹ 1992 végére az ilyen jellegű észak-déli kontaktusok gyakorlatilag megszakadtak.

Időközben a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség is kiértékelte az észak-koreai nukleáris objektumokban tartott ellenőrzései adatait és felfigyeltek bizonyos ellentmondásokra. Ezért egyes helyeken újabb ellenőrzéseket kívántak tartani, amiktől Phenjan elzárkózott.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Young Whan Kihl, Korea and the World Beyond the Cold War

¹⁶⁶ North Korea Nuclear Challenge, www.isop.ucla.edu/asia/nk/chronology.asp

¹⁶⁷ Hans Blix NAÜ főigazgató, volt svéd külügyminiszter és csapata Észak-Koreában két meglepő dolgot tapasztalt: 1) a hatemeletes, két futball pálya hosszúságú épület impozánsabb volt, mint amit a CIA jelentés alapján vártak. 2) Az épület 80 %-os készültségi szinten volt, a berendezések pedig mindössze 40 %-oson. A NAÜ szakértői a gigantikus méretű épületben folyó munkát „rendkívül primitívnek” értékelték, amely messze volt attól, hogy ott elegendő mennyiségű plutóniumot tudtak volna előállítani nukleáris fegyver gyártásához. Vö. Don Oberdorfer. „The Two Koreas” 268-271. o.

¹⁶⁸ U.o. 269.o.

¹⁶⁹ Vö. Don Oberdorfer. „The Two Koreas” 267-280. o.

¹⁷⁰ Az 1993. január 26. – február 6. között megtartott hatodik NAÜ ellenőrzés célja az volt, hogy feltárja az ellentmondást a korábbi ellenőrzés során fellelt plutónium mintával kapcsolatban. (A KNDK még 1990-ben azt jelentette a NAÜ-nek, hogy egy „kísérleti radiochemikál laboratóriumban 90 gramm plutóniumot állítottak elő”. Vö. Don Oberdorfer, „The Two Koreas” 269. o.) A NAÜ ugyanakkor úgy tapasztalta, hogy a KNDK által jelentettek, illetve a helyszíni ellenőrzések során szerzett tapasztalatok között ellentmondás van. Eltérés volt a koreai szakemberek által az előállított plutónium izotóp összetevői és a fellelt folyékony hulladék között. A KNDK ezzel kapcsolatban korábban azt mondta, hogy az ellentmondás abból a folyamatból adódhat, ahogy 1975-ben a laboratóriumban a hulladék tankba helyezték az izotópot. Észak-Korea megtagadta a NAÜ ellenőrkötől, hogy az általuk vizsgálni akart hulladék raktárba lépjenek, mondván, hogy azok nem szerepeltek az előre megjelölt objektumok között.”North Korea Refused to Open Nuclear Waste Plant to Inspection”, AP, 1993. január 31. Lexis-Nexis, <http://web.lexis-nexis.com>

Ezzel szinte egy időben, Washingtonban elnökváltásra került sor, a **Clinton adminisztráció új megközelítésben vizsgálta az észak-koreai nukleáris programot**, miként a NAÜ is változtatott korábbi álláspontján. *Robert Gates*, a CIA elnöke kijelentette, a NAÜ ellenőrzések több kérdést vetnek fel, mint amennyire választ adnak. Úgy vélte, hogy Phenjan sokkal több plutóniumra tett szert és bírálatának adott hangot amiatt, hogy az északi vezetés elzárkózik a tényleges nemzetközi ellenőrzéstől,¹⁷¹ ami megfelelt a tényeknek, hiszen 1993 februárjában ismét elutasították a NAÜ ellenőrzésre irányuló szándékát a jongszoni objektumban azzal, hogy az ellenőrizni kívánt két épület, amelyek a KNDK hatóságai szerint katonai raktárak és semmilyen formában nincsenek összefüggésben a nukleáris programmal.¹⁷² Ezzel együtt a Koreai Munkapárt lapja, a *Nodon Sinmun* figyelmeztet, hogy *„megtesszük az önvédelmi lépéseket, ha az Egyesült Államok és a dél-koreai hatóság egyéb katonai és politikai célból elfogadhatatlan intézkedéseket tesz ellenünk a 'nukleáris probléma' miatt, amely köztünk és a NAÜ közötti probléma ... A nukleáris ellenőrzés problémáját nekünk és a NAÜ-nek kell megoldania.”*¹⁷³

A Központi Népi Bizottság 1993. március 12-i ülését követően Észak-Korea bejelenti, hogy kilép az Atomsorompó Szerződésből (NPT). A kilépést a NAÜ-nek az észak-koreai nukleáris létesítmények ellenőrzésére formált igényével, és a Team Spirit hadgyakorlattal indokolták.¹⁷⁴ Március 14-én bejelentették, hogy a Szerződés által megkívánt 90 napos felmondási határidő betartásával lépnek ki az NPT-ből.¹⁷⁵ Korábban **még nem volt arra precedens, hogy egy aláíró ország felmondta volna az Atomsorompó Szerződést.**

(Észak-Korea külügyminisztere március 17-én levelet küldött az ENSZ BT elnökének a NAÜ ellenőrzésekkel kapcsolatban. Ebben kifejti, hogy Észak-Korea „őszinte erőfeszítéseket” tett annak érdekében, hogy eleget tegyen a NAÜ-vel kötött biztosítéki megállapodásából következő kötelezettségeinek. 1992-ben meghívta a NAÜ ellenőreit, hogy ellenőrizzék valamennyi nukleáris létesítményét. Amikor felkérték, mintát adott át a magas radioaktivitású folyadék hulladékból. A NAÜ viszont azt állította, hogy az átadott minták és saját ellenőrzése között ellentmondásokat fedezett fel. Ez abból adódhatott, hogy az NAÜ

¹⁷¹ A Kongresszus Külügyi Bizottsága előtt Robert Gates CIA igazgató 1992. február 25-én kijelentette, hogy „Észak-Korea nukleáris programja oly mértékben előrehaladott, hogy akár két hónapon belül is képes lehet nukleáris fegyver előállítására.” Vö. Rupert Cornwell and Michael Wise „Pyongyang 'Month off Nuclear Bomb'”, *The Independent* (London) 26 February 1992. 10.o.

¹⁷² Észak-Korea Moszkvába akkreditált nagykövete, Szon Szong Pil 1993. január 29-én figyelmeztetett, hogy az amerikai – dél-koreai Team Spirit hadgyakorlat rákényszerítheti a KNDK-t arra, hogy elzárja nukleáris létesítményeit a NAÜ ellenőrei elől, mivel Észak-Korea a nukleáris háborúra való felkészülést látja a Team Spirit hadgyakorlatban. Donga Ilbo, 1993. január 31 Hans Blix NAÜ főigazgató 1993 februárjában kérte Észak-Koreát, hogy tegye lehetővé az ellenőrzést abban a két objektumban, amelyet a szervezet szakértőinek hatodik ellenőrzése során megtiltottak. Észak-Koreának 1993. február 18-ig kellett válaszolnia a NAÜ-nek. A kérést, a Team Spirit hadgyakorlatra hivatkozva elutasították. Vö. Mark Hibbs, 'IAEA North Korean Mission Ends, Blix to Seek Special Inspection', *Nucleonics Week*, 11 February 1993. 15. o.

¹⁷³ Joongang Ilbo, 1993. február 13.

¹⁷⁴ International News Briefs, IAEA Bulletin, February 1993, 44-45. o., KCNA, Phenjan, „CPC Decision Reported”, 1993. március 12.

¹⁷⁵ International Herald Tribune, 1993. március 13-14.

nem vette figyelembe az előállítás körülményeit. A levél kitér arra is, hogy a NAÜ az 1992. november 2-14. közötti ellenőrzés során követelőzött és több nukleáris anyag átadását kérte arra hivatkozva, hogy az az utolsó lehetőség a jelentés módosítására. Annak elmulasztása „tragikus következményekkel járhat”. A hatodik ellenőrzés – 1993. január 26. – február 6. – során a NAÜ azt közölte, hogy két ellenőrzés során plutónium mintát találtak, ami sürgős ellenőrzést igényel. Ennek ürügyeként két, az ellenőrzés hatálya alá nem eső objektumot kívántak ellenőrizni. Az ellenőrzés egyedüli célja az volt, hogy „ellenőrizték harmadik ország hírszerzési adatait”. Annak ellenére, hogy a létesítmények nem nukleáris objektumok, a KNDK engedélyezte az ellenőrzést. A két létesítményben „napi szükségletre szolgáló termékeket gyártottak”, illetve az egyik katonai objektum volt. A NAÜ ellenőrzés is megerősítette, hogy a két vitatott objektum nem nukleáris létesítmény. Ennek ellenére Blix ismételten igényt formált azok nem hivatalos ellenőrzésére. Amikor a KNDK kérte, közölje a NAÜ, hogy milyen alapon használja fel harmadik ország információját, a választ arra hivatkozva utasította el, hogy „*túl hosszú időt venne igénybe a jogi alap elmagyarázása*”. A KNDK elutasította a kérést és kijelentette, hogy a „*vonatkozó szabály alapján a NAÜ-nek jogilag nincs lehetősége harmadik ország hírszerzési adatait felhasználni a biztosítéki megállapodás végrehajtása során.*” A NAÜ nem rendőrség és ilyen jellegű törekvése ellentétes saját státuszával, a biztosítéki megállapodással, valamint az 1991 decemberi találkozó szellemével és a NAÜ Igazgató Tanácsa 1992 februári határozatával.”¹⁷⁶

A Clinton adminisztráció igen komolyan viszonyult az észak-koreai fenyegetéshez, mivel azt kihívásnak tekintette saját északkelet-ázsiai biztonsági törekvéseivel szemben, illetve úgy vélte, hogy az **NPT-ből való kilépés az egész non-proliferációs rendszert veszélyezteti.**¹⁷⁷ Az ENSZ BT is **foglalkozott az észak-koreai nukleáris kérdéssel.** Először március közepén, a Biztonsági Tanács 13:0 arányban – Kína és Pakisztán tartózkodása mellett – felszólította a KNDK-t, hogy engedélyezze két nukleáris objektuma ellenőrzését a NAÜ számára.¹⁷⁸ Majd 1993. május 11-én, ugyancsak 13-0 arányban - Kína és Pakisztán tartózkodása mellett - felszólította a phenjani vezetést, hogy engedje be a NAÜ ellenőröket és vonja vissza az NPT felmondására vonatkozó bejelentését.¹⁷⁹ 1993. május 3-án *Kim Ki Jong* észak-koreai tájékoztatási miniszter bejelentette, hogy a KNDK kész bentmaradni az Atomsorompó Szerződésben, amennyiben

- a NAÜ semleges marad;
- a NAÜ garanciát ad arra, hogy a katonai létesítmények zárva maradnak a külföldi ellenőrök számára;

¹⁷⁶ „March Letter and Memorandum from the UN Permanent Representative of the DPRK to the President of the UN Security Council” United Nations Security Council Document, 17 March 1993, 1-10.o.

¹⁷⁷ Vö. President Clinton Address To The National Assembly of the Republic of Korea, The White House, Office of the Press Secretary, July 10, 1993. www.fas.org/SPP/starwars/offdocs/w930710.htm

¹⁷⁸ William E. Berry, Jr. „North Korea’s Nuclear Program: The Clinton Administration’s Response”, DPRK Briefing Book: Agreed Framework – The Nautilus Institute 7. o.

¹⁷⁹ Resolution 825 (1993) Adopted by the Security Council at its 3212th meeting, on 11 May 1993, S/RES/825(1993) 11 May 1993 (Lásd 6.sz. mellékletben.)

- az Egyesült Államok garantálja, hogy nem használ nukleáris fegyvert Észak-Korea ellen;
- az Egyesült Államok kivonja valamennyi nukleáris eszközét Dél-Koreából.¹⁸⁰

Az amerikai adminisztráció nem tudta, hogy mit kezdjen Észak-Korea NPT-ből történő kilépésével, és milyen választ adjon arra. **Kína** közben **szorgalmazta**, hogy **mielőbb kerüljön sor** közvetlen **amerikai – észak-koreai megbeszélésekre** a válság rendezése érdekében. Az amerikai dilemmát segítette feloldani, hogy mintegy egy hónappal az NPT felmondásának hatályba lépése előtt, június 12-én Észak-Korea ENSZ Missziójának diplomatája felhívta *C. Kenneth Quinones*-t aki az amerikai Külügyminisztériumban az észak-koreai ügyek előadója volt és megkérdezte, hogy **készek-e az amerikaiak találkozni velük**, mert ha igen, „**jobb előbb, mint később**”.¹⁸¹ A tárgyalásokra az amerikai fél *Robert L. Gallucci* helyettes államtitkárt, a politikai-katonai kérdések szakértőjét jelölte ki.¹⁸² Az észak-koreai delegációt Kang Szok-dzu külügyminiszter-helyettes vezette.

V.4. Amerikai – észak-koreai tárgyalások

1993 májusában az **Egyesült Államok és a KNDK megállapodott** arról, hogy magas szintű **tárgyalásokat kezdenek** a nukleáris kérdés megoldása érdekében. A feleket erre ösztönözte a KNDK-nak az NPT-ből történt kilépésére vonatkozó bejelentése is.

Három alacsonyabb szintű találkozó után a két ország külügyminiszter-helyettesei az amerikai ENSZ Misszió kezdték meg tárgyalásaikat június 2-án, tíz nappal azt megelőzően, hogy hatályba lépett volna az NPT észak-koreai felmondása.¹⁸³ A megbeszélések első fordulóján úgy tűnt, a felek nem találnak közös nevezőt, hiszen Észak csak az NPT-ből történő kilépését indokolta, miközben az amerikai fél pedig a bentmaradás szükségességét hangsúlyozta. Végül, érdemi eredmény nélkül félbeszakadt a tárgyalás. Az amerikai delegáció azt kérte, hogy az észak-koreai küldöttség akkor telefonáljon Washingtonba, ha lesz

¹⁸⁰ „North Korean Minister Sets Out Conditions for Rejoining Nuclear Treaty”, BBC Summary of World Broadcasts, 5 May 1993, <http://web.lexis-nexis.com>

¹⁸¹ Don Oberdorfer, „The Two Koreas”, 283. o.

¹⁸² Galluccinak korábban nem volt kapcsolata Koreával. Elmondása szerint mindössze öt napot töltött valamikor Dél-Koreában, Északon soha nem járt. Kiválasztásánál az játszott döntő szerepet, hogy az amerikai fél proliferációs problémaként kezelte az észak-koreai nukleáris kérdést, amihez nem akartak nagyobb politikai „potenciátot” kinevezni, elkerülendő, hogy azzal irritálják Szöült. Vö. Don Oberdorfer, „The Two Koreas”, 284. o.

¹⁸³ Amerikai részről Robert L. Gallucci, észak-koreai részről Kang Sok Chu folytatott megbeszéléseket. Lásd: Don Oberdorfer, „The Two Koreas: A Contemporary History”, 284-285. o. és “U.S., North Korea Meet on Nuclear Issue,” United Press International, 2 June 1993

mondanivalója.¹⁸⁴ Gallucci és Kang június 10-11-én találkozott ismét. A **tárgyalások eredménnyel végződtek, amelyet egy közösen elfogadott közös nyilatkozatban rögzítettek.** A fő elemek:

- amerikai biztonsági garancia, bizalom és biztonságerősítő lépések;
- a szuverenitás kölcsönös tiszteletben tartása, a belügyekbe történő be nem avatkozás;
- Korea békés egyesítésének támogatása;
- a tárgyalások folytatása;
- Észak-Korea felfüggeszti kilépését az NPT-ből.¹⁸⁵

Az 1993-as USA-KNDK megállapodás egyedülálló volt a maga nemében. Ez ugyanakkor nem jelentette azt, hogy Washington minden fenntartás nélkül viszonyult volna a továbbiakban Észak-Koreához. A Szöulba látogató **Clinton** elnök 1993. július 10-én a dél-koreai Nemzetgyűlésben elmondott beszédében **vázolta a térségre vonatkozó új elképzeléseit.** Ebben kiemelten foglalkozott a tömegpusztító fegyverek kérdésével. Rámutatott, az észak-koreai rakétafejlesztési program kihívást jelent mindenki számára, mivel Phenjan eladja a rakétákat, elsősorban a közel-keleti országoknak.¹⁸⁶ Hangsúlyozta továbbá, hogy, mióta az Atomsorompó Szerződést megnyitották aláírásra, azt egyetlen ország – Észak-Korea – sérti meg. *„Célunk világos: megőrizni az atomfegyverektől mentes Koreai-félszigetet és határozottan fellépünk a proliferáció ellen. Ez az, amiért sürgetjük Észak-Koreát, hogy erősítse meg elkötelezettségét az NPT iránt, tartsa tiszteletben a biztonsági megállapodást és tegye lehetővé a NAÜ ellenőrzéseket nukleáris objektumaiban. Célunk nem a vég nélküli tárgyalás. El akarjuk kerülni a feszültséget, és nem azt akarunk előidézni.”*¹⁸⁷ Az elnök látogatást tett a demilitarizált övezetben állomásozó amerikai csapatoknál is. Ott hangsúlyozta, *„ha Észak-Korea nukleáris fegyvert gyártana vagy alkalmazna, az Egyesült Államok azonnal és megrendítő módon válaszolna arra, ami országuk végét jelentené, és ezt ők is tudják.”*¹⁸⁸ A válasz ez alkalommal sem késett: az északi

¹⁸⁴ Don Oberdorfer, „The Two Koreas”, 284. o.

¹⁸⁵ Don Oberdorfer, „The Two Koreas”, 285-286. o.

¹⁸⁶ „Észak-Korea Scud rakétákat ad el terrorista csoportoknak és a Perzsa öbölben.” Korea Herald, 1993. július 11. Remarks by The President In Address To The National Assembly of The Republic of Korea, July, 10, 1993 www.fas.org/SPP/starwars/offdocs/w930710.htm, William E. Berry, Jr. „North Korea’s Nuclear Program: The Clinton Administration’s Response”, DPRK Briefing Book: Agreed Framework – The Nautilus Institute 9.o.

¹⁸⁷ Remarks by The President in Address to The National Assembly of The Republic of Korea, July, 10, 1993 www.fas.org/SPP/starwars/offdocs/w930710.htm

¹⁸⁸ William E. Berry, Jr. „North Korea’s Nuclear Program: The Clinton Administration’s Response”, DPRK Briefing Book: Agreed Framework – The Nautilus Institute 9.o.

vezetés óvatosságra intette az amerikai elnököt és felhívta a figyelmét, hogy tartózkodjon minden provokatív megnyilvánulástól.¹⁸⁹

Miközben július 1-jén az amerikaiak az észak-koreaiakkal való tárgyalásokra készültek, az újonnan megválasztott dél-koreai államfő, Kim Jong Szam a BBC-nek és a The New York Times újságírójának adott interjújában élesen bírálta a phenjani nyilatkozatot. Kim szerint az észak-koreaiak manipulálták a tárgyalásokat annak érdekében, hogy időt nyerjenek nukleáris projektjük befejezéséhez, és reményét fejezte ki, hogy az Egyesült Államok „nem hagyja megvezetni magát a jövőben.”¹⁹⁰ Clinton szöuli látogatása, a Nemzetgyűlésben és a demarkációs vonalnál elmondott beszéde megnyugtatta mind a dél-koreai, mind az amerikai ellenzőket és így elhárultak az akadályok az amerikai – észak-koreai tárgyalások folytatása elől, amire július 14-én Genfben került sor.

Kang észak-koreai külügyminiszter számon kérte Galluccitól, hogy a júniusi megállapodásuk szerint az Egyesült Államok nem fogja fenyegetni a KNNDK-t, de ezt Clinton elnök nem tartotta be a Dél-Koreában elmondott beszédeiben. *„Az Egyesült Államok elnöke Dél-Koreába ment. Mit vártak, mit fog ott mondani?”* – kérdezte Gallucci.¹⁹¹

A Genfben megtartott tárgyalásokon **Észak-Korea igényét jelentette be könnyűvízes reaktorok (LWR) építésére** és az addigi nukleáris programjának azzal történő felváltására. Ehhez külföldi, elsősorban amerikai segítséget kért. Galluccit figyelmeztették, hogy semmilyen formában ne kötelezze el magát.¹⁹² A hatnapos tárgyalások végén, július 19-én a felek elfogadtak egy közös közleményt. Ebben az Egyesült Államok ígéretet tett arra, hogy a *„nukleáris kérdés végleges megoldása érdekében és annak feltételezésével, hogy a könnyűvízes reaktor megépítése lehetséges”,* tanulmányozza, miként lehetne a gáz-grafit alapú északi nukleáris reaktorokat felváltani.¹⁹³ Kang Szok-dzu észak-koreai delegációvezető aláhúzta, hogy a grafit alapú reaktorok felváltására tett javaslatuk annak demonstrálása a nemzetközi közösség számára, hogy Észak-Koreának nem áll szándékában nukleáris fegyvert gyártani.¹⁹⁴

A Clinton adminisztráció kidolgozta a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megállítására vonatkozó elképzeléseit, amelyet a védelmi miniszter ismertetett az elnök és a Kongresszus számára készített jelentésében 1994-ben. Ebben hangsúlyozta, hogy a

¹⁸⁹ KCNA: „Detailed Report” on Failure of Denuclearization, Pyongyang, 2003

¹⁹⁰ Im. 287.o.

¹⁹¹ Im. 289. o.

¹⁹² Don Oberdorf, „The Two Koreas”, 291. o.

¹⁹³ „U.S. to Help DPRK Restructure Civil Reactors”, Xinhua News Agency, 19 July, 1993

¹⁹⁴ U.o.

hidegháború végével nehezebbé vált a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozása, mivel felbomlott az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti korábbi egyensúly.¹⁹⁵ Az új körülmények között Washington kiemelt szerepet szánt a NAÜ-nek Észak-Koreában. Ezt támogatta az ENSZ Közgyűlése is, amikor 1993-ban 140 igen szavazattal, Kína és további nyolc ország tartózkodása mellett felszólította Phenjant, hogy működjön együtt a NAÜ-vel.¹⁹⁶ Miként a múltban, úgy most sem lett foganata az ENSZ határozatának. Ezért az amerikai vezetés elhatározta, hogy határozottabban lép fel Észak-Korea ellen. A „mézesmadzag és furkósbot” politikát alkalmazva kilátásba helyezte a diplomáciai elismerés folyamatának beindítását gazdasági segélyprogramokkal együtt, ha cserében Phenjan betartja az NPT rendelkezéseit, együttműködik a NAÜ-vel, illetve a hátszágba vonja vissza a demarkációs vonal mentén állomásozó csapatait, valamint beszünteti fegyverexportját, különösen a Közel-Kelet vonatkozásában.¹⁹⁷ **Phenjan** december 2-án értesítette a NAÜ-t, hogy **engedélyezi nukleáris létesítményei ellenőrzést**, amennyiben

- az Egyesült Államok írásban garantálja, hogy nem fog nukleáris fegyvert alkalmazni Észak-Koreával szemben;
- az Egyesült Államok kivonja Dél-Koreában tárolt nukleáris fegyvereit;
- törlik a Team Spirit hadgyakorlatot;
- a Fegyverszüneti Megállapodást békeszerződéssel váltják fel;
- az Egyesült Államok leveszi Észak-Koreát a terrorizmust támogató országok listájáról;
- az ENSZ támogatja a két Korea egyesítésére vonatkozó javaslatukat.¹⁹⁸

December 3-án az USA és Észak-Korea képviselői megbeszélést tartottak New Yorkban, amelyről nem adtak ki tájékoztatást. Értesülések szerint viszont Észak-Korea jelezte, a NAÜ ellenőrei korlátlanul ellenőrizhetik szinte valamennyi északi nukleáris objektumot.¹⁹⁹ Clinton és a NAÜ közösen utasította vissza, hogy a NAÜ csak korlátozott ellenőrzéseket végezhesen. A szervezet szóvivője szerint a phenjani álláspont, amely szerint két létesítményt, az 5 MW-os grafit reaktort és dúsítót, nem ellenőrizhetnék,

---

¹⁹⁵ William E. Berry, Jr. „North Korea’s Nuclear Program: The Clinton Administration’s Response”, DPRK Briefing Book: Agreed Framework – The Nautilus Institute 9.o.

¹⁹⁶ Vö. „Report of the International Atomic Energy Agency” United Nations General Assembly, 1 November 1993, A/RES/48/14 (Lásd 7. sz. mellékletben)

¹⁹⁷ Vö. Kim Hak-joon, „Whither Path for the Two Koreas in the 21st Century: War, Peace or Unification?”, Jimoodang Publishing Company, Seoul, 1998, 87-104.o.

¹⁹⁸ „North Korea Makes Six Demands of U.S. to Resolve Nuclear Dispute”, United Press International, 1993. december 2.

¹⁹⁹ „U.S. DPRK Hold Informal Talks”, Xinhua News Agency, 1993. december 3.

elfogadhatatlan.²⁰⁰ Erre reagálva az észak-koreai Külügyminisztérium figyelmeztetett, hogy az USA-val folytatódó megbeszélések is veszélybe kerülhetnek, hacsak Washington nem fogadja el a korlátozott ellenőrzés koncepcióját.²⁰¹ December 24-én *Boutros-Ghali* ENSZ főtitkár Phenjánba látogatott, akivel *Kim Jong Nam* külügyminiszter közölte, nincs szükség a közvetítésére, mivel a KNDK közvetlen tárgyalásokat folytat az Egyesült Államokkal.²⁰²

December 29-én *Tom Hubbard*, a kelet-ázsiai kérdésekkel foglalkozó külügyi helyettes államtitkár az ENSZ-ben találkozott *Ho Dzong* észak-koreai nagykövettel, tisztázandó, hogy mikor, milyen módon kerülhet sor a nemzetközi ellenőrzésekre. Tekintettel arra, hogy közben megállapodás született az USA és Dél-Korea között a Team Spirit hadgyakorlat elhalasztásáról²⁰³, a felek közel jutottak a megállapodáshoz.

Közben az amerikai félnek olyan információk jutottak a birtokába, hogy Észak-Korea egy vagy két nukleáris fegyver birtokosa.²⁰⁴ Lehet, hogy ez, lehet, hogy a nemzetközi szankcióktól való félelem vezetett oda, hogy 1994 januárjában a KNDK hivatalosan értesítette a NAÜ-t, hogy egyszeri alkalommal ellenőrzést tarthat mind a hét észak-koreai nukleáris létesítményben.²⁰⁵ Tehát gyakorlatilag eleget tettek a nemzetközi elvárásnak, de minden lehetséges eszközzel gátolták a mindenre kiterjedő ellenőrzés megvalósítását. Februárra ismét változott az álláspont, visszavonták a korlátozásokat. Ezt üdvözlendő az USA és Dél-Korea felfüggesztette a Team Spirit hadgyakorlatot.²⁰⁶ A gyakorlat és az elmélet azonban ez alkalommal sem találkozott. Az ellenőrzést a nemzetközi szakemberek nem végezheték szabadon, nem vehettek mintát az általuk szükségesnek tartott helyeken, sőt, észlelték azt is, hogy a **KNDK eltávolította a NAÜ által korábban lezárt helyiségekről a pecsétet**, ami egyértelmű jele volt annak, hogy megsértették a vonatkozó nemzetközi előírásokat.²⁰⁷

---

²⁰⁰ Ruth Marcus and R.Jeff Smith, „Clinton, U.N. Agency Dismiss N.Korean Nuclear Inspection Offer”, *Washington Post*, 1993. december 7.

²⁰¹ „North Korea Warns Talks Will Fall Unless U.S. Accepts Offer”, AP, 1993. december 10.

²⁰² „Visit by Boutros-Ghali Aims to Defuse Nuclear Crisis, but Pyongyang Greets Him with Criticism” *Los Angeles Times*, 1993. december 25.

²⁰³ Don Oberdorfer, „The Two Koreas”, 296. o.

²⁰⁴ Ennek ismeretében a Clinton adminisztráció jelezte, nemzetközi gazdasági szankciókat kezdeményez Észak-Koreával szemben, ha az továbbra is elutasítja a NAÜ ellenőrzést. Vö. Barry Schweid, „Administration Will Seek Sanctions Despite Chinese Objections”, AP 1993. december 27.

²⁰⁵ „North Korea, US Reach Agreement Opening Nuclear Sites to Inspection,” *Wall Street Journal*, 6 January 1994,

²⁰⁶ *The Korea Times*, 1994. december 31.

²⁰⁷ „We Do Not Utter Empty Words,” *Nodong Sinmun*, 3 February 1994, in „'Nodong Sinmun': US 'Ganster-Like Logic' Leads North to 'Reconsider Promises,'” BBC Summary of World Broadcasts, 5 February 1994

Válaszul az Egyesült Államok törölte a kilátásba helyezett amerikai – észak-koreai tárgyalásokat, egyeztetést kezdett Dél-Koreával a Team Spirit hadgyakorlat megtartásáról, előkészítő intézkedéseket tett a Biztonsági Tanácsban gazdasági szankciók elfogadására a KNDK ellen, illetve Clinton levélben tájékoztatta Kim Jong Szam dél-koreai államfőt, hogy bármilyen északi támadást úgy értékelnének, mintha az az Egyesült Államokat érte volna. **A NAÜ döntött a kérdésnek az ENSZ BT elé utalásáról.**²⁰⁸

Nem késett az északi válasz. Kim Jong Nam külügyminiszter 1994. június 13-án bejelentette, a KNDK kilép a NAÜ-ből. Indoklásukból kitűnik, úgy értelmezték az NPT 10. cikkét, hogy bármely tagállam kiléphet a szerződésből, ha olyan különleges helyzet áll elő, amely veszélyezteti saját érdekeit. Vagyis a kilépés – északi szempontból – jogszerű döntés volt.²⁰⁹ **Észak-Korea sérelmesnek találta** azt is, hogy a NAÜ, ahelyett, hogy független és semleges ellenőrző szervezet lett volna, gyakorlatilag az **USA kémszervezetévé vált** és az ellenőrzés adatait folyamatosan jelentették Washingtonnak.

Az Egyesült Államok úgy vélte, az adott helyzetben nem maradt más megoldás, csak a szankciók bevezetése, aminek előkészületeit felgyorsította az ENSZ BT-ben. A KNDK gyakorlatilag egy hónapot kapott volna arra, hogy teljesítse a NAÜ előírásait, különben teljes körű nemzetközi elszigeteltséggel kellett volna szembenéznie, ami kiterjedt volna a gazdasági, technikai, kulturális programokra, illetve korlátozta volna fegyverreladási lehetőségeit. Az adott helyzetben komoly gondot jelentett, hogy nem volt közvetlen kommunikáció Washington és Phenjan között. Ezt elkerülendő, *Les Aspin*, Clinton védelmi minisztere javasolta, hogy küldjenek delegációt Észak-Koreába, ahol közvetlenül Kim Ir Szen elnökkel vitathatják meg a válságot, de javaslatát, mint túl kockázatosat, elutasították.²¹⁰ W. Perry miniszter időszakában a Pentagon továbbra is a magas szintű tárgyalásokat szorgalmazta, de a Külügyminisztérium elutasította, mondván, hogy az ilyen tárgyalások a „jó magatartás” elismerését jelentik, ami nem mondható el Észak-Koreáról.²¹¹ Amikor 1994 májusában a Pentagon a KNDK elleni katonai fellépés lehetőségét mérlegelte, Perry és Laney nagykövet unszolására Clinton felkérte *Sam Nunn* és *Richard Lugar* szenátorokat, hogy utazzanak Phenjanba. A két politikust – Kim Ir Szen elfoglaltságára hivatkozva – nem

²⁰⁸ DPRK Briefing Book: Agreed Framework – The Nautilus Institute

²⁰⁹ KCNA: „Detailed Report” Explains NPT Withdrawal, Phenjan, 2003, Full Text of N. Korea's Statement on IAEA Withdrawal,” Japan Economic Newswire, 13 June 1994,

²¹⁰ Don Oberdorfer, *The Two Koreas, A Contemporary History*, Library of Congress, Basic Books, 2001, 317.o.

²¹¹ U.o.

fogadták. Ekkor lépett színpadra a 69 éves Carter elnök, aki korábban sikeres missziót látott el a Közel-Keleten, Etiópiában, Szudánban, Szomáliában és a volt Jugoszláviában.²¹²

V.4.1. Carter phenjani tárgyalásai

Carter már 1991-ben, 1992-ben és 1993-ban phenjani látogatásra szóló meghívást kapott Kim Ir Szentől, aki a State Department kérésére, amely szerint utazása sokkal inkább nehezen, mintsem segítené a koreai kérdés rendezését, lemondott arról.²¹³ Carter tervezett észak-koreai utazása ellentétes érzelmeket váltott ki mind Dél-Koreában, mind az USA-ban. Elnöksége idején ugyanis arra törekedett, hogy csökkentse a Dél-Koreában állomásozó amerikai csapatok létszámát.²¹⁴ Erre ugyan nem került sor, de a bizalmatlanság megmaradt vele szemben Szöulban. Kétségtelen az is, hogy egy volt amerikai elnök észak-koreai látogatása valamilyen formában legitimálta a phenjani rezsimet. Ezért ahhoz Clinton csak azzal a feltétellel járult hozzá, hogy **Carter** nem mint volt elnök, nem hivatalos küldött, hanem mint **magánszemély** utazik a **KNDK-ba**.²¹⁵

Miközben Carter úton volt Szöulba, a Clinton adminisztráció szankciók életbeléptetéséről határozott arra hivatkozva, hogy Észak-Korea elutasította a NAÜ-vel való együttműködést. A tervezett szankciók életbe léptetése előtt az USA 30 napot kívánt adni Phenjannak annak érdekében, hogy az felülvizsgálhassa álláspontját. (Carter, a Phenjanban tartott sajtókonferenciáján hibának minősítette Clinton elnök gazdasági szankciók életbe léptetésére vonatkozó elképzelését, amelyért Oroszország, Japán és Kína sem lelkesedett.)²¹⁶

Mielőtt június 13-án Carter Szöulba érkezett, Kim Jong Szam elnök a tervezett missziót időszerűtlennek – „ill timed” – minősítette.²¹⁷ Ekkor nemcsak a dél-koreai vezetés, de az amerikai közvélemény többsége is úgy vélekedett, hogy az észak-koreai válság nagyobb

---

²¹² U.o.

²¹³ U.o.

²¹⁴ Vö. 한반도 문제를 위요한 미행정부와 의회의 협력과 갈등 : 카터의 주한미군 철수정책과 북한핵문제 사례연구를 중심으로 / 옥태환 --- 서울 : 민족통일연구원, 1998

(Az amerikai kormány és a Parlament közötti együttműködés és konfliktus a Koreai-félsziget kérdésében: Carter politikája az amerikai katonák Koreából történő kivonásáról és az észak-koreai nukleáris kérdéstről / Ok Tae-hwan --- Szöul, Nemzeti Egyesülési Kutató Intézet, 1998)

²¹⁵ Don Oberdorfer, The Two Koreas, A Contemporary History, Library of Congress, Basic Books, 2001, 318. o.

²¹⁶ I.m.. 318.o.

²¹⁷ DPA, 1994. június 11.

fenyegetettséget jelent az Egyesült Államok számára, mint az orosz instabilitás.²¹⁸ Június 15-én, amikor Carter Phenjanba²¹⁹ érkezett, *Brent Scowcroft* volt nemzetbiztonsági főtanácsadó, és *Arnold Kanter* volt külügyminiszter-helyettes a Washington Postban javasolták, hogy az USA mérjen katonai csapást Jongbjonra, ha a KNDK nem hajlandó alávetni nukleáris létesítményét a nemzetközi ellenőrzésnek.²²⁰ Ennek kivitelezésére előkészületek is történtek, amiktől végül Washingtonban elálltak.

Carter, feleségével, Rosalyn asszonnyal 2004. június 15-én gyalog kelt át a két Koreát elválasztó demarkációs vonalon Panmindzsonban.²²¹

Az amerikai politikus első találkozója Kim Jong Nam külügyminiszterrel semmilyen eredményt nem hozott. Az igazán tétre menő megbeszélésre azonban június 16-án, Kim Ir Szennel került sor. A két vezető a két nép közötti barátság, az egymás iránti bizalom megteremtésének szükségességére utaló udvariassági szavak után rátért a lényegre. Kim Ir Szen szövé tette, hogy miközben nem egyszer kijelentették, hogy nem gyártottak nukleáris fegyvert és arra nincs is szükségük, senki nem hiszi azt el. A KNDK-nak kizárólag energiára van szüksége, és ha az Egyesült Államok segíti megépíteni könnyűvízes reaktoraikat, Észak kész véglegesen feladni a gáz-grafit alapúakat és visszatér az NPT rezsimbe. Egyidejűleg amerikai garanciát kért, hogy nem éri atomtámadás a KNDK-t.²²²

Válaszában Carter azt kérte, hogy Észak – a következő amerikai–észak-koreai tárgyalások befejezéséig – fagyassza be nukleáris programját és a NAÜ kiutasított ellenőrei maradhassanak az országban.²²³ Mindkét kérésére pozitív választ kapott, amire Carter jelezte, javasolni fogja az amerikai kormánynak, hogy az támogassa Észak-Korea igényét a

---

²¹⁸ Az NBC News és a The Wall Street Journal által júniusban végzett közvélemény kutatás adatai szerint a megkérdezettek 46 %-a vélekedett úgy, hogy az észak-koreai nukleáris program „a legkomolyabb külpolitikai kihívás az Egyesült Államok számára”, amely megelőzte az oroszországi instabilitás által kiváltott aggodalmakat. A Time és a CBS News által végzett közvélemény kutatás adatai szerint az amerikaiak 51 %-a támogatta, hogy a kialakult helyzetet az USA katonai eszközökkel oldja meg.

Lásd: Poll Data on Opinion toward North Korea, American Enterprise, 1994. július 8. 83. o.

²¹⁹ 한반도 문제를 위요한 미행정부와 의회의 협력과 갈등 : 카터의 주한미군 철수정책과 북한핵문제 사례연구를 중심으로 / 옥태환 --- 서울 : 민족통일연구원, 1998

(Az amerikai kormány és a Parlament közötti együttműködés és konfliktus a Koreai-félsziget kérdésében: Carter politikája az amerikai katonák Koreából történő kivonásáról és az észak-koreai nukleáris kérdéstről / Ok Tae-hwan --- Szöul, Nemzeti Egyesülési Kutató Intézet, 1998)

²²⁰ Korea Times, 1994. június 15.

²²¹ Choson Ilbo, 1994. június 16.

²²² Don Oberdorfer, The Two Koreas, A Contemporary History, Library of Congress, Basic Books, 2001, 327-328. o.

²²³ U.o.

könnyűvízes reaktorok megépítésére, de hangsúlyozta, azt az USA nem fogja közvetlenül finanszírozni vagy leszállítani.²²⁴

Az álláspontokban mutatkozó különbözőségek ellenére **Carter egyezsége jutott Kim Ir Szennel**, aki ezt megünnepelni meghívta az amerikai politikust és küldöttségét egy hajókirándulásra a Taedong folyón.²²⁵ Itt Carter felvetette a két Korea első számú vezetői közötti közvetlen találkozó lehetőségét is, amire ugyancsak kedvező reagálást kapott.

Bármennyire is megosztotta **Carter** az amerikai és a dél-koreai vezetést phenjani utazásával, **elérte**, hogy mind Kim Ir Szen, mind Kim Jong Szam elfogadta kezdeményezését a **két Korea elsőszámú vezetőinek találkozására**. Az USA és a KNDK ugyancsak megállapodott abban, hogy felújítják magas szintű tárgyalásaikat. Ezek érdekében Észak-Korea elfogadta, hogy 1.) nem von ki plutóniumot abból a közel nyolcezer fűtőelemből, amelyek akkor Jongbjonban voltak, 2.) nem tölti fel ottani 5 MW-os reaktorát és 3.) lehetővé teszi a NAÜ ellenőrök helyszínen való tartózkodását.²²⁶ A fenti megállapodást igyekeztek úgy beállítani, mintha az egy kompromisszum eredménye lett volna, holott nem volt többről szó, mint az NPT-ben foglaltak betartása. Viszont lehetővé tette az amerikai–észak-koreai tárgyalások folytatását.

V.4.2. A párbeszéd folytatása és megállapodás

A tárgyalások július 9-én megkezdődtek, és ígéretesnek mutatkoztak. Másnap azonban a további megbeszélést elnapolták, mivel július 10-én, 82 éves korában **meghalt Kim Ir Szen**, az észak-koreai nép „nagy vezére”.²²⁷

A Kim Ir Szen halálát követő **újabb tárgyalási fordulóra** augusztus 5-13. között került sor **Genfben**. A tárgyalások eredményeként elfogadott nyilatkozatban a felek megállapodtak, hogy amint Észak-Korea garanciát kap arra, hogy az Egyesült Államok támogatást nyújt Észak-Koreának két könnyűvízes reaktor építéséhez, illetve azok

²²⁴ U.o. 329. o.

²²⁵ A hajón Carter felvetette, hogy pozitív üzenet lenne, ha a koreai háborúban elesett amerikai katonák földi maradványainak felkutatását folytatnák, és Észak visszaszolgáltatná azokat. Kim Ir Szen kitérve a konkrét válasz elől csak annyit reagált, hogy erről később lehetne tárgyalni, de mivel Carter kitartott felvetése mellett, Kim Song Ae megjegyezte Kim Ir Szennel, hogy egy közös feltáró csapat létrehozása jó ötlet, amire a 'nagy vezér' közölte „rendben, rendben, megállapodtunk.” U.o. 333. o.

²²⁶ DPRK Briefing Book: Agreed Framework – The Nautilus Institute

²²⁷ Korea Times, 1994. július 9-12.

elkészültéig alternatív energiaforrást biztosít, Észak-Korea befagyasztja két jongszoni reaktorának – 50 MW és 200 MW teljesítményű – építését. Tartózkodik további plutónium előállításától és lezárja a radiológiai laboratóriumát, amelyet a NAÜ a nukleáris fegyver előállítására alkalmas laboratóriumnak tartott. Cserében az USA vállalta, nem alkalmaz semmilyen fenyegetést, beleértve a nukleáris eszközöket is, a KNDK ellen. Phenjan elfogadta azt a feltételt is, hogy vonja vissza kilépését az NPT-ből és biztosítsa a NAÜ szakemberei számára az ellenőrzés lehetőségét nukleáris objektumaiban. A felek készséget mutattak arra is, hogy lépéseket tesznek a diplomáciai kapcsolatok rendezése érdekében. A megállapodás értelmében az újabb kétoldalú találkozóra szeptember 23-án kerül sor.²²⁸

A szeptember 23. - október 21. közötti magas szintű megbeszélések eredményeként az Amerikai Egyesült Államok részéről Robert L. Galluci delegációvezető, meghatalmazott nagykövet, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság részéről Kang Szok-dzu delegációvezető, első külügyminiszter-helyettes 1994. október 21-én Genfben **megállapodást** írt alá (Agreed Framework between the United States of America and the Democratic People's Republic of Korea).²²⁹ A preambulumból és négy fő részből álló megállapodás bevezetőjében a felek megemlítik, hogy 1994. szeptember 23. és október 21. között azzal a céllal folytattak tárgyalásokat Genfben, hogy megoldást találjanak a Koreai-félsziget nukleáris problémájára.²³⁰ Megerősítették az USA és a KNDK közötti, 1994. augusztus 12-én elfogadott nyilatkozat, továbbá az 1993. június 11-i Közös Nyilatkozatnak²³¹ azon elveit, amelyek a Koreai-félsziget békéjének és biztonságának erősítésére, a nukleáris eszközöktől mentes Koreai-félsziget megteremtésére irányultak. Ezért a két fél elhatározta, hogy az alábbi intézkedéseket teszi.²³²

²²⁸ "Agreed Statement between DPRK and USA," KCNA, Phenjan, 1994 augusztus 13

²²⁹ Michael O'Hanlon és Mike Mochizuki: Crisis on the Korean Peninsula és U.S. – DPRK Agreed Framework, U.S. Department of State, www.state.gov/t/np/rls/fs/2001/5284.htm

²³⁰ A megállapodás teljes, hivatalos szövegét lásd a 8.sz. mellékletben.

²³¹ Vö. 한반도 문제를 위요한 미행정부와 의회의 협력과 갈등 : 카터의 주한미군 철수정책과 북한핵문제 사례연구를 중심으로 / 옥태환 --- 서울 : 민족통일연구원, 1998

(Az amerikai kormány és a Parlament közötti együttműködés és konfliktus a Koreai-félsziget kérdésében: Carter politikája az amerikai katonák Koreából történő kivonásáról és az észak-koreai nukleáris kérdéstről / Ok Tae-hwan --- Szöul, Nemzeti Egyesülési Kutató Intézet, 1998)

²³² Vö. 대북 핵협상의 전망 : 비핵화 공동선언에서 제네바 합의까지 / 윤덕민 --- 서울 : 해르, 1995

(Az Észak-Koreával való nukleáris tárgyalások története: a denukleárizációról szóló Közös Nyilatkozattól a Genfi Egyezményig / Yun Deok-min --- Szöul : HER, 1995)

I. A felek együttműködnek annak érdekében, hogy az észak-koreai grafit alapú reaktorokat könnyűvízesre cseréljék.

- 1) Az USA elnökének 1994. október 20-i garancialevelével összhangban az Egyesült Államok megteszi a szükséges intézkedéseket, hogy 2003-ig felépüljön a KNDK számára az a könnyűvízes reaktor, amely 2000 MW teljesítménnyel biztosítja az energiatermelést.
  - Az USA a finanszírozás érdekében nemzetközi konzorciumot szervez, amelyben a vezető szerepet fenntartja magának.
  - A jelen megállapodás aláírásától számított hat hónapon belül aláírják a kiegészítő szerződéseket a könnyűvízes reaktor építéséről.
  - Az USA és a KNDK kétoldalú megállapodást köt a nukleáris energia békés célú felhasználásáról.
- 2) Az amerikai elnök 1994. október 20-i garancialevelében foglaltaknak megfelelően az USA lépéseket tesz a szükséges energia biztosítására a grafit alapú reaktor bezárása és a könnyűvízes reaktor felépítése közötti időre.
  - Alternatív energiaforrásként nehézzolajat biztosítanak fűtés és elektromos áram termelése céljából.
  - A nehézzolaj szállítása három hónapon belül megkezdődik és évente 500 ezer tonnát szállítanak.
- 3) Amint a KNDK megkapja a biztosítékot a könnyűvízes reaktor építésére és az ideiglenes alternatív energiaforrás biztosítására, befagyasztja grafit-alapú reaktora működtetését a hozzá tartozó létesítményekkel együtt és felszámolja azokat.
  - Erre egy hónapon belül sor kerül, amit a NAÜ ellenőrizhet.
  - A grafit-alapú reaktor felszámolására akkor kerül sor, amikor a könnyűvízes reaktor felépítése befejeződött.
  - Az USA és a KNDK együttműködik az 5 MW-os reaktorból nyert fűtőanyag biztonságos tárolásában.
- 4) Az USA és a KNDK szakértői a lehető legrövidebb időn belül két megbeszélést tartanak
  - az egyiken az alternatív energiaforrás, illetve a grafit-alapú reaktor könnyűvízzel történő felváltása,
  - a másikon a szállításra került üzemanyag tárolása kérdésében.

II. A felek lépéseket tesznek a politikai és gazdasági kapcsolatok teljes normalizálása érdekében.

- 1.) Jelen megállapodás aláírásától számított három hónapon belül a felek csökkentik a kereskedelemre és a beruházásokra, beleértve a telekommunikációra és a pénzügyi tranzakciókra kivetett korlátokat.
- 2.) A felek érdekképviselői irodát nyitnak egymás fővárosában.
- 3.) Az aggodalmat jelentő kérdések terén való előrehaladás tükrében az USA és a KNDK nagyköveti szintre emeli kétoldalú kapcsolatát.

III. A felek együttműködnek az atommentes Koreai-félsziget békéje és biztonsága érdekében.

- 1.) Az USA formális garanciát ad a KNDK-nak arról, hogy nem használ ellene nukleáris eszközöket.
- 2.) A KNDK ezzel együtt lépéseket tesz a Koreai-félsziget atommentesítéséről aláírt Észak-Dél Közös Nyilatkozat végrehajtása érdekében.
- 3.) A KNDK részt vesz az Észak-Dél párbeszédben, mivel a Közös Megállapodás hozzájárul a párbeszédet elősegítő légkör kialakításához.

IV. A felek együttműködnek a nemzetközi non-proliferációs rendszer erősítése érdekében.

- 1.) A KNDK tagja marad az NPT-nek és lehetővé teszi a biztosítéki szerződés alkalmazását.
- 2.) A NAÜ rutinellenőrzéseket tarthat azon létesítményekben, amelyeket a mostani megállapodás értelmében a KNDK-nak nem kell befagyasztania.
- 3.) Amint a könnyűvizes projekt építése előrehalad - de még a reaktor leszállítása előtt - a KNDK teljes összhangba hozza a biztonsági intézkedéseket a vonatkozó NAÜ előírásokkal.²³³

Aláírását követően azonnal **vita tárgya** lett a fenti **megállapodás**. Számosan az Egyesült Államokban, de más országokban is úgy vélték, az USA túl nagy engedményt tett Észak-Koreának anélkül, hogy meggyőződött volna azon két objektumról, amelyeket a NAÜ illetékesei soha nem vizsgálhattak kellő alaposítással és gyanújuk szerint helyszíne lehetett az észak-koreai nukleáris programnak. *Robert Dole* szenátor, a republikánus kisebbség vezetője megfogalmazása szerint – ami találkozott sokak álláspontjával –, „*mindig könnyű egy*

---

²³³ Uo.

megállapodást úgy tető alá hozni, hogy sok mindent feladsz annak érdekében".²³⁴ Sokan tartottak a precedens jellegtől is, amely később még gondokat okozhat a szervezetnek. Összességében azonban a megállapodás megteremtette az USA és a KNDK közötti új típusú együttműködés alapját. Különösen fontos volt az, hogy Észak-Korea készséget mutatott nukleáris programjának feladására, amit Washington gyakorlatilag „megvásárolt”. Vitatható, hogy melyik kormány nyert többet az ügyön, illetve, hogy Clinton áldozata lett-e az északi blöffnek, de azt senki nem vonja kétségbe, hogy a megállapodás eredményeként új helyzet állt elő: az Egyesült Államok gyakorlatilag energiát ígért energia és non-prolifерáció ellenében. Az Egyesült Államok nem pénzt adott vagy ígért cserében, hanem azt, hogy 4 Mrd. dollár értékben új erőművet épít.²³⁵ Éles válsághelyzet, lehetséges katonai konfrontáció helyett, amikor komoly tanulmányok készültek arról, hogy milyen eszközökkel, milyen áron, hány ember életének árán lehetne az északi fenyegetést megszüntetni, megkezdődhetett az enyhülés időszaka a Koreai-félszigeten. Észak-Korea a Keretmegállapodás alapján határozott lépéseket várt az USA-tól a kétoldalú kapcsolatok normalizálása érdekében, amire nem került sor. Előrelépés a humanitárius területen történt, amire azonban nem az amerikai gazdasági embargo megszüntetése, hanem az 1995-ös és 1996-os észak-koreai árvíz által kiváltott katasztrófa miatt került sor.²³⁶

Az Egyesült Államok megállapodott a dél-koreai vezetéssel arról, hogy létrehozzák a **Koreai Energia Fejlesztési Szervezetet (KEDO)**, amely az északi könnyűvízes reaktor építéséért lesz felelős. Szöulban úgy kalkuláltak, hogy erre mintegy 3,5-4 milliárd dollárra lesz szükség, amiből Dél-Korea 1,8-2,5 Mrd dollárt adna, míg a többit az Egyesült Államok, Japán és az Európai Unió biztosítaná.

Dél-Korea csak nyerhetett az „üzleten”. Politikailag igazolódott, hogy Dél előnyösebb helyzetben van Északkal szemben, hiszen képes részt venni egy olyan programban, amelynek célja atomreaktor biztosítása az északi energiatermelési projekthez. Az amerikai–észak-koreai megállapodás eredményeként megélnkülhetett a Korea-közi párbeszéd is. Gazdasági területen még nagyobb a haszon, hiszen az ország egyesítéséről soha nem mondott le sem a déli, sem az északi vezetés. Feltételezve, hogy arra sor kerül – amit már ekkor is sokan vettek biztosra – a könnyűvízes reaktor segíteni fog az észak-koreai gazdasági problémák leküzdésében, vagyis hosszútávon az egyesítés költségeit csökkenti. A biztonsági szempont

²³⁴ DPRK Briefing Book: Agreed Framework – The Nautilus Institute

²³⁵ Michael O’Hanlon and Mike Mochizuki: „Crisis on the Korean Peninsula”, 12.o.

²³⁶ Charles K. Armstrong, „U.S. – North Korean Relations, Asian Perspective, Vol.28.No.4., 22. o.

sem hagyható figyelmen kívül: vagyis, dél-koreai szakemberek bejuthatnak olyan helyekre, ahová korábban nem, és hozzájuthatnak a legérzékenyebb terület adataihoz. Ezzel Phenjanban is tisztában voltak, ezért igyekeztek Dél részvételi lehetőségét minimalizálni. Tiltakozásuknak adtak hangot amiatt, hogy dél-koreai reaktor kerülne beépítésre, mondván, hogy azt nem tartják kellően biztonságosnak, s mint célország, joguk van megválasztani, hogy milyen reaktort építsenek be. Arra való tekintettel, hogy a költségek több mint felét Dél-Korea vállalta, az USA közölte, ez a kérdés nem vitatéma, s korábban Phenjannak nem volt ellene kifogása. Abban, hogy az Egyesült Államok határozottan kiállt a dél-koreai reaktor szállítása mellett, a nyilvánvaló politikai okok miatt nem elhanyagolható szempont volt az is, hogy a szöuli kormány csak azon az áron vállalt részvételt a KEDO-ban, ha szállíthatja a reaktort.

Az **erőmű építéséről** folytatott korai **viták** előre **jelezték**, a **végrehajtás nem lesz** olyan **könnyű**, mint azt sokan feltételezték a genfi megállapodás aláírása után. A későbbi történések a szkeptikusokat igazolták.

V.5. Oroszország, Japán és Kína viszonyulása az északi nukleáris programhoz

Röviden érdemes említést tenni arról is, hogy a Koreai-félsziget sorsára mindig is kihatással lévő szomszédok miként vélekedtek Phenjan nukleáris programjáról. Szembetűnő, hogy milyen nagy volt az egység. Egyik ország sem akart a határán egy nukleáris szomszédot látni.

Az **orosz vezetés** egyértelművé tette, **nem támogatja Észak-Koreát**, és ha a kérdés az ENSZ BT elé kerül, nem fogja megakadályozni a KNDK-t elítélő határozat elfogadását, amiről a szöuli orosz nagykövet, illetve *Kozirjev* orosz külügyminiszter is beszélt.²³⁷

Japán, ahol számos koreai él és közülük sokan rendszeresen küldenek pénzt Phenjanba, kilátásba helyezte, hogy **adminisztratív eszközökkel akadályozza** meg az északi rezsim ilyen formában történő támogatását, ami érzékenyen érintette volna a KNDK-t, hiszen

---

²³⁷ William E. Berry, Jr. „North Korea’s Nuclear Program: The Clinton Administration’s Response”, DPRK Briefing Book: Agreed Framework, The Nautilus Institute March 1995 17. o.

ebben az időben legnagyobb valuta bevételi forrása volt az a kb. 1,8 Mrd dollár átutalás, ami Japánból érkezett. Humanitárius megfontolásokból azonban ilyen lépésre nem került sor.²³⁸

Kína ugyancsak **ellenezte az északi nukleáris programot**, de nem támogatta gazdasági szankciók elfogadását. (Kína hasonlóan lépett fel más országok esetében is, mivel úgy vélték, hogy egy ilyen lépés a belügyekbe való beavatkozással jár.) Nem hagytak ugyanakkor kétséget, hogy érdekeltek a Koreai-félsziget atommentes övezetté nyilvánításában, a vonatkozó nemzetközi szerződések, beleértve az NPT-t is, maradéktalan betartásában.²³⁹

Az **Egyesült Államok maga mögött tudhatta a három nagyhatalom politikai támogatását** az észak-koreai nukleáris probléma békés úton történő rendezési folyamatában. Ezzel a KNDK vezetése is tisztában volt, ami vélhetően fontos szerepet játszott abban, hogy elvben elfogadták az amerikai feltételeket a jongbjonni reaktor felszámolására akkor, ha cserében megfelelő ellentételezésben részesülnek.

A **dél-koreai kormány**, a Demokratikus Liberális Párt támogatásával, azon az állásponton volt, hogy **nem célszerű Északot sarokba szorítani**, mert a „nincs mit veszteni” alapon Phenjan kész háborús provokációra, ami Dél számára beláthatatlan következményekkel járhat. Ezért az „együttműködés vagy szankciók” lehetőségéből az előbbire helyezték a hangsúlyt. Vagyis, ha Észak végleg feladja nukleáris programját, nem támasztanak akadályt az elé, hogy az Egyesült Államok, Japán és más nyugati országok felvegyék a diplomáciai kapcsolatot a KNDK-val és gazdasági támogatásban részesítsék. Ezzel együtt hangsúlyozták, hogy a két Korea egy nemzettel rendelkezik, tehát egy újabb háború a nemzeten belüli öldökléshez vezetne. Minden pozitív észak-koreai lépés közelebb visz a végső célhoz, Korea békés úton történő egyesítéséhez.²⁴⁰

A dél-koreai társadalmon belül ugyanakkor ellenállás is megmutatkozott Észak nemzetközi elismertetésével szemben. Különösen igaz volt ez a National Security Planning Agency (koreai CIA) álláspontjára, amely úgy vélte, Észak nemcsak naív, de veszélyes is.

---

²³⁸ William E. Berry, Jr. „North Korea’s Nuclear Program: The Clinton Administration’s Response”, DPRK Briefing Book: Agreed Framework, The Nautilus Institute March 1995 17. o.

²³⁹ Kim Jinmoo, „North Korea’s WMD Development: Status and Outlook”, Korea Focus Vol. 11, No. 4., 2003, 71-73. o.

²⁴⁰ Hwang Ui-bong, „South-South Talks Are More Difficult than North-South Talks”, Shindong’a, 1994 január

Változatlanul a gonoszt látták a phenjani vezetésben, amelynek semmilyen engedményt nem szabad tenni.²⁴¹

Nyilvánvaló, hogy Észak-Korea számára a nukleáris program nem egyszerűen egy diplomáciai kártya, hanem sokkal inkább a túlélés stratégiája. Ezzel szemben az Egyesült Államok – és a nemzetközi közösség – számára az NPT jövőjét befolyásoló tényező. A Koreai Köztársaság számára közvetlen biztonsági kérdés. Szöul számára elfogadhatatlan, hogy Phenjan nukleáris eszközzel rendelkezzen. Ugyanakkor már a '90-es évek közepén is világos volt, hogy – ha nem sikerül Észak-Koreát véglegesen megállítani nukleáris programjában, akkor azt nemcsak tovább fogja fejleszteni, hanem a tömegpusztító eszközök sorát fogja előállítani.²⁴²

V.6. A Keretmegállapodáson keresztül a rakétafejlesztési moratóriumig

V.6.1. Észak-Korea álláspontja

Ahhoz, hogy tényleges béke lehessen Északkelet-Ázsiában, a koreai kérdést mielőbb rendezni kell. Elkerülhetetlen az 1953-as fegyverszüneti megállapodás békeszerződéssel történő felváltása, amiről Ro Mu-hjon elnök is szólt 2003-ban az ország felszabadulásának 58. évfordulója alkalmából elmondott ünnepi beszédében.²⁴³ Az 1994-ben megkötött Keretmegállapodás az elvi lehetőséget megteremtette ehhez. Tényleges eredményre azonban csak az észak-koreai tömegpusztító fegyverek programjának feladása vezethet. Ehhez – vélhetően – sokkal aktívabban kell alkalmazni a „mézesmadzag” politikát, vagyis Phenjant érdekeltté kell tenni a kompromisszumban. Kétségtelen, hogy az USA-nak és Dél-Koreának legalább akkora érdeke fűződik a megállapodáshoz, mint Északnak, amit alátámaszt az is, hogy bármilyen belpolitikai változás történjen is Észak-Koreában, a DMZ mellett telepített tüzérségi eszközök még a helyükön lesznek. Ezek önmagukban is tényleges

---

²⁴¹ Lee Dong-bok, „South-North Dialogue: What is the Problem?”, Wolfgang Joong’ang, 1994. február. 254-61.o.

²⁴² Yoon Dok-min „North Korea’s Nuclear Capability: Weapons Manufacture Begins” Shindong’a, 1994. április

²⁴³ „Meg kell állapítani, hogy egy erős hadsereg és egy prosperáló gazdaság még nem garancia a teljes biztonságra. Mindent meg kell tennünk a háború elkerülése érdekében. Meg kell teremtenünk a békerendszert a Koreai-félszigeten és Északkelet-Ázsiában.” Korea Times, 2003. augusztus 16. A Nemzetbiztonsági Tanács 2004. májusában publikált adatai szerint a békerendszer megteremtése prioritás a Roh kormány számára. Az NSC szerint a két Koreának békeszerződést kell kötnie, amelyet a nemzetközi közösség támogatna és garantálna. Korea Times, 2005. szeptember 15.

fenyegetést jelentenek Dél-Korea számára, nem is beszélve a nukleáris programról. Alapvető érdek, hogy Észak ne jusson nukleáris fegyverhez. Ezért 1994-ben célul tűzték, hogy a KNDK a jövőben ne hajtsa végre nukleáris kísérleti robbantást, ne teszteljen újabb rakétákat, ne adjon el ilyen fegyvereket, ami összhangban volt a Dél- és Észak-Korea között 1992-ben megkötött Közös Nyilatkozattal a Koreai-félsziget atommentes övezetté nyilvánításáról.²⁴⁴ Ezen előfeltételek megvalósulása nélkül az ország perspektivikus egyesítése csak illúzió marad. Az Egyesült Államok és Dél-Korea a Keretmegállapodás aláírása után célul tűzte a tényleges együttműködés megvalósítását Észak-Koreával. Erre alapul szolgált az a tény, hogy ha Észak a '90-es évek elején valóban arra törekedett volna, hogy nukleáris fegyver birtokosa legyen, akkor megtehetette volna, hogy bezárja nukleáris reaktorát, kivonja a radioaktív elemeket és azokból dúsítással kellő mennyiségű uránhoz juthatott volna, vagyis már akkor képes lett volna atomfegyver előállítására. De akkor még nem ez volt a fő cél. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy 1994 májusáig Észak nem zárta be reaktorát és megengedte a NAÜ szakértőinek is, hogy a helyszínen vizsgálódjanak. Vélhetően az észak-koreai vezetés abban reménykedett, hogy megállapodásra juthat az amerikai vezetéssel. Ennek lehetőségét nem akarta kizárni azzal, hogy nyíltan nukleáris fegyver előállítására törekedett volna.²⁴⁵

A megállapodásra való törekvést támasztja alá az is, hogy Észak a rakétafejlesztési programjában is mértékletességet tanúsított. Nem fejlesztette Ro Dong rakétáját, a Taeopo Dong-I és a Taeopo Dong-II rakéták esetében is „csak” két alkalommal, 1993. május 23-án²⁴⁶, illetve 1998. augusztus 31-én²⁴⁷ hajtott végre kísérleti kilövést. Phenjan érzékeltette, hogy kezében van a rakétafejlesztéshez a szükséges technológia, de nem ment túlságosan előre. Mind közvetve, mind közvetlenül kifejezésre juttatta, hogy megállapodásra

---

²⁴⁴ Joint Declaration of the Denuclearization of the Korean Peninsula, signed 20 January 1992, Ministry of Unification Republic of Korea, www.unikorea.go.kr

²⁴⁵ A Keretmegállapodás hiányossága ugyanakkor, hogy ugyan befagyasztotta Észak-Korea plutóniumon alapuló nukleáris programját, de nem akadályozta meg az urándúsítást. Az észak-koreai nukleáris program befagyasztásával a Keretmegállapodás a mennyiségi proliferációnak útját állta, de nem a minőséginek. Vö. Yun Duk-Min „North Korea's Strategy and Capability to Develop Nuclear Arms” Korean Observations on Foreign Relations, Vol.6.No.1. April 2004

²⁴⁶ Észak-Korea 1993 májusában négy rakétát lőtt ki. Az első vélemények szerint kettő Ro Dong volt. A tényleges adatok szerint viszont csak egy volt az. A rakétákat Japán irányába lőtték ki. Az egyik rakéta 500 km, a másik 100 km után zuhant a tengerbe, a másik kettő kevesebb, mint 100 km-t repült. Iráni és pakisztáni megfigyelők is jelen voltak a kísérletnél. Lásd: „DA: DPRK 'Appears' to Have Tested Missile” Kyodo News Service, 14 June 1993, David E. Sanger, „Missile Is Tested by North Koreans”, New York Times, 13 June 1993 Defense Ministry: May Nodong-1 Test Successful”, Yonhap News Agency (Seoul) 24 June 1993

²⁴⁷ Észak-Korea egy kisebb műholdat kívánt fellőni, amihez tesztelte a Taeopo Dong-I rakétát. A Pentagon szóvivője, Kenneth Bacon szerint a rakéta mintegy 3800-6000 km távolságot tett meg. Lásd: Joseph Bermudez, „North Koreans Test Two-Stage IRBM over Japan”, Jane's Defence Weekly, 9 September 1998, Don Kirk, „North Korea Test-Fires a Missile off Japan's North”, International Herald Tribune, 1 September 1998

törekszik az Egyesült Államokkal.²⁴⁸ Phenjanban kijelentették, megállapodás esetén nem fejlesztik tovább rakétaikat. Felmerül a kérdés, hogy vajon miért akart Észak-Korea legnagyobb ellenségével, az Amerikai Egyesült Államokkal ilyen megállapodást kötni? A KNDK esetében teljes bizonyossággal lehetetlen megadni a választ. Mégis valószínűsíthető, hogy így akart amerikai biztonsági garanciákhoz jutni **Japánnal** szemben, amelyet – az 1910-45 közötti gyarmati megszállás során a koreaiakkal szemben tanúsított brutális magatartása miatt – **gyűlölnék**, **Dél-Koreával** szemben, amelytől **tart**, illetve **Kínával** szemben, amelyben – szövetséges ide vagy oda – **nem bízik meg** teljes mértékben.²⁴⁹

Oroszországot a rendszerváltás, a Szovjetunió felbomlása meggyengítette, tényleges **befolyása nem volt az északkelet-ázsiai térség biztonságára**. Ezért **maradt** az ösellenség, aki mindenkivel szemben garanciát nyújthatott volna a rendszer túléléséhez. Az **USA** nemcsak katonailag, gazdaságilag is meghatározó hatalom, amely Észak-Koreát is kellően sakkban tudja tartani, hiszen a volt szocialista országok által biztosított korábbi segélyek helyett a rezsim egyre inkább a Nyugat támogatására szorult.²⁵⁰ Hitelekre – Washington egyetértése nélkül – sem a Világbanktól, sem az Ázsiai Fejlesztési Banktól nem számíthatott.

Kétségtelen, az észak-koreai vezetés már a '90-es évek elején is tisztában volt azzal, hogy – bár nincs diplomáciai kapcsolat a KNDK és az USA között – számos területen az Egyesült Államoktól függ. Az észak-koreai vezetés úgy gondolkodott, ahhoz, hogy Washingtonban komolyan vegyenek egy országot, vagy nyersanyaggal - lehetőleg kőolajjal - kell rendelkeznie, vagy olyan tömegpusztító fegyverekkel, amelyek veszélyt jelenthetnek az Egyesült Államok és szövetségesei biztonságára.

Phenjan nyitva hagyta a rakétafejlesztési és nukleáris program jövőjével kapcsolatos kérdést. Miközben készségét fejezte ki a Keretmegállapodásban rögzítettek végrehajtására, hírszerzési adatok bizonyították, hogy lépéseket tett mozgásterének bővítésére, de ügyelt közben arra, hogy jogilag ne sértse meg a Keretmegállapodásban foglaltakat.²⁵¹

---

²⁴⁸ Leon V. Sigal, „Beyond the Agreed Framework to a Missile Deal”, Szöul, KAIS, 1999.61.o.

²⁴⁹ I.m. 62. o.

²⁵⁰ V.ö. Amos A. Jordan and Jae H. Ku: „Prospects for North Korea: Facing a Regime Crisis and Regime Collapse?” Change and Challenge on the Korean Peninsula: Past, Present and Future, The Research Institute for National Unification, Seoul, Korea, 1996, 29. o.

²⁵¹ I.m.. 63. o.

Az észak-koreai vezetés a Keretmegállapodás aláírását követően röviddel arra a következtetésre jutott, hogy az USA nem tartja be a saját maga által diktált feltételeket, vagyis nem szállítja a megígért mennyiségű üzemanyagot, nem tesz lépéseket a könnyűvízes reaktorok építése érdekében.²⁵² Ebben szerepet játszott az is, hogy a Clinton adminisztráció vállalta ugyan, hogy a megállapodás részeként nemzetközi konzorcium jön létre két könnyűvízes reaktor Észak-Koreában történő felépítésének finanszírozására, illetve energiahordozók szállítására – Korean Energy Development Organization – KEDO, Dél-Korea, az USA, Japán és az EU részvételével –, de a Kongresszus nem szavazta meg a szükséges pénzügyi alapokat, így 1997-re az Egyesült Államok gyakorlatilag megsértette a Keretmegállapodásban foglaltakat.²⁵³ Abban, hogy az USA nem sietett teljesíteni vállalt kötelezettségét, szerepet játszhatott az is, hogy a Clinton adminisztráció számolt annak lehetőségével, hogy az észak-koreai rezsim esetleg összeomlik Kim Ir Szen 1994 júliusában bekövetkezett halálát követően.²⁵⁴

Előrelépés 1999-ben történt, amikor a Kongresszus megszavazott 35 millió dollárt a KEDO programra.²⁵⁵ **Nem indult meg időben a könnyűvízes reaktorok (Light-water reactors – LWRs) építése** sem, holott a Keretmegállapodásban erre is kötelezettséget vállaltak a felek, mivel Japán és Dél-Korea késve biztosította a szükséges pénzügyi háttérrel.²⁵⁶ Mindez hátráltatta az időközben Északon összegyűlt nukleáris elemek összegyűjtését, megsemmisítését is.

A Keretmegállapodás tárgyalása során **Washington kötelezettséget vállalt Észak-Korea gazdasági támogatására, diplomáciai elismerésére.**²⁵⁷ A Clinton adminisztráció 1995. január 20-án előzetes intézkedéseket jelentett be²⁵⁸ egy sor területen, de azok valójában nem csökkentették a KNDK-ra nehezedő gazdasági nyomást, a szankciókat, nem szabadította fel a koreai háború idején befagyasztott alapokat, nem engedélyezte amerikai kereskedelmi

²⁵² Alexander Zhebin, „The Bush Doctrine, Russia, and Korea”, Asian Perspective Vol.27, No 4, 2003, 62.o., Jonathan D. Pollack. „The United States, North Korea, and the End of the Agreed Framework”, www.nwc.navy.mil/press/Review/2003/Summer/art1-adv-su3.htm

²⁵³ Clinton elnök Kim Dzong Ilhoz 1994-ben írt levelében ígéretet tett arra, hogy az Egyesült Államok akkor is megépíti a könnyűvízes reaktorokat, ha a KEDO nem vállalkozna arra. Lásd: KCNA, Phenjan, 1994. október 11.

²⁵⁴ Alexander Zhebin, „The Bush Doctrine, Russia, and Korea”, Asian Perspective Vol.27, No 4, 2003, 62.o.

²⁵⁵ http://www.nti.org/e_research/profiles/NK/Nuclear/46_628.html

²⁵⁶ North Korea's Direction in Late 2002: Lessons Learned from the 1994 Agreed Framework and the June 2000 North-South Accord, www.dprkstudies.org/documents/dprk002.html

²⁵⁷ A Keretmegállapodás aláírását követő három hónapon belül az USA-nak intézkedéseket kellett volna tennie a kereskedelmi-gazdasági korlátozások felszámolására, amelyeket még a Truman adminisztráció és a Kongresszus léptetett életbe a koreai háború idején. Vö: 91141: North Korea's Nuclear Weapons Program, Congressional Research Service Reports, www.fas.org/spp/starwars/crs/91-141.htm

²⁵⁸ Uo.

bankok számára, hogy hiteleket nyújtsanak Északnak, megakadályozta az amerikai vállalatok befektetéseit. A számára kedvezőtlen jelek hatására az északi vezetés 1998. május 7-én jelezte, kénytelen lesz ismét üzembe helyezni reaktorait, esetleg újabb reaktort is épít és felfüggeszti a nukleáris fűtőelemek újrahaznosítására vállalt moratóriumát.²⁵⁹ A fentiek Washingtonból némileg másképp néztek ki.²⁶⁰

V.6.2. Amerikai – KNDK tárgyalások az USA szemszögéből

Az 1993. június 2-án megtartott amerikai–észak-koreai tárgyalások első fordulóját követően számos megbeszélésre került sor, mire 1994-ben Genfben sikerült megállapodni az első nukleáris válságot rendezni hivatott Keretmegállapodás feltételeiről, illetve 1999-ben Berlinben a rakétafejlesztési programról. Saját céljainak elérése érdekében az észak-koreai vezetés a blöfföléstől a zsarolásig szinte mindent bevetett. Washingtonnak szembesülnie kellett azzal is, hogy dél-koreai szövetségese, egy újabb lokális háborútól tartva, kategorikusan elutasította, hogy az USA megelőző légi csapással semmisítse meg az észak-koreai nukleáris objektumokat, megakadályozva ezzel atomfegyver előállításának lehetőségét.²⁶¹ Ezzel az **Egyesült Államoknak egyetlen lehetősége maradt, megállapodni a kommunista Észak vezetésével**, biztosítva ezzel a status quo megőrzését a Koreai-félszigeten és Északkelet-Ázsiában.

Észak-Korea a „nincs mit veszíteni” alapállásból, míg az USA „nem engedünk az elveinkből”, illetve „csomag megállapodás” megközelítéssel folytatta a tárgyalásokat. Kétségtelen eredmény volt mind a két oldalon az 1994-es Keretmegállapodás aláírása.²⁶²

---

²⁵⁹ Az észak-koreai Külügyminisztérium elítélte az Egyesült Államokat amiatt, hogy nem tartja be a Keretmegállapodásban vállaltakat, ami arra kényszerítheti a KNDK-t, hogy újraindítsa nukleáris programját. A külügyi nyilatkozat szerint az Egyesült Államok – az ígérek ellenére - nem csökkentette az Észak-Koreával szembeni szankciókat, és késlekedik a nehézolaj szállításával. A tények azt bizonyítják, hogy a KNDK előrébb tart a megállapodásban foglalt teljesítésével, mint az USA. Ezek tükrében Észak-Koreának „nem kell fél fület az üres ígérek meghallgatására fordítania, hanem meg kell nyitnia a befagyasztott nukleáris létesítményeit.” Lásd: „U.S. Should Take Practical Steps as Soon as Possible”, Korean Central News Agency, 8 May 1998, www.kcna.co.jp

²⁶⁰ James Foley, a State Department szóvivője az észak-koreai nyilatkozatot „szerencsétlennek nevezte, mivel az nincs összhangban azzal a realitással, amit az Egyesült Államok tesz a Keretmegállapodás végrehajtásáért. Az Egyesült Államok eleget tett a Keret-megállapodásban vállaltaknak és a jövőben is így jár el. Elvárjuk és bízunk abban, hogy Észak-Korea a maga részéről szintén eleget tesz vállalt kötelezettségeinek.” US Says N. Korea Nuclear Threats ‘Unfortunate,’ Agence France Presse, 8 May 1998

²⁶¹ Michael O’Hanlon and Mike Mochizuki, „Crisis on the Korean Peninsula”, 10. o.

²⁶² —"Agreed Framework between the United States of America and the Democratic People's Republic of Korea, 21 October 1994, <http://www.kedo.org/pdfs/AgreedFramework.pdf>

Ebben Phenjan kötelezettséget vállalt arra, hogy nemzetközi ellenőrzés mellett bezárja grafit alapú nukleáris reaktorait és az ezekhez kapcsolódó létesítményeket. Ennek fejében a KEDO két könnyűvízes reaktort épít 4,46 milliárd USD értékben, amiből Dél-Koreát 3,22 Mrd, Japánt 1 Mrd USD terhelne, míg a fennmaradó összeget az Európai Unió adná. Az Egyesült Államok évente 500 ezer metrikus tonna nehézolajat szállít, évenként 35 millió USD értékben egészen addig, amíg az első LWR el nem készül.²⁶³ A megállapodást az adott körülmények között Japán és Dél-Korea is jónak tartotta. Álláspontjuk szerint sikerült elérni a maximumot az észak-koreai nukleáris program leállítása terén, bár kételyeiket fejezték ki, hogy Észak-Korea a gyakorlatban betartja-e vállalt kötelezettségeit. E téren egyértelmű kétségeit fejezte ki a NAÜ Igazgató Tanácsa is, amikor 1998. június 8-12-i ülésén jelezte, hogy Észak-Korea nem működik együtt a szervezettel az NPT rezsím betartása terén.²⁶⁴

Hírszerzési **adatok** láttak napvilágot az USA-ban is, amelyek arról szóltak, hogy **Észak-Korea** Kumchang-ri térségében – Jongbjontól mintegy 40 km-re - nagyszabású **építkezésbe kezdett** egy újabb **nukleáris létesítmény kialakítása érdekében**. Az amerikai vádakat cáfolandó, Phenjan jelezte, 300 millió dollár ellenében lehetővé teszi amerikai szakemberek számára az adott helyszín ellenőrzését.²⁶⁵ A Kongresszus ezt nem fogadta el, sőt, katonai hírszerzési adatokat alapul véve kijelentette, ha Észak nem biztosítja minden érintett helyszín feltétel nélküli ellenőrzését, befagyasztanak minden alapot a további együttműködés terén.²⁶⁶

Észak cáfolta az amerikai kijelentéseket és hangsúlyozta, 1994-ben abban a hitben állapodott meg az Egyesült Államokkal, hogy nukleáris programja befagyasztásáért cserébe kap két könnyűvízes reaktort, kőolajat és diplomáciai elismerést. Öt évvel később mindebből semmi nem valósult meg és ha az USA nem tartja be vállalt kötelezettségeit, nem marad más választása, mint felújítani nukleáris programját.²⁶⁷ Már ekkor sejteni lehetett, hogy az

---

²⁶³ Hyung-Kook Kim and Yun Young Cho, „U.S. – North Korea Relations: High Risk and Low Return Diplomacy, The KAIS International Conference Series No. 10., 79. o.

²⁶⁴ Lásd: <http://www.iaea.org/worldatom/inforsource/pressrelease>

²⁶⁵ Az észak-koreai külügyminisztériumi nyilatkozat alaptalannak minősítette azokat az amerikai információkat, amelyek egy földalatti nukleáris létesítmény építéséről szóltak és jelezte, ha az Egyesült Államok ellenőrizni akarja az adott objektumot, akkor fizessen érte 300 millió USD-t. Amennyiben az USA nem tudna készpénzben fizetni, „akkor a fenti összegnek megfelelő bármilyen gazdasági támogatást nyújthat a KNDK-nak.” Lásd: „U.S. Urged to Pay Dirs 300 Million for Inspecton”, KCNA, 11 January 1999, www.kcna.co.jp

²⁶⁶ Hyung-Kook Kim and Yun Young Cho, „U.S. – North Korea Relations: High Risk and Low Return Diplomacy, The KAIS International Conference Series No. 10., 80. o.

²⁶⁷ „U.S. Should Take Practical Steps as Soon as Possible”, KCNA, 8 May 1998. www.kcna.co.jp

amerikai–észak-koreai megállapodás jogilag ugyan még élt, de a gyakorlatban a felek már azt tanulmányozták, hogy mi lesz a következő lépés, mire kell felkészülni.

Ezzel együtt Charles Kartman különleges megbízott, az **Egyesült Államok** képviselője a KEDO-ban, az amerikai Kongresszus Külügyi Bizottsága előtt 1998. szeptember 24-én hangsúlyozta, hogy az Egyesült Államok **álláspontja nem változott** az észak-koreai nukleáris és rakétafejlesztési programmal kapcsolatban. *„Nehéz feladat, de változatlanul úgy véljük, hogy célunkat sokkal inkább elérhetjük az észak-koreai rezsim bevonásával, mintsem elszigetelésével.”*²⁶⁸

Kétségtelen, ha abból indulunk ki, hogy a Keretmegállapodás hiányában esetleg katonai megoldást választott volna az USA, még mindig szerencsésebb helyzet állt elő, függetlenül attól, hogy a felek nem igazán tartották magukra nézve kötelezőnek az 1994-es Genfi Megállapodás maradéktalan betartását.

V.7. A Koreai-félsziget Energiafejlesztési Szervezete (KEDO)

V.7.1. A megállapodás

A **KEDO** egy olyan nemzetközi szervezet, amely **célja, hogy biztosítsa Észak-Korea számára a könnyűvízes reaktorokat (LWR), illetve a kőolajat az 1994. október 21-i Keret-megállapodásban foglaltak szerint.** A KEDO-t amerikai irányítással hozta létre Dél-Korea, Japán és az USA 1995 márciusában, amelyhez 1997 szeptemberében csatlakozott az Európai Unió is.²⁶⁹ (A megállapodást a KEDO létrehozásáról 1995. január 18-án írták alá.)²⁷⁰

Önmagában az a tény, hogy az első nukleáris válságot tárgyalásos úton, diplomáciai megállapodással zárták a felek, jelzi, mind az amerikai, mind az észak-koreai fél a

---

²⁶⁸ U.o. 81.o.

²⁶⁹ A KEDO-nak – a három létrehozó országon és az EU-n kívül – tagja még: Új-Zéland (1995. június 26.), Ausztrália (1995. szeptember 19.) Kanada (1995. november 24.), Indonézia (1996. május 7.), Chile (1996. július 17.), Argentína (1996. szeptember 5.), Lengyelország (1997. szeptember 25.), Cseh Köztársaság (1999. február 9.) és Üzbegisztán (2000. december 11.) www.kedo.org/au_members.asp

²⁷⁰ Vö. Jae-Kap Ryoo, Tae-Hoon Kang, Sung-Joo Kim, „Bilateralism, Multilateralism and Geopolitics in International Relations: Theory and Practice, KAIS, Seoul, Korea, 1999

megoldásra, a kompromisszumra törekedett. Ugyanakkor nem volt figyelmen kívül hagyható az USA, Dél-Korea és Japán érdeke sem.

Az amerikai–észak-koreai kompromisszum célja a nukleáris válság megoldása, az észak-koreai katonai nukleáris program befagyasztása volt. Az Egyesült Államok, Japán és Dél-Korea közötti kompromisszum lényege a KEDO létrehozása, az Észak-Koreának adandó reaktor fajtája, a szerződő fél kiválasztása, illetve a LWR bekerülési költségeinek megosztása volt. Mindez érintette a felek politikai, biztonsági és gazdasági érdekeit.²⁷¹

A **KEDO** létrehozásánál elsődleges szempont volt, hogy mind az **Egyesült Államok**, mind **Japán** és **Dél-Korea magának akarta a vezető szerepet**. A kiindulási pont szerint a három ország képviselőiből állt volna a szervezet, Japán viszont a szélesebb nemzetközi részvételt tekintette fontosnak. Ebben döntő szerepet játszott, hogy a három ország egyike sem akarta a pénzügyi terhet vállalni az LWR projektért és a kőolaj szállításért. Ezért került sor a KEDO bővítésére.²⁷²

Észak-Korea azt **preferálta** volna, ha az **USA játssza a döntő szerepet** a KEDO-ban²⁷³, de arra – belpolitikai okok miatt – Dél-Korea tartott igényt és fellépett az amerikai dominancia ellen. Ragaszkodott ahhoz, hogy a KEDO Végrehajtó Tanácsában – a tényleges döntéshozatali fórum - társelnök lehessen és a szervezet titkársága Szöulban legyen.²⁷⁴ Végül a felek kompromisszumra jutottak és megállapodtak, arról, hogy a Végrehajtó Tanács elnöke amerikai lesz, akit két évre választanak, míg az egyik helyettese dél-koreai, a másik japán lesz. A Tanács első amerikai elnöke,²⁷⁵ *Stephen W. Bosworth* szerint a tárgyalások nehezek voltak Észak-Koreával, de Dél-Koreával és Japánnal sem voltak sokkal könnyebbek.²⁷⁶

²⁷¹ Haksoon Paik, „The Korean Peninsula Energy Development Organization (KEDO): Interest, Institutions, and Outcomes, Im. 104. o.

²⁷² Haksoon Paik és Chang Soo Jin, International Ramifications of the 'North Korean Problem', The Sejong Institute, 1999, 65-127 o.

²⁷³ Vö. DPRK Briefing Book: Agreed Framework: The Nautilus Institute, www.nautilus.org/archives/DPRKbriefingbook/agreedFramework/Berry.html

²⁷⁴ Ok Nim Chung, „KEDO as an International Institution: Interests and Roles of Concerned Parties and South Korea's Policy toward KEDO”, Korea and World Affairs, Vol. 14. No.1, 1998

²⁷⁵ A KEDO mostani vezérigazgatója, Charles Kartman, aki 2001-től látta el feladatait, 2005. szeptember 1-én köszönt le. Ezzel Kartman páratlan „karriert” futott be a szervezet élén, ami Bush időszakában nem volt könnyű, hiszen az amerikai „héják” úgy vélték, hogy Észak-Korea minden lehetséges leszerelési megállapodást megsértett és titokban a magasan dúsitott urániumon alapuló fegyver előállításán dolgozott. Az amerikai konzervatívok meglátása szerint a KEDO csak arra jó, hogy fedezze a phenjani nukleáris programot. Lásd: The Korea Herald, 2005. augusztus 30.

²⁷⁶ Ok Nim Chung, „KEDO as an International Institution: Interests and Roles of Concerned Parties and South Korea's Policy toward KEDO”, Korea and World Affairs, Vol. 14. No.1, 1998

Az elért kompromisszum, amennyire lehetőséget adott a munka megkezdésére, legalább annyira akadályozta is a továbblépést, hiszen kizárta más országok csatlakozásának lehetőségét, ugyanakkor pénzügyi támogatásukra igényt tartott. Ezért a nemzetközi közösség támogatása szimbolikus volt, amiben persze szerepet játszott az is, hogy az USA gyakorlatilag saját magára formázta meg a KEDO-t, a LWR projekt lényegében dél-koreai kereskedelmi tranzakció volt Észak-Koreába. Ebben nem elhanyagolható szempont volt az ország távlati egyesítésére törekvő dél-koreai politika. A könnyűvízes reaktorok megépítése javíthatja a gazdasági helyzetet az ország északi részén.²⁷⁷

V.7.1.1. Az Amerikai Egyesült Államok álláspontja

Az USA álláspontja világos volt: elérni az észak-koreai nukleáris program befagyasztását, az ország visszatérését az NPT rezsimbe. A Keretmegállapodás aláírását követően partnereket keresett a könnyűvízes reaktorok megépítéséhez, így csökkentve az Egyesült Államokra eső hányadot. A költségek fedezetét elsősorban Dél-Koreától és Japántól várta.²⁷⁸ Az Egyesült Államok, amely korábban még a katonai megoldás lehetőségét mérlegelte,²⁷⁹ gazdasági érdekeit helyezte előtérbe a LWR projektben. Arra törekedett, hogy amerikai cég koordinálja az egész programot. Ebben támogatásra talált Phenjanból, ahol nem örültek Dél-Korea előtérbe kerülésének.²⁸⁰ Dél-Korea viszont határozottan ellenezte, mondván, hogy a reaktor építési költségeinek 70 %-át állja.²⁸¹ Az USA végül beleegyezett, hogy amerikai részről műszaki tanácsadói szerepet vállaljanak.²⁸²

V.7.1.2. Dél-Korea pozíciója

---

²⁷⁷ Vö. DPRK Briefing Book: Agreed Framework: The Nautilus Institute, www.nautilus.org/archives/DPRKbriefingbook/agreedFramework/Berry.html

²⁷⁸ Robert L. Gallucci 1994 nyarán Oroszországba, Kínába, Japánba és Dél-Koreába látogatott, hogy megszerezze ezen országok politikai, pénzügyi és technológiai támogatását. Vö. Jae-Kap Ryoo, Tae-Hoon Kand és Sung-Joo Kim: „Bilateralism, Multilateralism and Geopolitics in International Relations: Theory and Practice” 106. o.

²⁷⁹ Susan Rosegrant in collaboration with Michael D. Watkins: „Carrots, Sticks and Question Marks: Negotiating the North Korean Nuclear Crisis” Kennedy School of Government, Case Program, 31-35.o.

²⁸⁰ Vö. Jae-Kap Ryoo, Tae-Hoon Kand és Sung-Joo Kim: „Bilateralism, Multilateralism and Geopolitics in International Relations: Theory and Practice” 107. o.

²⁸¹ U.o.

²⁸² U.o.

Kim Jong Szam dél-koreai kormányát a kezdetektől aggasztotta az **észak-koreai nukleáris probléma**, amelyet – álláspontja szerint – elsősorban **Korea-közi problémának tekintette**. Ezért nem támogatta a közvetlen amerikai – észak-koreai tárgyalásokat, mivel attól tartott, hogy Dél-Korea szerepe háttérbe szorulhat az észak-koreai nukleáris program megoldásának nemzetköziesítésével. Szöul sokkal inkább a „koreanizálást”²⁸³ részesítette előnyben, hiszen az egész válságot Korea-közi kérdésként kezelte, amit viszont az USA nem fogadott el. Washingtonban az észak-koreai nukleáris kérdést proliferációs ügynek tartották, amelynek lehetséges kihatásai nemcsak a Koreai-félsziget biztonságát, hanem a térség, így az Egyesült Államok globális biztonságát is érintik. Az észak-koreai nukleáris program veszélyeztette az NPT rezsimit, amelynek megőrzése az USA számára kiemelt biztonsági szempont. Szöul álláspontját, vagyis a kérdés koreai belügyként való kezelését az Egyesült Államok elutasította, azt átfogó megoldás keretében tartotta rendezhetőnek.²⁸⁴ Kim Jong Szam dél-koreai elnök a Bill Clinton amerikai elnökkel 1993 novemberében Washingtonban tartott tanácskozásán elutasítóan viszonyult az átfogó rendezés szükségességét előtérbe helyező amerikai állásponthez, mondván, nem tud megbízni Észak-Koreában. Hangsúlyozta, hogy az átfogó rendezésre irányuló amerikai csomagból Észak profitálhat, amely később kötelezettségeit nem tartja be, Dél-Koreát pedig kiszorítja a folyamatból. Végül nem az átfogó („comprehensive”²⁸⁵), hanem a széles körű és alapos (broad and thorough) rendezési elv került elfogadásra.²⁸⁶

Erőteljes **amerikai nyomás nélkül Dél-Korea aligha vett volna részt a KEDO-ban**.²⁸⁷ Szöulban ugyanakkor mérlegelték azt is, hogy a Keretmegállapodás létrehozására irányuló tárgyalásokon ugyan partvonalra szorultak, de a LWR projectben való részvétel szerephez juttatja Dél-Koreát. Végül a kormány úgy döntött, hogy a reaktorépítési folyamatban központi szerepet kíván játszani.²⁸⁸ Céljuk volt a Végrehajtó Tanácsban egyedül, vagy az USA-val közösen betölteni az elnöki posztot.²⁸⁹

---

²⁸³ Uo. 108.o.

²⁸⁴ Bong-Geun Jun, „Development of the LWR Project and Its Prospects”, Sejong Seminar, Nov. 11, 1998

²⁸⁵ Kim Dae-jung, az elnöki székben Kim Jong Samot követő dél-koreai ellenzéki politikus viszont az átfogó ‚comprehensive’ kifejezést használta. Vö. Haksoon Paik, „The Korean Peninsula Energy Development Organization (KEDO), 109.o. „Bilateralism, Multilateralism and Geopolitics in International Relations: Theory and Practice”

²⁸⁶ Susan Rosegrant and Michael D. Watkins, „Carrots, Sticks and Question Marks”, 25. o.

²⁸⁷ Bong-Geun Jun, „Development of the LWR Project and Its Prospects” Sejong Seminar, 1998. november 11.

²⁸⁸ Ok Nim Chung, „KEDO as an International Institution” 257-258. o. Korea and World Affairs Vol.14. No.1. 257-258.o.

²⁸⁹ Seoul Shinmun, 1994. október 21.

A választásokat követően *Kim De-dzsung* államfő első bejelentései között szerepelt, hogy Dél-Korea minden vállalt kötelezettségének eleget tesz a KEDO-ban a LWR project megvalósítása terén.²⁹⁰ A bejelentést mind Washingtonban, mind Tokióban megnyugvással vették tudomásul.

V.7.1.3. Japán véleménye

Japán döntő szerepet játszott, azzal, hogy vállalta, 1 milliárd USD-t fizet az LWR projekt támogatására.²⁹¹ A japán elkötelezettségben fontos tényező volt, hogy ekkorra az észak-koreai rakétafejlesztési program abba a stádiumba jutott, amikor a KNDK a középható-távolságú rakétaival képes lett volna elérni Japánt. Ha Phenjannak sikerül kifejleszteni a nukleáris robbanófejet, az kiemelt biztonsági kockázatot jelentett volna a szigetország számára. A biztonsági garanciát a Keretmegállapodás jelentette Tokió számára, hiszen abban Észak-Korea kötelezettséget vállalt nukleáris programja befagyasztására. Lényegében Tokió ennek végrehajtását támogatta.

A másik, nem lényegtelen szempont, az ország polgári plutónium programja volt. Japán 1992-ben 1,7 tonna plutóniumot vásárolt és további 100 tonna importálására készült, amivel a világ legnagyobb polgári célú plutónium készlettel rendelkező ország lett volna.²⁹² Az USA és Japán közötti, 1987-es atomenergetikai megállapodás értelmében Tokió – külső ellenőrzés biztosítása nélkül - újrahasznosíthatta a nukleáris fűtőelemeket. A problémát az jelentette, hogy így a készlet sokkal nagyobb lett volna, mint amennyi az éves felhasználásból keletkezett volna, hiszen például 1994-ben a teljes felhasználásból 1484 kg plutóniumhoz jutott volna Japán, de a raktárkészlet ekkor 11,588 tonna volt, 2010-re pedig a japán kormány 50 tonna plutónium raktárkészlettel számolt.²⁹³ Ez a mennyiség azonban már túl sok ahhoz, hogy kizárólag polgári célú felhasználáshoz tárolják. Nem is beszélve a tárolás költségeiről. Logikus volt a következtetés, hogy Japán nukleáris fegyver előállítását célozta meg.²⁹⁴

²⁹⁰ President Kim Dae-jung's Inauguration Address, 1998. február 26. Choson Ilbo, The Korea Times, 1998. február 27.

²⁹¹ Dong-A Ilbo, 1998. december 22.

²⁹² Robert E. Bedeski, „KEDO and the Pursuit of Non-Proliferation on the Korean Peninsula”, CANCAPS Conference, Calgary, Alberta, 1996. december 14-15. és Nuclear Power in Japan Briefing Paper # 79 <http://www.uic.com.au/nip79.htm>

²⁹³ Haksoon Paik, „The Korean Peninsula Energy Development Organization (KEDO), 109.o. „Bilateralism, Multilateralism and Geopolitics in International Relations: Theory and Practice” 111.o.

²⁹⁴ U.o.

Köztudott, hogy az ország technológiai fejlettsége bármikor képessé teszi Japánt több kilotonnás nukleáris bomba előállítására.

1971-ben Japán ugyan elfogadott egy hárompontos nyilatkozatot, amelyben vállalta, hogy nem gyárt, nem vásárol, és nem tárol nukleáris fegyvert,²⁹⁵ de ez a vállalás önkéntes, minden jogi következmény nélküli volt.²⁹⁶ A nyilatkozat mellett Japánnak világosan bizonyítania kellett, hogy önként vállalt kötelezettségének eleget tesz, hozzájárul az NPT rezsím fenntartásához. Kihívást jelentett az is, hogy Észak-Koreával, amellyel gyakorlatilag semmilyen kapcsolata nem volt, javítani kényszerül viszonyát. A KNDK-t Tokióban az északkelet-ázsiai térség biztonságára a legnagyobb kockázatot jelentő országgént tartották számon.²⁹⁷

Azzal, hogy Japán csatlakozott a KEDO-hoz és komoly anyagi részt vállalt a LWR projektben, egyrészt bizonyította elkötelezettségét az NPT rendszer mellett, másrészt gazdasági előnyöket remélt saját vállalatai számára, amelyek beszállítók lehettek volna a reaktorok építésekor. A Japán elvárás nehéz helyzet elé állította Dél-Koreát.

V.7.1.4. Észak-koreai megközelítés

Észak-Korea 1985-ben megállapodást írt alá a Szovjetunióval négy 440 MW teljesítményű könnyűvízes reaktor vásárlásáról.²⁹⁸ A Szovjetunió felbomlása megakadályozta a megállapodás teljesítését. Phenjan érdekeltsége viszont nem szűnt meg a könnyűvízes reaktorok megépítésében, aminek többek között hangot adott Hans Blix, a NAÜ

---

²⁹⁵ On The Three Non-Nuclear Principles, <http://www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/nnp/index.html>

²⁹⁶ Tatsujiro Suzuki: „A Proposal for Tripartite Nuclear Weapon Free Zone in Korea and Japan: Possible Alternative for TMD? www.mi.infn.it/~landnet/NMD/suzuki.pdf - Jae-In Shin, „Nuclear Non-Proliferation Policy after the Post-Cold War and Korean Unification”, NDI, 1997. Fall

²⁹⁷ Ok Nim Chung, „KEDO as an International Institution”, 263.o.

²⁹⁸ Kang Song-san, a KMP KB titkára 1985. december 26-án műszaki-tudományos megállapodást írt alá a Szovjetunióval. Annak fejében, hogy a KNDK csatlakozik az NPT-hez, a Szovjetunió vállalja, hogy atomerőművet épít Észak-Koreában és aláírja az 1986-1990-re szóló kereskedelmi és gazdasági együttműködési megállapodást. Az erőmű, amely négy darab 440 MW-os reaktorból áll, Sinpo mellett épül fel. Lásd: Asahi Shimbun, 19 May 1992 és Joseph S. Bermudez Jr., Jane's Intelligence Review, September 1991, p. 409.

igazgatójának 1992 májusában Észak-Koreába tett látogatásakor.²⁹⁹ Informálisan ezt az igényét 1992 nyarán jelezte az USA-nak is.³⁰⁰

Az USA és a KNDK képviselőinek 1993 júliusában megtartott második, majd harmadik magas szintű találkozásán a felek megállapodtak egy közös nyilatkozatban, amely az észak-koreai gáz-grafit alapú nukleáris program könnyűvízzel történő felváltásának lehetőségét volt hivatott megvizsgálni.³⁰¹ Az **észak-koreai** nyilatkozatokban, hogy **készek befagyasztani nukleáris programjukat a könnyűvízes reaktorok megépítése ellenében**, vélhetően döntő súllyal esett latba az a törekvésük, hogy javítsák kapcsolatukat az USA-val, amiért egyrészt gazdasági támogatást, másrészt a gazdasági szankciók feloldását remélték. Nem hagyható viszont figyelmen kívül az sem, hogy a LWR projekten keresztül Phenjan lehetőséget kapott volna a nukleáris technológia tanulmányozására. Ehhez ugyan a dél-koreai reaktorok jó lehetőséget adtak volna, de Észak az egész KEDO programban az USA-nak szánta a vezető szerepet. Tartott ugyanis attól, hogy ha Washingtonban megoldottnak vélik az észak-koreai nukleáris problémát, az azzal járó biztonsági kockázatot, gyorsan elveszíthetik érdeklődésüket az ország iránt, a vezető szerepet pedig átadják Dél-Koreának, ami ahhoz vezetett volna, hogy Északnak és Délnek közvetlenül kellett volna egymással tárgyalnia.³⁰² Ezért a Keret-megállapodás létrehozására irányuló tárgyalásokon ragaszkodtak ahhoz, hogy Clinton elnök Kim Dzong Il észak-koreai elnökhöz írt levélben vállaljon kötelezettséget a LWR projekt megvalósítására és a kőolaj szállítására.³⁰³ A Keretmegállapodás aláírását követő néhány hónapban Észak igyekezett kisebbiteni Dél-Korea szerepét és bagatelizálni, hogy dél-koreai reaktor épül (Korean Standard Nuclear Power Plant – KSNP).³⁰⁴ A KEDO és

²⁹⁹ A NAÜ főigazgatója, Hans Blix május 11-16. között látogatott Phenjanba. Találkozott Yon Hjong-muk miniszterelnökkel és Choe Hak-kun atomenergiaügyi miniszterrel, valamint Kang Sok-ju első miniszterelnök-helyettessel, külügyminiszterrel. Blix felkereste a jongbjoni nukleáris létesítményt. Megállapította, hogy Észak-Korea kisebb mennyiségben már előállított plutóniumot. A mennyiség ugyanakkor nem elegendő nukleáris fegyver készítésére. Az észak-koreai fél kifejezte érdeklődését gáz-grafit alapú reaktorok építése iránt. Lásd: David Albright, Bulletin of the Atomic Scientist, November 1992, 36-40. o. IAEA Newsbriefs, June-July 1992, 3.o. Yon Hyong-muk miniszterelnök cáfolja, hogy Észak-Korea nukleáris fegyver előállítására törekedne, ugyanakkor megerősíti érdeklődésüket könnyűvízes reaktorok építése iránt. Lásd: Jeffrey Smith, Washington Post, 20 June, 1992

³⁰⁰ Bong-Geun Jun, „A Study on the Mechanism for Unification and National Security Policy Making: Focusing on Our Response to the North Korean Nuclear Problem”, Sejong Institute, 1998. 35-37. o.

³⁰¹ Robert Gallucci és Kang Sok Chu 1993. július 16-án, illetve 19-én tartotta megbeszélését. A közös nyilatkozatban az Egyesült Államok vállalja, megvizsgálja, miként vehetne részt az észak-koreai gáz-grafit alapú nukleáris reaktorok könnyűvízzel történő felváltásának programjában. Vö. Leon V. Sigal, „Disarming Strangers: Nuclear Diplomacy with North Korea”, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1998, 69. o. és „U.S. to Help DPRK Restructure Civil Reactors”, Xinhua News Agency, 1993, július 19.

³⁰² Joel Wit: „The Korean Peninsula Energy Development Organization: An American Perspective”, 4. o.

³⁰³ President Clinton’s Letter to Kim Jong Il, 1994. október 20. Lásd: Steven Greenhouse, New York Times, 1994. október 27.

³⁰⁴ In-sun Chang „Provision of the KSNP to North Korea”, Office of Planning for LWR Project, 1997. szeptember 17. o.

Észak-Korea szakértői között 1995. szeptember 30-án New Yorkban tartott megbeszélésen kilátásba helyezték, hogy kivonulnak a multilaterális tárgyalásokról és ragaszkodnak az USA-KNDK kétoldalú konzultációkhoz, ha a könnyűvízes reaktor kérdésében nem születik számukra is elfogadható megoldás.³⁰⁵

V.8. A Koreai atomenergetikai állomás (KSNP³⁰⁶) kiválasztása

Azon egyezség alapján, amely szerint az Egyesült Államok a Keretmegállapodás aláírását követő hatvan napon belül nemzetközi konzorciumot létesít³⁰⁷ az észak-koreai könnyűvízes reaktorok építése és finanszírozása érdekében³⁰⁸ az USA és a KNDK szakértői egy sor megbeszélést tartottak. A **központi kérdés a reaktor típusának kiválasztása** volt.³⁰⁹

A tárgyalások első szakaszában **Észak-Korea az orosz típusú reaktorok beszerzését szorgalmazta** arra hivatkozva, hogy már korábban tervbe vette négy 440 mW teljesítményű szovjet reaktor megvásárlását.³¹⁰ Miután Phenjanban is tudomásul vették, hogy a Szovjetunó felbomlását követően képtelenség a korábban tervbe vett reaktorok importálása, azt kérték, hogy kettő, egyenként ezer-ezer mW kapacitású LWR-t biztosítsanak számára a KEDO keretében. A kalkulációt arra alapozták, hogy 2005-ig Észak-Koreának annyi energiára lesz szüksége és azt a két reaktor meg tudja termelni.³¹¹

Az észak-koreai igény felvetette azt a nemzetközi biztonsági problémát, amely szerint egy-egy reaktor összteljesítménye nem haladhatja meg az országos energiatermelés 10 %-át,

³⁰⁵ Ministry for Foreign Affairs and Trade, Republic of Korea, Collection of Materials on the Major Issues of the Korean Peninsula, 1998. jan. 48. o.

³⁰⁶ KSNP, Korean Standard Nuclear Power Plant

³⁰⁷ November 1-én Dél-Korea pénzügyi tervet készít 3 Mrd USD alap létrehozásáról a két 1000 MW-os könnyűvízes reaktor észak-koreai építése érdekében. Az elképzelés szerint az alapot a dél-koreai Elektromos Energia Társaság éves bevételeinek 2-3 %-a képezné azon tíz éven keresztül amíg a két LWR elkészül. Nuclear News, November 1994, 41.o. November 18-án az USA, Dél-Korea és Japán tárgyalásokat kezdtek egy 4 Mrd USD alaptőkével rendelkező nemzetközi konzorcium létrehozásáról. Reuters, 1994. november 18. Megállapodásra december 16-án jutottak. Reuters, 1994. december 19.

³⁰⁸ Vö. Curtis H. Martin: „Lessons of the Agreed Framework for Using Engagement as a Nonproliferation Tool”, The Nonproliferation Review/Fall/1999

³⁰⁹ Az amerikai és az észak-koreai küldöttek november 30. – december 2. között Pekingben találkoztak. Észak-Korea ragaszkodik ahhoz, hogy döntő beleszólása legyen annak kiválasztásába, hogy ki építi a reaktort. Reuters, 1994. december 2.

³¹⁰ Az észak-koreai vezetés célja annak elkerülése volt, hogy Dél-Korea szállítsa a reaktorokat. Lásd: Steven Greenhouse, "North Balks, Threatening Korean Pact," *New York Times*, 9 February 1995, „U.S. Insists on S. Korean-Designed Reactors in Nuclear Deal," Xinhua News Agency, 17 February 1995

³¹¹ Jae-in Shin, „Prospects for the North Korean Nuclear Program and Technological-Economic Cooperation on the Korean Peninsula, Research Series 98-07, Sejong Institute 1998 41-42. o.

mivel egy esetleges baleset bekövetkezése alapvetően veszélyeztethetné az energia ellátottságot.³¹² Márpedig az 1000 MW teljesítményű reaktor az észak-koreai termelés 15,4 %-át adta volna, lévén a KNDK energia termelése mintegy 6500 MW.³¹³ Ha bármilyen ok miatt az ezer MW-os reaktorok egyike kiesik a termelésből, az komoly problémát jelenthetett volna az észak-koreai energetikai ellátás terén. Közismert, hogy az időről-időre esedékes biztonsági ellenőrzések is legalább 30 napos leállást igényelnek.³¹⁴ Ilyen teljesítményű könnyűvízes reaktorokat csak Oroszország és Dél-Korea tudott volna szállítani. Mivel az észak-koreai vezetés ragaszkodott ahhoz, hogy a legmodernebb és legbiztonságosabb létesítményt kapják, meglepetéssel értesültek arról, hogy az dél-koreai lesz.³¹⁵ Erre reagálva Phenjanban bejelentették, hogy Észak-Korea újraindíthatja nukleáris létesítményeit, ha az USA továbbra is ragaszkodik Dél-Koreához.³¹⁶ A május 20. és június 13. között Kuala Lumpurban megtartott kétoldalú megbeszélésen az USA megerősítette korábbi döntését, amit Észak-Korea ez alkalommal már elfogadott.³¹⁷

Az USA és Észak-Korea közötti tárgyalások előrehaladtával a szöuli kormány még a Keretmegállapodás aláírása előtt két hónappal ad hoc bizottságot hozott létre, amelynek 12 intézmény, közöttük a Külügy-, az Egyesítési Minisztérium, a Nemzetbiztonsági Tervezési Hivatal, a Pénzügyminisztérium, a Kereskedelmi és Ipari Minisztérium, stb. képviselői voltak a tagjai.³¹⁸ A kormány szándékai szerint egy nem kormányzati szervezet, a KEPCO is közreműködött volna a projekt megvalósításában, amelynek a Korean Heavy Industries and Construction Co., valamint a Korean Atomic Energy Research Institute is a tagjai lettek volna.³¹⁹ Komoly gondot jelentett azonban, hogy a tárgyalófelek, közöttük az amerikaiak sem voltak valójában tisztában azzal, hogy Észak-Korea milyen műszaki állapotban van, milyen technológia befogadására képes, mindaz, amit kér, miként teljesíthető.

A kétoldalú tárgyalások keretében 1994 júniusában az amerikaiak hajlottak arra, hogy támogatják az orosz reaktorok beszerzését és ahhoz amerikai garanciát is adnak, miközben a

³¹² Vö. Haksoon Paik, „The Korean Peninsula Energy Development Organization (KEDO), 116. o.

³¹³ Bong-Geun Jun, „Development of the LWR Project and Its Prospects”

³¹⁴ Chong-Tal Kim „Thermoelectric Power Plants are Economical”, Unified Korea, No. 173, 1998. május, 16. o.

³¹⁵ Észak-Korea ugyan ismételt igényt jelentett be arra, hogy megválassza a reaktort szállító országot, de Christine Shelly, az amerikai Külügyminisztérium szóvivője bejelentette, hogy a Clinton kormány értékelése szerint egyedül a Dél-Korea által gyártott reaktorok jöhetnek szóba. "U.S. Insists on S. Korean-Designed Reactors in Nuclear Deal," Xinhua News Agency, 17 February 1995

³¹⁶ KCNA, 1995. május 13.

³¹⁷ "Joint U.S. - DPRK Press Statement," 13 June 1995, <http://www.kedo.org>

³¹⁸ Ministry for Foreign Affairs and Trade, Republic of Korea, Collection of Materials on the Major Issues of the Korean Peninsula

³¹⁹ Seoul Shinmun, 1994. október 21.

dél-koreai és japán cégek csak beszállítóként vehettek volna részt a projektben. Oroszország kész is lett volna a reaktor szállítására, hiszen Phenjan sem akarta tudomásul venni, hogy az általa kért paramétereknek leginkább a KSNP felelt volna meg.³²⁰ **Japán hallani sem akart orosz reaktorok beszerzéséről** és kilátásba helyezte, hogy csak akkor támogatja a KEDO-t anyagilag, ha a dél-koreai reaktor, a KSNP kerül kiválasztásra.³²¹

Az **Egyesült Államok kész volt elfogadni az orosz reaktort**, hiszen Phenjan azt preferálta. Tartottak attól is, hogy ha a KSNP kerül előtérbe, Phenjan bármikor ürügyet talál arra, hogy a nukleáris programjának befagyasztására vállalt kötelezettségét felrúgja, ha a két Korea között bármilyen konfliktus keletkezne. Nem vette volna jó néven a KSNP biztosítását azért sem, mert a dél-koreai reaktor gyakorlatilag amerikai tervezés és technológia alapján készült, vagyis szállítása biztonsági kérdéseket vetett volna fel.³²² Az USA, Dél-Korea és Japán szakértőinek részvételével megrendezett tanácskozáson végül a felek mégis egyetértettek abban, hogy **az észak-koreai igényeknek leginkább a dél-koreai reaktor szállítása felelne meg**. A hivatalos döntés a KEDO Végrehajtó Tanácsa második ülésén, 1995 áprilisában, New Yorkban született meg arról, hogy a KSNP lesz az észak-koreai könnyűvízes reaktor megoldása, amelyben Dél-Korea döntő szerepet játszik.³²³ Az Amerikai Egyesült Államok és Észak-Korea között 1995. május 19. és június 13. között Kuala Lumpurban megtartott tanácskozáson született megállapodás arról, hogy a dél-koreai reaktor képezi a Keretmegállapodásban foglalt LWR tárgyát.³²⁴

1996 novemberi KEDO kalkulációk szerint a projekt megvalósíthatóságának költsége mintegy 5,2 milliárd USD volt.³²⁵ Az adott időszakban 2,1 %-os éves inflációval és 1 USD/925 KRW átváltással számoltak.³²⁶ A költségek 70 %-át Dél-Korea vállalta magára, amit később, az 1997-es ázsiai pénzügyi válság hatására, amely negatívan érintette a dél-koreai gazdaságot is, 60 %-ra csökkentettek. Felmerült ugyanakkor, hogy az USA is a tervezettnél jelentősebb részt vállaljon a költségekből.³²⁷ A könnyűvízes reaktor megépítésére szánt összeg

---

³²⁰ Jae-Kap Ryoo, Tae-Hoon Kang, Sung-Joo Kim, „Bilateralism, Multilateralism and Geopolitics in International Relations: Theory and Practice, 120. o.

³²¹ Press Conference by Press Sec. 17 February 1995, www.infojapan.org/announce/press/1995/2/217.html

³²² Bong-Geun Jun, „A Study on the Mechanism for Unification and National Security Policy Making, 45-46. o.

³²³ Jae-In Shin, „Prospects for the North Korean Nuclear Program and Technological-Economic Cooperation on the Korean Peninsula”, 47-48. o.

³²⁴ Haksoon Paik, „The Korean Peninsula Energy Development Organization (KEDO) The KAIS International Conference Series No. 10. 123. o.

³²⁵ KEDO sets \$5.1785 bln price tag on nuclear project, Reuters, 26 November.

³²⁶ LWR Project Planning Office, „Current State of Fund-Raising for the LWR Project, 1999. január

³²⁷ Dong-A Ilbo, 1998. február 2.

később 4,65 Mrd USD-re módosult, amelyből Dél-Korea 3,22 Mrd, Japán 1 Mrd, míg az USA a fennmaradó részt vállalta. Az EU 75 millió ECU, mintegy 85 millió USD támogatást ajánlott fel a KEDO számára.³²⁸

Az észak-koreai nukleáris kérdés lezárására irányuló tárgyalások eredményeként megszületett Keretmegállapodás az USA és a KNDK közötti kétoldalú tárgyalások eredménye, míg a KEDO, amely annak végrehajtására jött létre, nemzetközi konzorcium. Az amerikai törekvésekben, hogy kiszélesítsék a végrehajtását, szerepet játszott a költségek megosztására irányuló törekvés. Dél-Koreában komoly bírálatok érték a kormányzatot amiatt, hogy addig, amíg az amerikai biztonsági érdekek elérése volt Washington célja, nem volt szüksége szövetségeseire, de amikor a költségek kerültek előtérbe, rögtön eszébe jutott Szöul is és Tokió is.³²⁹ Kétségtelen ugyanakkor, hogy Dél-Korea számára előnnyel is járt, hogy a KSNP került kiválasztásra a könnyűvízes reaktor építésére, hiszen az lehetőséget adott a közvetlen Korea-közi tárgyalások több területen történő beindítására is.

V.9. Az észak-koreai tömegpusztító fegyverek státusza

Észak-Korea az 1950-es évektől foglalkozott nukleáris fegyver előállításának gondolatával. Előrelépést az jelentett számára, amikor a '60-as években kutatási célokra a Szovjetuniótól kapott egy atomreaktort, amelynek teljesítményét a '70-es évekre oly mértékben megnövelte, hogy lehetőséget teremtett egy újabb, 5 MW teljesítményű reaktor megépítésére a '80-as években és 1986-ban megkezdhette az uránfinomítást.³³⁰ 1989-ben Taechon-ban 200 MW teljesítményű atomerőművet, illetve Jongbjonban egy újrahasznosító erőművet fejlesztettek ki. Már ekkor találgatások folytak arról, hogy a KNDK nukleáris fegyver előállítására alkalmas dúsított uránnal rendelkezhet. Ebben az időszakban robbant ki az Egyesült Államok és Észak-Korea között az első nukleáris válsághoz vezető vita, amelyet az 1994-es Keretmegállapodás zárt le.

V.9.1. Rakétafejlesztési program

³²⁸ „KEDO ready to begin construction on nuclear reactors”, www.state.nv.us/nucwaste/news2000/nn10476.htm

³²⁹ Vö. Haksoon Paik, „The Korean Peninsula Energy Development Organization (KEDO)”, 133-135.o.

³³⁰ Kim Jinmoo, North Korea's WMD Development, Korea Focus, Szöul, 2003. július-augusztus, 53. o.

A **Keretmegállapodás** 1994-ben történt **aláírásával** az észak-koreai **nukleáris program** – látszólag – **nyugvópontra jutott**. Mind az Amerikai Egyesült Államok vezetése, mind az északkelet-ázsiai régió fellélegezhetett. Remény nyílt a fegyverkezési hajsza megállítására, bár jelek már ekkor is voltak arra, hogy Phenjanban folytatni kívánják a **rakétafejlesztési programot**.

Rendelkezésre álló adatok szerint Észak-Korea a '60-as évek végén, a '70-es évek elején szovjet Frog 3, 5 és 7 típusú rakétákkal fegyverezte fel magát.³³¹ Az 50-70 km hatótávolságú rakéták alkalmasak voltak arra, hogy északi területről elérjék a demarkációs vonaltól légvonalban mintegy 50 km-re lévő dél-koreai fővárost, Szöült.³³² Ugyanakkor a távolabbi területekre nem jelentettek veszélyt. Ezért – az örökös fenyegetettségben és háborús pszichózisban lévő KNDK – 1976-ban Kínától remélt segítséget a 600 km hatótávolságú DF-61 ballisztikus rakéta kifejlesztéséhez.³³³ Mielőtt a Kínával való együttműködésre sor került volna, Észak Egyiptomon keresztül beszerezte a szovjet Scud-B rakéta gyártási technológiáját.³³⁴ Ezzel Egyiptom megsértette a Szovjetunióval kötött megállapodását, amely tiltotta, hogy a rakétát, az arra vonatkozó információkat harmadik országnak átadják.³³⁵ (Irán és Észak-Korea között ugyancsak együttműködés alakult ki a rakéatechnológia terén az 1981-ben kirobbant iraki-iráni háború időszakában.³³⁶) Az 1983-ban aláírt megállapodás alapján a KNDK fejlesztette ki a rakétát, amit tulajdonképpen Irán finanszírozott.³³⁷ Az iráni

---

³³¹ A phenjani magyar nagykövetség 1968. június 3-án jelentette a Külügyminisztériumnak, hogy Észak-Korea modern fegyverekkel, közöttük rakétákkal is rendelkezik. Lásd: XIX-J-1-j Korea, 1968. 57. doboz, 1, 002815/1968.

³³² Levéltári adatok utalnak arra, hogy egy 1976-ból származó jelentés szerint nukleáris robbanófejekkel felszerelt észak-koreai rakétákkal célozták meg Dél-Korea és Japán nagyobb városait, közöttük Szöült, Tokiót, Nagasakit és az Okinawán található katonai bázisokat. Lásd: Phenjani magyar nagykövetség jelentése a Külügyminisztériumnak, XIX-J-1-j Korea, 1976, 83. doboz, 6, 002134/1976

³³³ Lee Jun-hoon, „The Missile Development Race Between South and North Korea and the US”, East Asian Review, 1997 ősz, 83. o.

³³⁴ Kim Jinmoo, North Korea's WMD Development, Korea Focus, Szöül, 2003. július-augusztus, 60. o.

³³⁵ Részben az egyiptomi-szovjet kapcsolatokban bekövetkezett nehézségek, részben a KNDK-nak az 1973-as háború során Egyiptomnak nyújtott támogatásért cserébe, Anwar Sadat FROG-7B típusú szovjet rakéták kisebb mennyiségét adta át Phenjannak és készségét fejezte ki a rakétafejlesztés területén való együttműködésre. Mintegy 24-56 db 9M21E Luna-M (FROG-7B) és 6-8 rakétaszállító járművet adott át 1975-76-ban a KNDK-nak. Meg nem erősített információk szerint Szíria is részt vett a tranzakcióban. Lásd: „A History of Ballistic Missile Development in the DPRK” <http://cns.miis.edu/pubs/opapers/op2/edev.htm>

³³⁶ Egy önmagát megnevezni nem akaró amerikai CIA tisztviselő szerint Észak-Korea mintegy száz SCUD rakétakilövő állást szállít Iránnak. Állítólag Irak is érdeklődött a vásárlás iránt. Lásd: Associated Press, "U.S. Says Iraq Trying to Buy Scud Launchers," Toronto Star, 30 January 1991

³³⁷ Ruhollah Musavi iráni miniszterelnök és Mohammed Salimi ezredes, védelmi miniszter 1983. október 25-26-án Phenjanban tárgyalt Li Dzong Ok miniszterelnökkel és O Dzin U védelmi miniszterrel. A felek megállapodtak az észak-koreai SCUD-B rakéták hosszútávú fejlesztési, finanszírozási programjáról, amelynek keretében Irán hozzájut az észak-koreai rakétákhoz. „Iranian Prime Minister's Visit to North Korea”, KCNA, 1983. október 25. és 26.

és egyiptomi segítségnek köszönhetően Észak-Korea 1984-ben eredményesen tesztelte a Scud-B rakétát, amelynek hatótávolsága mintegy 320-340 km volt.³³⁸

A KNDK intenzív munkával, a rakéta súlyának jelentős csökkentésével – 985 kg-ról 500 kg-ra – elérte, hogy a Scud-C rakéta hatótávolsága már 500 km volt, amelyet 1990 júniusában sikeresen tesztelt, 1991-től pedig megkezdte sorozatgyártását.³³⁹ A gazdaságilag nehéz helyzetben lévő Észak-Korea már ebben az időben is előszeretettel exportált fegyvereket, közöttük a Scud rakétákat, amelyek szinte egyetlen konvertibilis valutabevételi lehetőségét jelentette. Rakétáit számos országba szállította a Közel-Keletre – Líbia, Szíria, Irán -, de amerikai források szerint Dél-Amerikából is jelentkeztek vevők.³⁴⁰ Ugyanakkor Phenjanban cáfolták a hírt.³⁴¹

Két eredménytelen kísérlet után – 1990 és 1992 - 1993-ban Észak eredményesen tesztelte a Rodong-1, 1300 km hatótávolságú rakétát, amely már képes volt elérni Japánt.³⁴² A rakéta - amely nukleáris robbanófej szállítására nem alkalmas, vegyi fegyverekére viszont igen³⁴³ - gyártása 1997-ben kezdődött meg.

Az amerikai Szenátus Hírszerzési Bizottsága előtt 1995. január 10-én *James Woolsey* CIA igazgató már felhívta a figyelmet az észak-koreai rakétafejlesztési program veszélyeire és rámutatott, hogy a mostani szintről nagyon hamar eljuthatnak az interkontinentális rakéták kifejlesztéséhez.³⁴⁴

³³⁸ Kim Jinmoo, *North Korea's WMD Development*, Korea Focus, Szöul, 2003. július-augusztus, 60. o.

³³⁹ U.o. 61. o.

³⁴⁰ „Peru plans to buy North Korean Scud Missiles”, *National Defense and Technology*, 1996. február

³⁴¹ Észak-Korea Izraelnek cáfolta, hogy fegyvereket adna el arab országoknak a Közel-Keletre, miként cáfolták azt is, hogy phenjani látogatásra hívták volna meg Shimon Peres izraeli külügyminisztert. Vö: „North Korea Denies Reported Arms for Aid Deal with Israel”, *AFP* 1993. június 11. és *Korea Times* 1993. június 16.

³⁴² Az észak-koreai Külügyminisztérium 1993. szeptember 24-én hivatalosan elismeri, hogy május 29-én Musadunban rakéta kísérletet hajtott végre. A külügyi szóvivő szerint a „kísérletre szükség volt és arra szuverén joguk volt. Lásd: „Test of Nodong-1 Missile Said 'Confirmed'”, *Kyodo News Service* 1993. szeptember 24. és *Joongang Ilbo*, 1993. szeptember 25.

³⁴³ James Woolsey CIA igazgató 1993 júliusában a Kongresszus előtt szólt arról, hogy a Rodong-1 rakéta – amellyel Észak-Korea sikeres kísérletet hajtott végre - biológiai és vegyi robbanófejek szállítására alkalmas. Az igazgató szerint különös aggodalomra ad okot, hogy Phenjan a rakétát eladja külföldre, közöttük olyan veszélyes és potenciálisan ellenséges ország számára, mint Irán. Az igazgató hozzátette, hogy „Ezzel a rakétával Észak-Korea eléri Japánt, Irán eléri Izraelt, és Líbia eléri a Mediterrán térségben lévő szövetséges fővárosokat és az amerikai bázisokat.” Lásd: *Christian Science Monitor*, 1993. december 27.

³⁴⁴ Woolsey kifejtette, hogy „A Scudok új korszakába léptünk, amikor az egyfokozatú takétákról eljutunk a Taepodong-1 (Paektusan-1) és a Taepodong-2 rakétákhoz, amelyek már több kilométer hatótávolságúak. Még nem interkontinentálisak, de az útirány világos.” James Clapper altábornagy, a Katonai Hírszerzés főnöke a fentiekhez hozzátette, hogy a Taepodong-1 és a Taepodong-2 potenciális veszélyt jelent Alaszkára, de a kontinentális USA-ra nem. Szerinte 2000-ig egy sor ország képes lesz 500-1000 km hatótávolságú rakétát gyártani, de a következő 10 év során senki nem lesz képes a kontinentális USA-t elérő rakétát kifejleszteni. Vö. Tony Capaccio, „DIA, CIA See No Immediate Threat From Long Range Missiles”, *Defense Week*, 1998. január

A Phenjanból jövő újabb fenyegetésre nem kellett sokáig várni. 1998-ban Észak tesztelte a Taepodong-1 rakétát, amelynek hatótávolsága 2000 km.³⁴⁵ A Japán légtérét átszelő rakéta a kilövési helytől 1620 km-re csapódott a tengerbe.³⁴⁶ Az észak-koreai vezetés közleménye szerint orbitális rakétát lőttek ki műhold világűrbe juttatása céljából, csak a rakéta letért pályájáról.³⁴⁷ Ennek a közleménynek a világ nem adott hitelt. Bizonyosságot nyert viszont, hogy a KNDK képes közép- és nagy hatótávolságú rakéták előállítására.

A CIA adatai szerint az észak-koreai rakétafejlesztési program célja már ebben az időben egy olyan interkontinentális rakéta kifejlesztése volt, amellyel elérhetnék az Egyesült Államok területét.³⁴⁸ Erre a Taepodong-2 alkalmasnak tűnt, amely képes volt ezer kg súlyt 6700 km távolságra célba juttatni.³⁴⁹ Szakértők rámutattak arra is, hogy navigációs, üzemanyag és az atmoszférába való visszatérés problémájának megoldása után a Taepodong-2 akár 10 ezer km távolságra is képes lesz célba találni, de nem zárható ki a 15 ezer km hatótávolságú rakéta kifejlesztése sem.³⁵⁰ A KNDK – rakétafejlesztési programjával – folyamatosan megsérti a rakétaellenőrzési rendszerben (Missile Technology Control Regime - MTCR) foglalt előírásokat.

---

23. és US Senate Select Committee on Intelligence, "Special Report of the Select Committee on Intelligence United States Senate: January 4, 1995 to October 3, 1996," US Government Printing Office, 28 February 1997.

³⁴⁵ Még ezt megelőzően, 1998. június 16-án az észak-koreai hírügynökség jelentette, hogy a KNDK folytatja ballisztikus rakétafejlesztési és kísérleti programját. „Rakétaexportunk célja, hogy hozzájussunk külföldi fizetőeszközhöz, amire most szükségünk van.” KCNA, 1998. június 16. www.kcna.co.jp

³⁴⁶ Joseph Bermudez, „North Koreans Test Two-Stage IRBM over Japan”, Jane’s Defence Weekly, 1998. szeptember 9.

³⁴⁷ Kim Jinmoo, North Korea’s WMD Development, Korea Focus, Szöul, 2003. július-augusztus, 61. o.

³⁴⁸ Donald Rumsfeld a Kongresszusnak 1998 júliusában írt jelentésében kifejti, hogy az észak-koreai rakétafenyegetést vélhetően eddig alábecsülték a korábbi hírszerzési adatok. Rumsfeld szerint Észak-Korea a Taepodong-2 interkontinentális rakéta fejlesztésén dolgozik, amelyet akár öt éven belül hadrendbe állíthatnak. Erről az Egyesült Államok aligha szerez időben információt. A rakéta eléri Alaszkát és Hawaii-t, de egy könnyebb súlyú változata a kontinentális USA nyugati területének jelentős részét is. Vö. Commission to Assess the Ballistic Missile Threat to the United States, Report to the 105th Congress Session 2, 15 July 1998; Eric Schmitt, "Panel Says U.S. Faces Risk of a Surprise Missile Attack," New York Times, 16 July 1998,

³⁴⁹ Gertz Bill „North Korean Missile Could Reach US, Intelligence Warns”, Washington Times, 1995. szeptember 29. 3. o.

³⁵⁰ Az USA Központi Hírszerzési Tanácsa – National Intelligence Council of the United States – a „Külföldi rakétafejlesztés és interkontinentális rakétafenyegetés 2015-ig - “Foreign Missile Developments and the Ballistic Missile Threat Through 2015” – jelentésben kifejti, hogy a „legnagyobb valószínűsége annak van, hogy a következő 15 évben az Egyesült Államokat Észak-Korea és Irán részéről éri interkontinentális ballisztikus rakétafenyegetés. Észak-Korea a Taepodong-2 ballisztikus rakéta fejlesztésén dolgozik, amely 10 ezer km hatótávolságú lesz, de a távolság akár 15 ezer km-re is növelhető.” Lásd: National Intelligence Council, “Foreign Missile Developments and the Ballistic Missile Threat Through 2015: Unclassified Summary of a National Intelligence Estimate,” December 2001, released on 9 January 2002, <http://www.cia.gov> és Kyong-pok, “CIA: Possibility of North Korea Test-Firing Taep’odong-2 Missile,” Yonhap News Agency, 10 January 2002

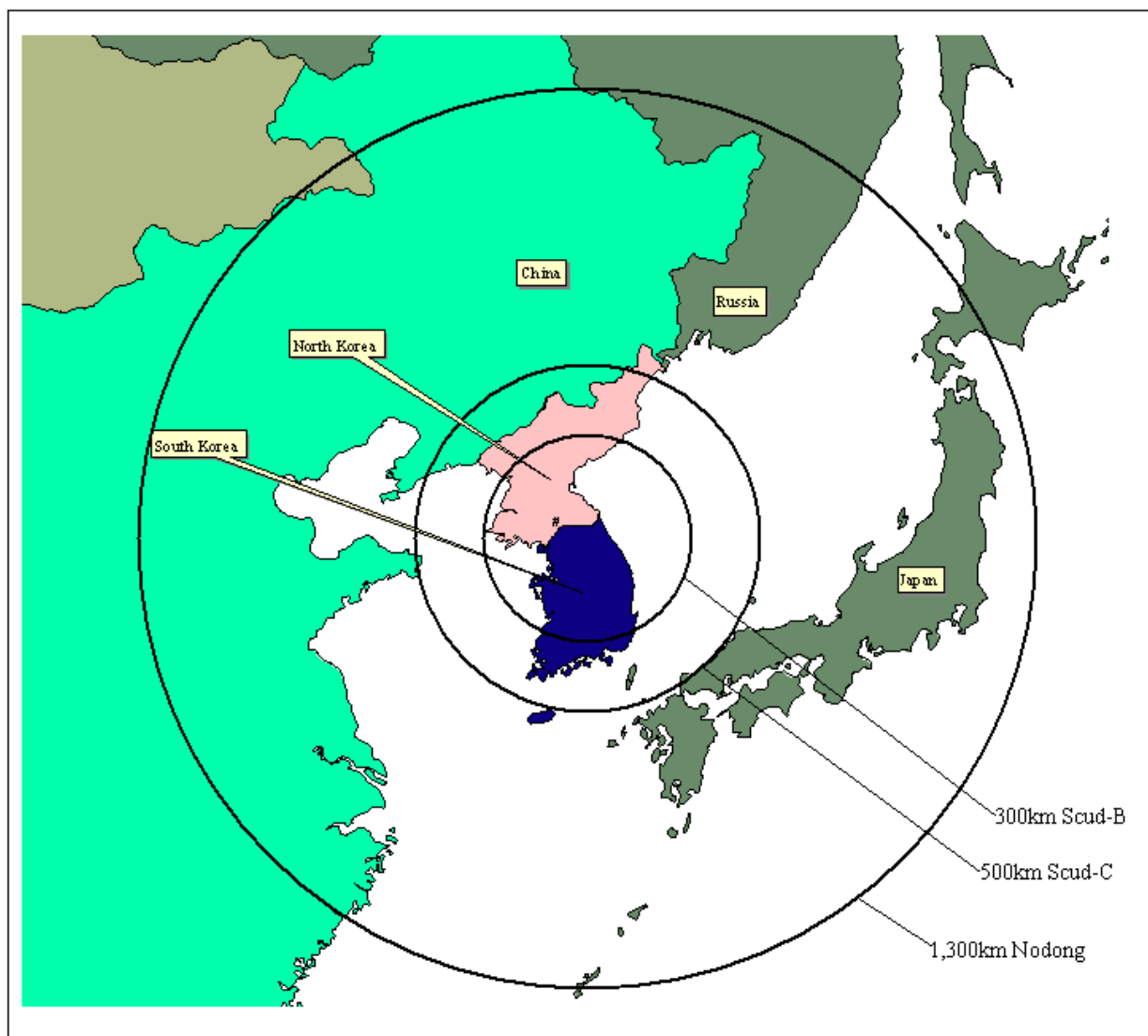
Az észak-koreai ballisztikus rakétaprogram rövid összefoglalójáról lásd az alábbi táblázatot:

	Scud-B	Scud-C	Rodong-1	Taepodong-1	Taepodong-2
Hasznos tehersúly (kg)	1.000	500	1.000	1.000	1.000
Vezérlés	Tehetatlenségi	Tehetatlenségi	Tehetatlenségi	Tehetatlenségi	---
Fokozat/ Hajtóerő	1 fokozat/ folyékony	1 fokozat/ folyékony	1 fokozat/ folyékony	2 fokozat/ Folyékony	2 fok/foly. 3 fok/szilárd
Hatótávolság	300 km	500 km	1.300 km	2.500 km	6.700 km
Fenyegetettségi terület	Daejeon, Dél-Korea	Korea déli csúcsa	Japán	Tajvan	Alaszka
Tesztelés	1984 április	1986 május	1993 május	1998 aug.	---

Forrás: Korea Focus, 2003. július-augusztus 62. o. és Defense White Paper 2004. 290. o. és North Korean Missile Capabilities Table, www.nti.org/db/profiles/dprk/msl/cap/NKM_CcGO.html

Észak-Korea kis- és középhatótávolságú rakétáinak hatótávolsága

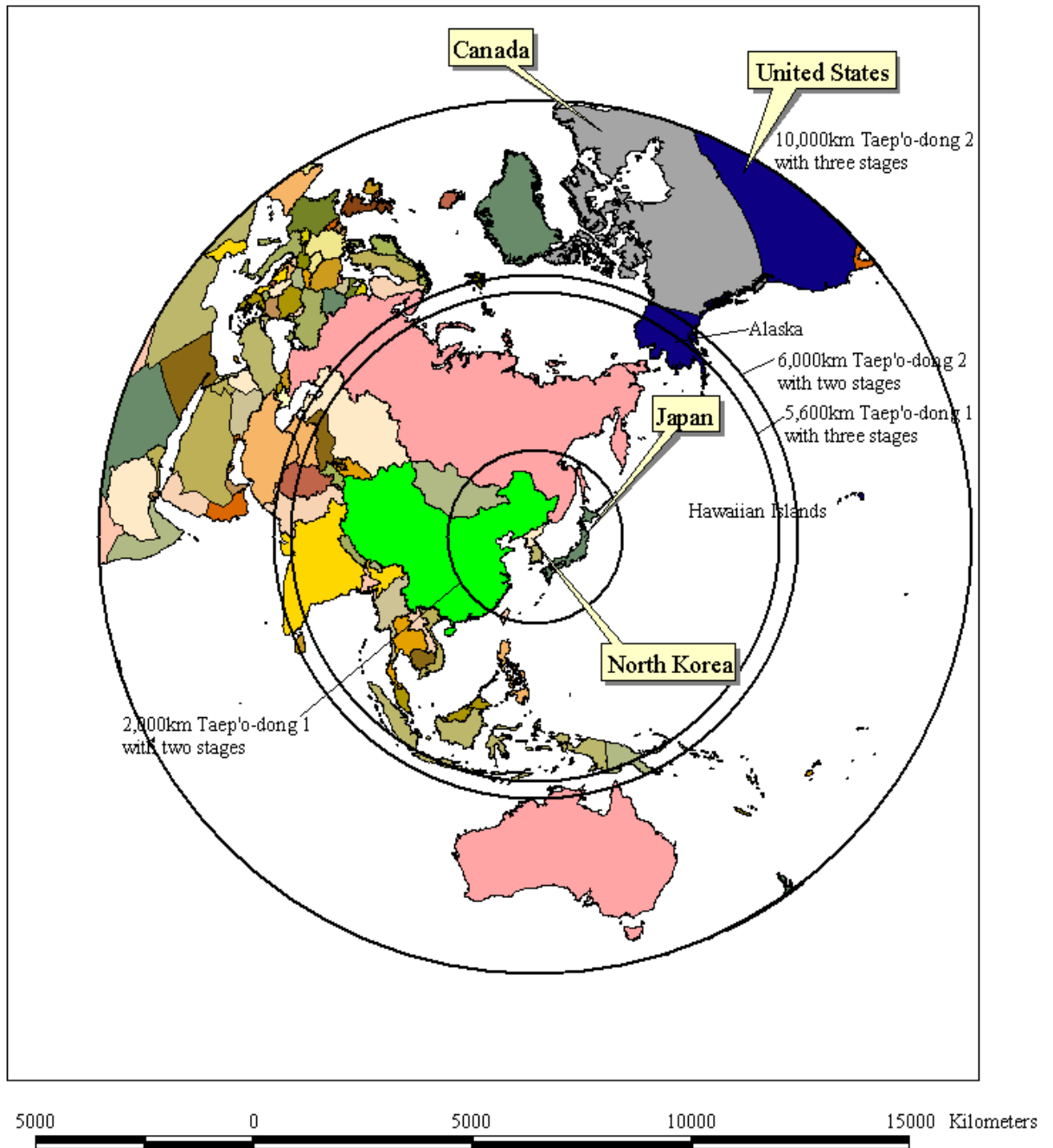
North Korean Short and Medium Range Missile Capabilities (Launched from areas near the demilitarized zone)

Library of Congress, Geography and Map Division
October 1999

Észak-Korea nagyhatótávolságú rakétáinak hatótávolsága

Potential North Korean Long-Range Missile Capabilities

Library of Congress, Geography and Map Division
October 1999

Az észak-koreai rakétafejlesztési program veszélyeit felismerve az Egyesült Államok vezetése 1996-tól tárgyalásokat folytatott arról, hogy a KNDK kapcsolódjon be az MTCR-ba.³⁵¹ A tárgyalásokon az amerikai fél célja az volt, hogy elérje, Phenjan adja fel rakétafejlesztési programját, és ne exportáljon rakétákat. A tárgyalások kézzelfogható eredményt ugyan nem hoztak, de az 1998 augusztusában sikertelenül tesztelt Taepodong kísérlet után megerősödött a lehetősége egy kölcsönös kompromisszum elérésének. Az Amerikai Egyesült Államok és a KNDK külügyminisztériumai között folytatott tárgyalásokat követően, 1999. szeptember 24-én Észak-Korea moratóriumot hirdetett a további rakétakísérletekre.³⁵²

A Keretmegállapodás 1994-ben történt aláírását követően Washingtonban felismerték, hogy az Észak-Koreával való együttműködés – és nem a konfrontáció – lehet a kulcsa a kommunista rezsim rakétafejlesztési programjának befagyasztása, majd végső soron feladása érdekében tett erőfeszítéseknek. Ennek megvalósításáért az USA-nak együtt kellett működnie Dél-Koreával, hiszen Dél közvetlen célpontja az északi tűzérségi eszközöknek, tehát alapvetően érdekelt a megoldáskeresésben. Bármilyen lehetőség azonban csak akkor járhat eredménnyel, ha sikerül olyan megállapodást elérni, amelyben Phenjan vállalja, hogy nem tesztel, nem telepít és nem ad el több közép- és nagy hatótávolságú rakétát. Az 1990-es évek elején kirobbant első nukleáris válság idején kevesen hitték, hogy Észak hajlandó az együttműködésre. Abból azonban, hogy akkor nem törekedtek atomfegyver előállítására – amit megtehettek volna, hiszen nukleáris reaktoraikból kellő mennyiségű plutóniumot nyerhettek volna – reményt adott arra, hogy elérhető egy ésszerű kompromisszum. A KNDK nem fejlesztette tovább rakétáit sem. Kérdés persze, hogy egy ország, amely teljes mértékben az önerőre való támaszkodást tűzte zászlajára, és nem bízik sem szövetségeseiben, sem ellenfeleiben, miért törekedett volna bármilyen együttműködésre, megállapodásra a rendszer legfőbb ellenségének kikiáltott Egyesült Államokkal. A válasz csak találgatás lehet, de egyes feltételezések szerint Észak-Korea az USA-tól remélte a szükséges biztonsági garanciákat

---

³⁵¹ Az Egyesült Államok és Észak-Korea küldöttei 1996. április 20-21-én megbeszélést folytattak Berlinben a rakéta proliferáció kérdéseiről. A tárgyalásokat, amelyeken az USA szerette volna elérni, hogy Észak-Korea szüntesse be rakéta exportját és technológia átadását közel-keleti országoknak és Észak-Korea lépjen be az MTCR-ba, a felek hasznosnak értékelték. 1996. júniusában az Egyesült Államok kilátásba helyezte, hogy megszünteti a gazdasági szankciókat Észak-Koreával szemben, amennyiben az beszünteti rakétafejlesztését és exportját. Észak-Korea kész volt a tárgyalások folytatására. Vö. Bill Gretz "U.S. Will Pull Sanctions if Pyongyang Halts Missile Program," Washington Times, 5 June 1996, p. A20; "U.S. Is Optimistic At North Korea Talks, New York Times, 21 April 1996, "U.S., DPRK End First Round of Talks, Xinhua News Agency, 21 April 1996,

³⁵² „Defense White Paper 2000”, The Ministry of National Defense, The Republic of Korea, 59. o.

Japánnal, Dél-Koreával és Kínával szemben.³⁵³ Az észak-koreai vezetés felismerte, hogy katonailag akkor is gyengébb Dél-Koreánál, ha az USA nem áll mögötte, Japán egyre aktívabb katonai szerepvállalásra törekszik, Oroszországra, mint szövetségesre már nem számíthat, Kína sem siet a támogatására, legfeljebb csak akkor, ha külső támadás érne.³⁵⁴ Ebben a helyzetben az Egyesült Államok egyensúlyozó szerepet játszhatott volna Phenjan számára.

Ennek ismeretében került sor 1999-ben több tárgyalási fordulóra is az USA és a KNDK között. A március 29-31. között Phenjanban megtartott negyedik amerikai–észak-koreai rakétatárgyalások nem hoztak eredményt.³⁵⁵ Az amerikai delegáció aggodalmának adott hangot az észak-koreai rakétafejlesztési program miatt és kezdeményezte, hogy az amerikai szankciók részleges feloldása fejében Észak adja fel programját.³⁵⁶

Május 18-24. között, egy újabb amerikai delegáció látogatott el a KNDK-ba annak ellenőrzése céljából, hogy Észak-Korea betartja-e az 1994-es Keretmegállapodásban vállalt feltételeket. Az amerikaiak nem találtak arra vonatkozó bizonyítékokat, hogy Phenjan folytatná nukleáris programját.³⁵⁷ Május 25-28. között *W. Perry* elnöki megbízottként folytatott tárgyalásokat vezető észak-koreai politikusokkal, diplomatákkal és katonai szakértőkkel a kétoldalú kapcsolatok széles körű fejlesztéséről. Üzenetet vitt Clinton elnőktől Kim Dzong Ilnek, de személyesen nem találkozott vele. Kilátásba helyezte, hogy sikeres tárgyalások esetén az Egyesült Államok a diplomáciai kapcsolatok felvételén túl feloldja a gazdasági szankciókat és kész bizonyos biztonsági garanciákat is adni.³⁵⁸

---

³⁵³ Leon V. Sigal, *Beyond the Agreed Framework to a Missile Deal*, 62. o.

³⁵⁴ U.o.

³⁵⁵ "DPRK on 4th DPRK-U.S. Missile Negotiations," Korean Central News Agency, 31 March 1999, www.kcna.co.jp "NK Earns \$100 Million Annually from Missile Exports," Korea Times, 1 April 1999,

³⁵⁶ A phenjani Külügyminisztérium szóvivője március 31-én a KNDK önvédelmi legitim jogának nevezte, hogy saját erejükből fejlesszenek, teszteljenek és gyártsanak rakétákat, hogy megvédhessék az országot. Egyidejűleg bírálta az Egyesült Államokat, hogy az Észak-Koreát használja ürügynek a nemzeti rakétavédelmi (NMD) politikája igazolására és megerősítette, igényt tartanak a rakétaeladás felfüggesztése esetén kieső bevételük kompenzálására. Vö. --"DPRK on 4th DPRK-U.S. Missile Negotiations," és DPRK Foreign Ministry Spokesman on US 'NMD' System," Korean Central News Agency, 31 March 1999, www.kcna.co.jp

³⁵⁷ Az amerikai Külügy- és Védelmi Minisztérium képviselőiből, valamint tudósokból álló 15 tagú küldöttség ellenőrzéseket folytatott Kumchang-ri-ban. Észak-Korea teljes mértékben együttműködött az amerikaiakkal. Lásd: BBC, 28 May, 1999, www.bbc.co.uk

³⁵⁸ W. Perry, az USA Észak-Korea politikájának koordinátora az Egyesült Államok, Japán és Dél-Korea nevében jelezte, hogy a három ország kész végetvetni a gazdasági szankcióknak, kész gazdasági támogatást nyújtani és diplomáciai kapcsolatot létesíteni Phenjannal, amennyiben az beszünteti nukleáris és rakétafejlesztési programját. Lásd: Son Key-young, "NK Rolls Out Red Carpet for Perry," Korea Times, 27 May 1999, www.koreatimes.co.kr, Son Key-young, "Perry Arrives in Seoul for Debriefing on North Korea Visit," Korea Times, 28 May 1999, "Talks between Kang Sok Ju and William Perry," Korean Central News Agency, 28 May 1999, www.kcna.co.jp

Az amerikai javaslatokat mérlegelve az észak-koreai vezetés a tárgyalások folytatása mellett döntött. Először szeptemberben,³⁵⁹ majd novemberben³⁶⁰ találkoztak Berlinben. A **KNDK a berlini megállapodás értelmében moratóriumot hirdetett rakétafejlesztési programjára**, az USA pedig vállalta, hogy bizonyos szankciókat felold Észak-Koreával szemben.³⁶¹ Lépések történtek egy magas rangú észak-koreai delegáció amerikai útjának előkészítése érdekében is.

A berlini megállapodással időlegesen megoldás született egy potenciális helyi és regionális válság ügyében. A rakétafejlesztési kérdésben elért moratórium szervesen illeszkedett az 1994-es Keretmegállapodásban foglaltakhoz. Egyértelművé vált az is, hogy az ún. észak-koreai „blöffök”, nem mindig azok. Phenjan akkor mutatott készséget a rakétafejlesztési moratóriumra, amikor bizonyította, technikailag képes középhatótávolságú, de akár nagy távolságok célbavételére alkalmas rakéták előállítására is. Kétségtelen, az északi vezetés azért is hajlott a megállapodásra, mert felismerte, további elutasítás esetén újabb szankciókkal kell szembenéznie, míg bizonyos gesztusokat jól kamatoztathat. Kérdés persze, hogy ki nyert, ki veszített többet. Az USA „jutalmazta” a phenjani rezsimet de elérte a moratóriumot. Észak – ha csak időlegesen is – rákényszerült nemcsak nukleáris programja, de rakétafejlesztési törekvései felfüggesztésére is, de elérte, hogy meginduljon kapcsolatának normalizálása az Amerikai Egyesült Államokkal.

A berlini megállapodás ellenére **Washingtonban nem siették el a szankciók teljes feloldását**. Clinton elnök ugyan szeptember 17-én részleges könnyítéseket jelentett be,³⁶²

³⁵⁹ A szeptember 7-i találkozót követően Kim Gye Gwan észak-koreai delegációvezető kijelentette, hogy a Charles Kartman delegációvezetővel és az amerikai küldöttséggel folytatott tárgyalásokon a légkör jó volt, de hozzátette, hogy a megbeszélések eredménye az USA-tól függ. Észak-Korea elvárja a szankciók megszüntetését és gazdasági segítség nyújtását. Vö. Shin Yong-bae, "North Korea, U.S. in Tense Tug-Of-War over Concessions at Berlin Negotiations" Korea Herald, 9 September 1999, <http://www.koreaherald.co.kr>, "NK and US Meet For Missile Talks in Berlin," Joongang Ilbo, 8 September 1999, <http://english.joins.com>

³⁶⁰ A november 15-19. közötti megbeszélésen Kim Kye Kwan észak-koreai külügyminiszter-helyettes sürgette az USA-t, hogy az – összhangban a szeptemberi megbeszélésekkel – mielőbb szüntesse meg a gazdasági szankciókat. Lásd: N Korea Demands Lifting of All US Sanctions in Talks in Berlin, Agence France Presse, 18 November 1999

³⁶¹ Samuel Berger, Clinton nemzetbiztonsági főtanácsadója a szeptember 12-i találkozót követően bejelentette, hogy Észak-Korea beleegyezett abba, hogy befagyasztja nagyhatótávolságú rakétafejlesztési programját az Egyesült Államokkal folytatódó tárgyalások idejére. Clinton elnök szeptember 17-én könnyítéseket jelentett be a gazdasági szankciók terén. Lásd: David G. Brown, „Is There Light at the End of the Missile Tunnel?” *Cooperative Connections, An E-Journal on East Asian Bilateral Relations*, www.csis.org/pacfor/cc993Qus_skorea.html

³⁶² Clinton bizonyos fogyasztási cikkek exportját, illetve importját engedélyezte. Lásd: David A. Sanger, “Trade Sanctions on North Korea Are Eased by U.S.,” *New York Times*, 18 September, amire az észak-koreai Külügyminisztérium szóvivője, Paek Nam Sun kijelentette, hogy Phenjan, a Washingtonnal folytatott tárgyalások idejére felfüggeszti rakétafejlesztési programját. Egyidejűleg üdvözölte, hogy az Egyesült Államok részlegesen feloldotta a KNDK-val szembeni gazdasági szankciókat. Lásd: --"N. Korea Repeats Missile Pledge

ezeknél lényegesebb lépésekre csak a két Korea vezetői között 2000. június 15-én megtartott történelmi csúcstalálkozó után került sor.³⁶³ A 2000. július 12-én Kuala Lumpurban megtartott újabb amerikai–észak-koreai rakétatárgyalások viszont eredménytelenül zárultak. Ennek fő oka az volt, hogy Phenjan évi egy milliárd dollár kompenzációt kért az elmaradt rakétaexport miatt, amit az USA elutasított.³⁶⁴ **Előrelépésre Cso Mjong Rok almarsall** október 9-12. közötti **washingtoni látogatása**,³⁶⁵ illetve **M. Albright** amerikai **külügyminiszter** október 22-24. közötti **phenjani tárgyalásai** adtak reményt.³⁶⁶ A tényleges áttörésre Clinton elnök 2000 végére tervezett észak-koreai látogatása adhatott volna lehetőséget.³⁶⁷ A Republikánus Párt, Bush elnök választási győzelme azonban megakadályozta a tervbe vett diplomáciai kapcsolat felvételét, a tényleges szankciók feloldását.

V.9.2. Vegyi és biológiai fegyverek

---

at UN General Assembly," Korea Times, 26 September 1999

³⁶³ John Burton and Stephen Fidler, "US Eases Sanctions against Pyongyang," Financial Times, 20 June 2000, "White House Ends Embargo on Trade with North Korea; Action Follows Pyongyang Summit," Washington Times, 20 June 2000,

³⁶⁴ A július 10-12. között Kuala Lumpurban megtartott ötödik kétoldalú rakétatárgyalásokat követően Chang Chang Chon, az észak-koreai Külügyminisztérium Amerikai Főosztályának vezetője elmondta, hogy a tárgyalásokon küldöttségük kifejtette, hogy „akkor tudjuk folytatni a tárgyalásokat, ha az USA kész kompenzálni azokért a politikai és gazdasági veszteségekért, amelyeket Észak-Korea abban az esetben szenved el, ha felfüggeszti rakéta exportját. Jeleztük, hogy 1 Mrd USD kompenzációra tartunk igényt.” Vö. Ranjan Roy, "U.S., North Korea Near Wrap-Up of Missile Talks," Associated Press, 12 July 2000, "North Korea Asks for US1 Billion to halt Missile Sales," Channel NewsAsia, 12 July 2000, "U.S. Rejects North Korea's Billion Dollar Missile Demand," Deutsche Presse-Agentur, 12 July 2000

³⁶⁵ Az almarsall október 10-én találkozott Clinton elnökkel. Tárgyalásait követően az Egyesült Államok és Észak-Korea közös nyilatkozatot adott ki, amelyben Észak-Korea vállalta, hogy mindaddig nem hajt végre semmilyen nagy hatótávolságú rakéta kísérletet, amíg tárgyalásokat folytat az Egyesült Államokkal. US-DPRK Joint Communiqué, Released by the Office of the Spokesman US Department of State, 12 October 2000, www.state.gov/www/regions/eap/001012_usdprk_jointcom.html

³⁶⁶ Madeleine Albright megbeszélést folytatott Kim Dzong Il-lel, Cho Myong Rok-kal, a Nemzetvédelmi Bizottság alelnökével, Paek Nam Sun külügyminiszterrel, Kim Jong Nam-mal, a Legfelső Népi Gyűlés elnökével. Kim Dzong Il ígéretet tett arra, hogy leállítják a rakéatechnológia teljes exportját, beleértve az érvényes szerződéseket is és befagyasztják az 500 km-nél nagyobb hatótávolságú rakéták tesztelését, előállítását és telepítését. Albright cserében megígérte, az USA megvizsgálja azt a phenjani kérést, hogy az USA segítsen észak-koreai műholdat orbitális pályára juttatni. Az amerikai külügyminiszter egyúttal pozitívan szólt az észak-koreai vezető felkészültségéről. Vö: Michael Gordon, "How Politics Sank Accord on Missiles With North Korea," New York Times, 6 March 2001, www.nytimes.com, Son Key Young, "US, NK Discuss Missile-for-Satellite Exchange-Secretary of State Albright Says," Korea Times, 25 October 2000, www.koreatimes.co.kr, "U.S. Secretary of State and Her Party Arrive," Korean Central News Agency, 23 October 2000, www.kcna.co.jp, "Kim Jong Il Receives U.S. Secretary of State," Korean Central News Agency, 23 October 2000, "Kim Jong Il Arranges Dinner for U.S. Secretary of State," Korean Central News Agency, 23 October 2000, www.kcna.co.jp

³⁶⁷ Clinton elnök december 28-án bejelentette, hogy a 2001 januárjában lejáró elnöki időszakának hátralévő ideje már nem elég ahhoz, hogy átfogó rakétamegállapodást írjanak alá Észak-Koreával, így nem is látogat el Phenjanba. Reményét fejezte ki ugyanakkor, hogy Kim Dzong Il elkötelezett marad a megállapodás iránt. Észak-Korea viszont Clinton – eredetileg – 2001. január 7-10. közöttre tervezett látogatása előtt nem kívánt nyilatkozni. Lásd: John Lancaster, "Clinton Rules Out a Visit to North Korea," Washington Post, 29 December 2000, 26. o.; Kyodo News Service, 29 December 2000, "N. Korea Rejects Missile Accord Draft with U.S.: Sources," FBIS Document ID JPP20001229000032.

Az **észak-koreai vezetés** a koreai háborút (1950-1953) követően viszonylag hamar **felismerte a vegyi fegyverek jelentőségét**. 1954-ben a Szovjetunió és Kína átadott bizonyos technológiákat Észak-Koreának, amelynek alapján a következő öt évben fejlődésnek indult a vegyipar.³⁶⁸ Kim Ir Szen 1961-ben meghirdetett „Kemikalizációs Nyilatkozatát”³⁶⁹ követően előkészületeket tettek vegyi fegyverek előállítására. Ehhez segítséget jelentett, hogy 1964-ben Észak megállapodott Japánnal mezőgazdasági kemikáliák vásárlásáról, amivel többek között a mustárgáz analizálására alkalmas anyagok kerültek észak-koreai kézbe.³⁷⁰ Információk szerint az észak-koreai vegyifegyver-program az 1980-as években indult fejlődésnek, amikor nyolc üzemben kezdték meg a vegyi fegyverek gyártását, ami összhangban volt Kim Ir Szen direktívájával: *„a mérgező gázok, és baktériumok, jól használhatóak háború idején”*.³⁷¹ Innentől valószínűsíthető, hogy számos egyéb mellett mustár- és ideggáz, fulladást és vérzékenységet eredményező vegyi fegyverek előállítását folytatták. Képesek továbbá szarin, foszgén, anthrax, hidrogénianid és fertőző baktériumok előállítására is.³⁷²

A jelenleg tárolt vegyi fegyverek mennyiségét az amerikai hírszerzés minimum 180-250 tonnára teszi, amelyet 170 alagútban raktározna.³⁷³ Ugyanakkor dél-koreai források szerint a mennyiség eléri a 2500-5000 tonnát.³⁷⁴ A dél-koreai kormány számítása szerint Észak – békeidőben – évi 4500 tonna, míg háború esetén 12 ezer tonna vegyi és biológiai fegyver előállítására képes.³⁷⁵

A vegyi fegyverek célbajuttatására a hagyományos tüzérségi eszközökön túl 100 mm kalibernél nagyobb Frog rakétákat, Scud és Rodong rakétákat, bombázókat és AN-2-es repülőket is hadrendbe állítottak.³⁷⁶

Látva az észak-koreai gazdasági helyzetet, amely eddig csak azért nem omlott össze és eredményezett tömegkatasztrófát, mert a nemzetközi közösség minden évben jelentős élelmiszersegélyt nyújt a KNDK-nak, joggal merül fel a kérdés, miért a fegyverekre és miért nem a lakosság helyzetének javítására fordítja az északi vezetés az amúgy is elég szűkös

---

³⁶⁸ Chemical Weapons Program – North Korea, www.globalsecurity.org/wmd/world/dprk/cw.htm

³⁶⁹ Defens White Paper 2004, The Ministry of National Defense, The Republic of Korea, 45.o.

³⁷⁰ U.o.

³⁷¹ Defense White Paper 2000”, The Ministry of National Defense, The Republic of Korea, 58. o.

³⁷² U.o.

³⁷³ U.o.

³⁷⁴ U.o.

³⁷⁵ Chemical Weapons Program – North Korea, www.globalsecurity.org/wmd/world/dprk/cw.htm

³⁷⁶ U.o.

forrásokat.³⁷⁷ Szinte magától adódik a válasz: tovább erősödik az Egyesült Államok és Japán befolyása – katonai és gazdasági egyaránt – a térségben. Az észak-koreai vezetés a rezsim túléléséért folytatott harcában, a nemzetközi tárgyalásokon felhasználható alkupoziójának erősítésére használja fel tömegpusztító fegyverzetét.

A rakétafejlesztési és nukleáris program egyértelműen Észak-Korea nemzetközi elszigetelődéséhez vezetett már a '90-es években és folytatódik napjainkban is. A vezetés ennek ellenére nem mondott le róla. Vélhetően úgy tartja, hogy a tömegpusztító fegyverek előállításának erősíti az ország biztonságát, fokozza a lakosság meggyőződését a vezetés helyességében, hiszen ennek révén kényszerítik rá az USA-t, hogy tárgyalásokat folytasson a KNDK-val. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy kurrens, konvertibilis valutáért könnyen értékesíthető „áru” van a kezükben.

Az Irak elleni amerikai offenzíva után különösen nagy hangsúlyt helyeznek arra, hogy az ország nem lehet a következő célpontja az USA-nak. Számos megnyilatkozásban utaltak erre és egyértelművé tették, ha az országot támadás érné, készek lennének fegyvereiket – beleértve a tömegpusztítókat is – használni.³⁷⁸ A hagyományos erők mellett vegyi fegyvereket is alkalmaznának mind a dél-koreai, mind a Délen állomásozó amerikai csapatok ellen. A demarkációs vonal elérése és a közös parancsnokság (Combined Forces Command - CFC) megsemmisítése után elsődleges célpont Szöul bevétel és a dél-koreai–amerikai haderő megsemmisítése lenne. Vegyi fegyverekkel ellátott Scud-B és -C rakéták támadnák Kimpo, Osan és Taegu repülőtereit, a közös parancsnokságot. A logisztikai központok ugyancsak vegyi támadások lehetséges célpontjai. A 122 és 240 mm-es rakéták a hidrogénianid és szarin gázok célba juttatására szolgálnának.³⁷⁹

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság a szigorú nemzetközi előírások és az elkerülhetetlen ellenőrzés miatt a mai napig nem írta alá a vegyi fegyverekkel foglalkozó nemzetközi megállapodást (Chemical Weapons Convention – CWC).

VI. A második nukleáris válság

---

³⁷⁷ Levéltári adatok szerint Észak-Korea már a '70-es években gazdasági segítséget kért a volt szocialista országoktól. Vö. A phenjani magyar nagykövetség jelentése a Külügyminisztériumnak 1976. december 8. XIX-J-1-j Korea, 1976, 82. doboz, 5, 00854/6/1976

³⁷⁸ Vö. Weapons of Mass Destruction (WMD), www.globalsecurity.org/wmd/world/dprk/doctrine.htm

³⁷⁹ U.o.

VI.1. James Kelly phenjani látogatása

James Kelly, az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztériumának helyettes államtitkára, George W. Bush elnök különmegbízottjaként 2002. október 3-5. között hivatalos **látogatást tett a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságban**, ahol tárgyalásokat folytatott észak-koreai partnereivel.³⁸⁰ A találkozót követően – amerikai forrásból – olyan információ látott napvilágot, amely szerint Kang Szok-dzu első külügyminiszter-helyettes közvetve elismerte, hogy az 1994-es Keretmegállapodásban foglaltak ellenére **Észak-Korea folytatja nukleáris programját. Koreai részről cáfolták az amerikai vádakat.**³⁸¹ Ezt követően a folyamatok felgyorsultak és nagyon rövid időn belül az 1993-94-es helyzet állt ismét elő a Koreai-félszigeten.³⁸² Az amerikai nyilatkozatokat követően *Mohamed El Baradei* NAÜ főigazgató mély sajnálatának adott hangot amiatt, hogy Észak-Korea folytatja nukleáris programját. Egyidejűleg jelezte, sürgős tájékoztatást kér mind Észak-Koreától, mind az Egyesült Államoktól, hogy azok ismeretében tudjanak a kérdésben dönteni.³⁸³

---

³⁸⁰ Kelly Phenjanban találkozott Kang Szok-dzu első külügyminiszter-helyetessel és Kim Ké Kvan külügyminiszter-helyetessel. A megbeszéléseken az amerikai diplomata tájékoztatta vendéglátóit, hogy az Egyesült Államoknak bizonyítékai vannak arról, hogy Észak-Korea folytatja a magasan dúsított urán – highly enriched uranium - előállítását nukleáris fegyverek gyártása céljából. Az észak-koreai tárgyaló fél először cáfolta, majd a megbeszélések második napján elismerte a program meglétét. Vö: „US Special Envoy Leaves Pyongyang”, Xinhua News Agency, 2002. október 5., Kim Min-bai, „Government Stresses Dialogue on Nuclear Issue”, Chosun Ilbo, 2002. október 17.

³⁸¹ Október 7-én az észak-koreai Külügyminisztérium nyilatkozatot adott ki Kelly phenjani látogatásáról, amelyben rámutattak, hogy a Kelet-Ázsia és Csendes-óceán térségének kérdéseivel foglalkozó helyettes államtitkár „magas lóról és arrogánsan” vetett fel aggodalomra okot adó kérdéseket. A nyilatkozat szerint Kelly kijelentette, hogy Észak-Korea kapcsolata az USA-val, Dél-Koreával és Japánnal csak azt követően normalizálódik, ha Phenjan elfogadja Washington egyoldalú követeléseit nukleáris és rakétafejlesztési programjának felszámolására. A Kelly által hozott üzenetből – a nyilatkozat szerint - Észak-Koreában arra a következtetésre jutottak, hogy a Bush adminisztráció nem a párbeszédre törekszik, hanem „az ellenségeskedés keményvonalas politikájával kívánja térdre kényszeríteni Észak-Koreát.” A nyilatkozat végül leszögezi, hogy „az USA változatlan politikája arra kényszeríti Észak-Koreát, hogy a hadseregére támaszkodva minden szükséges ellenintézkedést megtegyen.” Lásd: Spokesman for DPRK FM on DPRK Visit of Special Envoy of U.S. President,” Korean Central News Agency, 7 October 2002, <http://www.kcna.co.jp>

³⁸² Richard Boucher, a State Department szóvivője október 16-án, hivatkozva James Kelly október elejei phenjani tárgyalásaira megerősíti, hogy Észak-Korea folytatja az urándúsításra alapuló nukleáris fegyverkezési programját, amit - Boucher szerint – Észak-Korea el is ismert. Az Egyesült Államok a programot a Keretmegállapodás, az NPT és a NAÜ biztosítéki megállapodása súlyos megsértésének tekinti, ami ellentétes a két Korea között, a Koreai-félsziget atommentes övezetté nyilvánításáról elfogadott Közös Nyilatkozatban foglaltakkal is. Boucher hozzátette, hogy „Bush elnök – szövetségeseinkkel és barátainkkal történt konzultációt követően – kidolgozta az Észak-Koreával való kapcsolatok fejlesztésének bátor programját. Az észak-koreai nukleáris program ismeretében viszont nem tudjuk azt megvalósítani.” Press Statement, Richard Boucher, Spokesman, „North Korean Nuclear Program”, U.S. Department of State, 16 October 2002, www.state.gov/r/pa/prs/ps/2002/14432.htm

³⁸³ —“IAEA Concerned about Possible DPRK Uranium Enrichment Programme: Seeking Clarification from DPRK and USA,” WorldAtom Press Release PR 2002/16, 17 October 2002, www.iaea.org/

Az Egyesült Államok – 1993-hoz hasonlóan – ismét az észak-koreai nukleáris program által kiváltott kihívással került szembe. A megoldási lehetőségek ugyan hasonlóak voltak a tíz évvel korábbihoz:

- a nemzetközi közösség tudomásul veszi és elfogadja, hogy a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság nukleáris eszközzel rendelkező ország;

- katonai eszközökkel rendezik a kérdést, lerombolva azokat az objektumokat, ahol a feltételezések szerint a tömegpusztító eszközök gyártása folyik;

- tárgyalások útján sikerül meggyőzni az észak-koreai vezetést a nukleáris program feladásáról, a meglévő nukleáris eszközök megsemmisítéséről,³⁸⁴

de 2001 szeptemberét követően az Egyesült Államok viszonyulása a tömegpusztító fegyverek gyártásához, elterjedésének megakadályozásához, valamint az egész nemzetközi környezet jelentősen megváltozott.

Az adott helyzetben egyértelmű volt, hogy a KNDK szomszédai, de általában véve a nemzetközi közösséget, senki nem kész tolerálni, hogy Észak nukleáris fegyvereket gyártson, azokkal rendelkezzen.³⁸⁵ Az Egyesült Államok számára a nukleáris fegyverrel rendelkező Észak-Korea elfogadhatatlan, mivel

- Phenjan eladhatja a nukleáris fegyver előállítására alkalmas plutóniumot harmadik országoknak vagy terrorista csoportoknak,

- az észak-koreai rendszer összeomlása esetén a nukleáris fegyverek katonai klikkek vagy politikai frakciók kezébe kerülhetnek, és ellenőrizhetetlenné válnának,

- abban az esetben, ha a fegyverek a központi kormány ellenőrzése alatt maradnak, Észak-Korea felhasználhatja azokat az amerikai csapatok Dél-Koreából történő kivonása érdekében.

A legfontosabb szempont azonban az, hogy ha az **észak-koreai** vezetés minden **következmény nélkül** megteheti, hogy **kilép az NPT-ből** és nukleáris fegyvereket gyárt, **elindíthat egy dominó-effektust**, amelynek súlyos kihatása lehet elsősorban az északkelet-ázsiai régió, de tágabb dimenzióban Ázsia, a világ békéjére nézve. Könnyen előállhatna, hogy

³⁸⁴ Vö. North Korea's Nuclear Weapons Program: U.S. Policy Options, CRS Report for Congress, CRS94-470F, www.fas.org/spp/starwars/crs/94-470f.htm

³⁸⁵ Kína, Japán és Dél-Korea szükségesnek tartja a tárgyalások folytatását Észak-Koreával. Japán kilátásba helyezi, hogy a két ország kapcsolatának normalizálásáról október 29-én folytatandó tárgyalásokat csak akkor tartja meg, ha Észak-Korea betartja a Keretmegállapodásban vállalt kötelezettségeit. Im Song Jun dél-koreai nemzetbiztonsági főtanácsadó ugyancsak a tárgyalások folytatását sürgeti, miként Zhang Qiyue kínai külügyi szóvivő is, aki leszögezi, Kína ellenez minden nukleáris fegyvert a Koreai-félszigeten. Vö. Peter S. Goodman and John Pomfret, "N. Korea Weapons Disclosure Surprises Neighbors: South Korea, Japan to Continue Dialogue with Pyongyang," Washington Post, 17 October 2002, www.washingtonpost.com, Oh Young-Hwan, "North Continued Nuclear-Arms Program," JoongAng Ilbo, 18 October 2002, <http://english.joins.com>

egy ilyen helyzetben Japán, Dél-Korea és Tajvan is szükségét látná, és feljogosítva érezné magát saját nukleáris fegyver előállítására, ami alapjaiban rendítené meg az NPT-t.³⁸⁶

Az Egyesült Államok elsődleges célja, megakadályozni, hogy – a jelenlegiek mellett – újabb államok rendelkezzenek nukleáris fegyverekkel.³⁸⁷ (A közelmúltban napvilágot látott információk szerint Dél-Koreában már a '80-as évek elején, illetve a közelmúltban – igaz kísérleti céllal – sor került urándúsításra.³⁸⁸) Túlásnak tűnhet, de tény, az NPT jövője nagyban függ Északkelet-Ázsiától.

Kétségtelen, Észak-Korea joggal teheti fel a kérdést, hogy ha más országok állíthatnak elő nukleáris eszközöket, miért tilos az számukra? Erre igazságos és mindenki számára elfogadható, megnyugtató választ aligha tudunk adni. Konszenzus körvonalazódik viszont a körül, hogy a világ aligha lenne biztonságosabb, ha mindenkinek meglennének a saját tömegpusztító fegyverei. Félő, ez esetben olyan csoportokhoz, személyekhez is eljuthatnának nukleáris eszközök, amelyek könnyen okozhatnának az Egyesült Államokat ért támadáshoz hasonló tragédiákat. Ezért is támogatandó az az irányvonal, amely minden eszközzel meg kívánja akadályozni a WMD elterjedését.

Megoldási lehetőségként természetesen felmerülhet, hogy miként Izrael az iráni nukleáris objektumok ellen intézett támadásával, az Egyesült Államok is katonai eszközökkel bírja jobb belátásra a KNDK-t. Ennek lehetőségét a Clinton adminisztráció 1994-ben nagyon komolyan mérlegelte, de a várható következmények miatt letett róla.³⁸⁹ Továbbra is vannak

³⁸⁶ Vö. Kim Jimmo, „North Korea's WMD Development: Status and Outlook”, Korea Focus 2003, Vol.11, No.4. 75.o.

³⁸⁷ A jelenleg atomfegyverekkel rendelkező országok csoportját szokás az 5+3+2+3 képletben ábrázolni. Az „5” az ENSZ Biztonsági Tanácsának öt állandó tagját jelenti. A „3” India, Pakisztán és Izrael, amelyek az NPT keretein kívül gyártottak nukleáris fegyvert. A „2” Észak-Korea és Irán, amelyek előrehaladott programmal rendelkeznek. Végül az újabb „3” Japán, Dél-Korea és Tajvan. Ezen országok technológiai felkészültsége és gazdasági ereje minden további nélkül lehetővé tenné nukleáris fegyverek előállítását. Choi Young-Jin, „North Korea's Nuclear Weapons Program, the Relocation of U.S. Forces and the Public Sentiment in South-Korea”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 6. No. 1, 2004, 5.o.

³⁸⁸ Vö: „South Korea confronts its nuclear past”, Korea Herald, 2004. szeptember 23.

³⁸⁹ Gary Luck tábornok, a Dél-Koreában állomásozó amerikai csapatok parancsnoka, W. Perry védelmi miniszter, John Shalikashvili tábornok, az egyesített fegyvernemek vezérkari főnöke, valamint az összes négycsillagos tábornok 1994. május 18-án megbeszélést tartott a Pentagonban az észak-koreai nukleáris válság katonai megoldásának tanulmányozása céljából. Tanácskozásukról másnap tájékoztatták a katonai főparancsnokot, Clinton elnököt. Jelentésük lényege, ha háború törne ki a Koreai-félszigeten, az mintegy 52 ezer amerikai katona és 490 ezer dél-koreai áldozatot követelne a háború első kilencven napján. A várható észak-koreai áldozatok számát nem tudták megbecsülni. A harcok költsége elémé a 61 Mrd USD-t, aminek legnagyobb részét az USA-nak kellene fedeznie. A válság Clinton 16 hónapos elnöki periódusának legnagyobb tragédiája lenne, ami mind bel-, mind külpolitikai szempontból jelentősen befolyásolná elnöki időszakának hátralévő részét. A fentiek hatására Clinton május 20-én az észak-koreai nukleáris válság diplomáciai megoldása mellett döntött és ezt jelezte Phenjannak, amely pozitívan reagált. Május 23-án New Yorkban USA-KNDK

azonban, akik ebben látnák a kérdés megnyugtató megoldását. Azok viszont nem számolnak a lehetséges következményekkel, vagy nem veszik komolyan az Észak-Korea részéről ez esetben várható ellentámadást, amely elsősorban Dél-Koreát érné, de Japán sem maradhatna ki belőle, hiszen a már jelenleg is a KNDK rendelkezésére álló rakéták alkalmasak lehetnének a szigetország elleni támadásra.³⁹⁰ A „legjobb” esetben is „csak” egy második koreai háború következne, de az könnyen okozhatna regionális konfliktust. Kétségtelen, ezzel egyszer s mindenkorra rendeződne a koreai kérdés, Észak alighanem megszűnne létezni – feltételezve, hogy Kína nem avatkozna ismét be a háborúba. Az árat viszont a koreai embereknek kellene megfizetniük. Nem véletlen, hogy a jelenlegi koreai vezetés minden lehetséges alkalommal és fórumon hangsúlyozza, hogy a nukleáris válságnak nincs katonai megoldása, kizárólag békés tárgyalások jelenthetik az alternatívát. Bár a Bush kormány kész ezt elfogadni, és időről-időre kijelenteni, hogy nem tervez katonai támadást Észak-Korea ellen,³⁹¹ azt nemcsak Phenjanban nem tekintik készpénznek. Ha nem lesz belátható időn belül előrelépés a hatoldalú tárgyalásokon, akkor Washington az ENSZ BT közbenjárását, esetleg szankciók elrendelését kezdeményezheti, bár Moszkva és Peking ellenállása miatt ennek jelenleg minimális a valószínűsége.

Az **észak-koreai** vezetés már nem egyszer publikusan is kinyilvánította, hogy **szankciók életbeléptetését**, vagy a Biztonsági Tanács bármilyen elmarasztaló határozatát az **ország belülegyeibe való beavatkozásnak és a KNDK szuverenitása elleni támadásnak tekintené.**³⁹² Ezzel a békés megoldás egy időre biztosan lekerülne az asztalról. Ebből következik, a KNDK-t nem „eltávolítani”, hanem ésszerű javaslatokkal a tárgyalóasztalhoz való visszatérésre kell kényszeríteni, miközben értésére kell adni, hogy ennek hiányában minden egyéb megoldási lehetőség megvitatásra kerül. Észak-Koreának egyértelmű és világos üzenetet kell kapnia. Szakértők hivatkoznak az 1991-es Öböl-háborúra, ahol *Saddam Hussein*

---

tárgyalásokra került sor, de mielőtt eredményt érthettek volna el, a NAÜ június 2-án jelezte, Észak előrébb tart a reaktor üzembe helyezése terén, mint azt várták. Az USA ekkor úgy döntött, hogy a kérdést az ENSZ BT elé utalja.

Részletesen lásd: Don Oberdorfer, *The Two Koreas, A Contemporary History*, Library of Congress, Basic Books, 2001

³⁹⁰ „North Korea’s Missile Test Over Japan: A ‘Provocative’ Shot Across The Bow”, www.fas.org/news/dprk/1998/www8903.html

³⁹¹ Bush amerikai elnök többek között 2003. január 3-án kijelentette, hogy „Nem áll szándékunkban megtámadni Észak-Koreát. Azt hiszem, hogy a helyzetet békésen, diplomáciai eszközökkel tudjuk rendezni.” *US Has No Intention To Invade DPRK: Bush*, Xinhua News Agency, 7 January 2003,

³⁹² A KCNA január 7-i jelentése szerint a KNDK elleni amerikai gazdasági szankciók háborút jelentenek. Ha az USA nem a párbeszédet folytatja, hanem háborúra készül, azért súlyos árat fog fizetni, írja az észak-koreai hírügynökség. A KCNA január 8-i jelentése szerint az Egyesült Államok fokozza a nukleáris háború veszélyét a Koreai-félszigeten. — *“KCNA Accuses US of Increasing Danger of Nuclear War in Korea,”* Korean Central News Agency, 8 January 2003, <http://www.kcna.co.jp>

nem kapta meg Washingtonból azt az üzenetet, amely felhívta volna a figyelmét arra, hogy Kuvait megtámadása esetén a szövetségesek háborút indítanak Irak ellen. Saddam később arra hivatkozott, hogy az USA-tól olyan jelzést kapott, amelyből azt olvasta ki, hogy nem lesz háború a szomszédos ország elleni támadás esetén.³⁹³

(Hasonlóan téves félreértéshez vezetett az 1950-ben kirobbant koreai háború előtt az az amerikai kijelentés, amely szerint a Koreai-félsziget kívül esett az Egyesült Államok csendes-óceáni érdekszféráján.³⁹⁴ Akkor ebből hamis következtetésre jutott mind a szovjet, mind a kínai vezetés, amely támogatta Kim Ir Szen elképzelését az ország fegyveres erővel történő egyesítésére.)

VI.2. Az észak-koreai nukleáris válság és a Bush-doktrína

Azt követően, hogy 2002. októberében Észak-Korea jelezte a világnak, hogy nukleáris programjában a magasan dúsított urán előállításánál tart, a helyzet az addigi rosszról még kritikusabbá vált.

Az **észak-koreai problematika** alapvetően – miként ez már a fentiekből is kitűnik – két összetevőből áll: a **nukleáris fegyverek előállítására irányuló törekvésekből és a rakétafejlesztési koncepcióból**. A második válság lényegében a nukleáris kérdés miatt robbant ki. Már az 1994-ben aláírt Keretmegállapodás előtt vélelmezhető volt, hogy Észak-Korea képes lehetett egy vagy két robbanófej előállítására. Az újabb válságot viszont az váltotta ki, hogy a KNDK mintegy nyolcezer fűtőelemet újra hasznosítva további nukleáris eszközhöz, így nukleáris fegyver előállításának képességéhez jutott.³⁹⁵ Nemcsak előállított plutóniumot, de exportált is, megsértve így az 1994-es megállapodásban vállalt kötelezettségeit.³⁹⁶ Az amerikai álláspont szerint a phenjani vezetés mindezt már 2002 októberéig, James Kelly phenjani látogatása előtt megtette, a beismerésre viszont akkor találta elérkezettnek az időt. Az észak-koreai vezetés által vitatott „beismerés” viszont ürügyül szolgált az USA számára, hogy beszüntesse a KEDO program keretében szállított nehézolaj szállítását. Észak-Korea tiltakozott, megerősítve, hogy Kellynek senki nem ismerte el az

³⁹³ Choi Young-Jin, „North Korea’s Nuclear Weapons Program, the Relocation of U.S. Forces and the Public Sentiment in South-Korea”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 6. No. 1, 2004. április, 7.o.

³⁹⁴ U.S. News and World Report, June 5, 1950

³⁹⁵ Vö. Yun Duk-Min, „North Korea’s Strategy and Capability to Develop Nuclear Arms”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 6. N. 1, 2004, 92.o.

³⁹⁶ Lásd: John Bolton amerikai fegyverzet ellenőrzési és nemzetközi biztonsági kérdésekkel foglalkozó helyettes államtitkár 2002. augusztus 26-án Tokióban tett kijelentését. „Top U.S. Arms Negotiator Accuses North Korea of Building, Exporting Weapons of Mass Destruction, AP,” Joongang Ilbo, 27 August 2002,

urándúsítás tényét, a tárgyalásokon mindössze arra mutattak rá, hogy a KNDK-nak, mint szuverén államnak, joga van nukleáris fegyver előállítására.³⁹⁷ A helyzet csak romlott, amikor a nukleáris válság megoldására hivatott háromoldalú tárgyalásokon Észak jelezte, közel áll a fűtőelemekből nyert urán újrahasznosításához.³⁹⁸ Bush elnök, utalva a pekingi tárgyalásokra, az NBC-nek adott interjújában úgy nyilatkozott, hogy „Észak-Korea visszatért a régi blöff játékhoz.”³⁹⁹

Ezt megelőzően azonban már amerikai és japán titkosszolgálati bejelentésekre hivatkozva több hírügynökség is jelezte, hogy Észak-Korea újraindította 5 megawattos jongbjoni atomerőművét. Erre reagálva a dél-koreai külügyminisztérium aggasztónak nevezte a lépést és felszólította az északi vezetést, hogy ne növelje a feszültséget a félszigeten.⁴⁰⁰ Hozzátették ugyanakkor, hogy az esemény tényleges háttérének tisztázásához még további információkra van szükség. Megerősítették viszont, hogy a fejlemény nem változtatja meg a kormány békés megoldást kereső politikáját: „Nem változik az az álláspontunk, hogy békésen kell megoldani a nukleáris kérdést. Az ügy kezelésével kapcsolatban szoros konzultációs mechanizmust valósítunk meg az Egyesült Államokkal, Japánnal, valamint más érdekelt országokkal és érintett nemzetközi szervezetekkel.”⁴⁰¹ A külügyi bejelentés értelmében a kormányzat nyugodt hangnemben fog reagálni az északi lépésre, mivel az atomerőmű újraindításától még legalább egy-másfél évre lenne szükség ahhoz, hogy az 5 megawattos reaktorból fegyverértékű plutóniumot lehessen kinyerni. *Shin Kon*, a Nemzeti Hírszerzési Szolgálat igazgatója február

³⁹⁷ Chung-in Moon és Jon-Yun Bae: The Bush Doctrine and the North Korean Nuclear Crisis, Asian Perspective Vol. 27, No. 4, 2003, 12. o.

³⁹⁸ Kína, az Egyesült Államok és Észak-Korea 2003. április 23-24-én háromoldalú megbeszélést tartott Pekingben az észak-koreai nukleáris kérdés rendezése céljából. Az amerikai küldöttséget James Kelly, a kínait Fu Ying, a Külügyminisztérium Ázsiai Főosztályának vezetője, míg az észak-koreai Li Gun, a Külügyminisztérium Amerikai Főosztályának helyettes vezetője irányította. Li tájékoztatást adott a 8 ezer fűtőelem újrahasznosításának állásáról és közölte Kellyvel, hogy Észak-Korea már rendelkezik nukleáris fegyverrel, és kilátásba helyezte annak tesztelését, illetve azt, hogy nukleáris eszközöket exportálnak. Ugyanakkor nem nyert megerősítést, hogy Phenjan valóban fenyegetőzött volna a kísérleti atomrobbantással, illetve nukleáris eszközök exportjával. Nukleáris programja feladása fejében Észak-Korea diplomáciai elismerést, biztonsági garanciát és gazdasági támogatást kért az USA-tól. Észak-Korea kétoldalú tárgyalásokat kezdeményezett az USA-val, amelyet rövid időn belül követhetnének a Kínával, Japánnal és Dél-Koreával kiegészült tárgyalások. Vö. Glenn Kessler, "N. Korea Says It Has Nuclear Arms; At Talks with U.S.; Pyongyang Threatens 'Demonstration' or Export of Weapons," Washington Post, 25 April 2003, David E. Sanger, "North Korea Says It Now Possesses Nuclear Material," New York Times, 25 April 2003, "US and North Korea Break Off Dialogue on Nuclear Issue," ITAR-TASS, 25 April 2003,

³⁹⁹ Tom Brokaw Interview of US President George W. Bush, Transcript, 25 April 2003, <http://usinfo.org/wf-archive/2003/030425/epf503.htm>

⁴⁰⁰ Oh Young Hwan, "North May Have Started Its Reactor, Officials Say," *Joongang Ilbo*, 7 February 2003, <http://joongangdaily.joins.com>

⁴⁰¹ The Korea Herald, 2003. február 28.

19-én ugyanakkor úgy nyilatkozott a Nemzetgyűlés Hírszerzési Bizottsága előtt, hogy „Észak-Korea ugyan valóban lépéseket tett a reaktor aktiválására, de az még nem történt meg.”⁴⁰²

A KCNA észak-koreai hírügynökség által, április 18-án kiadott angol nyelvű külügyi szóvivői közlemény szerint Észak-Korea megkezdte az elhasznált nukleáris fűtőelemek újbóli feldolgozását, amit atomfegyver előállításához lehet felhasználni.⁴⁰³

A jelentős nemzetközi visszhangot kiváltó hírt különösen nagy aggodalommal fogadták Szöulban, attól tartva, hogy ez a fejlemény meghiúsítja a pekingi háromoldalú tárgyalásokat, és tovább fokozza a feszültséget, miután Washington azonnal élesen reagált, hangsúlyozva, hogy egy ilyen lépést súlyos és közvetlen katonai fenyegetésnek tekintene.

A KCNA április 21-én váratlanul módosította a hír szövegét és enyhítette azt. A Korábbi „We are successfully reprocessing more than 8,000 spent fuel rods at the final phase.” helyett az új szöveg már úgy fogalmazott, hogy „We are successfully going forward to reprocess work more than 8,000 spent fuel rods at the final phase.”⁴⁰⁴ A megváltozott szövegű hír már úgy értelmezhető, hogy a használt fűtőelemek újrahasznosítása változatlanul napirenden van, de még nem kezdődött meg.

A KNDK diktatórikus rendszerében szinte példa nélküli esemény történt. A hivatalos hírügynökség módosította egy korábbi kijelentését, visszakozva az előzőben foglaltaktól. Vélhető, hogy a gyors és igen határozott amerikai fellépés hatására az északi vezetés felismerte, hogy ha valóban megkezdte az elhasznált nukleáris fűtőelemek katonai célú hasznosítását, túlmegy azon a határon, amit az Egyesült Államok még tolerál. Ezzel aligha erősödtek volna az észak-koreai tárgyalási pozíciók, de nagy valószínűséggel ellehetetlenültek volna a párbeszéd lehetőségei. A kialakuló konfliktus helyzetben az USA komolyan mérlegelte volna katonai eszközök alkalmazásának kilátásba helyezését.⁴⁰⁵

⁴⁰² Yonhap News Agency, 19 February 2003, in "North Korea Shows 'No Sign' of Restarting Nuclear Plant – Seoul Intelligence,"

⁴⁰³ "Spokesman for DPRK Foreign Ministry on Expected DPRK-U.S. Talks," Korean Central News Agency, 18 April 2003, www.kcna.co.jp

⁴⁰⁴ KCNA, Phenjan, 2003. április 21. és Charles Whelan, "North Korea Revises Statement, Removes Obstacle to Nuclear Talks," Agence France Presse, 21 April 2003,

⁴⁰⁵ Bush elnök kijelentette, hogy az USA minden lehetséges megoldást megvizsgál. Jennifer Loven, "President Bush Says 'All Options on the Table' to Deal with North Korea," Associated Press, 7 February 2003, A Minju Joson észak-koreai napilap szerint az USA a KNDK elleni támadás lehetőségét vizsgálja. A lap úgy tudja, hogy a jongszoni nukleáris létesítmény elleni támadásban nemcsak a légi erőt és cirkáló rakétákat, hanem taktikai nukleáris fegyvereket is bevetnének. „Észak-Korea lakossága és hadserege minden szükséges óvintézkedést megtesz az amerikai erőkkal szemben. "DPRK Ready to Repel Any US Military Attack," Korean Central News

A KNDK jongbjoni nukleáris erőművében állítólagosan megkezdett használt plutónium fűtőrudak reaktiválásával kapcsolatos amerikai híreket követően Dél-Koreában hivatalosan is reagáltak a kérdésre. *Jun Te-jong* elnöki szóvivő megerősítette, hogy valóban, a déli oldalról is észlelték az erőműből felszálló füstöt, azonban nehéz megállapítani, hogy az a fűtőrudak újrahasznosításából származik-e. Délen ilyen jeleket már április vége óta észleltek, de nem tapasztaltak további, a nukleáris fegyver előállításához kapcsolódó tevékenységre utaló mozgást. Úgy vélekedett, hogy a KNDK által még csak elpalástolni sem próbált látványos jongbjoni külső megnyilvánulás lehet akár újabb blöff a magasabb alkupozíciók kikényszerítésére, de lehet az újrahasznosítási folyamat előkészítésének utolsó fázisa is.⁴⁰⁶

Kétségtelen, az adott helyzetben, **Washingtonban joggal vádolták Észak-Koreát az 1994-es Keretmegállapodásban vállalt megsértésével.** Az amerikai álláspont támasztotta alá az a január 10-i phenjani bejelentés is, hogy a KNDK kilép az Atomsorompó Egyezményből, megsértve ezzel a Keretmegállapodást is.⁴⁰⁷ Annak ellenére, hogy e bejelentést decemberben már megelőzte egy jelzés,⁴⁰⁸ amely értelmében az 1994-es kétoldalú USA-KNDK szerződés washingtoni nem teljesítése miatt Phenjan e válaszlépést nem zárja ki, az észak-koreai közlés váratlanul, sokszerűen hatott.⁴⁰⁹

Phenjanban némileg másképp látták a helyzetet. Az északi vezetés az Egyesült Államokat vádolta a Keretmegállapodás megsértésével. Úgy látták, hogy az USA hamis képet festett az Észak-Koreában folyó urándúsítási programról. Követelte, hogy az Egyesült Államok egyenrangú partnerként tárgyaljon a KNDK-val. Észrevételezték, hogy az USA – vállalt kötelezettsége ellenére – 2003-ig nem szállította le az egyik könnyűvízes reaktort.

Agency, 9 March 2003, www.kcna.co.jp

⁴⁰⁶ The Korea Times, 2003. május 9.

⁴⁰⁷ A KNDK az NPT-ből történt (újabb) kilépésnél arra hivatkozott, hogy az USA a NAÜ-t kívánja felhasználni céljai elérésére. A kiadott nyilatkozat szerint a KNDK – annak ellenére, hogy már nem vonatkoznak rá a NAÜ előírásai és a biztosítéki megállapodás rendelkezései – továbbra sem kíván nukleáris fegyvert előállítani. Békés célú nukleáris programját viszont folytatja. "Statement of DPRK Government on Its Withdrawal from NPT," Korean Central News Agency, 10 January 2003, <http://www.kcna.co.jp>

⁴⁰⁸ Pak Ui Chun, a KNDK moszkvai nagykövete december 31-én kilátásba helyezte, hogy Észak-Korea kilép az NPT-ből, mivel rendelkezéseinek, az Egyesült Államok hibájából, nem tud eleget tenni. A nagykövet szerint az USA leállította a nehézolaj szállításokat és továbbra is megelőző nukleáris csapás lehetőségével fenyegeti az országot. James Palmer and Anne Penketh, "North Korea to Pull Out of Pact Limiting Nuclear Weapons Because of US Threats," The Independent (London), 1 January 2003

⁴⁰⁹ A phenjani bejelentésre reagálva Colin Powell hangsúlyozta, hogy „Észak-Korea nevetségessé tette a nemzetközi közösséget. Ez egy nagyon komoly helyzet. De nem fogunk megijedni.” Barry Schweid, "Richardson Says North Korean Diplomat Says His Country Does Not Intend to Build Nuclear Weapons," Associated Press, 11 January 2003

Felfüggesztette a nehézolaj szállításokat. Előzetes hozzájárulást követelt a nukleáris létesítményekben folytatandó nemzetközi ellenőrzések számára, holott azokra csak a turbinák és a generátorok szállítását követően volt kötelezhető Észak. A Keretmegállapodás aláírását követő három hónapon belül nem enyhítették a kereskedelmi és beruházási korlátozásokat, beleértve a telekommunikációs szolgáltatásokat, a pénzügyi és banki szférát is. Nem enyhítették a biztonsági feltételeken, Észak-Koreát változatlanul lehetséges célpontnak tekintették, továbbra is ellenséges megközelítést alkalmaztak. Folytatták a belügyekbe való beavatkozást, amelyet az országnak a „gonosz tengelyéhez” csatolásával váltottak ki. Nem mondtak le az észak-koreai rendszer megdöntésére irányuló törekvéseikről, illetve akadályokat gördítettek a Korea-közi gazdasági kapcsolatok fejlesztése elé.⁴¹⁰

Természetesen **a két fél ellentétesen ítélte meg a megoldás lehetőségét** is. Észak-Korea egyidejű lépéseket sürgetett: Phenjan kész feladni nukleáris ambícióit, amennyiben Washington biztonsági garanciákat ad a rendszer számára egy jogilag kötelező érvényű megnemtámadási szerződésben.⁴¹¹ Észak szerint amennyiben az USA betartotta volna az Albright-Cso 2000. október 13-i közös nyilatkozatában vállaltakat - az ellenséges viszony megszüntetése, a felek kölcsönös tiszteletben tartása, illetve tartózkodás a belügyekbe való beavatkozástól - Phenjan kész lenne az USA-t aggasztó minden kérdés, közöttük a nukleáris és rakétafejlesztési probléma megoldására is.⁴¹² Vagyis minden Washingtontól függ. Az USA ugyanakkor elutasította az észak-koreai álláspontot. Meglátása szerint a tárgyalások csakis a nukleáris program felfüggesztése után kezdődhetnek. Ebben szerepet játszott az is, hogy a keményvonalas amerikai vezetés kudarcnak tartotta a Clinton nevéhez fűződő Keretmegállapodást, amelyben az Egyesült Államok nem kapott semmit, viszont jutalmazta Észak-Koreát.⁴¹³ Elzárkóztak attól is, hogy megnemtámadási szerződés kötésére tegyenek ajánlatot, mondván, hogy az aligha menne át a Kongresszuson.⁴¹⁴ Ezért a Bush-adminisztráció

⁴¹⁰ DPRK Lawyers Association, Korea Central News Agency, 2003. február 28.

⁴¹¹ Pak Kil Yon észak-koreai ENSZ nagykövet szerint az egyetlen lehetőség a válság rendezésére, hogy az Egyesült Államok kössön megnemtámadási szerződést a KNDK-val. A nagykövet – utalva az NPT-ből történt kilépésre – megjegyezte, hiba azt hinni, hogy Észak-Korea ölbe tett kézzel ül, miközben az USA a phenjani rendszer megdöntésére készül. Yonhap News Agency, 14 February 2003, in "Pyongyang to Resist US 'Overthrow' Attempt – North Korean Envoy,"

⁴¹² Vö. Chung-in Moon and Jong-Yun Bae, „The Bush Doctrine and the North Korean Nuclear Crisis”, Asian Perspective, Vol.27, No.4, 2003, 9-45. o.

⁴¹³ I.m.

⁴¹⁴ Richard Armitage a Szenátus Külügyi Bizottsága előtt kijelentette, hogy a Bush adminisztráció a nemzetbiztonság szempontjából minden lehetőséget megvizsgál a válság megoldására. Úgy látja azonban, hogy „jelenleg” a diplomácia tűnik a legjobb megoldásnak. Amikor Richard Lugar bizottsági elnök sürgeti, hogy kezdjenek közvetlen tárgyalásokat Észak-Koreával, Armitage közli, hogy „Természetesen fogunk közvetlenül tárgyalni Észak-Koreával, ehhez nem is férhet kétség.” Prepared Statement of Deputy Secretary of State Richard L. Armitage, WMD Developments on the Korean Peninsula, Hearing of the Committee on Foreign Relations,

a kialakult helyzetnek nemzetközi diplomáciai csatornákon keresztüli megoldását látta lehetségesnek. Az észak-koreai Nodon Szinmun kommentárja viszont elutasította a kérdés multilaterális formában történő kezelését és közvetlen, kétoldalú tárgyalások megkezdésére szólította fel az amerikai vezetést. A lap szerint Washington érthetetlen ragaszkodása a multilaterális megközelítéshez, a 'nemzetköziesítéshez' az, ami a nukleáris ügyet súlyos válság-helyzetté alakítja, és csak annak az elleplezésére szolgál, hogy a kialakult helyzetért kizárólag az Egyesült Államokat terheli a felelősség. A kommentár úgy véli, hogy a nemzetközi közösségnek semmi köze sincs az egész problémakörhöz, és az amerikai törekvések valódi célja, hogy egy konfliktus kreálásával rávegye a nemzetközi közösséget annak támogatására, hogy az észak-koreai 'atomfegyverkezés' ürügyével az USA háborút indíthasson a KNDK megsemmisítésére.

A **KNDK** változatlanul azt az elvi álláspontot képviseli, hogy az egész Koreai-félszigetet érintő nukleáris kérdést egy **megnemtámadási megállapodás** megkötésével kell rendezni, melyet a KNDK és az USA egyenrangú félként folytatott kétoldalú párbeszédének keretében dolgoznának ki. Ebből az elvből nem engednek, és nem fognak könyörögni az Egyesült Államoknak azért, hogy kezdjenek párbeszédet. Elvárják, hogy Washington mielőbb adjon egyértelmű választ, hogy hajlandó-e a közvetlen tárgyalásokra, annak tudatában, hogy a KNDK nem fog engedni sem politikai zsarolásnak, sem pedig katonai fenyegetésnek. *„A nukleáris ügy rendezésének egyetlen módja a KNDK és az USA kétoldalú tárgyalása”⁴¹⁵*

A szöuli Chosun Ilbo szerkesztőségi cikke szerint a Koreai-félsziget biztonsági kockázatai kihatnak a gazdaságra is, komoly hátrányokat okoznak, hiszen amiatt befektetések maradhatnak el. A lap úgy véli, hogy Észak-Korea addig folytatja házárdör politikáját, amíg úgy érzi, hogy kijátszhatja a Szöul és Washington közötti véleménykülönbségeket. Egyértelmű választás elé kell állítani Phenjant: *„pusztulás vagy a nemzetközi együttműködésen alapuló együttműködés. Akkor fog megoldódni a nukleáris válság, amikor a nemzetközi együttműködés teljesen egységessé válik, és egyértelmű, azonos jelzések jutnak el Kim Dzong Il rendszeréhez.”⁴¹⁶*

Washington álláspontja – a clintoni tárgyalásos pozícióhoz képest – tovább keményedett az Irak elleni támadást követően. A konzervatívok véleménye szerint a **további**

United States Senate, 108th Congress, 1st session, 4 February 2003; "US Will Talk Directly to DPRK: Senior US Official," Xinhua News Agency, 4 February 2003

⁴¹⁵ Nodon Szinmun, Phenjan, 2003. március 27. www.kcna.co.jp

⁴¹⁶ Chosun Ilbo, Szöul, 2003. január 13.

elszigetelés a megoldás, amelybe még az is belefér, hogy a KNDK jusson nukleáris fegyverhez, hiszen az igazolná az amerikai katonai beavatkozás szükségességét, az északi rendszer megdöntését.⁴¹⁷

Az álláspontok megmerevedtek: **Észak a kétoldalú, Washington a multilaterális tárgyalásokhoz ragaszkodott.** Phenjan szerint a KNDK biztonságát az USA garantálhatja, ezért nincs szükség más résztvevőkre. Minél többen ülnek a tárgyalóasztalnál, annál időigényesebb lehet a megoldás. *Colin Powell* külügyminiszter viszont azt hangsúlyozta, hogy rossz megközelítés az észak-koreai, hiszen az USA nem zárhat ki másokat a tárgyalásokból, amikor az észak-koreai nukleáris kihívás a térség más államait is fenyegeti.⁴¹⁸

Az USA, a KNDK-ra nyomást gyakorlandó, az **észak-koreai nukleáris kérdés ENSZ BT elé utalását szorgalmazta. Kína és Oroszország azonban megakadályozta, hogy a BT Phenjant elítélő határozatot fogadjon el.**⁴¹⁹ Elérte viszont, hogy az észak-koreai vezetés hajlandóságot mutatott a pekingi háromoldalú – USA, KNDK, Kína – tárgyalások megkezdésére. Szöuli kormánykörökben jelentős előrelépésnek és a dél-koreai diplomácia sikerének is értékelték a KNDK külügyi szóvivőjének nyilatkozatát, amelyben kilátásba helyezte a nukleáris kérdés multilaterális keretek közötti rendezésének elfogadását.⁴²⁰ Az észak-koreai álláspont megváltozásához nagymértékben hozzájárult, hogy mind Washingtonban, mind Pekingben elfogadták a dél-koreai külügyminiszter által előterjesztett rendezési forgatókönyvet, amely multilaterális keretek közötti lehetőséget próbált biztosítani az USA-KNDK közvetlen párbeszéd felújítására is.⁴²¹ Szerepet játszott a békés úton történő megoldás melletti ismételt amerikai állásfoglalás,⁴²² valamint az aktívabbá vált kínai „ráhatás”

⁴¹⁷ „Iran Next on W’s List” New York Daily News, April 1, 2003, www.nydailynews.com

⁴¹⁸ Ken Guggenheim, „Powell, Rice Reject Talks with N. Korea”, AP, 2003. március 9.

⁴¹⁹ A KCNA az ENSZ BT április 9-i, az észak-koreai nukleáris kérdéssel foglalkozó ülésére hivatkozva jelenti, hogy csak az Egyesült Államok és még egy ország támogatta a KNDK elítélését az NPT-ből történt kilépése miatt. "Majority of UNSC Members Stand for Peaceful Solution to Korean Nuclear Issue," Korean Central News Agency, 12 April 2003, www.kcna.co.jp

⁴²⁰ A KNDK Külügyminisztériuma nyilatkozatot adott ki, hangsúlyozva, hogy mivel Észak-Korea már nem tagja az NPT-nek, semmilyen indok nincs arra, hogy az észak-koreai nukleáris kérdést multilaterális fórumon rendezzék. Észak-Korea kétoldalú tárgyalásokat szeretne az Egyesült Államokkal, amelyen kiderülne, hogy Washington részéről megvan-e a szándék a KNDK-val szembeni ellenséges politika megszüntetésére. A nyilatkozat ugyanakkor aláhúzza, hogy „Észak-Korea anélkül kész a válság rendezésére, hogy a tárgyalások bármely formájához ragaszkodna.” "Spokesman for DPRK Foreign Ministry on Peaceful Solution to Nuclear Issue," Korean Central News Agency, 12 April 2003, <http://www.kcna.co.jp>

⁴²¹ Vö. Daniel A. Pinkston, „South Korean Electoral Politics and Seoul’s Position on the North Korean Nuclear Crisis” <http://cns.miis.edu/pubs/work/pdf/030425.pdf>

⁴²² Bush elnök március 6-án, „President George Bush Discusses Iraq in National Press Conference”, 6 March 2003, Office of the Press Secretary, United States White House, <http://www.whitehouse.gov>, Colin Powell külügyminiszter március 26-án erősítette meg, hogy az Egyesült Államok békés eszközökkel, többoldalú tárgyalások keretében kívánja rendezni az észak-koreai nukleáris kérdést. Yonhap News Agency, 27 March

is az északi álláspont módosulásában.⁴²³ Nem hagyható azonban figyelmen kívül az a sokkhatás sem, amelyet a Szaddam-rezsim bukása válthatott ki, ami elbizonytalaníthatta, és növekvő aggodalommal tölthette el az észak-koreai vezetést, kikényszerítve az észak-koreai konfrontációs politika újraértékelését.⁴²⁴

A szöuli kormányt ugyanakkor éles bírálatok érték otthon az ellenzéki Grand National Párt részéről, amely szerint a kormány ügyetlen, megalkuvó politikája tette lehetővé, hogy Dél-Korea kihagyásával kezdődhettek meg a tárgyalások Pekingben az észak-koreai nukleáris kérdés megoldásáról. Az ellenzéki bírálatokra reagálva, a kormány szóvivője hangsúlyozta: Washingtontól ígéretet kaptak arra, hogy az Egyesült Államok nem folytatja a háromoldalú dialógust, ha Észak-Korea a tárgyalások érdemi szakaszához érve is ellenezni fogja Dél-Korea bevonását. Rámutatott, hogy a kormány elkötelezett amellett, hogy bekapcsolódjanak a multilaterális párbeszédbe, és ebben teljes az egyetértés Szöul és Washington között.⁴²⁵ Most azt tartották szem előtt, hogy egyáltalán megtörténjen a kapcsolatfelvétel, és ennek előmozdítása érdekében vették tudomásul, hogy a tárgyalások, amelyek kifejezetten előkészítő jelegűek, ilyen formában induljanak.

A témában megnyilatkozott Ro Mu-hjon elnök is, aki azzal érvelt, hogy sokkal nagyobb jelentősége van annak, hogy megkezdődött a nukleáris válság diplomáciai úton történő rendezése, mintsem annak, hogy Dél-Korea jelen van-e a tárgyalások első szakaszában vagy sem. Rámutatott, hogy eredetileg is úgy tervezték, hogy az USA és a KNDK kétoldalú tárgyalásokat kezd, de miután Washingtonban a multilaterális formát szorgalmazták, amit Szöul is elfogadott és felvázolt egy olyan „road map”-et, ami illeszkedett a fejleményekhez. Észak-Korea viszont kategorikusan elzárkózott a multilaterális megközelítéstől. A lényeg, hogy végre sikerült egy olyan kompromisszumos megoldást találni, amely alkalmas a párbeszéd beindítására, és megfelelő időben a többi érintett fél is bekapcsolódik a rendezési folyamatba.⁴²⁶

2003, in "ROK's Yonhap: US Has No Intention of Complete Withdrawal of USFK: Powell," FBIS Document ID KPP 20030327000013.

⁴²³ Colin Powell március 28-án tájékoztatta Yun Yong Kwan dél-koreai külügyminisztert, hogy Kína háromoldalú tárgyalásokat kezdeményezett az észak-koreai nukleáris kérdés rendezése céljából. Yonhap News Agency, 16 April 2003, in "ROK's Yonhap: South Korea Confirms Three-Way Talks Over NK Nuclear Issue

⁴²⁴ A Nodon Szinmun március 29-i számában megjelent kommentár szerint Észak-Korea ugyanolyan helyzettel nézne szembe, mint Irak, ha elfogadta volna az imperialisták követelését és eleget tett volna a leszerelésre és a nukleáris létesítmények ellenőrzésére vonatkozó követelményeknek. Lásd: DPRK Will Not Make Any Concessions or Compromise," Korean Central News Agency, 29 March 2003, www.kcna.co.jp

⁴²⁵ Yonhap News Agency, 14 June 2003, in "South Korea, Japan, US Issue Statement in Dealing with Pyongyang, "Japan, U.S., S. Korea to Seek 5-Way Talks with N. Korea," Jiji Press Ticker Service, 12 June 2003,

⁴²⁶ Chosun Ilbo, 2003. április 17.

VI.3. A háromoldalú tárgyalások

2003. április 23-24-én **Pekingben háromoldalú (USA, KNDK, Kína) tárgyalásokra került sor** a nukleáris kérdés megoldása érdekében.⁴²⁷ Az eredetileg háromnaposra tervezett konzultáció a második napon megszakadt, mivel a felek „mindent elmondtak egymásnak.”

Az észak-koreai Külügyminisztérium szóvivőjének értékelése szerint a KNDK-USA találkozó, amelyen a házigazda Kína „elnökölt”, jó lehetőséget adott arra, hogy a kormány képviselője áttekintse a nukleáris kérdést. Rámutatott, az észak-koreai fél a „kétoldalú” tárgyaláson ismét megerősítette, hogy nem ragaszkodik a párbeszéd egyetlen meghatározott formájához sem, ha az USA őszinte készséget mutat a KNDK irányában folytatott ellenséges politikája megváltoztatására. Megerősítette, hogy az észak-koreai delegáció egy „új, merész javaslat-csomagot” terjesztett elő, amely alkalmas mind a KNDK és az USA, mind pedig más érintett felek részéről a nukleáris témával kapcsolatban felmerült aggodalmak egyidejű eloszlására. Az Egyesült Államok viszont változatlanul azt az álláspontot ismételte, hogy a KNDK-nak be kell szüntetnie nukleáris fejlesztési programját, mielőtt felújítanák a párbeszédet. Az amerikai delegáció semmilyen új javaslattal, kezdeményezéssel nem állt elő és tudatosan kerülte, hogy lényeges, érdemi kérdésekről tárgyaljanak.

A szóvivő kiemelte, hogy a jelenlegi helyzetben, amikor a Koreai-félsziget békéjének, stabilitásának biztosítása, és a háború elkerülése érdekében a KNDK egy új rendezési javaslatot terjesztett elő, amelyre az USA nem reagált érdemben, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság nem tehet mást, minthogy folyamatosan figyelemmel kíséri az Egyesült Államok ezzel kapcsolatos magatartásának alakulását, és attól függően határozzák meg további lépéseiket.⁴²⁸

A KCNA szerint az USA politikája, illetve a KNDK-hoz való ellenséges viszonyulása az, ami blokkolja az érdemi párbeszéd lehetőségét. A két ország között – Clinton elnök idején születtek bizonyos pozitív eredmények (USA-KNDK Közös Közlemény, illetve

⁴²⁷ "Spokesman for DPRK Foreign Ministry on Expected DPRK-U.S. Talks," Korean Central News Agency, 18 April 2003, <http://www.kcna.co.jp>, Glenn Kessler, "N. Korea Says It Has Nuclear Arms; At Talks with U.S.; Pyongyang Threatens 'Demonstration' or Export of Weapons," Washington Post, 25 April 2003, David E. Sanger, "North Korea Says It Now Possesses Nuclear Material," New York Times, 25 April 2003,

⁴²⁸ KCNA, Phenjan, 2003. április 27. és az észak-koreai Külügyminisztérium nyilatkozata arról, hogy a pekingi tárgyalásokon küldöttségük bátor javaslatot tett, amire az amerikai fél azzal válaszolt, hogy addig nem folytatja a tárgyalásokat, amíg a KNDK ellenőrizhető módon nem szüntette be nukleáris programját. "DPRK Foreign Ministry Spokesman on U.S. Attitude toward DPRK-US Talks," Korean Central News Agency, 25 April 2003, <http://www.kcna.co.jp>

Keretmegállapodás), amit az tett lehetővé, hogy a Clinton-adminisztráció kinyilvánította – és a gyakorlatban alkalmazta is – az ellenséges viszony normalizálására irányuló szándékát. A Washington-Phenjan viszony Bush elnök hivatalba lépését követően került mélypontra, attól fogva, hogy a washingtoni vezetés a KNNDK-t a „gonosz tengelye” részeként – egy megelőző csapás lehetséges célpontjának nyilvánította. Az Egyesült Államok magatartása miatt a Koreai-félszigeten olyan fokú feszültség uralkodik, amely bármely pillanatban háború kirobbanásához vezethet.

Az észak-koreai hírügynökség szerint az USA a nemzetközi közösség egyhangú ellenkezése ellenére képes volt kirobbantani az iraki háborút. Ez minden független országnak azzal a tanulsággal szolgál, hogy a nemzet függetlenségének záloga csak az erős katonai elrettentő erő lehet. Az Egyesült Államok az iraki háborút a feltételezett tömegpusztító fegyverekkel indokolta, amelyek úgymond fenyegetést jelentenek és veszélyeztetik a világ békéjét, és hasonló alapon követeli más országok esetében az ilyen eszközök ellenőrzött leszerelését. Washington a tömegpusztító fegyverek birtoklását háborús oknak tekinti, azonban egy szó nem esik arról, hogy az ugyanilyen eszközökkel rendelkező Egyesült Államoknak – sorrendben elsőként – szintén alá kellene vetnie magát hiteles fegyverzetellenőrzési vizsgálatnak.

Az USA-KNNDK párbeszédnek mindenekelőtt tehát arra a kérésre kellene koncentrálnia, hogy Washington hagyjon fel ellenséges szándékaival, és csak azt követően van aktualitása a katonai elrettentő erők ellenőrizhetőségéről, illetve leszereléséről tárgyalni.

Az USA ellenséges politikája következtében a mostani tárgyalások ahelyett, hogy az enyhülés irányába való elmozdulást segítgették volna elő, a kétoldalú viszony feszültségének további eszkalálódását eredményezték.⁴²⁹

A Japánban megjelenő Choson Sinbo lap elemzése szerint a pekingi háromoldalú tárgyalásokon előterjesztett „új és merész” észak-koreai kezdeményezés nem korlátozódik egy megnemtámadási szerződés létrehozására, hanem átfogó megoldást kínál a nukleáris kérdésre, valamint a Koreai-félsziget békéjének, stabilitásának megerősítésére.⁴³⁰

---

⁴²⁹ "DPRK Foreign Ministry Spokesman on U.S. Attitude toward DPRK-US Talks," Korean Central News Agency, 25 April 2003, <http://www.kcna.co.jp>

⁴³⁰ The Korea Times, Szöul, 2003. április 29.

Annak ellenére, hogy a **háromoldalú tárgyalások eredménytelenül végződtek, utat nyitottak** a későbbi **hatoldalú párbeszédhez**, amelyhez az USA, KNDK és Kína mellett csatlakozott Japán, Oroszország és Dél-Korea is. Erre szükség is volt, hiszen a clintoni Észak-Korea politika után Bush már a 2000-es elnökválasztási kampányban egyértelművé tette, hogy nem kívánja folytatni elődje irányvonalát. Az amerikai külpolitika 2001. szeptember 11-ét követően, a Bush doktrína – amely három fő tételre, erkölcsi abszolutizmus, hegemonista unilateralizmus és offenzív realizmus⁴³¹ támaszkodik - elfogadása után új irányt vett a Koreai-félszigeten is.

VI.4. A Bush-doktrína alapelvei

VI.4.1. Erkölcsi abszolutizmus

Bush határozott meggyőződése, hogy az **amerikai külpolitika az erkölcsi szilárdságra épül**, az a meghatározó, az **adja meg az alapot a nemzetközi terrorizmus elleni harcra**.⁴³² A West Point-ban lévő Katonai Akadémián hangsúlyozta, hogy a terrorizmus elleni harc nagy türelmet, de egyúttal erkölcsi eltökéltséget is követel. Ezen az alapon vívta meg az Egyesült Államok a harcát a hidegháború időszakában, amelyből győztesen került ki. A körülmények ugyan változtak, de az erkölcs nem. **Nem lehet semlegesnek maradni** az igazság és a bűn, az ártatlan és a bűnös között. *„A jó és a gonosz közötti konfliktusban vagyunk, és Amerika néven fogja nevezni a gonoszt.”*⁴³³ Ez a gondolkodás határozza meg Bush Észak-Koreával szembeni álláspontját is. Számára a Kim Dzong Il vezette KNDK – Irak és Irán társaságában - nem más, mint haramia állam. Véleményét egyrészt az észak-koreai emberi jogok helyzetével támasztja alá, amely valóban számos kívánni valót hagy maga után.⁴³⁴ Fontos tényező, hogy Észak-Korea nem tartja be az általa

⁴³¹ George W. Bush, „Address to a Joint Session of Congress and the American People”, 2001. szeptember 20. és „State of the Union Address”, Washington D.C. 2002. január 29.

⁴³² Vö: Chung-in Moon és Jong-YunBae: „The Bush Doctrine and the North Korean Nuclear Crisis”, Asian Perspective, Vol. 27, No. 4, 2003, 19-21. o.

⁴³³ George W. Bush, „Remarks by the President at 2002 Graduation Exercise of the United States Military Academy”, <http://www.freerepublic.com/focus/news/693128/posts>

⁴³⁴ Lásd részletesen a szöuli nagykövetség e tárgyban 2004-ben készített jelentését az 5.sz. Mellékletben. Érzékelhető különbség mutatkozik ugyanakkor az észak-koreai jogi helyzet amerikai és dél-koreai megítélésében. Jay Lefkowitz, az észak-koreai emberi jogok helyzetével foglalkozó amerikai különmegbízott egy szöuli konferencián kijelentette: „Tisztában vagyok azzal, hogy Dél-Koreában sokan attól tartanak, hogy az emberi jogok szigorúbb számonkérése Észak-Korea elszigetelésével, antagonizálásával járhat. Ugyanakkor egy erősen elnyomó rendszer csak akkor csatlakozhat a nemzetközi közösséghez, ha javítja az emberi jogok helyzetét.” Korea Times, Korea Herald, 2005. december 10. Ezzel szemben a Nobel békedíj odaítélésének

vállalt nemzetközi szerződéseket, nukleáris és rakétafejlesztési programjával veszélyezteti a nemzetközi közösséget, támogatja a nemzetközi terrorizmust, elutasítja az USA által vallott demokratikus értékeket, fő ellenségének tekinti az Egyesült Államokat.⁴³⁵ Az amerikai elnök kifejezett ellenszenvvel viseltetik Kim Dzong Il iránt, akit joggal tart a ma élő legnagyobb zsarnokok egyikének. Az az államfő, aki népét képes koncentrációs táborokba zárni csak azért, mert nem értenek egyet vele, nem számíthat az USA szimpátiájára. Bush saját megfogalmazása szerint „*zsigeri ellenszenvet érzek a fickóval – Kim Dzong Il – szemben.*”⁴³⁶

Amerikai álláspont szerint Észak-Koreával nem lehet legitim tárgyalópartnerként számolni. Kiszámíthatatlan, ami olyan lépésekre vezet, mint az NPT-ből való kilépés, vagy az 1994-ben aláírt Keretmegállapodásban foglaltak be nem tartása. Folytatja a tömegpusztító fegyverek, elsősorban rakéták exportját. A bevételt nem az éhező lakosság életkörülményeinek javítására, hanem a haditechnológia fejlesztésére fordítja. *Donald Rumsfeld* amerikai védelmi miniszter szerint „*Észak-Korea a rakétatechnológia legnagyobb proliferátora. Egy olyan állam, amely szinte mindent árul.*”⁴³⁷

Észak-Korea komoly kihívást jelent az Egyesült Államok számára a terrorizmus terén is. Igaz, 2001. szeptember 11-ét követően Phenjan szinte azonnal elítélte az USA elleni támadást,⁴³⁸ és aláírta a terrorizmus pénzügyi támogatását tiltó ENSZ konvenciót, valamint csatlakozott a túszedés elleni ENSZ konvencióhoz.⁴³⁹ Az Egyesült Államok ennek ellenére a terrorizmust támogató országok listáján tartja számon. Ennek legfőbb oka az, hogy az észak-koreai vezetés ténylegesen csak szavakban lép fel a terrorizmus ellen. Igaz, az amerikaiaknak

---

ötödik évfordulója alkalmából tartott ünnepségen Kim De Dzung volt államfő azt hangsúlyozta, hogy az észak-koreai emberi jogok helyzetének megváltoztatására a gazdasági együttműködés és az egyenlő alapon történő kulturális csere az egyedüli megoldás. Bármilyen külső beavatkozás eredménytelen lesz. Ugy vélekedett, hogy az emberi jogok helyzetét a kommunista országokban erővel nem lehetett javítani. A gazdasági és kulturális együttműködés viszont eredményt hozott a Szovjetunió, Kína és Vietnam esetében is. „Az Egyesült Államok gazdasági szankciókat vezetett be Kubával szemben mintegy ötven éve, de azok nem változtatták meg a kommunista országot. Washington az enyhüléssel érte el a kínai változásokat úgy, hogy egyetlen töltényt sem kellett kilőnie. Az emberi jogok helyzete Vietnamban sem javult amiatt, hogy az Egyesült Államok háborút folytatott ott” – mondta a volt elnök, aki még hozzátette: „Nem számít, hogy milyen nagyon igyekezzünk javítani az emberi jogok helyzetét Észak-Koreában, ha nem lesz belső változás Északon. Akárcsak Kínában, a ’politikai’ emberi jogok a kommunista Északon is automatikusan javulni fognak, amint a gazdasági és szociális változások bekövetkeznek.” Lásd: Korea Times, Korea Herald, 2005. december 10.

⁴³⁵ „State of the Union Address”, Washington D.C. 2002. január 29.

⁴³⁶ Bob Woodward, *Bush at War*, Rockefeller Center, New York: Simon and Schuster, 2002, 340. o.

⁴³⁷ Rumsfeld Sees Proliferation as Greatest Threat from North Korea, U.S. Embassy, Seoul, 2003. február 13. www.usembassy.it/file2003_02/alia/a3021314.htm

⁴³⁸ „North Korea backs action against terrorism”, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/1562243.stm>

⁴³⁹ James Reilly, „The U.S. ’War on Terror’ and East Asia”, *Foreign Policy in Focus*, Policy Report, February 2002, www.pfif.org/papers/asia2002html

sincs bizonyítékuk arra, hogy az elmúlt tíz-tizenöt évben anyagi támogatást adtak volna terrorista csoportoknak, de fegyvereket viszont szállítottak. Bizonyított, hogy az USA által terrorista államként számon tartott Szíriának és Líbiának is adtak el rakétákat.⁴⁴⁰

Az USA azzal, hogy Bush elnök „haramia állammá”, a „gonosz tengelyének” tagjává nyilvánította Észak-Koreát, egyúttal jelezte, nem sorolja abba a csoportba, amellyel tárgyalni kíván.

VI.4.2. Hegemonista unilateralizmus

Az **Egyesült Államok**, ahol a törvény mindenki számára meghatározó – rule of law – hegemonista törekvéseiben **magának tulajdonítja a politikai, diplomáciai, gazdasági vezető szerepet**, biztosítva a globális békét, szabadságot és fejlődést. Céljai elérésében határozottan támaszkodik katonai erejére.⁴⁴¹

Az USA számára a szabadság, a béke és az emberi jogok meghatározó fontosságúak. Kétségtelen, a vezető szerepet saját maga számára kívánja fenntartani, lehetőleg nem multilaterális alapon. Mindez azzal is jár, ha az USA úgy tartja, akkor a másoktól megkövetelt nemzetközi jog tiszteletben tartását háttérbe szoríthatja, akár katonai eszközökkel is megdönthet számára nem elfogadható rendszereket, miként tette ezt Irakban is.⁴⁴² Bush ezen az alapon osztotta két részre a világot: *„A világ minden régiójának minden nemzete döntés előtt áll. Vagy velünk vannak, vagy a terroristákkal. A mai naptól bármely nemzet, amely támogatja a terrorizmust, az Egyesült Államok számára ellenséges rezsim.”*⁴⁴³

Az észak-koreai nukleáris válság közvetve vagy közvetlenül ugyancsak összefügg az amerikai unilateralista állásponttal. **Washingtonban** minden ellenőrzés nélkül **kézpénznek vették** a 2002 októberében Phenjanban járt James Kelly-nek tett állítólagos észak-koreai bejelentést – amelyet a KNDK később cáfolt – arról, hogy a **kommunista rezsim nukleáris**

---

⁴⁴⁰ Counterterrorism Office, U.S. Department of State, Patterns of Global Terrorism 2002, www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2002/pdf

⁴⁴¹ U.S. Department of Defense, Quadrennial Defense Review Report, 2001

⁴⁴² Vö: Chung-in Moon és Jong-YunBae: „The Bush Doctrine and the North Korean Nuclear Crisis”, Asian Perspective, Vol. 27, No. 4, 2003,

⁴⁴³ George W. Bush, „Address to a Joint Session of Congress”, U.S. Government, National Strategy for Combating Terrorism, 2003 február, www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/20030214-7.html

fegyverrel rendelkezik. Az USA-nak módjában állt volna szövetségeseivel, Dél-Koreával és Japánnal konzultálni a phenjani magasan dúsított uránprogramról. De nem így járt el, hanem azonnal szankciókhoz, a nehézlaj szállításának felfüggesztéséhez folyamodott. Az egyoldalú lépés egyoldalú reakciót váltott ki a másik oldalon is, eskalálva az egész helyzetet. **Észak-Korea bejelentette,** az amerikai lépés miatt érvénytelennek tekinti az 1994-es Keretmegállapodást. Phenjanban az amerikai olajszállítások beszüntetése miatt igazolva látták lépésüket. Úgy tartották, az **USA** nemcsak **megszegte a Keretmegállapodást** és a 2000. október 13-i Albright-Cso Közös Nyilatkozatot, hanem az országot a „gonosz tengelyéhez” sorolta. Az amerikai lépésekkel magyarázták kilépésüket az NPT-ből, hiszen önvédelemre kényszerültek az amerikai nukleáris fenyegetéssel szemben.⁴⁴⁴ Az északi vezetés – mint mindig – minden felelősséget az Egyesült Államokra hárított. Jószándékának kinyilvánítása jegyében biztosította az USA-t, hogy kész a válság békés rendezésére, amennyiben Washington elismeri a KNDK szuverenitását és jogilag kötelező érvényű megnevezési megállapodást ír alá.⁴⁴⁵ A phenjani vezetés nem gazdasági segélyeket, hanem elismerést, az Albright-Cso Közös Nyilatkozatban foglaltak érvényesnek tekintését kérte a Bush-adminisztrációtól cserében a tárgyalásokért. Az amerikai álláspont hajthatatlan maradt: Észak-Korea véglegesen, ellenőrizhető módon és visszafordíthatatlanul adja fel nukleáris programját.⁴⁴⁶ A washingtoni keményvonalasok úgy vélték, Észak-Korea egyszer már visszaélt az Egyesült Államok bizalmával, amikor Clintonnál elérte a Keretmegállapodás aláírását, miközben tudta, nem áll szándékában azt betartani. Észak megsértette a megállapodást, tehát korrigálja hibáját, ellenkező esetben szankciókra számíthat. A washingtoni álláspont – elsőként Észak-Korea adja fel nukleáris programját, majd azt követően tárgyalunk – nem segítette elő a helyzet rendezését. Phenjanban nem szokás még az ésszerű tanácsokat sem meghallgatni, nemhogy az egyoldalú diktátumoknak eleget tenni. Ragaszkodtak ahhoz, hogy a két fél közötti vitás kérdéseket, miként 1994-ben is, úgy most is kétoldalú keretek között rendezzék.⁴⁴⁷

Az Egyesült Államok kitartott álláspontja mellett, vagyis az észak-koreai nukleáris kérdést nemzetközi fórumon kell rendezni egyrészt azért, mert Phenjan nemzetközi szerződéseket sértett meg, másrészt nukleáris programja számos ország számára jelent veszélyt. Kihívás a térség és a Koreai-félsziget biztonságára. Látszólag Washington

---

⁴⁴⁴ Nodon Szinmun, Phenjan, 2003. június 11.

⁴⁴⁵ Nodon Szinmun, Phenjan, 2003. június 2.

⁴⁴⁶ „US to Eliminate WMD in All Rogue States, by Force in Necessary,” World-AFP, 2003. június 12.

⁴⁴⁷ Nodon Szinmun, Phenjan 2003. június 2.

ellentmondásba került unilateralista álláspontjával, amikor a multilaterális megoldást szorgalmazta a nukleáris probléma rendezésére, de valójában egyoldalúan döntötte el, hogy a kétoldalú tárgyalások formáját kizárta.⁴⁴⁸

VI.4.3. Offenzív realizmus

A tézis egyik eleme a **megelőző lépések** megtételének lehetősége. A hidegháború időszakából eredeztetve, a Bush-adminisztráció álláspontja, hogy *„nem engedhetjük meg ellenségeinknek, hogy ők támadjanak elsőként. Az Egyesült Államok még azt megelőzően lép, mielőtt mások veszélyeztetnék.”*⁴⁴⁹ Az elnök szerint a csatát az ellenfél térfelén kell megívni.

Condoleezza Rice nemzetbiztonsági főtanácsadó szerint a megelőző lépés nem új dolog. **Sem erkölcsi, sem jogi kötelezettsége nincs egyetlen országnak sem arra, hogy megvárja, amíg megtámadják és csak arra reagáljon.** Az Egyesült Államoknak az 1962-es kubai rakétaválság óta megvan a joga a megelőző lépésekre, miként megvolt 1994-ben a Koreai-félszigeten is.⁴⁵⁰

A Kongresszus a „National Strategy for Combatting Terrorism” című anyagban szintén úgy vélte, hogy ha szükséges, az USA nem fog hezitálni, hogy akár egyedül is aktívan fellépjen az önvédelem jegyében, és megelőző csapást mérjen a terroristákra, megelőzve az amerikai nép elleni támadást.⁴⁵¹

Az amerikai vélemények szerint az USA-nak, saját védelme érdekében joga van taktikai nukleáris eszközök bevetésére is, amire az amerikai Kongresszus külön pénzügyi keretet szavazott meg.

Az offenzív realizmus jegyében Washingtonban átértékelték a Westphaliai szuverenitás fogalmát. 1648 óta a westphaliai szuverenitás szerint a be nem avatkozás elve a nemzetközi élet fontos része volt.⁴⁵² Az új megközelítés szerint egy olyan állam

---

⁴⁴⁸ Vö. Chung-in Moon és Jong-Yun Bae, „The Bush Doctrine and the North Korean Nuclear Crisis”, Asian Perspective, Vol. 27, No. 4, 2003 21-27.o.

⁴⁴⁹ U.S. Government, The National Security Strategy of the United States of America, 2002. szeptember, 15. o.

⁴⁵⁰ Condoleezza Rice Discusses President’s National Security Strategy, New York, 2002. október 1. www.whitehouse.gov/news

⁴⁵¹ U.S. Government, National Strategy for Combating Terrorism, 2003. február, www.whitehouse.gov/news

⁴⁵² Stephen Krasner, Sovereignty, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1994

szuverenitását, amely genocidot, terrorizmust követett el vagy támogat, vagy hozzájárul a tömegpusztító fegyverek elterjedéséhez, nem kell tiszteletben tartani.⁴⁵³

Az **Egyesült Államok** az új doktrína jegyében jelentősen **fejlesztette katonai erejét**, hiszen ahhoz, hogy **megelőző csapásokat hajtson végre** az általa terrorista gyanúsított tartott térségekben, jelentős katonai erőre van szüksége. 2003-ban a katonai kiadások meghaladták a 396 milliárd USD-t, 2004-ben pedig a 400 Mrd USD-t, holott már 2002-ben is nagyobb volt az amerikai katonai költségvetés, mint a 15 legnagyobb katonai kiadással rendelkező államé. Az amerikai katonai kiadás a világ katonai kiadásainak több mint 45 %-át fedte le.⁴⁵⁴

Észak-Korea, amely 1994-ben már lehetséges célpontja volt az USA haderejének, a **Bush-doktrínából azt a következtetést vontta le, hogy Washingtonban bármikor elrendelhetik a KNDK elleni megelőző támadást**, hiszen amerikai vélemények szerint Észak-Korea nemcsak gyárt, de terrorista államok számára el is ad tömegpusztító fegyvereket. *John Bolton* külügyminiszter-helyettes 2003. áprilisában nem zárta ki annak lehetőségét, hogy Irak után Észak-Korea és Irán lesz a következő célpont.⁴⁵⁵ Napvilágot láttak olyan információk is, hogy az USA, miként tette ezt Irakban is, légitámadást intéz Észak-Korea ellen.⁴⁵⁶

A tömegpusztító fegyverek gyártása és exportálása mellett az **USA Észak-Koreát** hat másik országgal együtt – Irán, Irak, Szíria, Líbia, Kuba és Szudán – **a terrorizmust támogató országok között tartotta számon.**⁴⁵⁷ Rakétafejlesztési programját veszélyesnek tartja nemcsak a térség országai, de amerikai célpontok esetében is. A Koreai-félsziget biztonsága szempontjából pedig komoly fenyegetésként értékeli a DMZ északi oldalán felsorakoztatott közel egymillió fegyverest, illetve a hagyományos tüzérségi eszközök nagy számát, ami fenyegetés a Dél-Koreában állomásozó amerikai csapatok számára is.⁴⁵⁸

VI.5. Kilátások Észak-Korea számára

⁴⁵³ National Strategy for Combating Terrorism, 17. o.

⁴⁵⁴ Stockholm International Peace Research Institute, Yearbook 2003

⁴⁵⁵ „Iran Next on W’s List,” New York Daily News, 2003. április 1.

⁴⁵⁶ JoongAng Ilbo, Szöul, 2003. május 13.

⁴⁵⁷ U.S. Government, National Strategy for Combating Terrorism, 2003. február, 18 o.

⁴⁵⁸ Vö. Chung-in Moon és Jong-Yun Bae, „The Bush Doctrine and the North Korean Nuclear Crisis”, Asian Perspective, Vol. 27, No. 4, 2003 27-33.o.

Bush megválasztásával, de különösen 2001. szeptember 11-ét követően az egész amerikai mentalitás gyökeresen megváltozott. Phenjanban is érezni kellett, hogy a clintoni időszakot jellemző párbeszédnek vége. **Bush határozottan**, ha kell keményen, **fellép az Egyesült Államok globális vagy regionális érdekeit veszélyeztető kihívásokkal szemben.** Márpedig az észak-koreai nukleáris és rakétafejlesztési program komoly kihívás Washington számára, amely – ha nem sikerül megállítani – proliferációs láncreakciót indíthat el a térségben. Az 1994-es genfi Keretmegállapodás aláírására azt követően nyílt lehetőség, hogy Carter elnök Phenjanba látogatott, ahol tárgyalt Kim Ir Szennel. Többhónapos párbeszéd után Washinton elfogadta a kompromisszumot. Az Egyesült Államok nem szokott hozzá ahhoz és nem is hajlandó elfogadni, hogy packázzanak vele, egyoldalúan felmondják a nemzetközi megállapodást. Márpedig Észak-Korea ezt tette. Bushnak szembe kellett néznie a tényekkel, amelyek megoldására választhatja a demokrata elődje által már bejárt utat, a tárgyalásokat. Dönthet azonban úgy is, hogy a diplomácia kudarcot vallott, jöjjenek a katonák, legyen vége az időről-időre periodikusan ismétlődő válságoknak, az egyelőre még késlekedő rendszerváltás menjen végbe Észak-Koreában is, ami reális perspektívát nyithatna az ország egyesítése számára is.

(Az 1993-as első nukleáris válság idején az amerikai hadvezetés nagyon komolyan mérlegelte a kérdés katonai eszközökkel történő rendezését, hiszen érezte, hogy Phenjan veszélyt jelent az egész térségre. Az elnök utasítására Perry védelmi miniszter és *John Shalikashvili* tábornok, vezérkari főnök tanácskozássra hívta össze a tábornoki kart. A megbeszélés célja, annak összegzése, hogy miként tudják az észak-koreai nukleáris válságot katonai eszközökkel rendezni. Az előzetes becslések lesújtóak voltak: amennyiben kitörne a háború a Koreai-félszigeten, annak első kilencven napja várhatóan 52 ezer amerikai katonai áldozatot követelne, mintegy 490 ezer dél-koreai katona esne el vagy sebesülne meg, nem beszélve a megbecsülhetetlen dél-koreai civil áldozatról. Az első 90 nap pénzügyi kihatása mintegy 60 milliárd dollár lenne. A háború okozta tragédia oly mértékben hatna ki a 16 hónapja funkcióban lévő Clinton elnökségére, hogy módosítania kellene teljes bel- és külpolitikáját. Ezek ismeretében 2004. május 20-án Clinton utasítást adott a válság békés eszközökkel történő megoldására.⁴⁵⁹)

A második nukleáris válság gyakorlatilag tíz évvel az első után tört ki. (A történelem csak később fog választ adni arra, hogy valóságosak voltak-e az amerikai információk, vagy

---

⁴⁵⁹ Don Oberdorfer: *The Two Koreas*, Library of Congress, 2001, 313-316. o.

felültek egy phenjani blöffnek, esetleg Washingtonban rakták össze – véletlenül vagy szándékosan - rosszul az észak-koreai puzzle darabjait.) Ez laikusok számára is valószínűsíti, hogy az egy évtized Észak-Koreának nemcsak arra volt elég, hogy tovább haladjon rakétafejlesztési és nukleáris programjával, de arra is, hogy modernizálja és bővítse hagyományos haderejét. Ennek ellenére *Rumsfeld* védelmi miniszter úgy vélekedett, hogy az **USA egy időben két helyszínen is sikeresen vívhatja meg harcát**, ami Irakra és Észak-Koreára vonatkozott.⁴⁶⁰ John Bolton külügyminiszter-helyettes ugyancsak hasonlóan látta a helyzetet.⁴⁶¹

Az **Egyesült Államok számára** adódtak azok a **lehetőségek**, amelyek már Clinton számára is megvoltak:

- **korlátozott légicsapást** mérni a Jongbjonban lévő nukleáris objektumra – ami vélhetően ellenlépést váltott volna ki Észak részéről;

– korlátozott légicsapás mellett az egész **országra kiterjedő szárazföldi támadással** megdönteni az észak-koreai rezsimet. Ez esetben is számolni kellett volna Észak ellentámadásával, ami katasztrófához, a válság eszkalálódásához vezetett volna.⁴⁶²

Kétségtelen – főleg az iraki háború tükrében – a **katonai megoldás nem tűnt kivitelezhetőnek**. Észak-Korea területét szinte teljes mértékben hegyek fedik, lehetetlenné téve a szárazföldi támadást. Washingtonban is mérlegelendő kérdés volt, hogy mi az ésszerűbb megoldás: egy kockázatos kimenetelű háború, vagy elfogadni a phenjani feltételt, a nukleáris program feladásáért: meg nem támadási megállapodás, amerikai gazdasági és diplomáciai elismerés a KNDK-nak.

A **dél-koreai vezetés** nem egyszer publikusan is Bush tudomására hozta, hogy **nem támogatna** semmilyen **katonai támadást Észak-Korea ellen**. Szöulban az ország

⁴⁶⁰ „Rumsfeld Gets Tough on North Korea”, *The Guardian* (London) December 24, 2002

⁴⁶¹ A politikus hangsúlyozta, hogy az amerikai adminisztráció ugyan a diplomáciai megoldást részesíti előnyben, de ha szükséges, „nem zárkózik el a katonai erő megelőző használatától ott, ahol az elkerülhetetlen.” A CIA adatai szerint Irán, Irak, Észak-Korea, Líbia, Szíria, Szudán, India és Pakisztán a legaktívabb a tömegpusztító fegyverek gyártása terén. Bolton hangsúlyozta, hogy az Egyesült Államok ragaszkodik ahhoz, hogy Észak-Korea teljes mértékben, ellenőrizhető módon és visszafordíthatatlanul számolja fel nukleáris programját. „Észak-Korea nemzetközi válságot idézett elő nukleáris programjával. Az Egyesült Államok kész bátor megközelítésben támogatást nyújtani neki, ha feladja WMD programját és exportját, a kábítószerek kereskedelmét, javít emberi jogi helyzetén és félhagyja a terrorizmus határain túli támogatásával.” Vö. John Bolton, Under Secretary of State, to the U.S. House of Representatives Committee on International Relations, „US to Eliminate WMD in All Rogue States, By Force if Necessary”, *World-AFP*, June 5, 2003. www.commondreams.org/headlines03/0605-08.htm

⁴⁶² Vö. Chung-in Moon és Jong-Yun Bae, „The Bush Doctrine and Prospects for the North Korean Nuclear Standoff”, *Asian Perspective*, Vol. 27, No. 4, 2003, 34. o.

egyesítésének ügyét már hosszabb ideje nem erővel, hanem sokkal inkább az együttműködéssel kívánják megoldani. A térségben érdekelt nagyhatalmak, Oroszország és Kína is ellenezné azt. Még Japán álláspontja is kétséges, hiszen Phenjan képes lenne katonai csapást mérni a szigetországra.⁴⁶³ Márpedig az említett országok egységes támogatása nélkül az amerikai katonai lépés eleve kudarcra van ítélve.

Ismerve Észak-Koreát, majdnem biztos, hogy az ország nukleáris programját nem(csak) azokon a helyeken folytatja, amelyek jól ismertek az amerikai műholdak számára. Így egy korlátozott légi csapás nem járhatna a kívánatos eredménnyel. Az USA sem profitálna igazából a háborúból. Észak-Koreában nincs olaj, amely indokolhatna egy amerikai beavatkozást, olyan gazdasági előnyökhöz juttatva az országot, amelyek kiegyenlíthetnék a háborús veszteségeket. Így a Bush-adminisztráció is a konfliktus békés úton történő rendezése irányában mozdult el. Ugyan változatlanul elfogadhatatlannak tartja azokat a véleményeket, amelyek szerint az sem probléma, ha Észak rendelkezik egy, esetleg több nukleáris fegyverrel, hiszen az azok célba juttatásához szükséges hordozó eszközök nem állnak rendelkezésre. Így – ezen vélemények szerint - az észak-koreai nukleáris fenyegetés egyelőre csak papíron létezik.⁴⁶⁴

Az Egyesült Államok törekvése az, hogy bebizonyítsa Észak-Koreának, hogy hosszútávon mindenképpen vesztese lesz a nukleáris programnak. Egyrészt nem jut hozzá azon külföldi támogatásokhoz, amelyeket rakétafejlesztési és nukleáris programja feladásáért cserében kapna, másrészt a jelenlegi helyzet is tovább romolhat, ha a Biztonsági Tanács jóváhagyásával vagy anélkül, de Washington és szövetségesei gazdasági szankciókat léptetnek életbe a KNDK ellen.⁴⁶⁵ Peking, amely szeptember 11-ét követően kész a nemzetközi terrorizmus elleni harcban számos területen együttműködni az Egyesült Államokkal és maga sem érdekelt, hogy szomszédságában egy újabb nukleáris hatalom jelenjen meg, még ha csak korlátozottan is, de nyomást gyakorol az észak-koreai vezetésre annak érdekében, hogy Phenjan mutasson készséget a válság tárgyalásos úton történő rendezésére. Ennek is köszönhető, hogy a szinte el sem kezdődött, de kudarcra végződött háromoldalú tárgyalásokat követően Észak-Korea igent mondott arra, hogy hatoldalú keretben

---

⁴⁶³ I.m.

⁴⁶⁴ Bármennyire is elavultnak tűnhet az észak-koreai katonai potenciál az amerikaival összehasonlítva, ma akkor is a világ negyedik legerősebb hadserege a KNDK-é. Vö. Chung-in Moon és Jong-Yun Bae, „The Bush Doctrine and Prospects for the North Korean Nuclear Standoff”, Asian Perspective, Vol. 27, No. 4, 2003, 35. o.

⁴⁶⁵ Tekintettel arra, hogy Kína és Oroszország aligha támogatná szankciók bevezetését, és azt ellenezné Dél-Korea is, az azokkal való fenyegetés megmaradt a retorika szintjén. I.m. 39. o.

– USA, Kína, Japán, Oroszország, Észak- és Dél-Korea – tárgyalások kezdődjenek a kialakult helyzet békés rendezésére Pekingben.

Valójában a **Bush-doktrina egyik része sem** – katonai megoldás vagy elszigetelés – **tűnt valódi megoldásnak**. Miközben a nukleáris Észak-Korea változatlanul elfogadhatatlan Washington számára, Japánra, Dél-Koreára, Tajvanra és Kínára is szükség van a proliferáció megvalósításához.⁴⁶⁶ Elengedhetetlen az észak-koreai nukleáris program befagyasztása, a hatoldalú tárgyalások folytatása, amelynek keretében megoldást kell találni a Phenjan által felvetett biztonsági garanciák megadására és a gazdasági együttműködésre. A folyamatnak lehetőleg együtt kell járnia Észak-Korea külvilág felé történő nyitásával.⁴⁶⁷

VI.6. A Bush-doktrína kínai és orosz szempontból

A **Bush-doktrína** komoly **kihívást** jelent **Kína számára** az állami szuverenitás, a multipolaritás és a nemzetközi szervezetek szerepének megkérdőjelezésével. Hasonló fejtörést jelent a megelőző csapásmérés lehetősége, a rakétavédelmi rendszer fejlesztése, valamint a nemzetközi terrorizmus elleni fellépés jegyében folytatott növekvő amerikai jelenlét a világban.⁴⁶⁸

Kína hozzáállása a Bush-doktrínához alapvetően negatív. Úgy vélik, hogy az amerikai katonai dominancia és egyedüli superhatalmi szerepe károsan hat ki a nemzetközi rendre és a nemzetközi szervezetek munkájára, amit az Irak elleni fellépés jól szimbolizál.⁴⁶⁹

Az amerikai nukleáris politika és rakétavédelmi rendszere fegyverkezési hajszát indukálhat, és közvetlenül érintheti a kínai biztonsági érdekeket. Azzal, hogy Washington Észak-Koreát a „gonosz tengelyéhez” sorolta, instabilitást válthat ki Kína szomszédságában. A 2002-es amerikai nukleáris program hét ország, közöttük Oroszország és Kína esetében nem zárja ki a nukleáris fegyver alkalmazását.⁴⁷⁰ Kína számára a legnagyobb fenyegetést az jelenti, hogy az USA elképzelhetőnek tartja nukleáris fegyverek használatát egy Kína és

---

⁴⁶⁶ I.m. 40.o.

⁴⁶⁷ I.m. 40-42. o.

⁴⁶⁸ Jin-dong Yuan, The Bush Doctrine: Chinese Perspectives and Responses, Asian Perspective, Vol, 27, No.4, 2003 111-145. o.

⁴⁶⁹ I.m.

⁴⁷⁰ Paul Richer, „US Works Up Plan for Using Nuclear Arms”, Los Angeles Times, 2002. március 9.

Tajvan közötti konfliktus esetén.⁴⁷¹ Hasonló aggodalmat vált ki az amerikai elrettentő nukleáris erő abból a szempontból is, hogy az amerikai rakétavédelmi rendszer kiépítése után a kínai nukleáris fegyverek elveszítik jelentőségüket. Kína mintegy harminc interkontinentális ballisztikus rakétával rendelkezik, ami eltöri az amerikai rakéták száma mellett. Az amerikai rakétavédelmi rendszer hadrendbe állítását követően Kína a válasz-csapásmérés lehetőségétől is elesne, ami az USA-nak nagyobb mozgásteret engedne egy kínai-tajvani fegyveres összeütközés esetén.⁴⁷² Kínát aggasztja az is, hogy az NMD milyen hatást vált ki a nemzetközi biztonsági helyzetre, a fegyverzetellenőrzése és a nonproliférációs rendszerre. **Az iraki és az észak-koreai válság amerikai kezeléséből Kína levonta azt a következtetést, hogy az USA nem tartja tiszteletben a nemzeti szuverenitást, az esetleges destabilizáló amerikai lépések fenyegetést jelenthetnek Kína biztonságára, illetve erodálhatják a nemzetközi szervezeteket, közöttük az ENSZ-t is.**⁴⁷³ (Hasonló következtetésre jutottak a NATO koszovói beavatkozása alapján is.)

Az észak-koreai nukleáris probléma kapcsán Kína világossá tette álláspontját: a) megőrizni a Koreai-félsziget békéjét és biztonságát, b) a félsziget legyen mentes a nukleáris eszközöktől, c) a vitát diplomáciai úton, békés eszközökkel kell megoldani. Miközben az Egyesült Államok Észak-Koreát teszi felelőssé az 1994-es Keretmegállapodás kudarcáért, Kína sürgeti, hogy a felek térjenek vissza a tárgyalásokhoz és úgy rendezzék vitájukat.⁴⁷⁴ Kína ugyanis tart attól, hogy ha folytatódik a Washington és Phenjan közötti vita, az akár katonai konfrontációt is eredményezhet. Az észak-koreai rezsim összeomlása esetén menekültek áradata indulna meg Kínába, ahol – becslések szerint – már jelenleg is 100-300 ezer észak-koreai menekült tartózkodik.⁴⁷⁵ Egy katonai konfliktus Észak-Korea összeomlásával, a két Korea egyesülésével járna, ami azt is jelentené, hogy megszűnne a jelenlegi ütközőzóna a Dél-Koreában állomásozó amerikai fegyveres erők és Kína között.

A nemzetközi terrorizmus elleni fellépés jegyében **Bush** lényegében **figyelmelen kívül hagyja az ENSZ BT-t**, amelynek felhatalmazása nélkül is kész cselekedni. Az afganisztáni

---

⁴⁷¹ Zhu Feng, „Is the US Prepared to Launch a Nuclear Attack?” www.chinadaily.com.cn/worldrep/2002-03-11

⁴⁷² Li Bin, „The Effects of NMD on Chinese Strategy”, *Jane's Intelligence Review*, March 7, 2001. www.janes.com/security/international_security/news/jir/jir

⁴⁷³ Jin-dong Yuan, *The Bush Doctrine: Chinese Perspectives and Responses*, Asian Perspective, Vol, 27, No.4, 2003

⁴⁷⁴ Bates Gill és Andres Thompson: „A Test for Beijing: China and the North Korean Nuclear Quandary”, *Arms Control Today*, Vol.33, No.4, www.armscontrol.org/act/2003_05/gilthompson_may03.asp

⁴⁷⁵ „North Korean Refugees in China: The Current Situation and Strategies for Protection”, Testimony by Joel R.Charny, Vice President for Policy, Refugees International to the Senate Committee on Foreign Relations, November 4, 2003, foreign.senate.gov/testimony/2003/CarnyTestimony031104

misszió révén az USA új pozíciókat épített ki Dél- és Közép-Ázsiában, amely területtel Kínának 3 ezer km-es határa van.⁴⁷⁶

Kína, miközben kész együttműködni a nemzetközi terrorizmus elleni harcban az Egyesült Államokkal, **igyekszik elkerülni, hogy olyan esetekben, amikor az USA egyértelműen megsérti más államok szuverenitását, segédkezet nyújtson neki.**

A **Bush-doktrína** az USA Irak elleni háborújáig szinte észrevétlen maradt Moszkvában, mivel közvetlenül nem érintette **Oroszországot**. Azt követően azonban élénk vita alakult ki az orosz kül- és védelmi politika jövőjéről a megváltozott nemzetközi rendben.⁴⁷⁷ Az amerikai katonai támadás azonban Moszkva neheztelését is kiváltotta.⁴⁷⁸ Az orosz vezetés nem a Szaddam rezsim megdöntése miatt neheztelt, hanem a kialakult nemzetközi biztonsági rend dezintegrációjától tartott. *Putyin* hangsúlyozta, hogy ha a nemzetközi jog helyett az erő veszi át a szerepet, akkor mindig az erősnek lesz igaza, és azt tehet, amit akar, megválaszthatja a céljai eléréséhez szükséges eszközöket. Megszűnik a jogbiztonság, veszélybe kerül az állami szuverenitás. Innentől kezdve a világ egyetlen országa sem lesz biztonságban.⁴⁷⁹ Ugyanakkor **Moszkva is egyetért a nemzetközi terrorizmussal szembeni fellépéssel, a tömegpusztító fegyverek elterjedésének, a szervezett bűnözés, a kábítószer- és emberkereskedelem megakadályozásával.** Irak esetében ugyan eltérnek az álláspontok, de Moszkva továbbra is a stratégiai partneri kapcsolatokra törekszik Washingtonnal a nemzetközi kihívások rendezése terén. A két nagyhatalom kész együttműködni a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozása érdekében, ami vonatkozik az észak-koreai nukleáris probléma megoldására is.⁴⁸⁰

Az orosz vezetés fontosnak tartja, hogy az észak-koreai nukleáris válságot békés úton rendezzék, ugyanakkor nem hagy kétséget az iránt, hogy aggasztja a tömegpusztító fegyverek elterjedésének veszélye.⁴⁸¹ *Putyin*, a Bush-sal tartott csúcstalálkozóján kijelentette,

---

⁴⁷⁶ Jing-dong Yuan, „The Bush Doctrine: Chinese Perspectives and Responses” Asian Perspective, Vol. 27. No. 4, 2003, 129. o.

⁴⁷⁷ Vö. Alexander Zhebin, „The Bush Doctrine, Russia and Korea”, Asian Perspective, Vol. 27, No. 4, 2003, 147-181.o.

⁴⁷⁸ Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, „Statement by President Putin at a Kremlin Meeting”, Moscow, March 20, 2003, www.In.mid.ru.

⁴⁷⁹ I.m.

⁴⁸⁰ Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, „Joint Statement by President George W. Bush and President V. Putin on the New Strategic Relationship”, Saint-Petersburg, June 1, 2003, www.In.mid.ru

⁴⁸¹ Voproszi bezopasznosztyi na Korejszkom Poluosztrove i v regionye Szevero-Vosztocsnoj Azii v perehodnij period i Juznokorejszko-Rosszijszkoje sztorudnyicsesztvo, Tretij Rosszijszko-Korejszkij Forum, Moszkva, 2002, 116-132. o.

hogy „Oroszországot nem kell meggyőzni arról, hogy a tömegpusztító fegyverek elterjedését meg kell akadályozni. Ez nemcsak Iránra, de a világ más térségeire is vonatkozik.”⁴⁸²

A G-8-ak találkozásán az orosz államfő hangsúlyozta, üzenetet küld Phenjanba, amelyben jelzi az észak-koreai vezetés számára, hogy az orosz – KNDK kapcsolatok jövője, sokkal inkább, mint valaha is, attól függ, hogy Észak-Korea miként kezeli a nukleáris problémát.⁴⁸³ A Camp Davidben megtartott csúcstalálkozón azonban Putyin kiemelte azt is, hogy nem elég elvárásokat megfogalmazni, hanem a nukleáris program visszafordíthatatlan felszámolásának együtt kell járnia a biztonsági garanciák megadásával Észak-Korea számára, amitől Washington elzárkózott.⁴⁸⁴

Az álláspontokban mutatkozó különbségek kiküszöbölésére a hatoldalú tárgyalások nyújthatják a legalkalmasabb fórumot.

VII. A hatoldalú tárgyalások

A **hatoldalú tárgyalások** fórumának létrehozása azt az alapvető célt tűzte maga elé, **hogy békés eszközökkel találjon utat az észak-koreai nukleáris program által előidézett válság rendezésére.** A tanácskozás összehívásához vélhetően hozzájárult, hogy Észak-Korea kijátszotta összes kártyáját, amellyel alkupozícióját még javíthatta volna. Lényeges elem volt, hogy az USA által eredetileg kezdeményezett ötoldalú tárgyalás helyett a tárgyaláson résztvevők száma hatra bővült, így tulajdonképpen egy 3 + 3 –as kör állt fel. Vagyis az egyik oldalról USA, Japán és Dél-Korea, míg a másik oldalról az Észak-Koreával korábban szövetségi viszonyt ápoló Oroszország (Szovjetunió), Kína és Észak-Korea.⁴⁸⁵

Kompromisszumra nemcsak Phenjan, de Washington részéről is szükség volt, amelyet vélhetően az egyre pragmatikusabb kínai diplomácia segített elő.⁴⁸⁶ Sikerült az amerikai vezetéssel elfogadtatni, hogy az északi rezsim túlélését biztosító garancia alighanem

---

⁴⁸² I.m.

⁴⁸³ Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, „Russian President Vladimir Putin Remarks at Press Conference Following Group of Eight Heads of State and Government Meeting”, Evian, France, June 3, 2003 www.in.mid.ru.

⁴⁸⁴ Remarks by President Bush and Russian President Putin in Camp David”, www.whitehouse.gov/news/releases/2003/09/20030927-2.html.

⁴⁸⁵ Kim Tae-Zhee, „Six-Party Talks and Korea”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 6, No. 1 April 2004, 49-59. o.

⁴⁸⁶ I.m.

az egyetlen út a nukleáris válság békés megoldására, és Észak-Korea minden, nem egyszer logikátlanak tűnő lépése e biztosíték kieszközlésére irányul.⁴⁸⁷

Annak kapcsán, hogy az észak-koreai vezetés végül beadta derekát és a kétoldalú tárgyalások helyett elfogadta a multilaterális fórumot, Washingtonban is és Szöulban is bizakodva tekintettek a tárgyalások elé.

Az észak-koreai hírügynökség által közzétett külügyminisztériumi nyilatkozat szerint azonban **Phenjanban kevés reményt láttak arra, hogy** az Egyesült Államok által kezdeményezett **multilaterális tárgyalások** valóban **előre vinnék a nukleáris kérdés rendezését**. Ezért a KNDK számára – a nyilatkozat szerint - továbbra sincs más választás, mint a nukleáris elrettentés eszközének alkalmazása, és az ezt alátámasztó védelmi képességének erősítése. Erre minden jogalapja megvan, hiszen az USA végső célja a KNDK megsemmisítése. Észak számára a nukleáris elrettentés lényegesen olcsóbb, mint a hagyományos fegyveres erővel való védekezés.

Phenjanban úgy látják, hogy a hatoldalú tárgyalások valódi célja nem a nukleáris kérdés megoldása, hanem a KNDK nemzetközi nyomás alá helyezése, amit nem fogadnak el. Változatlanul fenntartják maguknak azt a jogot, hogy minden olyan pszichológiai nyomást és ellenséges lépést megtoroljanak, amely háborús fenyegetésnek, vagy a tűzszüneti megállapodás megsértésének tekinthető.

A tárgyalások előestéjén az észak-koreai Külügyminisztérium visszautasította azokat a vádakot, amelyek szerint nukleáris anyagot, vagy rakétát próbálnának meg átjatszani terrorista szervezeteknek. Megítélésük szerint ezek „gyerekes vádak”, amelyek arra irányulnak, hogy szentesítsék az észak-koreai társadalmi rendszer megdöntésére irányuló amerikai politikát.⁴⁸⁸

A Koreai Munkapárt lapja, a Nodon Szinmun ugyancsak arra hívta fel a figyelmet, hogy Washington dialógusra való felhívása csak a katonai támadás álcázására szolgál, aminek következtében a KNDK-nak nincs más lehetősége, mint a szükséges ellenintézkedések

---

⁴⁸⁷ Vö. Vhong Bong-uk, „Initial Round of Six-Way Talks, Chinese Foreign Minister Li Zhaoxing agreed with his U.S. counterpart that the six-party talks were beneficial, and that the process should continue.” Vantage Point, September 2003 – Vol. 26, No. 9. 2-8. o.

⁴⁸⁸ A nyilatkozat ugyanakkor megerősíti, hogy Észak, önvédelmi célból, folytatja nukleáris elrettentési politikáját. "DPRK to Put Spurs to Increasing Its Nuclear Deterrent Force for Self-Defence," Korean Central News Agency, 18 June 2003, <http://www.kcna.co.jp>

megetétele. Rámutatott, hogy a multilaterális tárgyalások szorgalmazása mögött az a szándék húzódik meg, hogy nemzetközi blokádnak alá vonják a KNDK-t. Washington azt próbálja elérni, hogy a nukleáris program beszüntetésével a KNDK fegyverezze le magát. Az iraki háború viszont bebizonyította, hogy milyen sors vár arra az országra, amely ezt megtéve, védtelenné válik és kiszolgáltatja magát az USA-nak. Ezért Észak-Korea soha nem fogja elfogadni azt az amerikai követelést, hogy egyoldalúan, ellenszolgáltatás nélkül számolja fel nukleáris fegyvereit. Az önvédelmi célú nukleáris elrettentés jogát mindaddig fenntartja, amíg ilyen módon elháríthatónak tartja a háború kirobbantását és biztosíthatónak az ország szuverenitásának, biztonságának védelmét.⁴⁸⁹

Észak-Korea alapvetően bizalmatlan az USA-val szemben. Gyanakvásnak azonban időnként van alapja. Ilyen volt többek között a dél-koreai sajtóban nagy nyilvánosságot kapott – The New York Times-ből átvett - hír, amely szerint Donald Rumsfeld védelmi miniszter aláírásával olyan titkos elemzést közöltek a Bush-adminisztráció kulcspozíciót betöltő vezetői között, amely azt javasolja, hogy az Egyesült Államok, Kínával összefogva, gyakoroljon folyamatos nyomást a KNDK-ra a jelenlegi vezetés eltávolítása érdekében.⁴⁹⁰

Az amerikai lapban ismertetett feljegyzés csak diplomáciai nyomásgyakorlást említ, de mint azt az iraki példa is mutatja, ez könnyen átfordulhat katonai fellépésbe, az USA biztonságát fenyegető rezsimek eltávolítására irányuló új washingtoni doktrínával összhangban. Meglepő, hogy a hír közvetlenül azt követően jelent meg, hogy Bush elnök jóváhagyta a tárgyalások felújítását Észak-Koreával és Kelly miniszterhelyettes már útban volt Peking felé. Egyes értékelések szerint a kiszivárogtatás mögött az adminisztráció „héjái” állnak, akik nem nézik jó szemmel a párbeszéd ismételt beindítását Észak-Koreával.⁴⁹¹

VII.1. Az első forduló

Hosszas egyeztetések után a **hatoldalú tárgyalások első fordulójára 2003. augusztus 27-29. között került sor Pekingben.** A hivatalos megnyitást megelőzően több kétoldalú megbeszélést tartottak. Azok tapasztalatait is figyelembe véve, a dél-koreai küldöttség vezetője *Li Szu-hjok* külügyminiszter-helyettes óvatosságra és a túlzott elvárások

⁴⁸⁹ "DPRK's Determination to Strongly React to US Hard-Line Measure Reiterated," Korean Central News Agency, 18 June 2003, <http://www.kcna.co.jp>

⁴⁹⁰ The New York Times, 2003. április 21.

⁴⁹¹ The Korea Herald, Szöul, 2003. április 22.

mellőzésére intette a sajtót, kijelentve: „*A hatoldalú találkozó csak a kezdete egy hosszú tárgyalási folyamatnak*”⁴⁹² Hasonló szellemben nyilatkozott Szöulban Jun külügyminiszter is, aki érzékeltette, a mostani tanácskozástól nem szabad áttörést várni. A nukleáris probléma jelentőségéből és jellegéből kiindulva eleve nem lehet gyors megoldásra számítani, azonban bízni kell abban, hogy bár hosszú, de a megoldást előre vetítő tárgyalási sorozat indul el a kínai fővárosban.⁴⁹³

A „Pacific Basic Economic Council” szöuli találkozásán résztvevő James Woolsey volt CIA főigazgató úgy vélte, hogy a megoldás kulcsa Kína kezében van. Csak Peking gyakorolhat olyan nyomást Phenjanra és eszközölhet ki olyan, a rezsinváltást is magában foglaló változásokat a KNDK-ban, amelyek valódi, átfogó megoldáshoz, az északi feszültségforrás végső felszámolásához vezethetnek. Észak-Korea valuta bevételi forrása alapvetően a fegyver-, fegyvertechnológia- és kábítószerexportból, pénzhamisításból származik, ahonnan már csak egy lépés lenne a plutónium-, illetve dúsított uránexport. Ezt mindenképpen meg kell akadályozni, amihez elengedhetetlen a hathatós kínai közbenjárás. Másrészt Pekingnek is elemi érdeke a KNDK és egyben a Koreai-félsziget atommentességének megőrzése, ellenkező esetben hamarosan újabb atomhatalmak jelenhetnek meg közvetlen szomszédságában, mint pl. Japán, Tajvan és Dél-Korea.⁴⁹⁴

A tanácskozás első napjának délelőttjén plenáris ülésre került sor, amelyen a felek ismertették álláspontjukat, majd délután kétoldalú megbeszéléseket tartottak. Ennek keretében USA- KNDK közvetlen konzultációra is sor került. A második nap délelőttjén ismét plenáris tanácskozás volt. Ezen a KNDK kitért az előző napon az Egyesült Államokkal megtartott kétoldalú konzultációjára és bírálta azt. Az Egyesült Államok nyugodtan reagált az északi felvetésekre. A zárónapon a **kínai küldöttség vezetője értékelte a háromnapos fórumot és hat pontban ismertette a kialakult álláspontot.** Ennek alapján

- A felek megállapodtak, hogy a nukleáris kérdést békés eszközökkel, párbeszéd útján rendezik;

- Miközben el kell érni, hogy a Koreai-félsziget atomfegyverektől mentes övezet legyen, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság biztonsági aggodalmait is figyelembe kell venni;

⁴⁹² The Korea Times, 2003. augusztus 26.

⁴⁹³ 2003. augusztus 26-i szöuli – Korea Times, Korea Herald, Chosun Ilbo - napilapok

⁴⁹⁴ The Korea Times, Szöul, 2003. augusztus 26.

- A nukleáris kérdést lépésről-lépésre, párhuzamos intézkedések megtételével kell megoldani;
- A tárgyalások során tartózkodni kell minden olyan kijelentéstől, amely negatívan hathat a megbeszélésekre;
- A tárgyalásoknak biztosítani kell a bizalmat, csökkenteni a véleményekben mutatkozó különbségeket és szélesíteni a közös nevezőt;
- A hatoldalú tárgyalásoknak folytatódniuk kell, a megfelelő időpontot és napirendet diplomáciai úton mielőbb meg kell határozni.

A tárgyalások, miként arra a dél-koreai külügyi vezetés előre figyelmeztetett, átütő sikert nem hoztak.

1. A megoldás elvei

A tárgyaláson konszenzus alakult ki abban a kérdésben, hogy biztosítani kell a feltételeket ahhoz, hogy a Koreai-félsziget atommentes övezet legyen. (Igaz, erről nem először született megállapodás.)

A **KNDK küldöttsége** kijelentette, hogy végső célja a fentiek elérése és *„nem áll szándékukban nukleáris fegyvereket birtokolni.”* Kijelentette, készek feladni nukleáris programjukat, *„amennyiben az USA változtat a KNDK-val szembeni ellenséges magatartásán.”*

B) A KNDK nukleáris kérdésének megoldása

A **Koreai Köztársaság delegációja** kezdeményezte, hogy az észak-koreai nukleáris kérdést három lépésben oldják meg:

- 1.) Minden érintett fél kifejezi készségét a kérdés rendezésére.
- 2.) A KNDK feladja nukleáris programját, miközben a többiek megfelelő válaszlépéseket tesznek.
- 3.) A felek átfogó módon javítják kapcsolataikat.

Az **Egyesült Államok küldöttsége** ismertette azokat a kulcskérdéseket, amelyek rendezése elengedhetetlen a probléma megoldása érdekében, de nem nyújtott át részletes rendezési tervet.

Kifejtette, hogy annak ismeretében születnek intézkedések az USA-KNDK kapcsolatok normalizálása érdekében, amint a KNDK felszámolja nukleáris programját, illetve megoldódnak a rakétafejlesztéssel, valamint a hagyományos katonai erővel kapcsolatos kérdések.

A **KNDK küldöttsége** megismételte a korábbi pekingi háromoldalú tárgyalásokon kifejtett álláspontját, hangsúlyozva, hogy elengedhetetlen a KNDK és az USA közötti lépések egyidejűsége.

C) A KNDK nukleáris programjának feladása

A **Koreai Köztársaság**, az **USA** és **Japán** küldöttsége sürgették a KNDK-t, hogy teljes, ellenőrizhető és visszafordíthatatlan formában adja fel nukleáris programját.

A **KNDK** delegációja megerősítette, hogy a nukleáris program feladása terén az első lépést nem szándékozik megtennie, és nem tud elfogadni „előzetes ellenőrzést” sem.

A **kínai** és **orosz** küldöttség hangsúlyozta az atomfegyverektől mentes Koreai-félsziget kialakításának fontosságát. Megállapították továbbá, hogy a KNDK nukleáris programja feladásának és az ezzel együtt járó biztonsági garanciák megadásának egy időben kell megtörténniük.

D) A KNDK-nak adandó biztonsági garanciák

Miközben az **Egyesült Államok** küldöttsége megerősítette, hogy az USA-nak nem áll szándékában megtámadni a KNDK-t, kijelentette, hogy egy megnemtámadási megállapodás aláírása nem lehetséges.

Hozzáteve, hogy kölcsönösen előnyös és baráti kapcsolatokra törekednek a térség valamennyi országával, beleértve a KNDK-t is, az Észak-Koreát nyugtalanító biztonsági kérdéseket a tárgyalások következő fordulói során kívánja megtárgyalni.

A **KNDK** delegációja miközben kijelentette, hogy nem többoldalú biztonsági garanciákat kér, ragaszkodott a KNDK és az USA közötti megneemtámadási megállapodás aláírásához, mivel az USA az egyetlen, amely veszélyt jelent biztonságára.

A **kínai** és **orosz** küldöttség kiemelte a KNDK biztonsági aggodalmai megértésének, illetve azok megfogalmazásának fontosságát.

E) A KNDK gazdasága és az energiaellátás kérdése

A **Koreai Köztársaság**, az **Egyesült Államok** és **Japán** küldöttsége készségét fejezte ki annak tanulmányozására, hogy miként járulhatnak hozzá a KNDK energiaszükségletének biztosításához azt követően, ha a KNDK feladta nukleáris programját.

A **Koreai Köztársaság** küldöttsége kijelentette, hogy a KNDK nukleáris kérdésének rendezése biztosítja az utat számára ahhoz, hogy segítséget nyújtson a KNDK gazdaságának fejlesztéséhez, illetve a regionális béke és felvirágzás kialakításához Északkelet-Ázsiában.

A **kínai** és **orosz** küldöttség megjegyezte, hogy a gazdasági kapcsolatok javítása a KNDK-val alapeleme a nukleáris kérdés megoldásának.⁴⁹⁵

A dél-koreai külügyminisztérium értékelése szerint a hatoldalú tárgyalások első fordulója mindössze a kezdeti lépés az észak-koreai nukleáris probléma megoldása útján. A felek álláspontjának kölcsönös megismerése lehetőséget adott azok jobb megértésére. Világossá vált, hogy az USA és a KNDK pozíciójában mutatkozó jelentős eltérések megoldása még hosszú időt igényel. Pozitívum ugyanakkor, hogy a tanácskozás hat résztvevője konszenzusra jutott a rendezési folyamat alapelveiről, beleértve a probléma békés megoldásának, illetve a nukleáris eszközöktől mentes Koreai-félsziget kialakításának szükségességét.⁴⁹⁶

A szűkszavú szóli megnyilatkozásból is érzékelhető, hogy a tanácskozás alig volt több mint az ismert álláspontok kifejtése. Igaz, a dél-koreai fővárosban nem is vártak mást. A várható folytatásra kedvezően hatott, hogy az amerikai fél jelezte, Bush elnök a pekingi

⁴⁹⁵ 1st Six-Party Talks, www.unikorea21.net/eng/index.asp és http://www.mofat.go.kr/me/me_a002/me_b004/1135583_971.html

⁴⁹⁶ The Korea Times, 2003. szeptember 8.

hatoldalú tárgyalásokra utazó delegációt felhatalmazta annak közlésére, hogy kész bizonyos lépéseket megtenni, hogy segítsen az éhező észak-koreai népen, kezdve a szankciók fokozatos enyhítésétől akár egy esetleges békeszerződés megkötéséig. Az „enyhülés” üteme természetesen attól függ, hogy a KNDK milyen ütemben kész – ellenőrizhető módon – nukleáris fegyvereinek megsemmisítésére, illetve a gyártókapacitás leszerelésére.⁴⁹⁷

Az amerikai álláspont jelentősen változott a korábbiakhoz képest, amikor is – a nukleáris kapacitás teljes és ellenőrizhető leszerelése előtt - az USA hallani sem akart bármiféle engedményről. Az amerikai fél Észak-Korea tudtára adta, hogy kész a denuklearizációs folyamat következményeit megtárgyalni a két fél részére aktuális, egyéb vonatkozású intézkedésekkel együtt. Megszólalt C. Rice nemzetbiztonsági főtanácsadó is, aki szerint *„a tárgyalásoknak valódi esélyt kell adni, ahhoz, hogy hosszú távon megnyugtató megoldást eredményezzenek. Természetesen nagyon sok múlik Észak-Korea hozzáállásán is.”*⁴⁹⁸

Észak-Korea hivatalos megnyilatkozásaiban nem reagált az új washingtoni tárgyalási stratégiára, hanem ugyanolyan kemény hangú kritikával illette a hatoldalú tárgyalásokat, miként tette azt Pekingben, a tanácskozás első fordulóján. *„A tárgyalások csak megerősítették a KNDK-t azon meggyőződésében, hogy nincs más megoldás részére, csak a nukleáris elrettentő erejének további növelése.”*⁴⁹⁹

VII.2. A második forduló

Mintegy féléves kötélhúzás, számos diplomáciai konzultáció után a feleknek sikerült megállapodni a hatoldalú tárgyalások **második fordulójáról**, amelyre **2004. február 28-án** került sor **Pekingben**.

A tárgyalások előestéjén a dél-koreai sajtó címlapon közölte *Vang Ji*, kínai külügyminiszter-helyettes kijelentését, amely szerint Észak-Korea kész befagyasztani, majd véglegesen felszámolni nukleáris fegyverprogramját, amennyiben ellentételezéseként megfelelő garanciákat és ösztönzőket kap.⁵⁰⁰

⁴⁹⁷ The Korea Herald, 2003. szeptember 8.

⁴⁹⁸ U.o.

⁴⁹⁹ The Korea Herald, 2003. szeptember 8. és “DPRK Foreign Ministry on Six-way Talks,” Korean Central News Agency, 30 August 2003, <http://www.kcna.co.jp>

⁵⁰⁰ The Korea Times, 2004. február 24.

Li Szu-hjok dél-koreai külügyminiszter-helyettes ugyanakkor arra hívta fel a figyelmet, hogy „Phenjan már sokféle kijelentést tett, a lényeg azonban az, hogy mi hangzik majd el részéről a tárgyalóasztalnál.”⁵⁰¹

Szöul ezzel együtt óvatos optimizmussal készült a találkozóra. Előterjesztették az **USA, Japán és Dél-Korea** egyeztetőjén előkészített **javaslatot**. Annak értelmében

- 1.) a **KNDK** kinyilvánítja készségét, hogy **felhagy nukleáris programjával**, amelyért cserébe **megnemtámadási garanciát kap**;
- 2.) a **KNDK** nemzetközi ellenőrzés mellett **megkezdi nukleáris fegyverprogramjának befagyasztását**, amiért cserében **energiahordozókra és szélesebb körű segélyekre számíthat**;
- 3.) a **KNDK véglegesen felszámolja atomfegyver-programját**, ami **elismeréseként széles körű nemzetközi biztonsági garanciák kerülnek rögzítésre**, a hatoldalú tárgyaláson résztvevők rendezik diplomáciai kapcsolatukat, **Phenjan a nemzetközi közösség elismert részévé válik.**⁵⁰²

Csong Sze-hjon egyesítési miniszter megfogalmazása szerint amennyiben az **USA** kicsit **rugalmasabb hozzáállást gyakorolna**, az akár **diplomáciai áttöréshez vezethetne**. A nyomásgyakorlás és fenyegetés helyett csakis diplomáciai eszközökkel szabad Phenjant a megegyezés irányába orientálni. Washingtonnak nem szabadna továbbra is a Kim Dzong Il rezsím összeomlására apellálnia. *Ban Ki-mun* külügyminiszter viszont úgy vélekedett, hogy Észak-Koreának előfeltételek nélkül kell tárgyalóasztalhoz ülnie, számot kell adnia urándúsítási programjáról, kötelezettséget kell vállalnia annak a plutónium programmal együtt történő felszámolására.⁵⁰³

A tanácskozással szembeni várakozások túlzónak bizonyultak. Az elemzők többsége az újabb fordulót „eredményesen eredménytelennek” nevezte. Pozitívumként ismerték viszont el, hogy a felek konszenzusra jutottak abban, hogy

- létrehoznak egy munkacsoportot, amely az egyes tárgyalási fordulók között koordinálja a feladatokat;

⁵⁰¹ The Korea Times, 2004. február 24.

⁵⁰² U.o.

⁵⁰³ U.o.

- elkötelezték magukat a Koreai-félsziget atomfegyvermentes jellegének megőrzése mellett;
- a nukleáris kérdést és a hozzá kapcsolódó területeket koordináltan kezelik;
- a tárgyalások harmadik fordulóját június vége előtt megtartják.⁵⁰⁴

Szöul számára a tanácskozás minimális eredménye az volt, hogy elfogadásra került a munkacsoport felállítására vonatkozó javaslat, ami némi biztosítékot jelentett arra, hogy a munka folyamatos lesz, illetve kitértek a harmadik forduló időpontját. Valójában a tárgyalás semmi újat nem hozott. A felek még egy közös nyilatkozat kiadásában sem tudtak megállapodni, pedig azt a házigazda kínaiak is fontosnak tartották volna. Nem közeledett az USA és Észak-Korea álláspontja sem. Az egyik a nukleáris program feladását követelte, a másik pedig hangsúlyozta, hogy az békés célokat, energiatermelést szolgál.

Tejmuraz Ramisvili, az **Orosz Föderáció szöuli nagykövete** mintegy öt nappal a hatoldalú tárgyalások második fordulója után tartott sajtótájékoztatóján úgy vélekedett, hogy a **nemzetközi közösségnek nincs jogi alapja elvárni Észak-Koreától békés célú nukleáris programjának feladását**. Arra legfeljebb akkor lenne erkölcsi alapja, ha az 1994-ben aláírt Keretmegállapodás alapján a 2003-as határidőre megépült és átadásra került volna az észak-koreai Kumhóban a két, egyenként 1000 megawattos könnyűvízes reaktor, Phenjan viszont ennek ellenére tovább folytatta volna nukleáris fegyverprogramját.

A nagykövet szerint a tények merőben mást mutatnak. Az atomreaktorok kivitelezését vállaló, az USA, Japán, Dél-Korea és az EU által létrehozott KEDO folyamatosan halasztgatta a kivitelezést, a kiváltó energiaforrásként szolgáló éves nyersolajszállítások leálltak, a megállapodás szerinti reaktorok építése 30 %-os készülségig jutott el, majd 2003. decemberében a KEDO tevékenységének egésze úgymond „ideiglenes” felfüggesztésre került. A vezető orosz diplomata úgy vélte, hogy a KNDK-nak nyújtandó energiasegély a nukleáris probléma megoldási csomagtervének szerves részét kell, hogy képezze. Kinyilvánította Oroszország készségét, hogy kölcsönös egyetértés esetén csatlakozzon ahhoz a már elhangzott javaslathoz, amely alapján Dél-Korea és Kína korábban jelezte, a megoldás előmozdítása érdekében kész az energiasegély biztosításában szerepet vállalni. Az eredmény érdekében azonban a hatpárti tárgyalásokon résztvevő minden érintett félnek, így Észak-Koreának is sokkal rugalmasabb hozzáállást kell tanúsítania, és nyitottnak kell maradnia

⁵⁰⁴ www.mofat.go.kr/en/press/e_info_view1.mof

minden előremutató alternatív megoldási javaslat iránt.⁵⁰⁵ Ezzel együtt Moszkvában az eddigi tárgyalásokat hasznosnak és eredményesnek tartották.⁵⁰⁶ Lavrov külügyminiszter-helyettes kijelentette, hogy „Oroszország, együtt a tanácskozáson résztvevő partnereivel, minden tőle telhetőt megtesz annak érdekében, hogy politikai, békés eszközökkel sikerüljön eredményt elérni a Koreai-félszigeten.”⁵⁰⁷

Ban Ki-mun dél-koreai külügyminiszter márciusi pekingi tárgyalásain szorgalmazta, hogy mielőbb kerüljön sor a hatoldalú tárgyalások folytatására. *Li Zhaoxing* kínai külügyminiszter – Kim Dzong Il észak-koreai vezetővel folytatott megbeszélése alapján – elmondta, a **KNDK ragaszkodik ahhoz, hogy az USA szüntesse be az Észak-Koreával szembeni ellenséges politikáját**, a hatoldalú tárgyalás pedig az északi nukleáris program befagyasztásáért cserében adandó amerikai kompenzációra koncentráljon.⁵⁰⁸

Időközben *Abdul Khadir Khan*, a pakisztáni atombomba „atyjára” hivatkozva olyan hírek jelentek meg a dél-koreai sajtóban, amelyek szerint a pakisztáni tudós évekkel korábbi észak-koreai látogatása során egy földalatti katonai rejtékhelyen 3 nukleáris eszközt látott. Ban Ki-mun külügyminiszter erre reagálva megjegyezte, a Koreai Köztársaság már korábban közölte azon véleményét, amely szerint Phenjan képes lehet egy-két atomfegyver létrehozására. Ez az értékelés változatlan, mondta a miniszter, aki hozzátette, hogy mindez titkosszolgálati információkon, értékeléseken alapul, ami a tényszerű kezeléshez további egyértelmű bizonyítást kell, hogy nyerjen.⁵⁰⁹

VII.3. A harmadik forduló

A hatoldalú tárgyalások **harmadik fordulójára** – az előző tanácskozáson elhatározottaknak megfelelően – **június 23-26.** között került sor. A találkozó előtt James **Kelly** amerikai külügyminiszter-helyettes, delegációvezető kijelentette, hogy **nem lát különösebb okot az optimizmusra**, de ezzel együtt delegációjuk kész a komoly tárgyalásokra. A KNDK előtt nagy lehetőség áll, hogy elkötelezze magát a teljes

⁵⁰⁵ The Korea Times és The Korea Herald, Szöul, 2004. március 5.

⁵⁰⁶ A.Z. Zsebin, „O nyekotorih aszpektah uregulirovanyija krizisza jágyernoij bezopasznosztyi v Koreje”, Koreja v proiszkah mira i procvetanyija, Moszkva, 2004, 120-126. o.

⁵⁰⁷ Sz.V. Lavrov na pressz-konferencii v pressz-centre MID Rosszii, Moszkva, 17.03.2004, <http://www.mid.ru>

⁵⁰⁸ The Korea Times, 2004. március 30.

⁵⁰⁹ The Korea Herald, 2004. április 15.

atommentesség mellett. Amennyiben ezt megteszi, úgy különböző lehetőségek széles tára nyílik meg számára, közöttük gazdasági, politikai és diplomáciai területen is.⁵¹⁰

Li Szu-hjok dél-koreai külügyminiszter-helyettes, delegációvezető arra hívta fel a figyelmet, hogy nehéz megjósolni a forduló kimenetelét. A dél-koreai fél a második fordulón előterjesztett háromlépcsős megoldási javaslat-tervezetet tekinti kiinduló pontnak.⁵¹¹

Az **amerikai küldöttség** a tárgyalások első napján, Bush elnök személyes jóváhagyása alapján, **átfogó kompromisszumos ösztönző csomagot ajánlott fel a KNDK-nak** nukleáris programja feladásáért. Az amerikai javaslat-terv értelmében, amint Kim Dzong Il északi vezető kijelenti elkötelezettségét az ország atomprogramjának – a plutónium és az uránium alapú egyaránt – teljes felszámolása mellett, a KNDK azonnal részesülhetne a Kína, Oroszország, Japán és Dél-Korea által felajánlott, összesen mintegy 45 ezer tonna/hó olajszállítmányokból. A mennyiség gyakorlatilag megegyezik azzal a kerettel, amelyet felfüggesztéséig az USA folyósított az 1994-es Keretmegállapodás alapján. Washington egyidejűleg „átmeneti” biztonsági garanciákban vállalna kötelezettséget arra, hogy nem támadja meg a KNDK-t, illetve nem fog a rezsim megdöntésére törekedni. Közvetlen tárgyalások kezdődnének továbbá a több mint félévszázados gazdasági szankciók feloldásáról, hosszútávú energiasegély biztosításáról, valamint az északi atomtudósok átképzéséről.

Az ajánlat egy háromhónapos határidő mellett valósulna meg, ami azt jelentené, hogy Észak-Koreának három hónapon belül fel kell készülnie nukleáris programjának felszámolására, miként ez Líbia esetében is történt. A segélyek biztosítása csak akkor folytatódna, ha a határidő leteltével a KNDK beengedné a nemzetközi megfigyelőket, akik ellenőriznék az észak-koreai nukleáris létesítmények leállítását. Ezt követően kerülhetne sor a nukleáris eszközök lebontására, azok külföldre szállítására.⁵¹²

Mivel az észak-koreai küldöttségnek nem volt mandátuma ilyen kérdések érdemi megvitatására, azokról lényegében nem is tárgyaltak.

---

⁵¹⁰ The Korea Herald, 2004. június 23.

⁵¹¹ The Korea Herald, 2004. június 23.

⁵¹² The Korea Times, 2004. június 24..

A **tanácskozáson egyetértés alakult ki** ugyanakkor abban, hogy **biztosítani kell a Koreai-félsziget atommentesítését**. Az ennek érdekében megteendő lépéseknek összhangban kell egymással lenniük, a „step-by-step”, „words for words” megoldást kell követni.

A felek abban is megállapodtak, hogy a negyedik fordulót szeptember végéig megtartják.⁵¹³

A pekingi tanácskozás újabb támogatást kapott, amikor az ASEAN Jakartában megtartott Ázsiai Regionális Fórumán **Ban Ki-mun** és **Colin Powell** külügyminiszterek egyetértettek abban, hogy a hatoldalú tárgyalások keretében békés **megoldást kell találni az észak-koreai nukleáris kérdésre**, hiszen az nagyban hozzájárulna a Koreai-félsziget stabilitásának biztosításához és elősegítené a Korea-közi kapcsolatok további fejlődését. Powell nyomatékkal hívta fel az észak-koreai fél figyelmét az amerikai adminisztráció által felajánlottakra és sürgette az északi atomprogram mielőbbi felszámolását.⁵¹⁴

Phenjan az újabb üzenetet John Bolton fegyverzetellenőrzési kérdéseket felügyelő amerikai külügyminiszter-helyettestől Szöulból kapta. **Bolton** kijelentette, hogy a **phenjani rezsim stratégiai jelentőségű döntéshozatallal tudná garantálni saját túlélését**, a hatalmon maradás megőrzését. E döntéshozatalnak a **líbiai példát kellene követnie**, amely a közelmúlt gyakorlatával igazolta, hogy az Egyesült Államok hű ígéretéhez és kész méltányos elismerésben részesíteni azon országokat, amelyek lemondanak a tömegpusztító fegyver birtoklásáról. Tripoli azóta több politikai gesztust kapott és gazdasági kedvezményben részesült. Az ország ellen korábban életbe léptetett szankciók nagyrészt feloldásra kerültek, valamint formális diplomáciai kapcsolatok létesültek az USA-val.

Az észak-koreai döntésnek ki kell terjednie az ország teljes nukleáris programjára. Nem elég csak a plutónium alapú programot elismerni, számot kell adni a magasan dúsított urániumprogramról is.⁵¹⁵

Az **amerikai álláspontot**, az Észak-Koreával szembeni fellépést jelentősen **gyengítette**, hogy kiderült, 2000-ben **Dél-Koreában is végeztek urándúsítási kísérletet**,

---

⁵¹³ Chairman's Statement of the Third Round of the Six-Party Talks (June 26, 2004), www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t140647.htm

⁵¹⁴ Korea Herald, Korea Times, 2004. július 2.

⁵¹⁵ Szöuli napilapok, 2004. július 22.

amely ugyan csekély, mindössze 0,2 gramm végterméket eredményezett, de kétségtelen, titkos kísérlet volt. A szöuli kormányzat álláspontja szerint tudományos (és nem katonai, miként történik ez Észak-Koreában) célú, egyszeri alkalommal elvégzett kísérletről a dél-koreai kormányzatnak korábban nem volt tudomása, ezért nem is tudta volna arról annak idején tájékoztatni a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséget. A Tudományos és Technológiai Minisztérium illetékesei szerint a négy évvel korábban elvégzett, „nem jelentős mennyiségű” végterméket eredményező kísérlet idején érvényes előírások szerint magáról a kísérletről, illetve a kísérlethez felhasznált eszközökről nem is kellett volna jelentést tenni a NAÜ-nek, csak a keletkezett 0,2 gramm uránról. Az előírások időközben változtak meg: az Átfogó Biztosítéki Megállapodás feltételeit tovább szigorító Kiegészítő Jegyzőkönyvet Dél-Korea 2004 februárjában ratifikálta.

A Külügyminisztérium illetékese szerint a 2000-ben történtek be nem jelentése miatt ma már nem hibáztatható senki. Kétségtelen azonban, szerencsésebb lett volna az ügyet korábban nyilvánosságra hozni.⁵¹⁶

A kialakult helyzet kifejezetten kínosan érintette a dél-koreai vezetést is, hiszen az ügy nemcsak a KNDK nukleáris ügyének belátható időn belüli rendezését torpedózhatja meg, illetve teheti fagyosabbá a Korea-közi kapcsolatokat, de az ügyben eljáró NAÜ vizsgálatának eredménye árthat Szöul nemzetközi megítélésének. Japán kifejezte nemtetszését, Phenjan pedig bejelentette, hogy addig nem hajlandó tárgyalni nukleáris arzenáljának leszereléséről, amíg a dél-koreai titkos kísérleteket alaposan ki nem vizsgálták és az igazságot ki nem derítették. Az északi vezetés azzal vádolta az Egyesült Államokat, hogy kettős mércével mér. Míg szigorúan megkövetelné, hogy Észak-Korea adja fel nukleáris programját, addig kész elnézni, hogy Szöul nukleáris kísérleteket folytat.⁵¹⁷

A hatoldalú tárgyalások harmadik fordulóján elhatározottak ellenére 2005 tavaszáig nem került sor újabb megbeszélésre az észak-koreai nukleáris probléma megoldására hivatott országok képviselőinek részvételével. Ennek alapvető oka az volt, hogy a 2004 novemberi amerikai elnökválasztásra váró észak-koreai vezetés azt remélte, hogy a Demokrata Párt képviselője nyer, és vele könnyebben találja meg a Clinton időszakban félbeszakadt tárgyalási vonalat. Igaz, a Bush-adminisztráció képviselői, de még a Phenjanhoz

---

⁵¹⁶ The Korea Times, The Korea Herald, 2004. szeptember 9.

⁵¹⁷ The Korea Herald, 2004. szeptember 23.

közel álló kínai és orosz vezetés, a dél-koreai kormány képviselői is folyamatosan olyan üzeneteket küldtek Észak-Koreába, hogy még demokrata párti győzelem esetén se reménykedjenek a clintoni időszak újjászületésében. Egyszerűen a szeptember 11-i trauma után egy demokrata elnök sem tehetné meg, hogy ne az erő pozíciójából tárgyaljon Északkal.

Az észak-koreai nukleáris kérdésnek súlyos biztonsági kihatása van a Koreai-félszigetre és térségére nézve. A hatoldalú tárgyalások fórumának éppen az lenne a feladata, hogy ezekkel a kihívásokkal szembenézve találjon kölcsönös kompromisszumot. A jelenlegi helyzetben úgy néz ki, hogy erre kicsi a hajlandóság. Az eddigi három forduló alig hozott többet, mint az álláspontok ismertetését, a „mit adok miért, de az első lépést neked kell megtenni” szempontok megfogalmazásánál.

VII.3.1. Újabb phenjani bejelentés

A KCNA észak-koreai hírügynökség február 10-én hivatalos bejelentést tett arról, hogy Észak-Korea nukleáris fegyverrel rendelkezik.⁵¹⁸

A bejelentést követően azonnal összetült a Koreai Köztársaság Nemzetbiztonsági Tanácsa, amely rendkívüli ülésen vitatta meg a kérdést. A kiadott nyilatkozat szerint

- a Koreai Köztársaság mély sajnálatát fejezi ki a KNDK hatoldalú tárgyalásokból meghatározatlan időre szóló kilépésének deklarálása miatt, kéri annak felülvizsgálatát;
- Szöul szorgalmazza, hogy Phenjan előfeltételek nélkül üljön le a tárgyalóasztalhoz és a hatoldalú tárgyalások keretében keressen megoldást az öt foglalkoztató kérdésekre;
- Dél-Koreát mély aggodalommal tölti el az atomfegyver birtoklásának északi bejelentése és megerősíti, hogy nem tolerálja a KNDK nukleáris fegyverprogramját;
- A KNDK egyszer már deklarálta a Koreai-félsziget atomfegyver-mentességével és a kérdésnek a hatoldalú tárgyalások fórumán keresztül történő megoldásával való egyetértését. A fegyverarzenál növelését előrevetítő bejelentés nem szolgálja a megoldásra irányuló erőfeszítéseket;

⁵¹⁸ „DPRK FM on Its Stand to Suspend Its Participation in Six-party Talks for Indefinite Period” <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/dprk/2005/dprk-050211-kcna01.htm>

- A szöuli kormány folytatja az Egyesült Államokkal és más szövetségeseivel, valamint a további érintett felekkel való szoros együttműködést az északi nukleáris kérdés hatoldalú keretek közötti mielőbbi megoldása érdekében.⁵¹⁹

A **phenjani** – újabb – **bejelentés** arról, hogy Észak-Korea nukleáris fegyverrel rendelkezik, **nem váltott ki nagy meglepetést Szöulban**. (Aggodalmat keltett ugyanakkor az USA-ban, Japánban és Pekingben is.⁵²⁰) Ha kiindulásnak elfogadjuk, hogy 2002-ben igazat mondtak az Észak-Koreába látogató Kelly amerikai külügyminiszter-helyettesnek, akkor a mostani bejelentés legfeljebb megerősítette az akkoriakat. Az egész nukleáris válság újabb fordulója abból a ténynek beállított feltételezésből indult ki, hogy a KNDK nukleáris fegyverrel rendelkező ország. A háromoldalú, majd a hatoldalú tanácskozás célja éppen az ebből adódó kihívásokra adandó válaszok megkeresése volt. Ha mégsem igaz, hogy már 2002-ben is rendelkezett Észak-Korea nukleáris fegyverrel, akkor miért éppen 2005-ben kellene elfogadni, hogy most már viszont tényleg birtokukban van. Miért ne lehetne feltételezni, hogy a mostani bejelentés egy újabb blöff, amelynek célja az észak-koreai tárgyalási pozíciók javítása a hatoldalú tárgyalásokon, illetve a nukleáris program feladásáért kérhető ellentételezés további emelése.

VII.4. A negyedik forduló

2005. július 26-án, tizenhárom hónapos szünet után Pekingben **folytatódtak a hatoldalú tárgyalások**. A plenáris tanácskozás megkezdése előtt a két Korea küldöttsége közel 100 perces kétoldalú megbeszélést tartott, amely során a delegációvezetők ismételten megerősítették elkötelezettségüket amellyel, hogy a Koreai-félsziget legyen mentes az atomfegyverektől.⁵²¹

Előrelépésként lehetett értékelni, hogy a tárgyalások megkezdése előtt az Egyesült Államok hajlandóságot mutatott elfogadni a kölcsönös engedményeken alapuló – words for words and action for action – megközelítést. Christopher Hill

⁵¹⁹ Ministry of Foreign Affairs and Trade, Szöul, 2004. február 11.

⁵²⁰ „China Tells United States It Will Push for New Round of North Korea Nuclear Talks” <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/china/2005/china-050213-387c9f64.htm> „Japan Resists Formal Sanctions Against North Korea, but Will Cut Off a Source of Pyongyang's Income” <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/japan/2005/japan-050212-367c9dd3.htm>, „Rumsfeld Says North Korea Nukes "Worrisome"” <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/dprk/2005/dprk-050210-2d7c99f6.htm>

⁵²¹ Korea Times, 2005. július 25.

amerikai főtárgyaló a KNDK energia ellátásában való amerikai részvételt is kilátásba helyezte.⁵²² A pozitív jelek ellenére a tárgyalások lassan haladtak előre. Kína több változatban is elkészítette az általa kiadni javasolt közös nyilatkozat tervezetét, amelyet a KNDK küldöttségén kívül gyakorlatilag mindenki kész volt elfogadni. Ebben Észak-Korea – nukleáris programja végleges és ellenőrizhető módon történő feladását követően – garanciát kapna a Washingtonnal és Tokióval való diplomáciai viszonya normalizálására, valamint energiaszükségletének biztosítására.⁵²³

Szöulban időközben elemzések jelentek meg Kína szerepéről, amelyek megállapították, hogy az **amerikai-kínai kapcsolatok mindig a versengés és partneri kapcsolatok szürke zónájában voltak. Most** azonban látható **elmozdulás** történt a **partnerség irányába.**

Függetlenül a hatoldalú tárgyalások kimenetelétől, a mostani találkozó lehetőséget biztosít a két fél számára, hogy kapcsolatait magasabb szintre emelje. A State Department megerősítette, hogy C. Rice telefonmegbeszélést folytatott kínai kollégájával a nukleáris tárgyalásokról. *„Megvitatták a mostani tárgyalási – hatoldalú – folyamatot és reményüket fejezték ki, hogy az sikeresen fejeződik be”* – mondta Tom Casey amerikai helyettes szóvivő. A részletekről nem szólt, de a „telefondiplomácia” jelezte, az USA és Kína szorosan együttműködik. Christopher Hill amerikai főtárgyaló ugyancsak minden alkalmat megragadott, hogy hangsúlyozza Kína konstruktív szerepét a hatoldalú tárgyalásokon. *„Nem tudom, hogy meddig jutunk a tárgyalásokon, de azt tudom, hogy az USA és Kína nagyon jól tud együttműködni olyankor, amikor az ügy kölcsönösen fontos.”* Hill utalt Robert Zoellick külügyminiszter-helyettes háromnapos pekingi látogatásának fontosságára, a kínai külügyminiszterrel, valamint a miniszterelnökkel történt találkozására.

„A kínai-amerikai kapcsolatokat nemcsak a hatoldalú tárgyalások szimbolizálják, hanem Zoellick jelenléte is, aki Kínával egyéb kérdésekről tárgyal.” – mondta Hill. *„Nagyon jól dolgozunk együtt Kínával”* – egészítette ki a diplomata.

Kína a tárgyalásokat „strategic dialogues”-nak, míg az USA „senior dialogues”-nak nevezte. Függetlenül attól, hogy a felek miként nevezik megbeszéléseiket, azok jól jellemzik

---

⁵²² A KEDO program gyakorlatilag az amerikai fél döntése alapján került felfüggesztésre 2002-ben, illetve az Egyesült Államok leállította a nyersolaj szállításokat a KNDK részére. A szöuli kormány is gesztust tett, mivel a hatoldalú tárgyalások megkezdésével egyidőben elkezdte 500 ezer tonna rizssegély adományának leszállítását, amiről korábban, a Korea-közi gazdasági tárgyalások során állapodtak meg. Korea Times, 2005. július 27.

⁵²³ Korea Times, 2005. augusztus 4. A Korea Herald augusztus 4-i száma hírt ad arról is, hogy a dél-koreai – egyelőre sehova sem vezető vasút – („train to nowhere”) várhatóan októberben a déli oldalon lévő Dorasan vasútállomásról összeköttetést biztosít Északkal.

kapcsolataik jelenlegi állását, amit Washington „előremutató, együttműködő és konstruktív” jelzőkkel illetett.⁵²⁴

VII.4.1. A tárgyalások felfüggesztése

Tizenkétnapi tárgyalás, mintegy 80 kétoldalú találkozó után a hatoldalú tárgyaláson résztvevők három hétre felfüggesztették tanácskozásukat. Előzetes megállapodás szerint az augusztus 29-i héten találkoznak ismét Pekingben.

Kínai megítélés szerint jelentős előrehaladás történt az „1000 mérföldes úton” és **megvan a remény** arra, hogy **kompromisszum szülessen** az észak-koreai nukleáris kérdésben. Dél-Korea komoly erőfeszítéseket tett ennek érdekében. Már a tárgyalások előtt bejelentette, hogy kész lesz 2 millió kw energiát szállítani Északnak, ha megállapodás születik a mostani tanácskozáson. A sajtó értékelése szerint ez nem volt elég Phenjannak, amely a könnyűvízes reaktorprogramját kívánja életben tartani és hangsúlyozza jogát a nukleáris energia békés célú felhasználására. (Bár az 1994-ben kötött USA-KNDK Keretmegállapodásban az Egyesült Államok is támogatta a két könnyűvízes reaktor észak-koreai felépítését, ma már elzárkózik ettől, mondván, Észak katonai célokra használta fel az eddigi engedményeket.)

Szöuli vélemények szerint a **tárgyalások elnapolása az USA-ban a keményvonalasok malmára hajtotta a vizet**, akik már eddig is sokallották a kommunista Északnak adott engedményeket. Képviselők úgy vélik, éppen itt az ideje, hogy a NAÜ KT által az ENSZ BT elé utalt problémát a világszervezet megtárgyalja.

A hivatalos megnyilatkozások többsége optimistán közelít a három hét múlva esedékes folytatáshoz, de számosan szkeptikusak a végső megállapodást illetően.⁵²⁵

Közben olyan **hírek** láttak napvilágot, hogy az **Egyesült Államok, Kína és a két Korea tárgyalásokat kezd az 1950-53-as koreai háborút lezáró fegyverszüneti megállapodást felváltó békeszerződés létrehozásáról.** A hatoldalú tárgyalásokon résztvevő négy állam ezzel egy külön csatornát, négyoldalú tárgyalásokat kezdene. Szakértők szerint – amennyiben a tárgyalások eredményre vezetnek – új korszak kezdődhet a Koreai-félszigeten,

---

⁵²⁴ „China Is Biggest Beneficiary of Six-Party Talks”, Korea Times, 2005. augusztus 5. (A tizedik napba lépett hatoldalú tárgyalások eddig nem hoztak áttörést. Ha sikeresen zárulnának, Kína lenne a legnagyobb haszonélvező, hiszen Washington szemében tovább erősíthetné vezető szerepét a világpolitikában.)

⁵²⁵ Korea Times, 2005. augusztus 8.

amely nemcsak a térség biztonságát és békéjét erősítheti, hanem elvezethet az USA és a KNDK közötti kapcsolatok normalizálásához is. Erre megvolt a remény Clinton időszakában, de Bush gyökeresen új Korea politikát folytat.⁵²⁶

Némi meglepetést keltett **Csong Dong-jong egyesítési miniszter** kijelentése arról, hogy **Észak-Koreának joga van békés célú energiaprogramjához.** *„Már a hatoldalú tárgyalások legutóbbi fordulója előtt azt mondtuk, ha Észak-Korea visszatér az NPT rezsimbe és hozzájárul az ellenőrzésekhez, mint a szerződés tagállamának, meg kell kapnia a jogot békés célú nukleáris energia előállítására.”* – mondta a miniszter.

A sajtó ezzel szemben idézte a szabadságát töltő Bush elnök kijelentését is, amely szerint az **Egyesült Államok soha nem fog hozzájárulni ahhoz, hogy Észak nukleáris energiát állíthasson elő,** hiszen az elmúlt évek során bizonyította, hogy visszaél a helyzettel, miként tette ezt az 1994-es Keretmegállapodás megsértése esetén is.

A miniszter nem tagadta, hogy e kérdésben eltér az USA és Dél-Korea álláspontja. Christopher Hill amerikai külügyi helyettes-államtitkár szerint az, hogy Dél-Korea kilátásba helyezett évi 2 millió kW villamos áram szállítását Észak-Korea számára, szükségtelessé teszi atomerőmű Észak-Koreában történő felépítését. (A sajtó értékelése szerint a hatoldalú tárgyalások résztvevői közül Japán felsorakozik az USA mögé, míg Kína és Oroszország véleménye várhatóan eltér attól.)⁵²⁷

Ban Ki-mun külügyminiszter augusztus 23-án találkozott C. Rice amerikai külügyminiszterrel a hatoldalú tárgyalások augusztus végi folytatása előtti közös álláspont kialakítása érdekében.

Sajtójelentések szerint az **Egyesült Államok kész eleget tenni Észak-Korea régi követelésének, az 1953-ban aláírt fegyverszüneti megállapodás békeszerződéssel történő felváltásának.** Ennek még az sem képezheti akadályát, hogy az USA továbbra is aggodalommal szemléli az emberi jogok észak-koreai helyzetét.

Ro Mu-hjon elnök ugyanakkor újságírók előtt megerősítette, **Dél-Korea támogatja Észak-Korea jogát az atomenergia békés célú előállítására.** Az államfő szerint ezt a jogot

---

⁵²⁶ Korea Times, 2005. augusztus 9. (Diplomáciai források szerint a négyoldalú tárgyalásokra csak azt követően kerülhet sor, ha a hatoldalú tárgyalások eredményesen zárulnak és megoldás születik az észak-koreai nukleáris kérdésben.)

⁵²⁷ Korea Times, 2005. augusztus 12. A lap ismerteti a Christian Science Monitor egy írását is, amely szerint Szöul nemhogy nem tart az észak-koreai nukleáris programtól, hanem azt tárt karokkal fogadja. Ebben szerepet játszhat az a hosszútávú elgondolás is, ami abból indul ki, hogy az „észak-koreai bomba koreai bomba, ami hasznos lehet Szöul számára az egyesítést követően.”

egyetlen nemzettől sem lehet elvitatni, ha az kész a nemzetközi szervezetekkel együttműködni és betartja a vonatkozó szerződések előírásait.⁵²⁸

Ban Ki-mun külügyminiszter, aki konzultáció céljából ismét Washingtonba utazott, kijelentette, Phenjan azon igénye, hogy atomerőművet működtethessen, mellékvágányra vitte a denuklearizációs problémát, amelynek megoldása a hatoldalú tárgyalások legfontosabb feladata. *„Miután tisztáztuk, hogy Észak-Korea mit fog feladni, beszélhetünk a nukleáris energia békés célú felhasználásáról is.”*

Észak-Koreának is joga van a békés célú nukleáris energiára, de csak azt követően, ha visszatért az NPT rendszerbe - mondta a miniszter.

Ban kijelentette, hogy tárgyalnia kell amerikai partnereivel – többek között C. Rice és D. Rumsfeld – arról, hogy Észak-Koreának joga van arra, hogy békés célú nukleáris energiát állítson elő. *„Ebben eltér az álláspontunk, de nem hiszem, hogy ez konfliktust eredményezne. Természetesen koordinálni tudjuk pozícióinkat.”*

A dél-koreai külügyminiszter Washingtonba történt érkezése után újságíróknak kijelentette, szó lehet a fegyverszüneti megállapodás békeszerződéssel történő felváltásáról, de csak a nukleáris kérdés végleges megoldása után.⁵²⁹

A Washingtonban tartózkodó Ban Ki-mun külügyminiszter szerint Észak-Korea vélhetően kész lesz nukleáris programja feladására. Meglátása szerint először megnyugtatóan rendezni kell az északi nukleáris kérdést és csak azt követően lehet arról tárgyalni, hogy Phenjan milyen formában tarthat igényt a nukleáris energia békés célú előállítására. A Bush adminisztráció ugyanakkor nem támogatja ezt.

A dél-koreai egyesítési miniszter, Csong Dong-jong a közelmúltban kijelentette, hogy Észak-Koreának általános joga a nukleáris energia békés használata a mezőgazdaság, a gyógyászat, stb. terén. A miniszteri kijelentés felborzolta az amerikai kedélyeket.

Ban külügyminiszter lényegét tekintve hasonló álláspontra helyezkedett, de hozzátette, hogy ezt a kérdést nagy körültekintéssel kell kezelni, és arról szorosán egyeztetni kell az Egyesült Államokkal és a hatoldalú tárgyalások más résztvevőivel.

A pekingi tárgyalásokon részt vett észak-koreai delegáció, illetve az ország felszabadulása 60. évfordulója alkalmából Szöulba érkezett küldöttség vezetői kijelentették,

---

⁵²⁸ Korea Times, 2005. augusztus 19.

⁵²⁹ Korea Times, 2005. augusztus 22.

hogy az északi állam alapítójának, Kim Ir Szennek az volt a vágya, hogy az ország legyen mentes a nukleáris eszközöktől, és végre fogják hajtani ezt a kívánságot.

Ban szerint Kim Dzong Il vélhetően döntött a nukleáris program feladásáról és ennek megvalósításáról folynak most a tárgyalások. Azokról szólva kiemelte, hogy reális és lényegi megbeszélések folynak, amelyek eredményeként megszülethet a várt eredmény.⁵³⁰

Az amerikai–dél-koreai vitában fontos momentum, hogy Ban Ki-mun külügyminiszter konszenzusra jutott C. Rice amerikai külügyminiszterrel az észak-koreai nukleáris probléma további kezelésében, a leginkább vitatott kérdésben, abban, hogy van-e joga Észak-Koreának békés célú nukleáris energia előállítására. „*Megnyugtató konszenzusra jutottunk, korábban ilyen kifejezést nem használtam*” – mondta a dél-koreai miniszter.

Ban hangsúlyozta, hogy kormánya álláspontja szerint Északnak csak azt követően nyílhat joga atomenergia békés célú előállítására, ha visszatér az NPT rendszerbe és engedélyezi a nemzetközi ellenőrzéseket. (Közismert, hogy az USA korábban elzárkózott ettől, arra hivatkozva, hogy Észak megsértette az 1994-es Keretmegállapodásban foglaltakat.) Ban óvatosan fogalmazott, mondván, hogy a tárgyalások rövidesen folytatódnak, azt megelőzően korai lenne bármit is mondani.⁵³¹

A hatoldalú tárgyalások várható folytatása kapcsán *Scott Snyder*, a The Asia Foundation/Pacific Forum CSIS publicistája tollából kifejti, hogy a legutóbbi tárgyalások abban különböztek az előzőektől, hogy az USA kész volt közvetlen tárgyalásokat folytatni Észak-Koreával, amihez az eddigénél sokkal aktívabb kínai közvetítés teremtett megfelelő keretet. Dél-Korea ugyancsak aktívan kapcsolódott be a tárgyalásokba, elősegítve a két rivális számára egymás álláspontjainak jobb elfogadását. A továbblépés feltétele, hogy a hatoldalú tárgyalások öt résztvevője képes lesz-e egy közös nevezőre jutni abban, hogy mit eredményezhet a tárgyalások sikere, illetve mit annak kudarca.

Dél-Koreának döntő szerepe volt abban, hogy Észak visszatért a tárgyalásokhoz. Ebben fontos szempont volt, hogy Szöul kész volt nagyobb „mézesmadzagot” kilátásba helyezni, amikor Csong Dong-jong egyesítési miniszter kijelentette, Dél-Korea kész hagyományos energiát szállítani Északnak. Kim Dzong Il észak-koreai vezetővel történt találkozásán a „kedves vezető” pozitívan reagált a szülői kezdeményezésre és aláhúzta apja azon vágyát, hogy a Koreai-félsziget legyen mentes minden atomfegyvertől. A kétségtelenül kedvező helyzetben továbbra is megmaradt a döntő kérdés, vajon sikerül-e Szöulnak az USA-

---

⁵³⁰ Korea Times, 2005. augusztus 23.

⁵³¹ Korea Times, 2005. augusztus 25.

t és a KNDK-t megfelelően motiválnia annak érdekében, hogy megtegyék a szükséges lépéseket a megállapodás irányába. Dél-Korea álláspontja világos a legfontosabb kérdésben, mégpedig abban, hogy joga van-e Északnak békés célú nukleáris energia előállítására. Bár a dél-koreai álláspont kiváltotta számos amerikai konzervatív nemtetszését, a hivatalos reagálás nem volt elutasító abban az esetben, ha Phenjan visszafordíthatatlanul feladja nukleáris programját.

Nincs teljes összhang a hatoldalú tárgyalásokon résztvevők között sem, ami döntő fontosságú, hiszen Dél-Korea, Japán, Kína és Oroszország nem pusztán résztvevők, hanem de facto bírák is, akik moderálják a feleket és igyekeznek megakadályozni, hogy vagy az USA, vagy a KNDK hátráltassa a tárgyalások menetét, törekednek azok továbbvitelére. Szerepük már a tárgyalások elveinek meghatározásánál fontossá vált, hiszen az amerikai és az észak-koreai küldöttek álláspontja eltérő volt. Kétségessé vált, hogy egy újabb Keretmegállapodás aláírása kivitelezhető lenne-e, hiszen az abban foglaltakat a felek nem tartották be. Az ázsiai oldal elképzelhetőnek tart egy újabb megállapodást, míg az USA, egy sor NGO álláspontjával támogatva, kételkedik abban, hogy Phenjan elfogadna egy olyan megállapodást, amely szigorú ellenőrzésekhez lenne kötve. Másik kritikus pont az észak-koreai urándúsítási program, amelyhez Észak pakisztáni segítséget is kapott. Eltérő a felek álláspontja a KNDK békés célú nukleáris programját illetően is. Kína, Oroszország és Dél-Korea úgy véli, ha az összhangban van a NAÜ és NPT rezsimmel, a jogot nem lehet megtagadni. A Bush adminisztráció álláspontja szerint viszont Észak hosszú időn keresztül bizonyította, hogy nem tesz különbséget a békés, illetve a katonai célú nukleáris program között. A vélemények közötti éles különbség előre vetíti, hogy vita lesz a megbízható ellenőrzés kérdésében is. Várható, hogy az észak-koreai küldöttség nem fog automatikusan minden feltételt elfogadni, még hosszú időre lesz szükség a megegyezésig.

A KNDK eddig is a retorika mestere volt, ügyesen használva ki a felek álláspontjában megmutakozó ellentéteket. Egyetértés esetén azonban lépéseket lehet tenni a közös cél, a Koreai-félsziget denuklearizálása érdekében.⁵³²

VII.4.2. A tárgyalások folytatása, megállapodás

A hatoldalú tárgyalások negyedik fordulójának második ülészaka szeptember 13-án folytatódott Pekingben. (Az előző találkozóra július 26. – augusztus 7. között került

---

⁵³² Korea Herald, 2005. augusztus 29.

sor.) A felek most is abban állapodtak meg, hogy nincs előre kitűzött időpontja a tárgyalások befejezésének. Addig tárgyalnak, amíg remény van a megegyezésre.

Csong Dong-jong dél-koreai egyesítési miniszter szerint, aki a Nemzetbiztonsági Tanács elnöke is, a mostani megbeszélések **legnagyobb akadály**a változatlanul **a könnyűvízes reaktorok iránti észak-koreai igény** marad.⁵³³

„Ezzel kapcsolatos elutasító álláspontunk nagyon világos. Amit Észak-Koreának tennie kell, az a nukleáris tevékenység feladása.” – mondta C. Hill amerikai főtárgyaló, helyettes államtitkár. *„A nukleáris fegyverek, a nukleáris programok nem olyanok, amiket csak úgy rá lehet hagyni egy zavaros – ambiguous - államra.”* Hill szerint egyébként sincs szüksége Észak-Koreának polgári nukleáris erőműre, hiszen Dél-Korea felajánlotta, hogy elektromos energiát szállít Északnak, ha az lemond nukleáris fegyvereiről. Diplomáciai vélemények szerint ugyanakkor nem kizárt, hogy Washington nyitva hagyja annak lehetőségét, hogy Észak-Korea rendelkezzen nukleáris erőművel, ha feladja nukleáris programját és visszatér az NPT rezsimbe. *„Elsősorban minden a meglévő program feladásáról szól, majd a nemzetközi szervezetek bizalmának visszaszerzéséről, végül pedig a békés programról, szigorú átláthatóság mellett”* – mondta egy, nevét elhallgatni kért diplomata.

Phenjan álláspontja jelenleg sem világos, bár jelezte, ragaszkodni fog azon jogához, hogy könnyűvízes reaktorokkal rendelkezzen. *Charles Pritchard*, a Clinton kormány észak-koreai főtárgyalója attól tart, hogy Észak ragaszkodni fog ahhoz, hogy a megállapodás része legyen a könnyűvízes reaktor.⁵³⁴

A tárgyalásokon az áttörést szeptember 19-én érték el a felek, amikor is az aláírt közös közlemény szerint Észak-Korea feladja nukleáris programját, visszatér az NPT rezsimbe. A kiadott Közös Közlemény leszögezi:

A Koreai-félsziget és Északkelet-Ázsia békéje és biztonsága érdekében a hat ország a közös tisztelet és egyenrangúság elvei alapján komoly és gyakorlatias tárgyalásokat tartott a Koreai-félsziget atommentesítése céljából az előző tárgyalások három fordulója alapján és az alábbiakban állapodott meg:

1) A hat résztvevő egyhangúlag megerősítette, hogy a hatoldalú tárgyalások célja a Koreai-félsziget békés eszközökkel történő, ellenőrizhető atommentesítése.

- A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (Észak-Korea) feladja nukleáris fegyvereit és meglévő nukleáris programját, és mielőbb visszatér az NPT és NAÜ rezsimbe.

⁵³³ Korea Times, 2005. szeptember 9.

⁵³⁴ Korea Herald, 2005. szeptember 12.

- Az Egyesült Államok megerősítette, hogy nincs nukleáris fegyvere a Koreai-félszigeten és nem áll szándékában nukleáris vagy hagyományos fegyverekkel támadást intézni vagy lerohanni a KNDK-t.

- A Koreai Köztársaság (Dél-Korea) megerősítette, hogy a Koreai-félsziget atommentesítéséről 1992-ben elfogadott közös nyilatkozattal összhangban, nem áll szándékában nukleáris fegyvert fogadni vagy tárolni, és jelenleg sincsenek nukleáris fegyverek területén.

- A Koreai-félsziget atommentesítéséről 1992-ben elfogadott közös nyilatkozatot tiszteletben kell tartani és végre kell hajtani.

- A KNDK kijelentette, hogy joga van a nukleáris energia békés célú felhasználására.

- A tárgyalásokon résztvevő többi ország kijelentette, hogy tiszteletben tartja ezt és készek a KNDK-nak biztosítandó könnyűvízes reaktor kérdését megfelelő időben „at an appropriate time” megvitatni.

2) A hat ország kötelezi magát, hogy kapcsolataikban az ENSZ Alapokmányának céljait és elveit alkalmazzák és elismerik a nemzetközi kapcsolatok normáit.

- A KNDK és az Egyesült Államok tiszteletben tartja egymás szuverenitását, az egymás mellett élés békés elveit és kétoldalú politikájuk tiszteletben tartása mellett lépéseket tesznek kapcsolataik rendezése érdekében.

- A KNDK és Japán a 2002-es Phenjani Nyilatkozattal összhangban, a szerencsétlen múlt és a kölcsönös aggodalomra okot adó kérdések rendezésével, lépéseket tesz kapcsolatainak normalizálása érdekében.

3) A hat ország két- és/vagy többoldalú alapon erősíti gazdasági együttműködését az energia, a kereskedelem és a beruházások terén.

- Kína, Japán, a Koreai Köztársaság, Oroszország és az Egyesült Államok kifejezte készségét, hogy energiatámogatást nyújt a KNDK-nak. A Koreai Köztársaság megerősítette 2005. július 12-i ajánlatát, hogy kész 2 millió KW elektromos energiát szállítani a KNDK-nak.

4) Közös erőfeszítések Északkelet-Ázsia békéjének és stabilitásának tartósítása érdekében. A közvetlenül érintett felek, megfelelő külön fórumon tárgyalásokat kezdenek a Koreai-félsziget tartós békerendszerének megteremtéséről.

- A hat ország egyetértett abban, hogy megkeresik az északkelet-ázsiai biztonsági együttműködés módját és lehetőségét.

5) A hat ország megállapodott, hogy koordinált lépéseket tesznek a fentebb említett konszenzus végrehajtása érdekében a „kötelezettség a kötelezettségért – commitment for commitment” és a „cselekvés a cselekvésért – action for action” szellemében.

6) A hat ország megállapodott abban, hogy a hatoldalú tárgyalások ötödik fordulóját 2005 novemberében Pekingben tartják. A pontos időpontot konzultációk útján határozzák meg.

Még szinte meg sem száradt a tinta a fenti dokumentumon, amikor **Phenjanban és Washingtonban vita alakult ki** annak értelmezéséről. Szöulban nem kételkednek abban, hogy a megállapodás ennek ellenére végrehajtható. Ro Moo-hyon elnök kormányülésen közölte, hogy **Szöul kész közvetítőként közreműködni** a vita rendezése érdekében. *„Dél-Korea megfelelő szerepet fog játszani az Egyesült Államok és Észak-Korea között, hogy megoldja a*

nyilatkozat-háborút.” Az elnök utasítást adott kormányának, hogy kezdje meg egy átfogó gazdasági fejlesztési terv kidolgozását az észak-koreai infrastruktúra újjáépítésére. A sajtó megjegyzi, hogy az elnöki utasítás kiadására már azt követően került sor, hogy Phenjan bejelentette, nem engedi vissza a nemzetközi ellenőröket addig, amíg az Egyesült Államoktól nem kapja meg a könnyűvízes reaktort. Washington határozottan kijelentette, a reaktorról csak azt követően lehet szó, ha Észak felszámolta nukleáris programját.

Szakértők szerint a pekingi megállapodás bizonytalan megfogalmazása - „an appropriate time” – a könnyűvízes reaktor megépítéséről, további konfliktusok forrása lehet.

Amerikai kommentárok szerint az „appropriate time” azt jelenti, hogy a könnyűvízes reaktorról azt követően lehet tárgyalni, ha Észak visszatért az NPT rezsimbe és rendezte kapcsolatát a NAÜ-vel.

Egy – neve elhallgatását kérő - amerikai külügyi tisztviselő szerint a könnyűvízes reaktorról csak akkor kezdenek tárgyalást, ha néhány ország készségét fejezi ki annak biztosítására.

Észak-koreai külügyi nyilatkozat szerint a KNDK azonnal visszatér az NPT-be és aláírja a biztosítéki megállapodást a NAÜ-vel és kész annak végrehajtására, ha az USA – a bizalomépítés jeleként – biztosítja a könnyűvízes reaktort. A nyilatkozat szerint *„az USA-nak álmódni sem szabad arról, hogy a KNDK feladja nukleáris elrettentő képességét a könnyűvízes reaktor biztosítása előtt.”* Erre Washingtonban megerősítették, hogy a phenjani igény nincs összhangban a pekingi megállapodással. Szakértői vélemények szerint ennek ellenére van még mozgási lehetőség, mivel nem világos, hogy Phenjan a reaktor tényleges leszállításához, vagy az arról való tárgyalások megkezdéséhez köti-e visszatérését az NPT-be.

A szöuli Külügyminisztérium magas rangú tisztviselője szerint Phenjannak fel kell hagynia a reaktorra vonatkozó követelésével. Ugyanakkor Chung Dong-young egyesítési miniszter reményét fejezte ki, hogy az USA és Észak-Korea képes lesz kompromisszumra jutni. *„Most, hogy Pekingben megszületett a megállapodás, úgy vélem, minden nehézségen túl tudunk jutni.”* – mondta a miniszter.⁵³⁵

VII.5. A nagyhatalmak álláspontja az észak-koreai tömegpusztító fegyverek kérdésében

⁵³⁵ Korea Herald, Korea Times, Chosun Ilbo, 2005. szeptember 21.

VII.5.1. Amerikai Egyesült Államok

A hidegháború időszakának lezárultával az Egyesült **Államok maradt az egyedüli** tényleges **szuperhatalom**. Hosszútávú érdekei, valamint a nemzetközi biztonság megszilárdítása céljából a korábnál is fokozottabb erőfeszítéseket tett a tömegpusztító fegyverek proliferációjának megakadályozása érdekében.⁵³⁶

Az észak-koreai nukleáris válság ebből a szempontból is érintette érzékenyen az amerikai vezetést, hiszen az a fenti törekvésében jelentett számára nyílt kihívást. A 2001 januárjában az amerikai Védelmi Minisztérium által kiadott „Proliferáció: Fenyegetés és Válasz” című összegzésben az USA rámutatott arra, hogy a világban összesen 25 olyan ország – közöttük Észak-Korea – található, amelyek már előállítottak nukleáris és/vagy vegyi-biológiai fegyvert és az ehhez szükséges hordozóeszközt, vagy ilyen fegyverek előállítására törekszenek, amit minden eszközzel meg kell akadályozni, elkerülendő, hogy ezek az eszközök terroristák kezébe kerülhessenek.⁵³⁷

Az Egyesült Államokat 2001. szeptember 11-én ért terrorista támadás után még sürgetőbbé vált a tömegpusztító fegyverek gyártásának korlátozása, az azokkal történő kereskedelem ellenőrzése. Ebből a célból az **USA kinyilvánította, hogy akár megelőző csapásmérésre is hajlandó**.⁵³⁸

A Védelmi Minisztérium a Kongresszus illetékes bizottságának 2002 januárjában küldött jelentésében hét olyan államot – Észak-Korea, Irak, Irán, Líbia, Szíria, Kína és Oroszország – nevesített, amelyek ellen egy válság esetén akár nukleáris eszköz bevetését sem zárják ki. Ebbe a kategóriába sorolták azt a helyzetet is, ha Észak támadást intézne Dél ellen.⁵³⁹ Az amerikai álláspontban nincs semmi új, hiszen soha nem mondtak le arról, hogy az ország vagy szövetségeseik védelme érdekében – az első csapásmérés lehetőségét kizárva - akár nukleáris eszközt is igénybe vegyenek. 2002 szeptemberében Bush elnök viszont még ennél is tovább ment, amikor az új nemzeti biztonsági stratégia meghirdetésében már a

---

⁵³⁶ Bush proposes steps to halt WMD proliferation. Says such weapons are 'the greatest threat to humanity today

<http://edition.cnn.com/2004/ALLPOLITICS/02/11/bush.wmd/>

⁵³⁷ Korea Focus, 2003 július-augusztus, 66. o.

⁵³⁸ „The National Security Strategy of the United States of America”, www.whitehouse.gov/nsc/nss.html

⁵³⁹ „Nuclear Posture Review”, U.S. Department of Defense, Washington D.C. January 2002
<http://www.globalsecurity.org/wmd/library/policy/dod/npr.htm>

megelőző csapás lehetőségét sem zárta ki olyan „haramia államok” ellen, mint Irak és Észak-Korea.⁵⁴⁰ Az amerikai elnök kijelentése illeszkedett abba a vonulatba, amellyel Észak-Koreát Irak és Irán társaságában a „gonosz tengelyéhez” sorolta. Erre az ürügyet a kommunista ország nukleáris és rakétafejlesztési programja, illetve a tömegpusztító fegyvereinek a világ békéjét veszélyeztető hatása, valamint a nemzetközi terrorizmus – amerikaiak által feltételezett - támogatása adta.⁵⁴¹ Az USA kormánya által a tömegpusztító fegyverek proliferációjáról 2003 áprilisában kiadott jelentés szerint Észak-Korea két év alatt az urándúsítás terén eljutott arra a szintre, amikor már képes nukleáris fegyvert előállítani, illetve a Taepodong-2 rakéta alkalmas robbanófej célbajuttatására az észak-amerikai kontinensen.⁵⁴² Amellett, hogy a KNDK felmondta az NPT-t, aggodalomra ad okot az is, hogy nem részese a vegyi fegyverek betiltásáról rendelkező konvenciónak (Chemical Weapons Convention, CWC), illetve a rakétatechnológia ellenőrzési rendszerének (Missile Technology Control Regime, MTCR). Washington leginkább az aggasztja, hogy az észak-koreai tömegpusztító fegyverek terroristák kezébe kerülhetnek, akik támadást intézhetnek az Egyesült Államok ellen. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a State Department éves jelentése a globális terrorizmus helyzetéről 2002-ben Kuba, Irán, Irak, Líbia, Szudán és Szíria társaságában ismét a nemzetközi terrorizmust támogató országok között említette Észak-Koreát.⁵⁴³

Az Egyesült Államok – függetlenül az elnök személyétől – eltökélt abban, hogy nem engedi meg Észak-Koreának nukleáris fegyverek gyártását, birtoklását. A kérdés számára csak az, hogy ezt milyen úton tudja elérni.

VII.5.2. Japán

---

⁵⁴⁰ Kim Jinmoo, „North Korea’s WMD Development: Status and Outlook”, Korea Focus, Vol. 11, No.4, 2003, 67. o.

⁵⁴¹ John Feffer, „Myths and mystification in US-North Korea ties”, <http://www.atimes.com/koreas/DC21Dg01.html>

⁵⁴² Kim Jinmoo, „North Korea’s WMD Development: Status and Outlook”, Korea Focus, Vol. 11, No.4, 2003, 67. o.

⁵⁴³ I.m. 68. o.

Japán, amely a második világháború befejezéseként szenvedő alanya volt az amerikai atomtámadásnak, különösen **érzékenyen viszonyul a térségében bekövetkező minden olyan változásra, amely kedvezőtlen kihatással lehet a szigetország, illetve a térség biztonságára.** Attól kezdve, hogy az észak-koreai Taepodong-1 ballisztikus rakéta áthatolt Japán légterén, sebezhetőnek érzi magát. Ezért következetesen és határozottan fellép az észak-koreai tömegpusztító fegyverek gyártása ellen. Ragaszkodik ahhoz, hogy Észak ne csak nukleáris programját, hanem rakétafejlesztési törekvéseit is adja fel.⁵⁴⁴ Tokió kész részt vállalni a kérdés megoldására irányuló nemzetközi tárgyalásokon, ahol kinyilvánította:

- Észak-Koreának haladéktalanul teljes mértékben, visszafordíthatatlanul és ellenőrizhető módon fel kell adnia nukleáris programját;
- Egyetlen országnak, beleértve az Amerikai Egyesült Államokat is, nincs ellenséges politikája Észak-Koreával szemben. Ezzel együtt Japán kész megvizsgálni az északi biztonsági aggályokat és a hatoldalú tárgyalások keretében megadni a szükséges garanciákat;
- Japán elengedhetetlennek tartja Észak-Korea ballisztikus rakéta és biológiai fegyverprogramjának megvizsgálását is;
- Amennyiben Észak-Korea kész feladni nukleáris programját, megoldás születhet az országenergia ellátásának ügyében;
- Japán meggyőződése, hogy ezen problémák megoldása hozzájárul Északkelet-Ázsia biztonságának erősítéséhez. A nukleáris probléma, a rakéta probléma és az elrabolt japán állampolgárok ügyének tisztázása meg kell, hogy előzze a Japán és Észak-Korea közötti kapcsolatok normalizálását. Japán csak a két ország közötti kapcsolatok rendezése után teremt gazdasági együttműködést Észak-Koreával.⁵⁴⁵

Japán – a hatoldalú tárgyalásokon való részvétele mellett – **fontosnak tartja, hogy pozícióját az amerikai állásponthoz igazítsa.** A 2002 decemberében Washingtonban megtartott amerikai-japán biztonsági konzultáción a felek megállapodtak arról, hogy erősítik együttműködésüket a nemzetközi terrorizmussal szembeni fellépés érdekében. Úgy értékelték, hogy Észak-Korea folyamatos veszélyt jelent a térség biztonságára és stabilitására, nukleáris programjával súlyosan megsérti a vonatkozó nemzetközi egyezményeket.⁵⁴⁶ Ezért Tokió nem

---

⁵⁴⁴ Six-Party Talks on North Korean Issues, www.mofa.go.jp

⁵⁴⁵ U.o.

⁵⁴⁶ www.mofa.go.jp. Joint Statement U.S.-Japan Security Consultative Committee, Washington, DC, 2002. december 16.

habozott Bush mellé állni akkor, amikor az amerikai elnök kilátásba helyezte szankciók életbe léptetését Észak-Koreával szemben arra az esetre, ha az nem hagy fel nukleáris programjával. Koizumi miniszterelnök Bush elnökkel 2003 májusában folytatott megbeszélésén kijelentette, hogy „amennyiben Észak-Korea tovább eszkalálja a helyzetet, szigorúbb intézkedésekre lesz szükség.”⁵⁴⁷

VII.5.3. Kína

A Kínai Népköztársaság a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság régi szövetségese, az 1950-53 közötti koreai háború aktív részese. Ebből a történelmi múltból is adódik, hogy Pekingben a térség többi államánál „megértőbben” viszonyulnak Phenjan álláspontjához, bár a kínai vezetés nem egyszer adott hangot azon véleményének, hogy érdekelt a Koreai-félsziget atommentes övezet státuszának fenntartásában. A hatoldalú tárgyalások házigazdájaként, aktív részeseként, kiegyensúlyozó szerepet játszik a válság kialakulásáért felelős Észak-Korea, és a phenjani nukleáris programot – beleértve a békés célút is – határozottan ellenző USA között.⁵⁴⁸

A kínai vezetés megítélése szerint az észak-koreai nukleáris program jó ürügy az Egyesült Államok számára, hogy katonáit továbbra is Dél-Koreában állomásoztassa. Ugyanakkor maga is úgy véli, hogy a **KNDK kilépése az NPT rendszeréből kihívást jelent az egész térség biztonságára.** A megoldási lehetőséget a válság rendezésére a tárgyalások folytatásában látja. Szeretné ugyanis elkerülni, hogy az Egyesült Államok szankciók életbe léptetését kezdeményezze, vagy valamilyen más módon előidézze az észak-koreai rendszer váratlan összeomlását. Peking számára a phenjani rezsim összeomlása azzal a veszéllyel járna, hogy megszűnne a Kína és Dél-Korea közötti jelenlegi ütközőzóna. Így a Délen lévő amerikai erők szárazföldön is megközelíthetnék Kínát.⁵⁴⁹

A kínai vezetés attól tart, hogy ha a kialakult helyzetet nem sikerül békés úton rendezni, az újabb fegyverkezési fordulót indíthat el Északkelet-Ázsiában. Kelet-Ázsiában Kína az egyetlen nukleáris hatalom. A legnagyobb kihívás abban rejlik, hogy ha Észak-Korea is atomhatalom lesz, vélhetően Japán, Dél-Korea és Tajvan is a nukleáris fegyver előállításának útjára léphet, ami alapjaiban ingatná meg az „egy Kína” politikát.⁵⁵⁰ Az észak-

⁵⁴⁷ Overview of Japan-US Summit Meeting, www.mofa.go.jp

⁵⁴⁸ The Six-Party Talks, www.fmprc.gov.cn

⁵⁴⁹ North Korea's WMD Development: Status and Outlook, Korea Focus, 2003. július-augusztus, 71. o.

⁵⁵⁰ Hong Soon-Jick, North Korean Nuclear Crisis: Prospect and Policy Directions, East Asian Review, Vol. 15., 2003., 32.o.

koreai rezsím váratlan összeomlása ugyanakkor katasztrofális helyzetet idézne elő a 2008-as nyári Olimpiai Játékok megszervezésére készülő Kína számára, amelynek alapvető érdeke a status quo fenntartása, mivel bármilyen változás a gazdasági területről vonna el anyagi és humán energiát, ami lelassítaná, rosszabb esetben visszavetné az ország gazdasági fejlődését.

Pekingben rendszeresen hangsúlyozzák, hogy korlátozottak a lehetőségeik a phenjani rezsím befolyásolása ügyében. A valóságban azonban az egyetlen ország, amely a mai napig is megőrizte kapcsolatait az észak-koreai vezetéssel. Ez utóbbi életben maradása jelentős mértékben éppen Pekingtől függ. Ezt bizonyította az a tény is, hogy több mint egyéves kihagyás után sikerült jobb belátásra bírnia Kim Dzong Il észak-koreai vezetőt és meggyőzni őt a hatoldalú tárgyalások folytatásáról. Cserében Észak-Korea ígéretet kapott a rezsím fennmaradásához nélkülözhetetlen biztonsági és gazdasági garanciákra.⁵⁵¹

VII.5.4. Oroszország

Oroszország hosszútávú érdeke a stabilitás és biztonság megőrzése a Koreai-félszigeten.⁵⁵² A hidegháború szuperhatalmaként **Oroszország** az Egyesült Államok mellett a mai napig is **nukleáris nagyhatalomnak** számít, és ebből a státusból kiindulva, támogatja a Koreai-félsziget atommentes övezetté válását. Bár Moszkvában egy jó ideig kételkedve fogadták azokat a híreket, amelyek szerint Észak-Korea képes nukleáris fegyver előállítására. Egy idő után azonban kénytelenek voltak azokat komolyan kezelni. *Alekszander Loszjukov* külügyminiszter-helyettes 2003. januári phenjani látogatása, majd később a KNDK moszkvai nagykövétével történt találkozója során leszögezte, Oroszország támogat minden olyan törekvést, amely az észak-koreai nukleáris kérdés megoldására, a Koreai-félsziget atommentes státuszának megteremtésére irányul.⁵⁵³

Moszkva támogatja az 1994-es Keretmegállapodásban foglaltak betartását, az Észak- és Dél-Korea között 1992-ben a Koreai-félsziget atommentesítéséről aláírt Közös Nyilatkozatban foglaltak maradéktalan végrehajtását, illetve Észak-Korea NPT rezsímbe történő visszatérését.⁵⁵⁴ Ugyanakkor *Igor Ivanov* külügyminiszter nem hagyott kétséget a felől, hogy felelősnek tartja Phenjant is a kialakult helyzetért: *„Határozottan fellépünk a Koreai-*

⁵⁵¹ The Six-Party Talks, www.fmprc.gov.cn

⁵⁵² M.L. Titarenko, „Rosszija Bezopasnoszty cserez szotrudnyicsesztvo, Vosztocsno-aziatszkij vektor”, Moszkva, 2003, Razgyel V, 353-363. o.

⁵⁵³ www.in.mid.ru/ns-rasia.nsf/1791-13-08-2003

⁵⁵⁴ Kim Jimmoo, North Korea's WMD Development: Status and Outlook, Korea Focus, 2003 július-augusztus, 74. o.

félsziget atommentes státuszának tiszteletben tartásáért, a Korea-közi párbeszéd folytatásáért. Ennek kapcsán nem tudom nem kifejezni sajnálatomat Pphenjan azon utóbbi döntése kapcsán, hogy kijutásította az országból a NAÜ ellenőröket és az atomenergetikai komplexum ellenőrzés nélküli üzemeltetésére készül. A KNDK-nak szigorúan tiszteletben kell tartania minden nemzetközi kötelezettségét.”⁵⁵⁵

A miniszter ugyanakkor szükségesnek tartotta a KNDK és az USA között 1994-ben aláírt Keretmegállapodás és minden egyéb, a félsziget biztonságával foglalkozó nemzetközi szerződés maradéktalan végrehajtását. Ezt – szerinte – csak a felek közötti konstruktív párbeszéd útján lehet elérni. *„Az agresszív retorika és a fenyegetés, valamint a KNDK elszigetelésére irányuló törekvések csak a feszültség további eszkalációjához vezethetnek, ami ellentétes a regionális és nemzetközi stabilitás érdekében.”⁵⁵⁶*

Moszkva támogatja az észak-koreai nukleáris kérdés átfogó rendezését, amelynek keretében az Egyesült Államok garantálná Észak-Korea biztonságát és gazdasági segítséget nyújtana számára, cserében pedig Észak véglegesen feladná nukleáris programját. Ennek jegyében támogatta az orosz fél a hatoldalú tárgyalások folytatását⁵⁵⁷, amelynek előestéjén *A. Ju. Alekszejev* külügyminiszter-helyettes kijelentette, hogy üdvözlük a tárgyalások folytatását, de *„több mint egyéves szünet után kardinalis áttörést várni azoktól túl nagy optimizmusra vallana.”⁵⁵⁸* A diplomata szerint az orosz fél által korábban javasolt „csomagmegoldás” továbbra is aktuális.

---

⁵⁵⁵ www.in.mid.ru/ns-rasia.nsf/2696-30-12-2002

⁵⁵⁶ U.o.

⁵⁵⁷ U.o. 644-01-04-2005

⁵⁵⁸ U.o.1-07-2005

Álláspontok a hatoldalú tárgyalásokon

Ország	Elsődleges cél	Megoldás	Felajánlás
Dél-Korea	A békés megoldás keretének és a félsziget fejlődése feltételeinek kialakítása	Lépésről-lépésre történő haladás, átfogó megoldás	Gazdasági támogatás Észak-Korea számára
Észak-Korea	Garancia a rezsim számára diplomáciai kapcsolatok az USA-val és Japánnal	Lépésről-lépésre történő haladás, átfogó megoldás, ha az USA garantálja a rendszer fennmaradását	A nukleáris és raké-és tafejlesztési program feladása
Egyesült Államok	A nukleáris fegyverek átfogó, ellenőrzött és visszafordíthatatlan megsemmisítése	Átfogó rendezés, ha Észak-Korea megsemmisíti nukleáris fegyvereit	Garancia az észak-koreai rezsim számára
Kína	Non-prolifерáció és további befolyás a Koreai-félszigeten	Aktív közvetítés az USA és Észak-Korea között, az északi rendszer aktív támogatása	Gazdasági támogatás
Japán	Az észak-koreai rakéták és nukleáris fegyverek megsemmisítése	Átfogó rendezés USA-Japán együttműködésben	Diplomáciai, gazdasági támogatás
Oroszország	Észak-koreai nukleáris fegyverek megsemmisítése, ÉK-Ázsia stabi-	Semleges közvetítés	Ütköző diplomácia

Forrás: The Seoul Economic Daily, 2003. augusztus 22.

VIII. Összegzés

Közel **tizenöt éve** annak, hogy **vége a hidegháború időszakának**. Egyesült Németország, megszűnt a Szovjetunió, Kelet–Közép-Európában eltűntek a kommunista diktatúrák. A **Koreai-félszigeten** azonban a **helyzet változatlan**. A Koreai Köztársaság és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság, bár 1991-ben egyidőben felvételt nyert az ENSZ-be, gyakorlatilag a mai napon is háborúban állnak egymással. Az 1950-53 közötti koreai háborút lezáró fegyverszüneti megállapodást – ugyan törekvés volt rá – nem váltották fel békeszerződéssel.

A pekingi hatoldalú tárgyalások negyedik fordulója megadta a lehetőséget az előre lépésre. Észak-Korea, a tárgyalásokra való felkészülés jegyében, július 22-én kifejezésre juttatta azon igényét, hogy formális békeszerződést kössön az Egyesült Államokkal.⁵⁵⁹ A hatoldalú tárgyalások augusztusban megkezdődött negyedik fordulóján az észak-koreai küldöttség vezetője megismételte az erre vonatkozó phenjani igényt.

Az amerikai és dél-koreai fél pozitívan viszonyult az észak-koreai felvetéshez. Christopher Hill helyettes államtitkár, az amerikai delegáció vezetője – korábbi szülői nagykövet – augusztus 17-én kijelentette, hogy *„nemcsak a Koreai-félsziget atommentesítéséről tárgyalunk, hanem gyakorlatilag Északkelet-Ázsia rendszerét építjük... és megvan a remény arra, hogy a hatoldalú tárgyalások az északkelet-ázsiai rendszer modellje lehet. Készek vagyunk a békemegállapodásra, ha Észak-Korea is kész.”*⁵⁶⁰ A tárgyalások első fordulója nem hozta meg a várt eredményt, a második szakasz azonban áttörést eredményezett.

Az észak-koreai nukleáris programról folytatott tárgyalások folyamata fájdalmas és hosszadalmas volt. Eredménytelen tárgyalások, egymás iránti kölcsönös vádaskodás

---

⁵⁵⁹ A phenjani Külügyminisztérium szóvivője szerint „A tűzszüneti mechanizmus békerendszerrel történő felváltása a Koreai-félszigeten hozzájárul az Észak-Koreával szembeni ellenséges amerikai politika befejezéséhez, ami kiváltója volt az észak-koreai nukleáris kérdésnek és a nukleáris fenyegetettségnek.” „N. Korea Links Nuclear Deal to Peace Treaty”, Washington Post Foreign Service, http://www.washingtonpost.com/wp-yn/content/article/2005/07/22/AR2005072201901.html?nav=rss_world/asia

⁵⁶⁰ Vö. Kwak Seung-ji, „New Approach for Security Guarantee: The fundamental question for building a peace regime on the Korean Peninsula is whether North Korea truly wants to be integrated into the World.”, Vantage Point, Vol. 28, No. 9, 2003, 8-11. o.

jellemezte az alapvetően pesszimista fordulókat. Meglepetésre a negyedik forduló második részének végén a felek közös nevezőre jutottak és elfogadták a közös nyilatkozatot, ami még akkor is áttörésként értékelhető, ha a végrehajtás során nyilván számos nehézség merül fel. Ezt jelezte az is, hogy az aláírás másnapján Phenjanban már kijelentették, hogy Észak-Korea – a pekingi megállapodás ellenére – mindaddig nem tér vissza az NPT-be és nem veti magát alá a biztosítéki megállapodásnak, amíg nem kapja meg a könnyűvízes reaktorokat.⁵⁶¹ Ennek ellenére **Észak-Korea készsége, hogy visszatér az NPT rezsimbe, együttműködik a NAÜ-vel és feladja nukleáris programját és fegyvereit, az első fontos lépés lehet a nukleáris eszközöktől mentes Koreai-félsziget létrehozása útján, ami lehetővé tenné a nukleáris dominó-effektus elkerülését Északkelet-Ázsiában.** A mérleg azt mutatja, hogy Észak-Korea cserében elérte, amit akart: az Egyesült Államok ígérete, hogy sem nukleáris, sem hagyományos fegyverekkel nem támadja meg Észak-Koreát, a békés egymás mellett élés amerikai elfogadása, a kapcsolatok normalizálása az USA-val és Japánnal, állandó békerendszer kiépítése a Koreai-félszigeten és a két és/vagy többoldalú energetikai és gazdasági együttműködés.

Az öt ország ugyancsak kifejezésre juttatta, hogy két- és többoldalú megállapodások útján készek közreműködni Észak-Korea gazdaságának újjáépítésében. Ez fontos üzenet Északnak, amely komoly gazdasági nehézségekkel küzd.

A megállapodás fontos része, hogy a hat ország elkötelezte magát Északkelet-Ázsia békéjének és stabilitásának fejlesztése mellett. Ennek céljából erősítik a multilaterális biztonsági együttműködést. A másik, hogy tárgyalásokat kezdenek a Koreai-félsziget békerendszerének kidolgozása érdekében. Mindkettő fontos a félsziget és a térség békéje és biztonsága új formájának kialakítása útján.

A pekingi megállapodás Dél-Korea számára is előnyös, hiszen az egy sor, régóta óhajtott kívánságot teljesít: atommentes Észak-Korea, amerikai katonai akció elkerülése, a Koreai-félsziget denuklearizációjáról szóló 1992-es nyilatkozat feléledése, multilaterális biztonsági együttműködés a térségben. Japán és Oroszország hasonló okok miatt ugyancsak elégedett lehet.

A szeptemberi sikerhez kétségtelenül szükség volt a rugalmas amerikai hozzáállásra is. Érződött, hogy Washingtonban ez alkalommal sokkal inkább az észak-koreai tárgyalási álláspont megváltoztatását, mintsem a rezsim megdöntését, vagy a könnyűvízes reaktor kérdését tartották szem előtt.

---

⁵⁶¹ Korea Times, Korea Herald, 2005. szeptember 21.

Nem szabad Dél-Korea szerepét sem lebecsülni. Előnytelen helyzete ellenére, hogy nem egyszer az Egyesült Államok és Észak-Korea közé szorult, Kínával közösen képesnek bizonyult a fő kezdeményezője lenni a hatoldalú tárgyalási folyamatnak. Gyakorlatilag első alkalommal kényszerült a híd szerepét betölteni az amerikai és az észak-koreai pozíció között. Azzal, hogy felajánlotta a 2 millió kW energiát, tulajdonképpen lehetővé tette Észak számára, hogy visszatérjen a tárgyalásokhoz és ezzel új lendületet adott az egész tárgyalási folyamatnak. A kérdés, hogy ez a felajánlás valóban kielégítő és elfogadható-e a phenajni vezetés számára?

A pekingi nyilatkozattal a **Koreai-félsziget atommentesítésének hosszú folyamata éppen csak elkezdődött**. Amikor az optimista „hurra hangulat” elmúlik, mindenki rájön, hogy a megállapodás végrehajtása nem egyszerű feladat. Az egyidejű végrehajtás kérdése a novemberi fordulón újabb konfliktusokat eredményezett. Az amerikai „először feladni a nukleáris fegyvereket és programot, majd azt követően tárgyalunk a könnyűvízes reaktorról” álláspont közvetlenül ütközik az észak-koreai „először a könnyűvízes reaktor, majd azt követően az NPT és a biztosítéki megállapodás” pozícióval.

A **hitelt érdemlő ellenőrzés egy másik kihívás**. Kétséges ugyanis, hogy Észak-Korea vajon engedélyezi-e azt. Még abban az esetben is, ha igen, az eredmény bizonytalan, amit Irak példája jól tanúsít.

Az észak-koreai nukleáris leszerelés kérdésében az egyik **legkritikusabb kérdés, hogy az Egyesült Államok megbízhat-e Észak-Koreában, ami fordítva is igaz**. Nem következik-e ismét be az, aminek a világ tanúja lehetett az 1994-ben aláírt Keretmegállapodás után? A kölcsönös bizalom hiánya nyilván még egy jóideig érződni fog. Észak már megsértette a bizalmi kódexet akkor, amikor közölte, *„ha nincs könnyűvízes reaktor, nincs nukleáris program feladása.”* Ilyen kijelentések alááshatják azokat a minimális eredményeket is, amelyeket a hatoldalú tárgyalási mechanizmus keretében eddig sikerült elérni.

A számos kihívás ellenére a **közös nyilatkozat jelentőségét senki nem kérdőjelezi meg Szöulban**. Sikeres végrehajtás esetén az nagyban hozzájárulhat a Koreai-félsziget és Északkelet-Ázsia békéjének és biztonságának erősítéséhez. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy a hatoldalú tárgyalások folytatódjanak és sikerüljön előrelépni a most még vitatott kérdésekben. Azt követően kerülhet sor arra, hogy a szeptember 19-i Közös Nyilatkozat 4. pontjában elhatározottaknak megfelelően a közvetlenül érintett felek – vélhetően a két Korea, az Egyesült Államok és esetleg Kína – tárgyalásokat kezdjenek a Koreai-félsziget állandó békerendszerének kidolgozásáról. Amennyiben eredményre jutnak, az hozzájárulhat

Északkelet-Ázsia békéjének és stabilitásának erősítéséhez is, és esetleg modellül szolgálhat egy új típusú politikai és biztonsági együttműködés kereteinek kialakításához Északkelet-Ázsiában. Dél-Koreán nem fog múlni a siker. Roh Moo-hyon elnök utasította kormányát, hogy kezdje meg egy átfogó gazdasági fejlesztési terv kidolgozását az észak-koreai infrastruktúra újjáépítésére.⁵⁶² Erre szükség is lesz, hiszen ahhoz, hogy Északon fogadni tudják a szöuli kormány által felajánlott évi 2 millió kW villamosenergiát, komoly beruházásokra lesz szükség. Dél-Korea kész azokat elvégezni.⁵⁶³ Kétségtelen, Szöulban hosszútávra gondolkodnak. A mostani költségek – becslés szerint a költségvetés 1 %-a – az ország egyesítését követően megtérülnek. Ma számos ember számára soknak tűnik az anyagi teher, ami viszont akár meg is roppanthatja a dél-koreai gazdaságot, ha a 20-25 éves távlatban prognosztizált országegyesítésig nem sikerül csökkenteni az Észak és Dél közötti gazdasági szakadékot. A szöuli vezetés, amely támogatja Phenjan jogát a nukleáris energia békés célú felhasználására, tisztában van azzal, hogy a könnyűvízes reaktor Észak-Koreában történő megépítése költségének döntő hányadát, miként tette ezt a KEDO megállapodás esetén is, a dél-koreai társadalomnak kell vállalnia.

Észak-Korea szeptember 19-én Pekingben kapott és adott egy esélyt a közel tizenöt éve húzódó válság megoldására. Az, hogy élni tud-e a lehetőséggel, nemcsak a phenjani vezetéstől függ.

A legutóbbi, sikertelen novemberi találkozó óta eltelt fél év azt bizonyítja, hogy korai volt áttörést remélni a hatoldalú tárgyalásoktól, amelyek időközben ismét zsákutcába jutottak. Ennek okát az érintett felek – miként mindig – most sem önmagukban, hanem a másik félben keresik.

Az Egyesült Államok – pénzhamisítás és pénzmosás vádjával – eljárást kezdeményezett egy makaói székhelyű bank ellen, ahol észak-koreai számlákat is vezettek. Ezt Phenjban a KNDK ellen irányuló újabb amerikai retorzióként értékelték és kijelentették, mindaddig nem térnek vissza a hatoldalú tárgyalásokhoz, amíg az Egyesült Államok vissza nem vonja hamis vádjait, és nem szabadítja fel a zárolt számlákat. Megjegyzendő, hogy míg korábban a szöuli vezetés is fenntartás nélkül elfogadta az amerikai információkat arra

---

⁵⁶² Korea Times, 2005. szeptember 21. (A sajtó megjegyzi, hogy az elnöki utasítás kiadására már azt követően került sor, hogy Phenjanban bejelentették, addig nem engedik vissza a nemzetközi ellenőroket és az ország nem lép vissza az NPT-be, amíg az Egyesült Államok nem vállal kötelezettséget a LWR leszállítására.)

⁵⁶³ Dél-koreai becslések szerint legkorábban 2008-ban kezdődhet meg a villamosenergia szállítás, mivel csak akkorra készülhetnek el a szükséges létesítmények. Dél tíz éven keresztül, 2018-ig szállítaná az évi 2 millió kW energiát, mivel addigra – elvileg – elkészülhet a könnyűvízes reaktor. Korea Times, 2005. szeptember 22.

vonatkozóan, hogy Észak-Korea illegális pénzügyi tevékenységet folytat, most konkrét bizonyítékokat kért Washingtontól. Ezek bemutatására amerikai pénzügyi delegáció utazott a dél-koreai fővárosba.⁵⁶⁴ Hogy mennyire voltak hiteltérdemlők az amerikai bizonyítékok, arról megoszlanak a vélemények. Kétségtelen, hogy holdújévi beszédében Ro Mu-hjon köztársasági elnök kijelentette: *„Nincs különbség Korea és az Egyesült Államok álláspontjában, de a koreai kormány nem egyezik bele néhány washingtoni véleményébe, akik az észak-koreai rezsim összeomlását akarják, vagy nyomást próbálnak gyakorolni rá. Amennyiben az Egyesült Államok kormánya ilyen eszközökkel kívánja a problémát megoldani, akkor különbségek lesznek Korea és az Egyesült Államok álláspontjában.”*⁵⁶⁵ Az elnök hangsúlyozta azt is, hogy figyelmesen meg kell vizsgálni a pénzhamisításra, pénzmosásra vonatkozó amerikai vádakat, a szomszédos országok véleményét, illetve az ügynek a hatoldalú tárgyalásokra gyakorolt hatását, továbbá azt, hogy az amerikai vádak mögött meghúzódik-e az Észak-Koreára való amerikai nyomásgyakorlás szándéka.⁵⁶⁶

Megszólt a kérdésben Oroszország szöuli nagykövete is, aki kijelentette: *„Oroszország, mint a hatoldalú találkozók résztvevője, nem lát semmi olyan konkrét bizonyítékot, amely alátámasztaná az amerikai vádakat. Oroszországnak az a véleménye, hogy a KNDK ellen bevezetett szankcióknak nem lesz eredménye, és megegyezésre csakis párbeszéd és együttműködés révén lehet számítani.”*⁵⁶⁷

Az Egyesült Államok a szeptemberi Közös Nyilatkozat elfogadása óta nem egy olyan lépést tett, amely ürügyül szolgálhat Észak-Korea számára ahhoz, hogy a lehető legmesszebb tolja ki a nukleáris leszerelésről szóló tárgyalások folytatását, programja feladását. Ezek közé tartozik az USA és India között Bush elnök február végi indiai látogatása során elért megállapodás. Ennek keretében különleges megállapodás született a két ország között, amelyben Bush Indiát demokratikus országnak nevezte, amely soha nem vitte nukleáris fegyvereit vagy technológiáját külföldre. Újdelhi 22 nukleáris objektumából 14-et kész megnyitni a nemzetköz ellenőrzés számára. A dél-koreai sajtó ezzel kapcsolatban feltette a kérdést, hogy *„mi történik akkor, ha a száznál több demokratikus ország hasonlóan jár el és nyíltan nukleáris fegyvert gyárt azzal, hogy azokat otthon tartja? Kész lesz-e Washington a mostani kritériát ezen demokráciákra is kiterjeszteni és eljárásukat jogszerűnek tekinteni?*

⁵⁶⁴ Korea Herald, Korea Times, 2006. január 25.

⁵⁶⁵ Korea Herald, 2006. január 26.

⁵⁶⁶ Uo.

⁵⁶⁷ Korea Herald, 2006. március 8.

Nem nehéz elképzelni, hogy Phenjan, amely kilépett az NPT-ből, az USA kettős mércéjéről fog beszélni, még akkor is, ha az öt hónapja felfüggesztett hatoldalú tárgyalások esetleg rövidesen újraindulnának. Tartani lehet attól, hogy az USA mostani eljárása a kommunista Észak-Koreának felmentést – ha nem hamis reményt – ad a nukleáris zsarolás folytatására. Eltérően attól, amit az amerikai illetékesek mondanak, az USA és India közötti nukleáris megállapodás alighanem nagyobb károkat okoz a globális non-proliferációnak, mint amennyi hasznot hoz.”⁵⁶⁸ Miközben a sajtó nyíltan az amerikai kettős mércéről beszél, addig a szöuli kormány illetékesei óvatosan, de szintén bírálják az amerikai elnököt.

Kétségtelen, a fő kérdés változatlanul az, hogy sikerül-e véglegesen, a nemzetközi közösség, illetve a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság számára is elfogadható módon rendezni az immár két évtizedes nukleáris problémát, a Phenjan és Washinton közötti szembenállást. Erre nincs egyértelmű és megnyugtató válasz, hiszen aligha tagadható, hogy Észak-Korea nukleáris programjával zsarolja nemcsak az Egyesült Államokat, hanem a világ demokratikus közösségét is, miként az is igaz viszont, hogy Washington diktálni kíván Északnak és egyoldalú feltételekkel, követelésekkel kívánja saját érdekeit biztosítani. Mégis nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a jelenlegi nemzetközi jogi és diplomáciai eszközök elegendőek ahhoz, hogy rendeződjön az ún. észak-koreai nukleáris válság. A kérdés, hogy az érintett felek valóban érdekeltek-e ebben. Számosan vitatják, hogy Phenjan valóban rendelkezik nukleáris fegyverekkel. Erre vonatkozóan – azon túl, hogy az észak-koreai vezetés bejelentette, nukleáris fegyverek birtokosa – hitelt érdemlő bizonyítékok a mai napig nem állnak rendelkezésre. Míg Washingtonban készpénzenek veszik a phenjani bejelentést, addig a világ más fővárosaiban némi kételkedéssel fogadják azt. Még ha fel is tételezzük, hogy Észak-Korea valóban rendelkezik bizonyos jellegű nukleáris fegyverrel, azt eddig semmilyen formában nem próbálták ki, nem hajtottak végre kísérleti nukleáris robbantást. Ezért szakértők óva intenek a túlzott következtetések levonásától.

Nem egyszer fogalmazódik meg Szöulban az a vélemény, hogy a Bush adminisztrációnak, jelenlegi külpolitikája továbbviteléhez, legalább annyira szüksége van az észak-koreai nukleáris fenyegetettségre, mint az al-Kaidára, hiszen a Bush elnök nevéhez fűződő nemzetközi terrorizmus elleni harc jelentős mértékben alapul e két fenyegetésen.

---

⁵⁶⁸ Korea Times, 2006. március 6.

Észak-Korea addig folytathatja nukleáris programját és ez által a nemzetközi közösséggel való szembehelyezkedés politikáját, ameddig ahhoz ha nem is szabad kezet, de legalább is hallgatólagos jóváhagyást kap elsősorban Pekingből, de részben Moszkvából is. Ha a kínai és az orosz vezetés szükségesnek és elérkezettnek tartja az időt ahhoz, hogy a phenjani fenyegetés véglegesen lekerüljön a napirendről, meg fogják találni ehhez a szükséges diplomáciai eszközöket és a gazdasági nyomásgyakorlás formáját. Pekinget vélhetően ebbe az irányba mozdítaná el, ha az Egyesült Államok az eddigiéknél kevésbé állni ki Tajvan mögött. Ugyan minden érintett cáfolja egy esetleges árukapcsolás lehetőségét, annak gyakorlati megvalósulását teljes mértékben azonban nem lehet kizárni.

A jelenlegi phenjani vezetés mind addig élni fog a nukleáris zsarolás eszközével, ameddig azzal megoszthatja a térségben jelen lévő nagyhatalmakat, illetve további gazdasági és politikai előnyökre tehet szert. Ezzel együtt tisztában vannak azzal, hogy van egy határ, amelyen büntetlenül nem léphetnek át. Erre vonatkozóan egyértelmű utalást kaptak nemcsak Washingtonból, hanem Brüsszelből is, miként Szülből, Tokióból és Pekingből valamint Moszkvából is.

Ha lassan is, az észak-koreai nukleáris játszma a végkifejlet felé halad. Észak-Korea rá fog kényszerülni arra, hogy vagy a hatoldalú tárgyalások keretében, vagy egyéb formában együttműködjön az Egyesült Államokkal és a szöuli vezetéssel. Ez utóbbi a lehető legegységesebb formában hozta Phenjan tudomására, hogy kész hozzájárulni az észak-koreai gazdaság évtizedes gondjainak megoldásához, jelentős beruházásokat eszközölni Északon. Az egyetlen feltétel, a nukleáris kérdés megoldása. Ennek hiányában ugyanis Szöul nem léphet, mert azzal kiváltaná az amerikai vezetés neheztelését, amit sem a mostani liberális vezetés, sem egy esetleges konzervatív kormány nem kockáztat meg.

Szöulban ma azt mondják, hogy az ország egyesítésének folyamata megkezdődött, de az legalább két évtizedet igénybe fog venni. Ebben egyrészt benne van az, hogy még ha meg is oldódik a nukleáris válság, hosszú éveket fog igénybe venni a Koreai-félsziget tartós békerendszerének kidolgozása, illetve másrészt az, hogy a szöuli vezetés nem érdekelt egy gyors egyesítésben, mivel az megroppantaná a dél-koreai gazdaságot. Washingtonban ugyan nem bánnák, ha mielőbb összeomlana a phenjani rezsím. Pekingben azonban a szöuli álláspontot támogatják. Így nagyobb a valószínűsége annak, hogy az ország egyesítése abban a formában fog megvalósulni, ahogy annak forgatókönyvét Dél-Koreában kidolgozták.

1. számú melléklet:

TÁJÉKOZTATÓ

Az észak-koreai nukleáris kérdés

kronológiája

- 1985. december 12.** - Észak-Korea csatlakozik az NPT-hez, de nem írja alá a NAÜ-vel a biztonsági megállapodást. Az NPT III. cikke értelmében arra 18 hónapja van. A következő években csatlakozását összeköti az amerikai nukleáris fegyverek Dél-Koreából történő kivonásával.
- 1991. szeptember 27.** - George Bush elnök bejelenti a külföldön tárolt tengeri és szárazföldi taktikai nukleáris eszközök egyoldalú kivonását. Mintegy 100 amerikai nukleáris fegyvert tároltak Dél-Koreában. Nyolc nappal később Mihail Gorbacsov hasonló bejelentést tesz.
- 1991. november 8.** - Bush elnök egyoldalú bejelentését követően Roh Tae Woo dél-koreai elnök nyilatkozatot tesz a Koreai-félsziget atommentes övezetté nyilvánításáról. Ennek keretében az elnök kötelezettséget vállal arra, hogy Dél nem gyárt, tárol, és nem telepít nukleáris fegyvereket. Egyoldalú tilalmat vállalt arra, hogy nem létesítenek nukleáris feldolgozó vagy urándúsító létesítményeket.
- 1991. december 31.** - A két Korea aláírja a Koreai-félsziget atommentes övezetté nyilvánításáról szóló Dél-Észak Közös Nyilatkozatot. Ennek alapján a két Korea kötelezettséget vállal arra, hogy nem tesztelnek, gyártanak, nem állítanak elő, nem fogadnak, tárolnak, telepítenek, illetve nem használnak nukleáris eszközöket, továbbá nem létesítenek nukleáris feldolgozó vagy urándúsító létesítményeket. A megállapodás 1992. február 19-én

- lép hatályba.
- 1992. január 30.** - Több mint hat évvel az NPT-hez való csatlakozás után Észak-Korea aláírja a NAÜ-vel az átfogó biztonsági megállapodást.
- 1992. március 6.** - Az Egyesült Államok szankciót vezet be a Lyongaksan Machineries and Equipment Export Corporation és a Changgwang Sinyong Corporation észak-koreai cégekkel szemben rakéta proliferációs tevékenységük miatt.
- 1992. április 9.** - Észak-Korea ratifikálja a NAÜ-vel kötött biztonsági megállapodást.
- 1992. május 4.** - Észak-Korea átadja a NAÜ-nek a nukleáris anyagokra vonatkozó nyilatkozatát, amelyben hét létesítményt és mintegy 90 gramm plutóniumot jelent be, ami a NAÜ vizsgálatának tárgya lehet. Phenjan közlése szerint a nukleáris anyagot 89 megrongálódott fűtőelemből nyerte 1989-ben. A fentiek igazolására a NAÜ bejelenti, hogy 1992 közepétől 1993 elejéig vizsgálatot tart Észak-Koreában.
- 1992. június 23.** - Az Egyesült Államok „rakéta szankciókat” vezet be a márciusban szankcionált észak-koreai cégekkel szemben.
- 1992. szeptember** - A NAÜ szakértői ellentmondást fedeznek fel Észak-Korea nukleáris programjáról készített „előzetes jelentésében” és több kérdésben is felvilágosítást kérnek, beleértve az előállított plutónium mennyiségét is.
- 1993. február 9.** - A NAÜ különleges vizsgálatot kezdeményez két létesítményben, ahol úgy vélik, Észak-Korea nukleáris szemetet tárol. A vizsgálatot arra alapozták, hogy Észak-Korea csalt az NPT vállalásaiban. Phenjan a NAÜ kérését elutasítja.
- 1993. március 12.** - Észak-Korea bejelenti, hogy három hónap múlva kilép az NPT-ből arra hivatkozva, hogy a X cikk nemzeti

- biztonsági érdekből lehetővé teszi a kilépést.
- 1993. április 1.**
- A NAÜ bejelenti, hogy Észak-Korea nem tartja magát a biztonsági megállapodáshoz és nem garantálható, hogy nukleáris anyagait kizárólag békés célokra használta fel.
- 1993. június 11.**
- Az Egyesült Államokkal New Yorkban folytatott tárgyalásait követően Észak-Korea, mielőtt hatályba lépne, felfüggeszti kilépését az NPT-ből. Beleegyezik, hogy minden fenntartás nélkül csatlakozik a biztonsági megállapodásokhoz.
  - Viszonzásul az Egyesült Államok garanciát vállal arra, hogy nem fenyegeti Észak-Koreát és nem alkalmaz ellene erőt, beleértve a nukleáris fegyvereket is. Ígéretet tesz arra is, hogy nem avatkozik be Észak-Korea belügyeibe.
- 1993. július 19.**
- Az Egyesült Államokkal folytatott újabb tárgyalások után Észak-Korea egy közös közleményben bejelenti, hogy *„kész konzultációkat kezdeni a NAÜ-vel a még nyitott biztonsági kérdésekről”* és kész tárgyalásokat kezdeni nukleáris létesítményeinek ellenőrzéséről. A közös közlemény utal arra is, hogy Phenjan megfontolja egy olyan megállapodás lehetőségét az Egyesült Államokkal, amely grafitalapú nukleáris reaktorait könnyűvízesre (LWR) cseréli.
- 1993 vége**
- A CIA és a Katonai Hírszerző Hivatal szerint Észak-Korea mintegy 12 kg plutóniumra tehetett szert. Ez a mennyiség minimum egy, de esetleg két nukleáris fegyver előállítására is elég.
- 1994 január**
- A CIA igazgatója feltételezi, hogy Észak-Korea előállíthatott egy vagy két nukleáris fegyvert.
- 1994. február 15.**
- Észak-Korea véglegesíti megállapodását a NAÜ-vel, amelynek alapján hozzájárul hét nukleáris létesítményének ellenőrzéséhez, elkerülve így az ENSZ BT szankcióit.

- 1994. március 1.** - 1993 óta első alkalommal érkeznek NAÜ ellenőrök Észak-Koreába.
- 1994. március 21.** - Arra reagálva, hogy Észak-Korea elutasította, hogy a szakértők ellenőrizhessék nukleáris létesítményét Jongbjonban, a NAÜ Igazgató Tanácsa felhívja Phenjant, hogy *„haladéktalanul járuljon hozzá, hogy a NAÜ teljeskörű vizsgálatot végezhesen és a biztonsági megállapodásban foglaltak szerint járjon el.”*
- 1994. május 19.** - A NAÜ megerősíti, hogy Észak-Korea megkezdte az elhasznált fűtőelemek kiemelését az 5 megawattos nukleáris kísérleti reaktorából akkor, amikor a nemzetközi megfigyelők nem voltak jelen. Az Egyesült Államok és a NAÜ ragaszkodott ahhoz, hogy az ellenőrök legyenek jelen minden ilyen eseménynél, mivel az elhasznált fűtőelemeket nukleáris fegyvereknél újrahasznosíthatják.
- 1994. június 13.** - Észak-Korea bejelenti kilépését a NAÜ-ből. Ennek ellenére, az NPT-ben foglaltak alapján Észak-Koreának biztosítania kellene a NAÜ ellenőrzések megtartását.
- 1994. június 15.** - Jimmy Cartar volt elnök tárgyalásokat folytat Észak-Koreában, amelynek eredményeként Phenjan megerősíti arra irányuló készségét, hogy „befagyasztja” nukleáris programját és magas szintű tárgyalásokat folytat az Egyesült Államokkal. Várhatóan kétoldalú tárgyalások kezdődnek, feltételezve, hogy Észak-Korea hozzájárul a NAÜ ellenőrök maradásához, nem tölti fel új fűtőelemekkel 5 megawattos nukleáris reaktorát, és nem hasznosít egyetlen elhasznált fűtőelemet sem.
- 1994. július 9.** - Meghal Kim Ir Szen, posztját fia, Kim Dzong Il veszi át.
- 1994. augusztus 12.** - Közös megállapodás aláírására kerül sor, amely egy háromlépcsős folyamat keretében biztosítja az észak-koreai nukleáris program közömbösítését. Viszonzásul az Egyesült Államok ígéretet tesz a normalizált

gazdasági és diplomáciai kapcsolatok irányába történő elmozdulásra és biztosítja Észak-Koreát, hogy hozzájárul a proliferáció-biztos LWRs építéséhez, amelyek felváltanák a grafitalapú reaktorokat.

1994. október 21.

- Az Egyesült Államok és Észak-Korea a „Keretmegállapodás” aláírásával befejezi a Genfben folytatott négyhónapos tárgyalásait. A jongbjoni plutóniumot előállító reaktor miatti amerikai aggodalmak megoldása érdekében a megállapodás felszólítja Észak-Koreát, hogy fagyassza be és számolja fel nukleáris létesítményeit, ami gyakorlatilag három objektumra vonatkozna, amelyek közül kettő építés alatt áll. Észak-Korea hozzájárul a NAÜ ellenőrzésekhez, valamint ahhoz is, hogy 8 ezer elhasznált fűtőelemet harmadik országba szállítsanak.
- Cserében Phenjan két LWR felépítésére kap ígéretet. Amíg azok felépülnek nehézőlajat szállítanak részére. Az LWR project a KEDO keretében kerül kivitelezésre.
- A politikai és gazdasági kapcsolatok normalizálására felszólító megállapodás lehetőséget biztosít az USA és Észak-Korea számára a ballisztikus rakétákról, illetve más, aggodalomra okot adó kétoldalú kérdésekről való tárgyalásra.

1994. november 28.

- A NAÜ megerősíti, hogy leállították az építkezéseket az észak-koreai Nyongbyon és Taochon nukleáris létesítményeken, azok nem működnek.

1995. március 9.

- New Yorkban megalakult a KEDO az Egyesült Államok, Dél-Korea és Japán részvételével.

1996. január

- Észak-Korea elvileg beleegyezik, hogy a rakéta proliferáció tárgyában tartsanak tárgyalásokat, amelyekre Thomas Hubbard külügyminiszter-helyettes tett javaslatot. Phenjan előfeltételként támasztotta azonban, hogy még a tárgyalások megkezdése előtt az

- USA enyhítsen a gazdasági szankciókon.
- 1996. március 19.** - A Kongresszus Külügyi Bizottsága előtti meghallgatásán Winston Lord külügyminiszter-helyettes kilátásba helyezte, hogy Washington enyhít az Észak-Koreával szembeni gazdasági szankciókon, amennyiben haladást érnek el a rakétaexportálás kérdésében.
- 1996. április 21-22.** - Az Egyesült Államok és Észak-Korea szakértői első alkalommal találkoznak Berlinben, ahol a kétoldalú rakétaproblémáról tanácskoznak. Az USA szorgalmazza, hogy Észak-Korea csatlakozzon az MTCR-hoz. Észak-amerikai kompenzációt sürget.
- 1996. május 24.** - Az Egyesült Államok szankciókat léptet életbe Észak-Koreával és Iránnal szemben rakétafejlesztési technológia átadása miatt. Mivel a kapcsolatok minimálisak, a szankciók inkább szimbolikus jelentőségűek.
- 1996. október 16.** - Miután az Egyesült Államok észlelte, hogy Észak-Korea a Nodong középható távolságú rakétája tesztelésére készül repülőgép anyahajót vezényel Japánba.
- 1996. november 8.** - Amerikai és észak-koreai diplomaták között New Yorkban megtartott több tárgyalás után a State Department megerősíti, hogy a rakétakísérletet Észak-Korea törölte.
- 1997. június 11-13.** - Az USA és Észak-Korea közötti rakétatárgyalások második fordulóján New Yorkban az amerikai fél sürgeti Phenjant, hogy ne telepítse a Nodong rakétát és hagyjon fel a Scud rakéták és alkatrészeinek exportjával. A felek nem jutottak megegyezésre, de nyitva hagyták az ajtót a további tárgyalások számára.
- 1997. augusztus 6.** - Az USA további két észak-koreai céggel szemben alkalmaz szankciókat pontosan meg nem nevezett rakéta proliferáció miatt.
- 1998. február 25.** - Beiktatási beszédében Kim Dae-jung elnök bejelenti „Narfény (sunshine policy) politikáját”, amely célul

- tűzte a Korea-közi kapcsolatokat fejlesztését a béke, megbékélés és együttműködés eszközeivel.
- 1998. április 17.** - Az Egyesült Államok szankciókat léptet életbe Észak-Koreával és Pakisztánnal szemben azt követően, hogy Phenjan rakéatechnológiát adott át a pakisztáni Khan Kutató Intézetnek.
- 1998. június 16.** - Az észak-koreai KCNA jelenti, hogy Phenjan csak akkor hagy fel a rakéatechnológia exportjával, ha megfelelően kárpótolják a pénzügyi veszteségek miatt.
- 1998. július 15.** - A kétpárti Rumsfeld Bizottság arra a következtetésre jut, hogy az USA késve értesülhet arról, ha rakétafenyegetés éri olyan „haramia államok” részéről, mint Észak-Korea vagy Irán.
- 1998. augusztus 31.** - Észak-Korea teszteli az 1500-2000 km hatótávolságú háromfokozatú Taepo Dong-1 rakétát, amely túljut Japánon. Phenjan bejelenti, hogy a rakéta egy kisebb műholdat juttatott sikeresen a világűrbe, amit az amerikai űrparancsnokság nem erősített meg.
- Japán novemberig felfüggeszti a KEDO LWR projekt költségmegosztására vonatkozó megállapodás aláírását.
- Az amerikai hírszerzés meglepetésének ad hangot, hogy Észak-Korea ennyire előre haladt a rakéatechnológia terén.
- 1998. október 1.** - Az USA–Észak-Korea közötti rakétatárgyalások harmadik fordulója New Yorkban, kevés eredménnyel. Az USA megismétli kérését, Phenjan, a gazdasági szankciók feloldása ellenében függessze fel rakéta programját. Észak-Korea elutasítja az amerikai kérést arra hivatkozva, hogy a gazdasági szankciókat az 1994-es Keretmegállapodás értelmében már fel kellett volna függeszteni.
- 1998. november 12.** - Clinton William Perry volt védelmi minisztert nevezi ki az észak-koreai kapcsolatokat politikai koordinátorává.

(Magát a posztot az 1999. évi Defense Authorization Act hozta létre.) Perry haladéktalanul tárcaközi egyeztetést tart és megbeszélést kezdeményez Dél-Koreával és Japánnal annak érdekében, hogy egyeztessék álláspontjukat Észak-Korea ügyében.

- 1998. december 4-11.** - Az Egyesült Államok és Észak-Korea megbeszéléseket tartanak a Kumchang-ri-ben lévő észak-koreai nukleáris létesítménnyel kapcsolatos amerikai aggodalmak megvitatása céljából. Phenjan elvben ismételten elfogadja az amerikai ellenőrzés lehetőségét, de a gyakorlatban nem tudnak megállapodni a „megfelelő ellentételezés” ügyében.
- 1999. február 2.** - George Tenet CIA igazgató a Szenátus Fegyverzetellenőrzési Bizottsága előtt kijelenti, hogy némi technikai módosítással Észak-Korea képes lehet a Taepo Dong-1 rakétával kisebb eszközöket célba juttatni Alaszkára vagy Hawaiiira. Tenet jelzi azt is, hogy a Tepo Dong-2 rakéta képes lehet elérni a kontinentális USA-t.
- 1999. március 29-31.** - Az USA és Észak-Korea közötti rakétatárgyalások negyedik fordulója Phenjanban. Az USA ismételten aggodalmát fejezi ki az észak-koreai rakétafejlesztési program és proliferációs lépések miatt, és javaslatot tesz arra, hogy a rakéta program feladásáért cserében feloldják a szankciókat. Az amerikai szakértők „komolynak és hatékornak” nevezték a tárgyalásokat, de megállapodás csak arról született, hogy egy konkrétan meg nem nevezett napon ismét tárgyalóasztalhoz ülnek.
- 1999. április 25.** - Az USA, Japán és Dél-Korea létrehozzák a háromoldalú koordinációs bizottságot annak érdekében, hogy intézményesítsék megbeszéléseiket az Észak-Koreával kapcsolatos tárgyalásokra.
- 1999. május 20-24.** - Amerikai ellenőrző csoport keresi fel a Kumchang-ri-ben lévő nukleáris létesítményt. A jelentés szerint a

- szakértők nem találtak arra utaló bizonyítékot, hogy Észak-Korea megsértette volna a Keretmegállapodást.
- 1999. május 25-28.** - Perry elnöki különmegbízott Phenjanban politikai, diplomáciai és katonai vezetőkkel tárgyal és jelzi, áttörés lehet a kétoldalú kapcsolatokban, ha Phenjan eleget tesz az amerikai biztonsági elvárásoknak. Perry levelet visz Clintontól Kim Dzong Ilnek, akivel nem találkozik személyesen. Perry felszólít az észak-koreai nukleáris és rakétafejlesztési program feladására, amely messze túlhalad a Keretmegállapodásban foglaltakon. Cserében az USA kész feloldani a szankciókat, normalizálni a diplomáciai kapcsolatokat és potenciálisan kész bizonyos biztonsági garanciák megadására.
- 1999. szeptember 7-12.** - A Berlinben folytatott tárgyalásokon Észak-Korea rakétafejlesztési moratóriumba egyezik bele az USA-val folytatott tárgyalások idejére. Az USA részben feloldja a gazdasági szankciókat. A felek megállapodtak a magas szintű tárgyalások folytatásában. (A szankciókat 2000 júniusáig nem oldják fel.)
- 1999. szeptember 9.** - Az amerikai hírszerzés valószínűsíti, hogy Észak-Korea interkontinentális ballisztikus rakétát állít elő, amely 2015-re képes lesz legalább 200 kg-os robbanófejet célba juttatni az amerikai szárazföldön.
- 1999. szeptember 15.** - Perry jelentést tesz a Kongresszusnak, amelyek nem titkos részét október 12-én nyilvánosságra hozzák. Ebben Perry új, átfogó tárgyalást sürget Észak-Koreával, amelynek során koordináltan, lépésről lépésre, kölcsönösségi alapon csökkentenék az USA és szövetségesei Észak-Koreával szembeni elszigetelését. Lehetőségként vázolja fel a diplomáciai kapcsolat felvételét és a kereskedelmi szankciók feloldását.
- 1999. november 19.** - Újabb megbeszélés Berlinben. A felek tárgyalnak egy magas szintű észak-koreai küldöttség amerikai

- látogatásának előkészítéséről.
- 1999. december 15.** - Öt évvel a Keretmegállapodás aláírását követően a KEDO tisztségviselők alapmegállapodást írnak alá a Korea Electric Power Corporation képviselőivel a két LWR építéséről az észak-koreai Kumhoban. A KEDO vezetők a megállapodás késedelmes aláírását a jogi és pénzügyi kihívásokkal, valamint az észak-koreai Taepo Dong-1 rakéta 1998 augusztusi tesztelése által kiváltott nem kedvező politikai légkörrel indokolták.
- 2000. április 6.** - Az Egyesült Államok szankciót léptet életbe az észak-koreai Changgwang Sinyong céggel szemben, mivel az megsértette az MTCR rendelkezéseket, Iránnak adva el proliferációs termékeket, amelyek 300 km hatótávolságú, 500 kg súly célba juttatására alkalmas rakétákat jelentett.
- 2000. május 25-27.** - Az USA a második ellenőrzést tartja a Kumchang-ri helyszínen. Az ellenőrzés megállapítja, hogy 1999-hez képest nem történt változás.
- 2000. június 15.** - Korea-közi csúcstalálkozóra kerül sor Phenjanban, amelynek során közös nyilatkozatot ír alá Kim Dae-jung dél-koreai és Kim Dzong Il észak-koreai elnök a Koreai-félsziget egyesítésének megoldásáról. A nyilatkozat kitér a családegyesítésekre, de nem érinti az észak-koreai nukleáris vagy rakétafejlesztési programot.
- 2000. június 19.** - A Korea-közi csúcstalálkozó eredményeként az Egyesült Államok enyhít az Észak-Koreával szembeni szankciókon. A nukleáris fegyverekkel vagy a rakétafejlesztési proliferációval kapcsolatban nem történt enyhítés.
- 2000. június 20.** - Észak-Korea az amerikai szankciók enyhítése kapcsán moratóriumot hirdet rakétafejlesztési programjára.
- 2000. július 12.** - A Kuala-Lumpurban megtartott USA-KNDK rakétatárgyalások eredménytelenül végződtek. Észak évi 1 Mrd USD kompenzációt kért rakétaexportja

feladásáért. Az USA ezt nem fogadja el, de jelzi, kész továbblépni a „gazdasági normalizáció” útján.

- 2000. július 19.** - Kim Dzong Il V. Puttyinnal való találkozásán megerősíti, kész feladni a rakéta programot, amennyiben segítséget kap műhold felbocsátáshoz azon országoktól, amelyek aggódnak az északi rakétafejlesztési program miatt.
- 2000. július 28.** - Az ASEAN bangkoki regionális fórumán M. Albright érdemleges megbeszélést tart Paek Nam Sun észak-koreai külügyminiszterrel.
- 2000. augusztus 13.** - Kim Dzong Il dél-koreai újságírók előtt pontosítja Putyinnak tett kijelentését. Eszerint Észak-Korea kész feladni rakétafejlesztési programját, ha az Egyesült Államok közreműködik észak-koreai műhold fellövésében.
- 2000. augusztus 28.** - Sherman nagykövét Moszkvában pontosítja az észak-koreai kijelentést.
- 2000. szeptember 8.** - Vezető amerikai külügyi tisztviselő kijelenti, hogy az Egyesült Államok nagyon komolyan veszi az Észak-Koreai ajánlatot.
- 2000. szeptember 27.** - USA-KNDK tárgyalások New Yorkban nukleáris, rakétafejlesztési és terrorizmussal kapcsolatos kérdésekről. A két fél előremutató állásfoglalást ad ki, amely haladás abba az irányba, hogy az USA törölje Észak-Koreát a terrorizmus támogatásával vádolt országok listájáról.
- 2000. október 9-12.** - Jo Myong-Rok észak-koreai almarsall Washingtonba látogat. Levelet visz Kim Dzong Iltól Clintonnak, találkozik egy sor magas rangú amerikai tisztviselővel. A lépés annak kifejezése, hogy Phenjan komolyan szeretné javítani kapcsolatát Washingtonnal.
- 2000. október 12.** - Az Egyesült Államok és Észak-Korea közös nyilatkozatot ad ki arról, hogy a rakétakérdés megoldása

„jelentős hozzájárulás lehet a kapcsolatok alapvető javítása útján”. Megerősítik a Keretmegállapodás végrehajtását, illetve kijelentik, hogy Albright rövidesen Phenjanba látogat Clinton útjának előkészítése céljából.

- 2000. október 24.**
- Albright külügyminiszter befejezi kétnapos phenjani látogatását, amelynek keretében találkozott Kim Dzong Illel. Kim kijelenti, hogy a jövőben nem tesztelik a Taepo Dong-1 rakétát. A tárgyalásokon szót váltanak Észak-Korea rakétatechnológiai exportjáról, a nukleáris kérdésről, a kapcsolatok normalizálásának lehetőségéről, illetve Clinton elnök esetleges phenjani látogatásáról.
- 2000. november 1-3.**
- A Kuala Lumpurban megtartott újabb rakétatárgyalások eredménytelenül végződtek. Az Albright phenjani látogatásán elhatározottak kihasználatlanul hagyása jelentősen csökkentette annak esélyét, hogy még elnöki mandátumának lejárta előtt Clinton Phenjanba utazna.
- 2000. december 28.**
- Clinton bejelenti, nem utazik Phenjanba, mivel az idő nem alkalmas arra.
- 2001. január 2.**
- Az USA szankciókat léptet életbe az észak-koreai Changgwang Sinyong céggel szemben, mivel az megsértette az Iran Nonproliferation Act of 2000-t.
- 2001. március 6.**
- Powell külügyminiszter svéd kollégájával folytatott megbeszélésén utal arra, hogy kapcsolatfelvételt terveznek Phenjannal ott, ahol Clinton abbahagyta, mivel több ígéretes kérdés maradt az asztalon.
- 2001. március 7.**
- Sherman a New York Timesban megjelent cikkben jelzi, hogy az észak-koreai rakéta-program Clinton idejében közel állt a megoldáshoz.
  - Bush elnök Kim Dae-jung dél-koreai elnökkel a Fehérházban folytatott megbeszélésén kijelenti, hogy kész a tárgyalások folytatására Észak-Koreával, de a tárgyalásoknak tisztázni kell az esetleges megállapodás ellenőrzésének lehetőségét.

- 2001. március 13.** - Észak-Korea az új washingtoni hangsúly alapján törli a dél-koreai féllel tervezett miniszteri szintű tárgyalásokat, amelyek a további politikai megbékélést célozták.
- 2001. március 15.** - Phenjan kilátásba helyezi, hogy ezerszeres árat vesz az USA-n és megtorpedózza az Észak- és Dél-Korea közötti párbeszéd folytatását. A KCNA által kiadott nyilatkozat Washington új politikáját ellenségesnek nevezi és aláhúzza, „*Phenjan kész mind a párbeszédre, mind a háborúra.*”
- 2001. május 3.** - A Göran Persson svéd miniszterelnök vezette EU küldöttséggel tárgyaló Kim Dzong Il Phenjanban megerősíti, hogy Észak-Korea kész rakétakísérleti moratóriumát 2003-ig meghosszabbítani és elkötelezettségének ad hangot a második Korea közi csúcstalálkozót illetően.
- 2001. június 6.** - Bush elnök jelzi, hogy a Phenjannal folytatandó tárgyalásokon megoldást kell találni a Keretmegállapodásban foglaltak ellenőrizhető és visszafordíthatatlan végrehajtására, ami vonatkozik az észak-koreai rakétafejlesztési programra, a rakéatechnológia exportjára is.
- 2001. június 13.** - Jack Pritchard amerikai különmegbízott New Yorkban találkozik Hyong-ch'ol Yi észak-koreai ENSZ képviselővel kétoldalú tárgyalások előkészítése céljából.
- 2001. június 26.** - A State Department újabb szankciókat léptet életbe rakéta proliferáció miatt észak-koreai céggel szemben. A szankciók elsősorban szimbolikusak, mintsem érdemi jelentőségűek.
- 2001. július 6.** - Richard Armitage külügyminiszter-helyettes megerősíti, hogy június végén Észak-Korea rakéta motort tesztelt, de ebben „*nem látják semmi kivételt*”. Nem hiszik, hogy ez a rakétakísérleti moratórium megsértése lenne.
- 2001. augusztus 4.** - Kim Dzong Il Moszkvában megerősíti, hogy 2003-ig

- tartja magát a ballisztikus rakétakísérleti moratóriumhoz.
- 2002. január 29.** - Bush elnök a State of the Union beszédében bírálja Észak-Koreát rakéta- és tömegpusztító fegyverek programja miatt, miközben a lakosság éhezik. Észak-Koreát Irakkal és Iránnal együtt a „gonosz tengelyéhez” sorolja, amelyek azért fegyverkeznek, hogy veszélyeztessék a világbékét.
- 2002. február 5.** - Powell szenátusi meghallgatáson kijelenti, Washington „bárhol és bármikor előfeltételek nélkül” kész tárgyalni Észak-Koreával. Reményének ad hangot, hogy Észak tartja magát a rakéta moratóriumhoz, amely része a KEDO megállapodásnak, vagyis a Keretmegállapodásnak.
- 2002. március 15.** - Észak-Korea arra reagálva, hogy az USA Phenjan elleni nukleáris fegyver bevetésének lehetőségét vizsgálja, közli, ha az USA nukleáris fegyvert használna Észak-Korea ellen, az minden megállapodást hatálytalanítana az Egyesült Államokkal. *„Ha az USA nukleáris holocaustot indít Észak-Korea ellen, akkor az amerikai kontinens sem lesz a jövőben biztonságos hely”* – közlik Phenjanban.
- 2002. április 1.** - Bush kijelenti, Észak-Korea nem tartja be a Keretmegállapodást. Ennek ellenére hozzájárul a KEDO további pénzügyi támogatásához.
- 2002. július 2.** - Az USA törli egy amerikai küldöttség Phenjanba tervezett útját, mivel nem kaptak választ egy javaslatukra, illetve a június 29-i észak-déli tengeri incidens miatt.
- 2002. július 31.** - Powell rövid időre találkozik Bruneiben az ASEAN ülésén részt vevő Paek Nam Sun észak-koreai külügyminiszterrel, teret adva annak a spekulációnak, hogy rövidesen Phenjanba látogatna. Ez volt a legmagasabb kapcsolatfelvétel a két fél között Bush

- beiktatása óta.
- 2002. augusztus 7.**
- A KEDO ünnepélyes ülést tart abból az alkalomból, hogy az első LWR projekt papíron beindult.
  - Az USA sürgeti Phenjant, hogy tegyen eleget a NAÜ ellenőrzéseket lehetővé tevő biztosítéki megállapodásában foglaltaknak.
  - Észak-Korea jelzi, hogy a reaktorok építésében mutatkozó késlekedés miatt nem kizárt, hogy kilépnek az egyezményből.
- 2002. augusztus 16.**
- Az USA szankciókat léptet életbe az észak-koreai kormánnyal szemben rakétatechnológia Jemennek történő eladása miatt. Ennek ellenére Washington bármikor kész tárgyalásokra Phenjannal.
- 2002. augusztus 31.**
- Észak-Korea, John Bolton kijelentésére hivatkozva közli, *„amennyiben az USA feladja a KNDK-val szembeni ellenséges politikáját, készek a párbeszédre... a labda az amerikai térfélen van.”* Bolton bírálta az észak-koreai rakétafejlesztési és biológiai fegyver programot.
- 2002. szeptember 17.**
- Észak-Korea Junichiro Koizumi és Kim Dzong Il megállapodása alapján bejelenti, hogy meghatározatlan időre meghosszabbítja a rakétamoratóriumot.
- 2002. október 3-5.**
- James Kelly külügyminiszter-helyettes Phenjanba látogat. Kifejti az amerikai aggodalmakat az észak-koreai nukleáris és rakétafejlesztési program, rakéta alkatrészek, technológia exportja, az emberi jogok megsértése és az emberi jogok általános helyzete miatt. Jelzi, a kapcsolatok fejlesztésére a fentiek átfogó megoldása esetén van lehetőség. A felek újabb találkozóban nem állapodnak meg.
  - A Kelly által elmondottakat Észak-Korea „fennhéjázónak és arrogánsnak” minősítette, *„amelyek arra készítetik Phenjant, hogy a hadseregére alapozott politikájuk*

alapján minden szükséges ellenlépést megtegyenek.”

- 2002. október 16.** - Az USA bejelenti, hogy James Kelly, a Kelet-Ázsiai és Csendes-óceáni térséget felügyelő helyettes külügyi államtitkár október 3-5-i phenjani látogatása idején észak-koreai tárgyalópartnere beismerte: a KNDK időközben újraindította 1994-ben felfüggesztett nukleáris programját. Phenjan azóta is tagadja ezt.
- 2002. november 5.** - Észak-Korea azzal fenyegetőzik, hogy véget vet rakétakísérleti moratóriumának, ha a japán–észak-koreai normalizációs tárgyalások nem járnak eredménnyel.
- 2002. november 14.** - A KEDO bejelenti, hogy felfüggeszti a nehézolaj szállításokat Észak-Korea számára amiatt, hogy október 4-én elismerték az urándúsítási program tényét. Az utolsó szállítmány november 18-án érkezett Észak-Koreába.
- 2002. november 29.** - A NAÜ felszólítja Phenjant, hogy számoljon be urándúsítási programjáról. Észak-Korea elutasítja a NAÜ határozatát arra hivatkozva, hogy az az USA-nak kedvez.
- 2002. december 9.** - Spanyol és amerikai hajók feltartóztatnak egy észak-koreai hajót, amely Scud rakétákat szállít Jemenbe.
- 2002. december 12.** - Észak-Korea levélben tájékoztatja a NAÜ-t, hogy újraindítja egyik, még működő reaktorát, illetve a Keretmegállapodás alapján leállítottat is. Felszólítja a NAÜ-t, hogy távolítsa el pecsétjeit az észak-koreai nukleáris létesítményekről. Phenjan a Keretmegállapodás megsértésével vádolja az USA-t és közli, hogy reaktorai újraindítására energiaszükséglete miatt kényszerül.
- Amerikai kongresszusi anyag szerint az újraindított reaktor évente egy bomba számára elegendő plutóniumot termel. A CIA korábban jelezte, hogy már több bomba előállítására szükséges plutóniummal

- rendelkezik Phenjan. Az amerikai vélemények megoszlanak arról, hogy hány atombomba előállításához szükséges plutóniummal rendelkezhethet Észak-Korea.
- 2002. december 14.** - Észak-Korea levélben tájékoztatja a NAÜ-t, hogy nukleáris létesítményei kizárólag az Egyesült Államok és Észak-Korea ügye és nem esnek a NAÜ egyezmények illetékessége alá. Ezért Észak-Korea eltávolítja a NAÜ kameráit nukleáris létesítményeiből.
- 2002. december 22-24.** - Észak-Korea eltávolítja a NAÜ plombákat és megfigyelő rendszereket nukleáris létesítményeiről.
- 2002. december 27.** - A KNDK kiutasítja az országból a NAÜ megfigyelőket.
- 2003. január 10.** - A KNDK bejelenti kilépését az NPT-ből
- 2003. január 13.** - Az EU Elnökség nyilatkozatában a KNDK kilépését az univerzális non-proliferációs rendszert aláásó, veszélyes precedensként értékeli, s felszólítja Phenjant nemzetközi kötelezettségei tiszteletben tartására
- 2003. február 3.** - Donald Rumsfeld amerikai védelmi miniszter aláírja azt a parancsot, mely lehetővé teszi 24 stratégiai bombázó áttelepítését a csendes-óceáni térségbe.
- 2003. február 5.** - Az észak-koreai hírügynökség bejelenti, hogy a KNDK reaktiválta nukleáris létesítményeit.
- 2003. február 12.** - A NAÜ Igazgató Tanácsa határozatában megállapítja, hogy a KNDK megsértette a nukleáris biztosítéki megállapodást, ezért az ügyet az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé utalja.
- 2003. február 18.** - Magas rangú észak-koreai katonai vezető kilátásba helyezi az 1953-as fegyverszüneti megállapodás semmissé nyilvánítását, amennyiben az USA nem fejezi be háborús készülődését a térségben.
- 2003. február 24.** - Észak-Korea haditengerészeti rakétakísérletet hajt végre a Japán-tengeren.
- 2003. február 26.** - Az USA megerősíti, hogy a KNDK újraindította az 5 megawattos jongbjoni nukleáris reaktort.
- 2003. március 10.** - A KNDK újabb haditengerészeti rakétakísérletet hajt

- végre a Japán-tengeren.
- 2003. március 27.**
- Jun Jong Gvan dél-koreai külügyminiszter amerikai partnerével folytatott washingtoni tárgyalásai során ismerteti azt a dél-koreai adminisztráció által kidolgozott forgatókönyvet („road map”), melynek célja a KNDK tárgyalóasztalhoz ültetése a nukleáris kérdés multilaterális keretek között történő megoldása érdekében, s arra kéri partnerét: Washington jelezze Phenjannak, hogy kész érdemben foglalkozni a KNDK biztonsági aggodalmaival, ha Phenjan elfogadja a multilaterális tárgyalásokra vonatkozó javaslatot.
- 2003. március 30.**
- Jun dél-koreai és Kavagucsi japán külügyminiszter Tokióban ismételten hitet tesz az amerikai–dél-koreai–japán egyeztetés mellett az észak-koreai nukleáris kérdés mielőbbi békés megoldása érdekében.
- 2003. április 6.**
- Az észak-koreai KÜM szóvivője nyilatkozatában súlyos provokációként értékeli a nukleáris problematika április 9-re tervezett megvitatását az ENSZ Biztonsági Tanácsában.
- 2003. április 6.**
- Bush amerikai elnök telefonon megerősíti dél-koreai partnerének, hogy az USA diplomáciai eszközökkel kívánja megoldani az észak-koreai nukleáris válságot.
- 2003. április 8.**
- A kínai KÜM szerint a Biztonsági Tanácsnak nem kellene foglalkoznia az észak-koreai nukleáris kérdéssel.
- 2003. április 9.**
- A Szöulban tárgyaló Ivanov orosz külügyminiszter szerint az Észak-Korea körül kialakult helyzet megoldásának érdekében szavatolni kell az ország területi épségét, és garanciát kell nyújtani neki arra, hogy nem éri katonai támadás.
- 2003. április 9.**
- A BT ülésén Kína és Oroszország megakadályozza, hogy a testület – az amerikai szándékkal összhangban – a KNDK-t elítélő határozatot fogadjon el, így a BT csupán „aggodalmának ad hangot”.
- 2003. április 10.**
- Hivatalosan lejár a 90 napos türelmi idő, mely az NPT-

ből való kilépési szándék bejelentését követően a 'de jure' kilépésig kell, hogy elteljen ⇒ a KNDK már nem részese az NPT-nek.

- 2003. április 10.** - A manilai KK-ASEAN egyeztetőn az ASEAN támogatja a multilaterális keretek között történő rendezésre vonatkozó dél-koreai „road map”-et.
- 2003. április 10-12.** - Jun dél-koreai külügyminiszter pekingi látogatása során szorgalmazni kívánja: Peking használja fel befolyását annak érdekében, hogy megértessék az északi féllel, hogy céljait elérheti, s érdekeit megfelelően érvényesítheti egy multilaterális fórumon is, nincs értelme ragaszkodnia a kétoldalú, amerikai–észak-koreai tárgyalásokhoz.
- 2003. április 23-24.** - Pekingben háromoldalú (amerikai–észak-koreai–kínai) tárgyalásokra kerül sor a nukleáris kérdés megoldása érdekében: az eredetileg három naposra tervezett konzultáció a második napon megszakad, mivel a felek „mindent elmondtak egymásnak”.
- 2003. április 23.** - A észak-koreai tárgyalódelegáció vezetője arról tájékoztatja Kelly amerikai külügyminiszter-helyettest, hogy a KNDK rendelkezik atomfegyverrel, s „*ezt hamarosan be is fogja bizonyítani*”.
- 2003. május 30.** - Az amerikai Kongresszus 6 képviselőből álló delegációja 3 napos nem hivatalos látogatást tesz Phenszjanban. A delegáció tájékoztatja vendéglátóit arról, hogy nukleáris programja feladása esetén milyen amerikai együttműködésre és segélyekre számíthat.
- 2003. augusztus 1.** - Az USA és a KNDK megállapodnak arról, hogy hatpárti tárgyalások keretein belül próbálják megoldani a nukleáris kérdést.
- 2003. augusztus 12.** - Richard Armitage amerikai külügyminiszter-helyettes bejelenti, hogy a hatpárti tárgyalások valószínűleg már augusztus 27-én megkezdődnek Pekingben.
- 2003. augusztus 27-29.** - Pekingben megtartják a hatoldalú konzultációk első

fordulóját: a felek pozíciói nem közelednek egymáshoz, de egyetértés van a tárgyalások folytatásának szükségességét illetően.

- 2003. október 20.** - Bush amerikai elnök bejelenti, hogy az USA kész írásban garantálni a KNDK biztonságát, de semmiképpen sem kétoldalú megemeltámadási szerződés, hanem például egy, a pekingi tárgyalások konklúziójaként kiadandó közös nyilatkozat formájában.
- 2004. február 25-28.** - Pekingben megtartják a hatoldalú konzultációk második fordulóját: áttörésre ismét nem kerül sor, de elvi megállapodás születik a harmadik forduló július előtti megtartásáról, egy munkacsoport létrehozásáról, melynek feladata az ülészek közötti egyeztetés lesz.
- 2004. május 12-14.** - Pekingben megtartják az első – eredetileg 5-6 napra tervezett, valójában „nyílt végű” – munkacsoporti találkozót, amelyet az észak-koreai küldöttség 2 nap után gyakorlatilag otthagyt. A KNDK küldöttség merev, elutasító, kompromisszumkésztségtől mentes álláspontot képvisel. Tagadja a magasan dúsitott uránprogram (HEU) létét, elutasítja a többoldalú biztonsági garancianyújtás koncepcióját, elzárkózik a CVID (complete, verifiable and inversible dismantling) megfogalmazástól, annak tartalmától. Pozitívna tekinthető ugyanakkor az amerikai küldöttség tárgyalási stílusa, a résztvevők között az „action for action” megközelítésben kialakult egyetértés, a tárgyalások folytatásának megerősítése.
- 2004. május 22.** - Phenjanban sor kerül a Koizumi–Kim Jong-il csúcstalálkozóra, amely során az észak-koreai vezető hozzájárul, ahhoz, hogy a 70-es, 80-as évek során elrabolt japán állampolgárok visszatérhessenek hazájukba. A csúcstalálkozó sikere hasznosnak bizonyulhat, amennyiben leveszi a Tokió által kötelelességszerűen fölvetett emberrablási kérdés extra

terhét a hatoldalú tárgyalásokról.

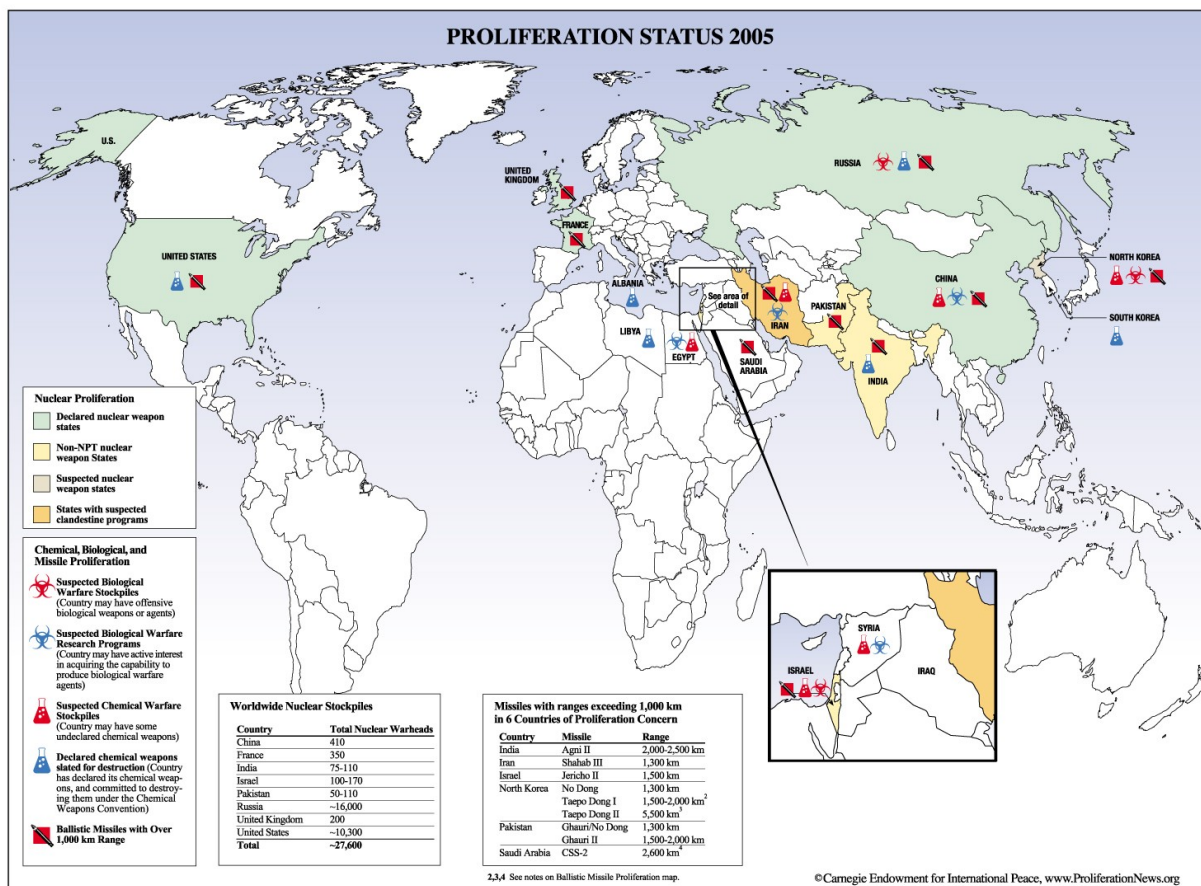
- 2004. június 23-26.** - Pekingben megtartják a hatoldalú tárgyalások harmadik fordulóját. A találkozó áttörést nem hozott, de egyértelműen pozitív elmozdulást eredményezett, konstruktív légkörben zajlott. E forduló biztosította az eddigi legalaposabb, leglényegretörőbb eszmecseréket. A munkacsoporti találkozók ez alkalommal már valóban a plenáris tárgyalások tényleges előkészítő, nézetütköztető és egyeztető laboratóriumaként működtek. A két egymástól legtávolabb álló fél, az USA és a KNDK egyaránt konkrét, kezelhető javaslatokkal állt elő, bár a különbségek az álláspontokban továbbra is nagyok voltak. Elvi megállapodás született a negyedik forduló 2004. szeptemberi megtartásáról, amire azonban nem került sor. Ennek egyik lehetséges oka, hogy az észak-koreai vezetés reménykedett abban, hogy változás történik a Fehér Ház élén, így nem látta értelmét az amerikai elnökválasztás előtti tárgyalásoknak. Bush újraválasztását követően az új adminisztráció KNDK-politikájától, és Phenjan irányában való megnyilvánulásaitól tette függővé a tárgyalóasztalhoz való visszatérést.
- 2005. február 10.** - Az észak-koreai Külügyminisztérium nyilatkozatban jelenti be, hogy önvédelmi célból atomfegyvert gyártott és meghatározatlan időre bojkottálja a hatoldalú tárgyalásokat.
- 2005. június 17.** - Kim Dzong Il észak-koreai vezető tájékoztatja Chung Dong-young dél-koreai egyesítési minisztert arról, hogy Észak júliusban visszatér a hatoldalú tárgyalásokhoz, ha az Egyesült Államok elfogad bizonyos feltételeket az Észak-Koreához fűződő viszonyában.
- 2005. július 9.** - Észak-Korea bejelenti, hogy több mint egyéves szünet után, a július 25-i héten kész folytatni a hatoldalú tárgyalásokat.
- 2005. július 22.** - Észak-Korea felszólít arra, hogy az 1950-53 közötti koreai

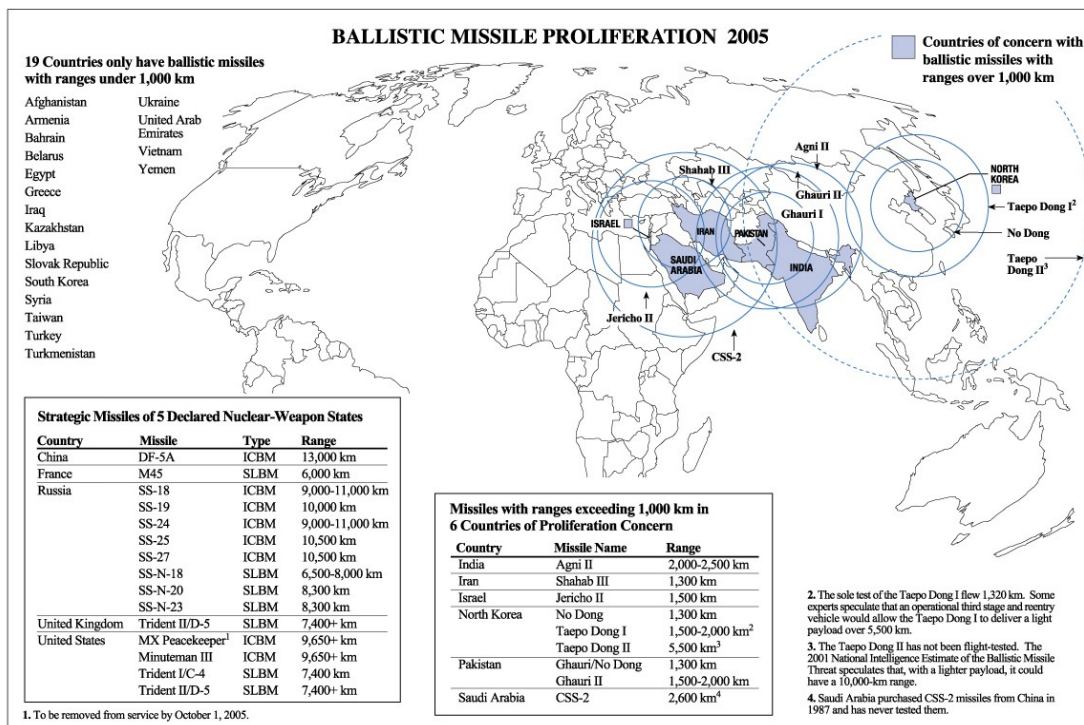
háborút lezáró fegyverszüneti megállapodást váltsák fel békeszerződéssel. Ez elősegítené a Koreai-félszigeten meglévő nukleáris válságot.

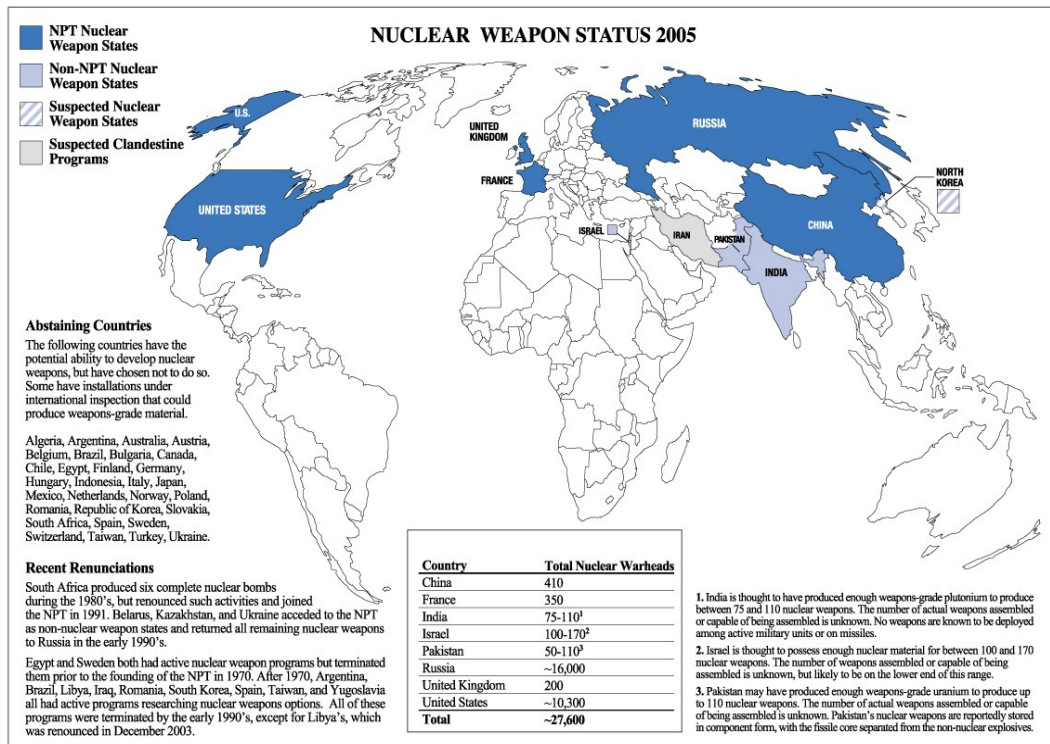
- 2005. július 26.** - Pekingben megkezdődik a hatoldalú tárgyalások negyedik fordulója.
- 2005. augusztus 7.** - A hatoldalú tárgyalásokat három hétre felfüggesztik, miután a résztvevők nem tudtak megállapodni a kínai fél által elkészített közös nyilatkozat szövegében.
- 2005. szeptember 13.** - Folytatódnak a hatoldalú tárgyalások Pekingben.
- 2005. szeptember 19.** - A hatoldalú tárgyalásokon a felek megállapodásra jutnak az észak-koreai nukleáris kérdés rendezése ügyében.

Forrás: Arms Control Association Fact Sheet. Chronology of U.S. – North Korea Nuclear and Missile Diplomacy és Korea Herald, 2005. szeptember 20.

2. számú melléklet

© Carnegie Endowment for International Peace, www.ProliferationNews.org

Jelentés A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (Észak-Korea) emberjogi helyzetéről

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság államrendszerét mindmáig az immár tíz éve elhunyt vezető, Kim Il-sung (Kim Ir Szen), illetve örökébe lépett fia, Kim Jong-il (Kim Dzsong Il) személyi kultuszára, valamint a befelé fordulásra és gazdasági önellátásra törekvést erőtető ideológiára (Juche) épülő diktatúra jellemzi, amely lényegéből adódóan folyamatosan és durván megsérti az emberi jogok nemzetközileg elfogadott normáit. A helyzeten mindeddig sem a 2000 júniusi phenjani csúcstalálkozó nyomán megindult Korea-közi megbékélési és együttműködési folyamat, sem a KNNDK nemzetközi elszigeteltségének oldása érdekében az utóbbi évek során tett lépések (pl. diplomáciai kapcsolatfelvétel számos polgári demokratikus országgal) érdemi mértékben nem változtatott. Sőt, a helyzetet súlyosbítja, hogy az autarchikus, és az állami tulajdon kizárólagosságára épülő gazdaságpolitika alig-alig változik, annak ellenére hogy egyes politikai elemzők szerint a kínai gazdasági reformfolyamat eredményeit az utóbbi években többször is a „helyszínen” tanulmányozó Kim Jong-il esetleg hajlana arra, hogy a Kínában alkalmazotthoz hasonló reformokkal életképeesebb tegye a jelenlegi formájában működésképtelen észak-koreai gazdaságot. E tekintetben eddig egyetlen említésre méltó próbálkozás történt: 2002. július 1-én ár- és bérreformra került sor, a nemzeti valuta egyidejű jelentős leértékelésével, illetve a vállaltvezetői kompetencia kismértékű bővítésével – ám a várt pozitív hatások elmaradtak. A „júliusi” intézkedések mindössze az inflációt gerjesztették, az ország továbbra is alapvető ellátási gondokkal küzd, rászorulva a nemzetközi közösség humanitárius segélyeire.

A külföldi élelmiszersegélyek elosztásánál egészen a közelmúltig nemzetközi szervezetek ellenőrei nem lehettek jelen (és a legutóbbi akcióknál is csak korlátozott szerephez jutottak) ezért nagy a valószínűsége, hogy az élelmiszerek jelentős részben nem a leginkább rászorultakhoz kerülnek, hanem a milliós hadsereg (annak is leginkább a felső vezetői), illetve a pártelit és hivatalnoki kar kapja.

A KNNDK vezetésének az a hivatalos álláspontja, hogy – mivel a szocialista rendszerben a munkásosztály az „uralkodó”, - valójában nincs is értelme emberi jogokról beszélni, hiszen az országban eleve minden a dolgozó nép érdeke szerint történik, így legfeljebb e jogok anyagi vonatkozásairól van helye és értelme beszélni. A KNNDK alkotmánya - elméletben legalábbis - szinte valamennyi, a polgári demokratikus társadalmakban elfogadott – politikai, vallási és szociális jogot garantálja az ország polgárainak, azonban mindez elsősorban a külföldnek szóló propaganda fogás, hiszen a valóságban a kormányzat semmiféle, a hivatalos irányvonaltól eltérő viselkedésformát nem tolerál. Hasonlóképpen, a KNNDK több nemzetközi emberjogi konvenciónak is aláírója, így részese a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Konvenciónak, a Nőkkel szembeni diszkrimináció valamennyi formáját tiltó Konvenciónak és a Gyermekek Jogok Konvenciónak. A vállalt kötelezettségek és a valós helyzet között ugyanakkor szakadásként a különbség. Alaposnak látszik az a feltételezés, hogy a rezsim csak propaganda célból - nemzetközi megítélését javítandó - csatlakozott az előbbi és más, pl. terrorizmus-elleni nemzetközi szerződésekhez.

A polgárok nem dönthetnek szabadon társadalmi rendszerükről, kormányukról. A KNNDK büntető törvénykönyve drákóian szigorú: a „forradalom elleni bűncselekmények” számos változata esetén halálbüntetést és teljes vagyonekzobzást ír elő, mint például a disszidálás, disszidálási kísérlet, az állam, vagy a párt politikájának szidalmazása, külföldi adók hallgatása, „reakciós” anyagok birtoklása esetében. Ma is előfordulnak ítélet nélküli

kivégzések, eltűnések. A kormányzat nem teszi lehetővé a szólás-, a sajtó-, a gyülekezési- és az egyesülési szabadságot. A kulturális élet, illetve a médiumok szigorú pártkontroll alatt állnak.

A kormányzat erősen korlátozza a vallásszabadságot, a civil mozgalmakat és a munkások jogait. Az egyén érdekei teljes mértékben alárendeltek a „közösség”, a társadalom (valójában a rezsim) érdekeinek, és ez utóbbin belül is a katonai körök élveznek elsőbbséget. (Az észak-koreai nukleáris fegyverkezés miatti határozott nemzetközi fellépést a KNDK belső propagandája olyan fenyegetésként interpretálja a belföldi „közönség” felé, mely szerint az ország katonai ütőerejének biztosítása prioritást kell, hogy élvezzen, s ebből következően a hadsereg privilegizált helyzete sem kérdőjelezhető meg.)

Mértékadónak tekinthető dél-koreai, illetve amerikai források és jelentések információi jelentős mértékben építenek számos észak-koreai disszidens beszámolójára, mivel a KNDK-ban uralkodó valóságos viszonyokba a KNDK-ba látogató, mozgásában és cselekvésében korlátozott külföldinek aligha van lehetősége bepillantást nyernie. A disszidensek beszámolóit többé-kevésbé egybehangozóak, ezért nagy valószínűséggel reális képet adnak az észak-koreai emberjogi helyzetről.

A beszámolók szerint az országban ma is végeznek ki politikai foglyokat, ellenzéki gondolkodásúakat, visszatért, vagy visszatoloncolt disszidenseket és más olyan személyeket, akiket kémkedéssel, vagy Kim Jong-il elleni összeesküvéssel gyanúsítanak. A vonatkozó jogszabályok általánosságban, és meglehetősen „dodonai” módon fogalmazó „gumiparagrafusok”, melyek alapján jelentéktelen ügyek miatt is szabhatnak ki halálbüntetést. Nemcsak az „egyszerű” polgárok, de a Párt, illetve a hadsereg magas rangú vezetői körében is előfordulnak „tiszogatások” (elsősorban azok körében, akikben Kim Jong-il vélt vagy valós „konkurenciát” sejt), ezért a szűk elit sem érezheti teljes biztonságban magát. Nemcsak politikai, hanem viszonylag csekély köztörvényes bűncselekményekért is, mint pl. élőállat, rizs, vagy villanyáram lopása, feketevágás, stb. is végrehajtanak halálbüntetést. A kivégzések sok esetben nyilvánosak, célja egyértelműen az elrettentés, megfélemlítés. A határőröknek a potenciális disszidensekre tűzparancsuk van. (A krónikus hiánygazdaság miatt mára jelentős méreteket öltő „megélhetési” csempésztevékenység alakult ki a kínai, és kisebb részt az orosz határ mentén, amelynek nem ritkán maga a határőr is résztvevője. Így ezeken a szakaszokon a tűzparancs fegyelme erodálódott, a déli határszakaszt viszont változatlan szigorúsággal őrzik.) Az ország „egyszerű” polgárai nem tarthatnak kapcsolatot külföldiekkel.

A 2000. június 15-i, a Korea-közi megbékélésről és együttműködésről szóló Közös Nyilatkozatot követően ugyan több alkalommal – nagy sajtónyilvánosság mellett - sor került úgynevezett családgyógyászati programokra, melynek során eddig néhány száz (legfeljebb ezer), - feltehetően alapos nemzetbiztonsági ellenőrzésen átesett - idős ember kapott lehetőséget arra, hogy Dél-Koreában élő közeli hozzátartozójával rövid időre, szigorúan ellenőrzött körülmények között találkozzon. Az egyszeri alkalmat jelentő „családgyógyászati” után a már egymással találkozott rokonoknak továbbra sincs módjuk a családi kapcsolatok ápolására, ez idő szerint még cenzúrázott levélváltás útján sem. A Dél-Koreában megrendezett nemzetközi sportrendezvényekre (Daegu-i Universade, Pusan-i Ázsiai Játékok, stb.) az utóbbi években időről-időre átutazó észak-koreai sportolók és „szurkolók” sem érintkezhetnek spontán módon külföldiekkel, beleértve a dél-koreaiakat.

Vallási és lelkiismereti szabadság

Az ország alkotmánya formálisan kimondja a vallási meggyőződés szabadságát, illetve a vallási rendeltetésű épületek építésének jogát, azonban mindezt azzal a feltétellel „egészíti

ki”, hogy a vallás nem válhat „külföldi hatalmak benyomulásának eszközévé”, illetve „nem zavarhatja meg a társadalmi rendet”. A gyakorlatban az állam nehezíti minden olyan vallási tevékenység végzését, - különösen a keresztény vallások esetében - amely nem szolgálja a rezsim kifejezett érdekét. Az utóbbi években a kormányzat engedélyezte néhány - államilag támogatott - vallási szervezet létrehozását, amelyek a külföldi egyházi szervezetek és segélyszervezetek között összekötőként működnek. E szervezetek tagjainak tényleges vallási tevékenységéről, hitbéli meggyőződéséről azonban megoszlanak a vélemények. A valós helyzetet jól tükrözik azok a beszámolók, amelyek szerint a Kínába átszökött, majd onnan visszatért, vagy visszatoloncolt KNDK polgárok büntetése sokkal szigorúbb (többnyire halál), ha kiderül: kapcsolatba léptek ottani, vallási felekezethez tartozó személyekkel, vagy részt vettek egyházi szertartáson. Különösen szigorúan veszik, ha a keresztény és/vagy dél-koreai kapcsolódással rendelkező vallási közösségről van szó.

Politikai és társadalmi szabadságjogok

Az Alkotmány, jóllehet, kimondja a polgárok szabadon választhatnak, illetve megválaszthatók, a gyakorlatban a Koreai Munkapárt, illetve a titkosszolgálat szigorú ellenőrzése mellett folyik nemcsak a vezetői káder-utánpótlás kiválasztása, hanem szinte a legjelentéktelenebb állások betöltése is. Így szinte természetes, hogy a parlament (melynek funkciója gyakorlatilag a párt határozatainak törvényi szentesítése) képviselőinek kiválasztása ilyen alapon működik. A KNDK-ban a Koreai Munkapárt mellett – az ország megítélését javítandó - formálisan még két további párt is működik, azonban, mivel ezek képviselőit is a Koreai Munkapárt választja ki, nyilvánvalóan nem folytathatnak önálló, pláne a hivatalostól eltérő, vagy ellenkező politikálást.

A vezetés az 1960-as évek közepén az ország lakosainak származására, vélt vagy valós politikai meggyőződésére kiterjedő átfogó vizsgálatot végzett, és ennek alapján a lakosságot három fő kategóriába (megbízható, „ingadozó”, illetve ellenség), azon belül 51 további alkategóriába sorolta. Mindez – gyermekkortól kezdve - a mai napig döntő mértékben meghatározza az egyén boldogulását, életpályáját, sőt azt is, hogy milyen színvonalú oktatásban, illetve egészségügyi ellátásban részesülhet. A kategorizálásnál – sőt szinte valamennyi büntetésnél is – a kollektív alapon való megbélyegzés, illetve szankció érvényesül, tehát például, ha valaki a Koreai háború idején a dél-koreai erőkkal „kollaborált” akkor annak a rokonai, és leszármazottai is automatikusan az ellenséges kategóriába sorolhatók. (Hasonlóképpen, ha valaki bünt - mindenekelőtt politikai jellegű tettet, vagy megnyilvánulást - követett el, akkor nemcsak az elkövetőt, hanem az egész családját sújtják, így igen gyakori, hogy komplett családokat deportálnak büntetőtáborba, egyvalaki vétsége miatt.) A disszidensek beszámolóit szerint a kategorizáláson alapuló érvényesülés szigora az utóbbi időszakban valamelyest erodálódott, de ennek oka nem a rezsim liberalizálódása, hanem az, hogy az idő múlásával a nyilvántartás egyre pontatlanabbá válik, továbbá legalább ennyire oka a korrupció is.

A súlyos élelmiszerellátási gondok az ország lakosságán belül különösen a gyermekeket sújtják. Egy 2002-ben végzett UNICEF/WFP felmérés szerint egy 6000 gyermekből álló mintacsoport 20%-a az életkor szerinti „normál” súly alatt, 39%-a erősen lesóványodott, míg 8%-a súlyosan alultáplált volt.

Észak-Koreában a fogyatékosok kifejezetten hátrányosan megkülönböztetett csoportot jelentenek. E szerencsétlen emberek nem lakhatnak a fővárosban, vagy más, külföldiek által látogatott településeken, jelentős részüket az ország távoli, északkeleti régióiban létrehozott telepekre száműzik.

Eltűnések

A politikailag gyanús személyeket gyakran a titkosszolgálat éjszaka, otthonukból viszi el, és tárgyalás nélkül, közvetlenül politikai büntetőtáborokba zárja őket. Több olyan eset is előfordult, hogy külföldön raboltak el személyeket (dél-koreai, japán, illetve más állampolgárokat) és börtönözték be és/vagy használtak fel átdobásra szánt KNDK titkosügynökök képzésére. A KNDK egészen a legutóbbi időkig tagadta, hogy előfordultak volna emberrablások, azonban Junichiro Koizumi japán kormányfő 2002. szeptember 17-i phenjani látogatása során Kim Jong-il váratlanul beismerte, hogy raboltak el japán állampolgárokat (akik közül a még életben lévő öt fő, hosszadalmas procedúrával, de végül visszatért Japánba). Szöul nyilvántartása szerint Észak-Korea a Koreai háború 1953. évi befejezése óta több, mint négyezer – főként halászattal foglalkozó - dél-koreai állampolgárt rabolt el Dél-Koreából, illetve a tengerről (a tengeri demarkációs vonal tekintetében a mai napig vita van a két Korea között, mely nem egy esetben vezetett fegyveres incidensekhez is). Az elrabolt dél-koreaiak többsége ugyan visszatért hazájába, azonban Szöul szerint 486 fő – amennyiben az érintettek még életben vannak – továbbra is észak-koreai fogságban van.

Önkényes letartóztatás, fogvatartás, kínzás, embertelen bánásmód

A foglyokkal szembeni bánásmód általában rossz, sokan betegség, éhezés vagy fagyás miatt halnak meg. Az „átnevelési célú” kényszermunkatáborokban jellemző a 16-17 órás munkanap, onnan szabadult, majd külföldre szökött volt foglyok elmondása szerint a legapróbb vétségekért is előfordul a verés és a kínzás más formái. Meg nem erősített beszámolók szerint a hadsereg vegyi- és biológiai fegyverekkel is kísérletezik rabokon. Külföldi emberjogi megfigyelőket általában nem engednek be a börtönökbe.

A kormányt semmi nem gátolja meg abban, hogy önkényesen letartóztasson és bebörtönözzön embereket. A büntetőjogi eljárások menetéről kevés a megbízható információ, külső megfigyelőket csak kisebb jelentőségű, pl. közlekedési ügyek tárgyalásaira engednek be. Független bírói ítélezés nincs Észak-Koreában (annak ellenére, hogy ezt a KNDK Alkotmánya rögzíti). A vádlottnak elvileg joga van védőügyvédhez, azonban az ügyvéd elsősorban a rezsimet szolgálja, így az általa előterjesztett védelem – ha egyáltalán sor kerül ilyenre – nem sokat ér.) Disszidensek beszámolói szerint mintegy 150.000 - 200.000 politikai foglyot tartanak, gyakran családtagokkal együtt, távoli helyeken, rendkívül szigorúan őrzött koncentrációs táborokban. A KNDK hatóságai tagadják az ilyen táborok létezését, ehelyett azt állítják, hogy „nevelőközpontok” léteznek, melyek a munka mellett ideológiai nevelést nyújtanak az oda „beutaltaknak”, annak érdekében, hogy megfelelő módon vissza tudjanak illeszkedni a társadalomba.

Külön említést kell tenni – mint viszonylag új jelenségről - a Kínába átszökött KNDK polgárok sorsáról, valamint a Kínából visszatért, vagy visszatoloncolt disszidensekkel való bánásmódról is. A Kínába átszökött KNDK polgárok számát 200 ezer főre becsülik, és mivel státuszuk Kínában rendezetlen, jelentős részük – elsősorban a nők - a nemzetközi emberkereskedelem céltáblájává válik (prostitúcióra kényszerítik őket). Nem sokkal jobb a Kínában feketemunkát vállaló KNDK polgárok helyzete sem: gyakran megalázó körülmények között élnek, és ha egyébként is rendkívül alacsony bérüket a kínai munkaadó nem fizeti ki, nincs módjuk panaszt tenni, hiszen a Kínában jogellenesen tartózkodó KNDK polgárokat a kínai hatóságok mindmáig nem ismerik el menekülteknek. Egy korábbi kétoldalú egyezmény alapján mindmáig évente ezeket toloncolnak vissza a KNDK-ba, ahol rendkívül szigorú megtorlással kell számolniuk. Disszidálásért, vagy disszidálási kísérletért a KNDK büntető

törvénykönyve halálbüntetést ír elő, melyet – a rezsim „fellazulásáról” szóló hírek ellenére – mindmáig végre is hajtanak.

Nem sokkal kedvezőbb azok sorsa sem, akik megússzák a halálbüntetést, mivel a börtönbeli, vagy az ún. átnevelő munkatáborokban uralkodó viszonyok mellett jó esélye van az illetőnek arra, hogy alultápláltság, megfagyás, vagy a verések és más kínzások következtében ne érje meg szabadulása napját.

A börtönök, illetve a büntetőtáborokon belüli viszonyokról szóló, egyébként is sokkoló beszámolók – melyekben a kínzások és a kivégzések különböző formái, valamint a nemi erőszak ténye igen gyakran szerepel - között különösen megdöbbentő az, hogy a Kínából visszatoloncolt, és bebörtönzött terhes nőknek nem engedik megszülni gyermeküket. Ezért vagy kényszer-abortuszt hajtanak végre rajtuk, vagy ha mégis szülésre kerül sor, akkor a gyermeket azonnal megölik (a Department of State jelentése szerint a kínzás egyik válfajaként az anyát arra kényszerítik, hogy végignézze újszülött gyermeke megölését).

Kína az utóbbi időben – amellet, hogy mindmáig „teljesíti szerződéses kötelezettségét”, - hajlik arra, hogy azokat a KNDK polgárokat, akiknek valamilyen módon sikerült nemzetközi reflektorfénybe kerülniük (pl. eljutottak valamelyik külföldi állam nagykövetségére, vagy konzulátusára) egy harmadik országon keresztül távozni engedje Dél-Koreába. A szöuli kormány az utóbbi időben, csendes diplomáciával elérte azt is, hogy több délkelet-ázsiai országból (pl. Vietnam, Thaiföld) több száz, Kínából átjutott észak-koreai menekültet tudott charterjáratokkal Dél-Koreába „hazahozni”. Mindez azonban csak a jéghegy csúcsa, hiszen eddig néhány tíz, legfeljebb néhány száz fős csoportokról volt szó. (Az észak-koreai állampolgárokat Dél-Korea automatikusan „koreai” állampolgárnak ismeri el, és a dél-koreai kormányzat anyagi és más eszközökkel igyekszik elősegíteni beilleszkedésüket a dél-koreai társadalomba. Az idei év első hat hónapjában 760 fő, 2003-ban 1285, 2002-ben 1140, míg 2001-ben 583 fő érkezett Dél-Koreába. A menekültek számának esetleges további, számottevő növekedése esetén Dél-Korea komoly gond elé nézne, hiszen a rendelkezésre álló átmeneti szállások befogadóképessége, illetve a szociális ellátásra fordítható pénzügyi források már most is szűkösek.)

Mozgás- és kommunikációs szabadság

Általánosságban elmondható, hogy a mozgás- és kommunikációs szabadság is rendkívül korlátozott. Az állam ezen a téren is durván beavatkozik az emberek magánéletébe. Az „egyszerű polgárok” csak előzetes engedéllyel és rendkívül nyomós ok miatt hagyhatják el településüket. Ez a rendszer mára némileg enyhült ugyan, korábban, magáncélból csak közeli hozzátartozó esküvője, vagy temetése esetére kaphattak ilyen engedélyt. A KNDK-ban az állampolgárok nem választhatják meg szabadon sem lakóhelyüket, sem munkahelyüket. Phenjan – ahol viszonylag jobbak a lakás- és életkörülmények - esetében speciális szabályok vannak, a kormány szigorú kontroll alatt tartja a vidékről való odaköltözést, vagy egyáltalán az odautazást. A fővárosban, továbbá néhány más „érzékeny” városban (pl. a DMZ-hez közeli Kaesong, vagy a tengerparti Nampo városban) döntő többségében csak a megbízható kategóriákba sorolt családok lakhatnak. Sőt, az utóbbi években – annak érdekében, hogy a romló színvonalú ellátás ne legyen annyira feltűnő a fővárosban – a rezsim úgy döntött, hogy a 3,61 milliós lakosú Phenjanból egymillió főt vidékre telepít ki 1998-2003 között. (Egy disszidens beszámolója szerint ez időszak alatt évente százezer főt telepítettek ki Phenjanból, egyelőre azonban nincs megerősített információ arról, hogy valójában hány embert érintett a kitelepítés).

Magánhasználatú járműve csak a szűk elitnek van, a polgári repülést, vasutat és a buszokat szigorúan ellenőrzik. Külföldi utazás a polgárok esetében általában szóba sem jöhet, leszámítva a szibériai munkatáborokat, ahol a phenjani kormány és orosz cégek szerződése alapján bányászattal, illetve fakitermeléssel foglalkoztatnak néhány ezer észak-koreai munkást, akik az ottani kegyetlen körülményeket az otthoninál jobb fizetés reményében vállalják.

A médiumok szigorú állami kontroll alatt vannak. Az országban kapható rádiókészülékek csak a hazai adások vételére alkalmasak. A magáncélú telefonhálózat zárt, csak belföldre lehet telefonálni, illetve csak onnan lehet hívást fogadni. A nemzetközi telefonálás lehetősége rendkívül korlátozott, akárcsak az internet-hozzáférése, mellyel a külföldieknek fenntartott szállodákon kívül csak kormánytisztviselők - igen korlátozottan - rendelkeznek.

Összefoglalás

A KNDK emberjogi helyzete a Korea-közi kapcsolatok fejlődése, valamint az észak-koreai rezsím nemzetközi szalonképességének bizonyítására irányuló phenjani erőfeszítések ellenére nem javult. (Az ENSZ Emberjogi Bizottsága 2003-ban készített jelentése is súlyosan elmarasztaló következtetéseket vont le a KNDK-beli állapotokról.)

Kim Jong-il a jelek szerint csakis saját uralma fennmaradásában érdekelt, és mivel talán maga is sejti, hogy egy komolyabb horderejű reformfolyamat minden bizonnyal a rezsím lavinaszerű összeomlásához vezetne, mindössze a várt külföldi segélyek érdekében hajlandó a gazdasági és szociális reformok, vagy a humanitárius kérdések területén bizonyos engedményeket tenni Dél-Koreának, ezekből azonban az észak-koreai átlagpolgár vajmi keveset érzékel. Szöuli és külföldi politikai elemzők körében ma már egyre inkább azt a véleményt hallani, hogy a közel tíz éve regnáló Kim Jong-il személyétől és rezsímjétől nem várható, hogy az ország lakosságának életkörülményeiben és emberi jogaiban is kézzelfoghatóan érezhető javulást eredményező reformokat hajlandó (és képes) legyen megvalósítani. A KNDK emberjogi (és általános politikai-gazdasági) helyzetének érezhető megváltozása így a legnagyobb valószínűség szerint csak a Kim Jong-il után következő időszak során remélhető.

Fenti anyag a Department of State (USA) 2004. február 25-én kiadott jelentése, valamint a Korea Institute for National Unification „White Paper on Human Rights in North Korea 2004” c. kiadványa alapján készült, és azok megállapításaival összhangban van.

6. számú melléklet

UNITED NATIONS

Security Council

Distr. GENERAL

S/RES/825 (1993)* 11 May 1993

RESOLUTION 825 (1993)

Adopted by the Security Council at its 3212th meeting,
on 11 May, 1993

The Security Council,

Having considered with concern the letter from the Minister for Foreign Affairs of the Democratic people's Republic of Korea (DPRK) dated 12 March 1993 addressed to the President of the Council (S/25405) concerning the intention of the Government of the DPRK to withdraw from the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (the Treaty) and the report of the Director-General of the International Atomic Energy Agency (IAEA) (S/25556),

Recalling the Security Council presidential statement of 8 April 1993 (S/25562) in which the members of the Council welcome all efforts aimed at resolving this situation and, in particular, encourage the IAEA to continue its consultations with the DPRK for proper settlement of the nuclear verification issue in the DPRK,

Noting in that context the critical importance of the Treaty, and emphasizing the integral role of IAEA safeguards in the implementation of the Treaty and in ensuring the peaceful uses of nuclear energy, and reaffirming the crucial contribution which progress in non-proliferation can make to the maintenance of international peace and security,

Recalling the Joint Declaration by the DPRK and the Republic of Korea (ROK) on the denuclearization of the Korean Peninsula, which includes establishment of a credible and effective bilateral inspection regime and a pledge not to possess nuclear reprocessing and uranium enrichment facilities,

Noting that the DPRK is party to the Treaty and has concluded a full-scope safeguards agreement as required by that Treaty,

Having also considered with regret the IAEA Board of Governors' findings contained in its resolution of 1 April 1993 that the DPRK is in non-compliance with its obligations under the IAEA-DPRK safeguards agreement (INFCIRC/403), and that the IAEA is not able to verify that there has been no diversion of nuclear materials required to be safeguarded under the terms of the IAEA-DPRK safeguards agreement to nuclear weapons or other nuclear explosive devices,

Noting the 1 April 1993 statement by the Russian Federation, the United Kingdom and the United States, the depositaries of the Treaty (S/25515), which questions whether the DPRK's stated reasons for withdrawing from the Treaty constitute extraordinary events relating to the subject-matter of the Treaty,

Noting the letter of reply by the DPRK to the Director-General of the IAEA dated 22 April 1993 which, inter alia, encourages and urges the Director-General to hold consultations with the DPRK on the implementation of the safeguards agreement, noting also that the DPRK has expressed its willingness to seek a negotiated solution to this issue,

Welcoming recent signs of improved cooperation between the DPRK and the IAEA and the prospect of contacts between the DPRK and other Member states,

1. Calls upon the DPRK to reconsider the announcement contained in the letter of 12 March 1993 and thus to reaffirm its commitment to the Treaty;

2. Further calls upon the DPRK to honour its non-proliferation obligations under the Treaty and comply with its safeguards agreement with the IAEA as specified by the IAEA Board of Governors' resolution of 25 February 1993;

3. Requests the Director-General of the IAEA to continue to consult with the DPRK with a view to resolving the issues which are the subject of the Board of Governors' findings and to report to the Security Council on his efforts in due time;

4. Urges all Member States to encourage the DPRK to respond positively to this resolution, and encourages them to facilitate a solution;

5. Decides to remain seized of the matter and to consider further Security Council action if necessary.

*Reissued for technical reasons.

7. számú melléklet

A/RES/48/14. Report of the International Atomic Energy Agency

United Nations

A/RES/48/14

General Assembly

Distr. GENERAL

1 November 1993

ORIGINAL: ENGLISH

A/RES/48/14

46th plenary meeting 1 November 1993

Report of the International Atomic Energy Agency

The General Assembly,

Having received the report of the International Atomic Energy Agency to the General Assembly for the year 1992,

Noting the statement of the Director General of the International Atomic Energy Agency of 1 November 1993, in which he provided additional information on the main developments in the activities of the Agency during 1993,

Recognizing the importance of the work of the Agency in promoting the further application of nuclear energy for peaceful purposes, as envisaged in its statute,

Also recognizing the special needs of the developing countries for technical assistance from the Agency in order to benefit effectively from the application of nuclear technology for peaceful purposes as well as from the contribution of nuclear energy to their economic development,

Conscious of the importance of the work of the Agency in the implementation of the safeguards provisions of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons and other international treaties, conventions and agreements designed to achieve similar objectives, as well as in ensuring, as far as it is able, that the assistance provided by the Agency or at its request or under its supervision or control is not used in such a way as to further any military purpose, as stated in article II of its statute,

Further recognizing the importance of the work of the Agency on nuclear power, applications of nuclear methods and techniques, nuclear safety, radiological protection and radioactive waste management, including its work directed towards assisting developing countries in all these fields,

Again stressing the need for the highest standards of safety in the design and operation of nuclear plants so as to minimize risks to life, health and the environment,

Noting the statements and actions of the Agency concerning non-compliance by Iraq with its non-proliferation obligations,

Taking note of resolutions GOV/2636 of 25 February 1993, GOV/2639 of 18 March 1993, GOV/2645 of 1 April 1993 and GOV/2692 of 23 September 1993 of the Board of Governors of the International Atomic Energy Agency in connection with the implementation of the agreement between the Agency and the Democratic People's Republic of Korea for the application of safeguards in connection with the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, as well as Security Council resolution 825 (1993) of 11 May 1993, and expressing its grave concern that the Democratic People's Republic of Korea has failed to discharge its safeguards obligations and has recently widened the area of noncompliance;

Bearing in mind resolutions GC(XXXVII)jRESj614 on measures to resolve international radioactive waste management issues, GC(XXXVII)/RES/615 on strengthening nuclear safety through the early conclusion of a nuclear safety convention, GC(XXXVII)/RES/616 on practical utilization of food irradiation in developing countries, GC(XXXVII)/RES/617 on a plan for reducing potable water economically, GC(XXXVII)RES/618 on the strengthening of the Agency's main activities, GC(XXXVII)RES/619 on strengthening the effectiveness and improving the efficiency of the safeguards system, GC(XXXVII)/RES/624 on the implementation of the agreement between the Agency and the Democratic People's Republic of Korea for the application of safeguards in connection with the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, GC(XXXVII)RES/625 on a nuclear-weapon-free zone in Africa, GC(XXXVII)RES/626 on the implementation of Security Council resolutions 687 (1991), 707 (1991) and 715 (1991) relating to Iraq and GC (XXXVII) RES/627 on application of Agency safeguards in the Middle East, adopted on 1 October 1993 by the General Conference of the Agency at its thirty-seventh regular session,

1. Takes note of the report of the International Atomic Energy Agency;
2. Affirms its confidence in the role of the Agency in the application of nuclear energy for peaceful purposes;
3. Welcomes the reappointment of Mr. Hans Blix as Director General of the Agency;
4. Urges all States to strive for effective and harmonious international cooperation in carrying out the work of the Agency, pursuant to its statute; in promoting the use of nuclear energy and the application of the necessary measures to strengthen further the safety of nuclear installations and to minimize risks to life, health and the environment; in strengthening technical assistance and cooperation for developing countries; and in ensuring the effectiveness and efficiency of the safeguards systems of the Agency;
5. Welcomes the decisions taken by the Agency to strengthen its safeguards system;
6. Welcomes also the decisions taken by the Agency to strengthen its technical assistance and cooperation activities;
7. Commends the Director General and the secretariat of the Agency for their impartial efforts to implement the safeguards agreement still in force between the Agency and the Democratic People's Republic of Korea, and urges the Democratic People's Republic of Korea to cooperate immediately

with the Agency in the full implementation of the safeguards agreement;

8. Also commends the Director General of the Agency and his staff for their strenuous efforts in the implementation of Security Council resolutions 687 (1991) of 3 April 1991, 707 (1991) of 15 August 1991 and 715 (1991) of 11 October 1991, and endorses his efforts to put in place the necessary measures for the implementation of the plan for future ongoing monitoring, in accordance with Security Council resolution 715 (1991);

9. Requests the Secretary-General to transmit to the Director General of the Agency the records of the forty-eighth session of the General Assembly

8. számú melléklet

The Korean Peninsula Energy Development Organization
600 3rd Avenue, 12th Floor
New York, NY 10004

AGREED FRAMEWORK BETWEEN THE UNITED STATES OF AMERICA AND THE DEMOCRATIC PEOPLE'S REPUBLIC OF KOREA

Geneva, October 21, 1994

Delegations of the governments of the United States of America (U.S.) and the Democratic People's Republic of Korea (DPRK) held talks in Geneva from September 23 to October 21, 1994, to negotiate an overall resolution of the nuclear issue on the Korean Peninsula.

Both sides reaffirmed the importance of attaining the objectives contained in the August 12, 1994 Agreed Statement between the U.S. and the DPRK and upholding the principles of the June 11, 1993 Joint Statement of the U.S. and the DPRK to achieve peace and security on a nuclear-free Korean peninsula. The U.S. and the DPRK decided to take the following actions for the resolution of the nuclear issue:

I. Both sides will cooperate to replace the DPRK's graphite-moderated reactors and related facilities with light-water reactor (LWR) power plants.

1) In accordance with the October 20, 1994 letter of assurance from the U.S. President, the U.S. will undertake to make arrangements for the provision to the DPRK of a LWR project with a total generating capacity of approximately 2,000 MW(e) by a target date of 2003.

- The U.S. will organize under its leadership an international consortium to finance and supply the LWR project to be provided to the DPRK. The U.S., representing the international consortium, will serve as the principal point of contact with the DPRK for the LWR project.

- The U.S., representing the consortium, will make best efforts to secure the conclusion of a supply contract with the DPRK within six months of the date of this Document for the provision of the LWR project. Contract talks will begin as soon as possible after the date of this Document.

- As necessary, the U.S. and the DPRK will conclude a bilateral agreement for cooperation in the field of peaceful uses of nuclear energy.

2) In accordance with the October 20, 1994 letter of assurance from the U.S. President, the U.S., representing the consortium, will make arrangements to offset the energy foregone due to the freeze of the DPRK's graphite-moderated reactors and related facilities, pending completion of the first LWR unit.

- Alternative energy will be provided in the form of heavy oil for heating and electricity production.

- Deliveries of heavy oil will begin within three months of the date of this Document and will reach a rate of 500,000 tons annually, in accordance with an agreed schedule of deliveries.

3) Upon receipt of U.S. assurances for the provision of LWR's and for arrangements for interim energy alternatives, the DPRK will freeze its graphite-moderated reactors and related facilities and will eventually dismantle these reactors and related facilities.

- The freeze on the DPRK's graphite-moderated reactors and related facilities will be fully implemented within one month of the date of this Document. During this one-month period, and throughout the freeze, the International Atomic Energy Agency (IAEA) will be allowed to monitor this freeze, and the DPRK will provide full cooperation to the IAEA for this purpose.
  - Dismantlement of the DPRK's graphite-moderated reactors and related facilities will be completed when the LWR project is completed.
  - The U.S. and the DPRK will cooperate in finding a method to store safely the spent fuel from the 5 MW(e) experimental reactor during the construction of the LWR project, and to dispose of the fuel in a safe manner that does not involve reprocessing in the DPRK.
- 4) As soon as possible after the date of this document U.S. and DPRK experts will hold two sets of experts talks.
- At one set of talks, experts will discuss issues related to alternative energy and the replacement of the graphite-moderated reactor program with the LWR project.
  - At the other set of talks, experts will discuss specific arrangements for spent fuel storage and ultimate disposition.

II. The two sides will move toward full normalization of political and economic relations.

- 1) Within three months of the date of this Document, both sides will reduce barriers to trade and investment, including restrictions on telecommunications services and financial transactions.
- 2) Each side will open a liaison office in the other's capital following resolution of consular and other technical issues through expert level discussions.
- 3) As progress is made on issues of concern to each side, the U.S. and the DPRK will upgrade bilateral relations to the Ambassadorial level.

III. Both sides will work together for peace and security on a nuclear-free Korean peninsula.

- 1) The U.S. will provide formal assurances to the DPRK, against the threat or use of nuclear weapons by the U.S.
- 2) The DPRK will consistently take steps to implement the North-South Joint Declaration on the Denuclearization of the Korean Peninsula.
- 3) The DPRK will engage in North-South dialogue, as this Agreed Framework will help create an atmosphere that promotes such dialogue.

IV. Both sides will work together to strengthen the international nuclear non proliferation regime.

- 1) The DPRK will remain a party to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons

(NPT) and will allow implementation of its safeguards agreement under the Treaty.

2) Upon conclusion of the supply contract for the provision of the LWR project, ad hoc and routine inspections will resume under the DPRK's safeguards agreement with the IAEA with respect to the facilities not subject to the freeze. Pending conclusion of the supply contract, inspections required by the IAEA for the continuity of safeguards will continue at the facilities not subject to the freeze.

3) When a significant portion of the LWR project is completed, but before delivery of key nuclear components, the DPRK will come into full compliance with its safeguards agreement with the IAEA (INFCIRC/403), including taking all steps that may be deemed necessary by the IAEA, following consultations with the Agency with regard to verifying the accuracy and completeness of the DPRK's initial report on all nuclear material in the DPRK.

Robert L. Gallucci

Head of Delegation of the United States of America, Ambassador at Large of the United States of America

Kang Sok Ju

Head of the Delegation of the Democratic People's Republic of Korea,
First Vice-Minister of Foreign Affairs of the Democratic People's Republic of Korea

9. számú melléklet

A dolgozatban használt rövidítések

NPT	-	Nuclear Non-Proliferation Treaty
WMD	-	Weapons of Mass Destruction
DMZ	-	Demarcation Zone
APEC	-	Asia-Pacific Economic Cooperation
ARF	-	ASEAN Regional Forum
MOFAT		Ministry of Foreign Affairs and Trade
CSCAP	-	Council of Security Co-operation in Asia-Pacific
ROK	-	Republic of Korea
NAÜ	-	Nemzetközi Atomenergia Ügynökség
IAEA	-	International Atomic Energy Agency
KEDO	-	Korean Energy Development Organization
LWRs	-	Light-water reactors
KCNA	-	Korean Central News Agency
KAIS	-	Korean Association of International Studies
KSNP	-	Korean Standard Nuclear Power Plant
MTCR	-	Missile Technology Control Regime
CFC	-	Combined Forces Command
CWC	-	Chemical Weapons Convention
NMD	-	National Missile Defense

Függelék

Proliferáció, non-proliferáció

Az Atomsorompó Szerződésben (NPT)⁵⁶⁹ részes országok ötévente találkoznak New Yorkban, hogy áttekintsék a non-prolifерáció nemzetközi helyzetét.⁵⁷⁰ A 2000-ben tartott felülvizsgálati konferencián a felek konszenzussal elfogadták az ún. 13 „gyakorlati lépést” a nukleáris leszerelési folyamat előmozdítására. A dokumentum, melynek kidolgozásában jelentős szerepet játszott a „New Agenda Coalition”,⁵⁷¹ valamennyi nukleáris hatalom számára nukleáris leszerelési intézkedéseket, egyoldalú csökkentéseket írt elő.

1. a CTBT haladéktalan életbe léptetése,
2. a kísérleti atomrobbantásokra vonatkozó moratórium a CTBT hatályba lépéséig,
3. a katonai rendeltetésű hasadóanyag-termelés betiltásáról szóló nem diszkriminatív, multilaterális, hatékonyan végrehajtható egyezményről (FMCT) szóló tárgyalások megkezdése a Leszerelési Értekezlet keretei között, és az egyezmény öt éven belüli aláírása,
4. egy albizottság létrehozása a Leszerelési Értekezleten a nukleáris leszerelés kérdésében,
5. a leszerelési intézkedések visszafordíthatatlansága elvének alkalmazása minden nukleáris leszerelési és csökkentési intézkedés esetén,
6. valamennyi nukleáris hatalom által teendő egyértelmű nukleáris leszerelési intézkedések az NPT VI. cikkelyével összhangban,
7. a START-II végrehajtására és a START-III megkötésére, „egyúttal megőrizve és megerősítve a stratégiai stabilitás alapkövét képező ABM Szerződést”,
8. az Egyesült Államok, az Orosz Föderáció és a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) közti Háromoldalú Kezdeményezés (Trilateral Initiative) teljessé tétele és végrehajtása,
9. egyoldalú csökkentések, a nukleáris fegyverkészletek átláthatóbbá tétele, a harcászati nukleáris fegyverek további csökkentése, a nukleáris fegyverrendszerek készütségi szintjének csökkentése és a nukleáris fegyverek szerepének csökkentése a katonai doktrínákban,
10. a használt hasadóanyagok NAÜ felügyelet alá helyezése annak érdekében, hogy azok katonai felhasználása ne legyen lehetséges,

---

⁵⁶⁹ Az NPT (Treaty on Non-Proliferation on Nuclear Weapons) alapvető fontosságú multilaterális nemzetközi szerződés, amelynek célja a nukleáris fegyverek és fegyver technológiák elterjedésének megakadályozása, a nukleáris energia békés célú felhasználása terén való együttműködés erősítése, illetve a nukleáris leszerelés elérése. A Szerződést 1968. július 1-én nyitották meg aláírásra, hatályba 1970. március 5-én lépett. Eddig 188 állam csatlakozott hozzá, közöttük a nukleáris fegyverekkel rendelkező öt nagyhatalom. Lásd: Weapons of Mass Destruction, <http://disarmament.un.org/wmd/>

⁵⁷⁰ David Krieger, Saving the Nuclear Nonproliferation Agreement, Counterpunch, March 2005

⁵⁷¹ A „New Agenda Coalition NAC” Brazíliát, Egyiptomot, Írországot, Mexikót, Új-Zélandot, Szlovéniát, Dél-Afrikát, és Svédországot magába tömörítő ország-csoport, mely 1998. június 9-én alakult. (Szlovénia később kilépett a NAC-ból.) A NAC felszólította az öt atomhatalmat és a három *de facto* atomhatalmat, hogy azonnal tegyenek egyoldalú kötelezettségvállalásokat a nukleáris leszerelés érdekében és kezdjenek többoldalú tárgyalásokat, melyek egy Atomfegyver Egyezmény kidolgozását céloznák. Javaslatukat két alkalommal nyújtották be az ENSZ Egyes Bizottságához és azt nagy többséggel fogadta el a Közgyűlés. Az 1998-as javaslatot 114 ország támogatta, 18 ellenezte és 38 tartózkodott, míg az 1999-es javaslatot 111 ország támogatta, 13 ellenezte és 39 tartózkodott. A 2000-es NPT Review Conference után a NAC határozat 154 támogató, 3 elutasító és 8 tartózkodó szavazatot kapott. Lásd: www.basicint.org/nuclear/NPT/NAC/nac.htm

11. annak megerősítése, hogy a leszerelési folyamat végső célja az „általános és teljes leszerelés”,
12. rendszeres jelentések a megerősített felülvizsgálati folyamat keretében,
13. ellenőrzési mechanizmusok továbbfejlesztése a Szerződés betartásának felügyeletére.⁵⁷²

Az Atomsorompó Szerződés hetedik felülvizsgálati konferenciájára (Review Conference) 2005. május 2. és 27. között került sor New Yorkban. A tanácskozás semmilyen lényeges eredményt nem hozott a non-prolifерáció és a leszerelés terén. A kudarc oka elsősorban abban keresendő, hogy néhány ország, mint például az Egyesült Államok vagy Irán, lehetőséget akart biztosítani jövőbeni nukleáris programja számára.⁵⁷³

Az 1995. évi felülvizsgálati konferencia döntése értelmében, az ún. megerősített felülvizsgálati folyamat keretében a Review Conference-t egy-egy előkészítő bizottsági ülés előzi meg a konferenciát megelőző három évben.⁵⁷⁴ A 2005. évi Felülvizsgálati Konferencia előkészítő bizottsági ülései során kitűnt, hogy a meghatározó hatalmak nukleáris doktrínái változatlansága és a nukleáris non-prolifерációs rendszert belülről feszítő kihívások miatt a non-prolifерációs rendszer sarokkövének számító Atomsorompó Szerződés (NPT) komoly válságba került. A rezsimet veszélyeztető főbb problémakörök a következők:

- az NPT egyetemességének kérdése (a nukleáris fegyverekkel rendelkező India, Izrael és Pakisztán nem részese a szerződésnek);
- Észak-Korea kilépése a szerződésből és bejelentése, hogy atomfegyverrel rendelkezik;
- komoly kétségek kialakulása Irán nukleáris programjának békés jellegét illetően;
- az atomenergia békés felhasználásához való joggal való visszaélés lehetősége, a verifikáció e tekintetben fennálló korlátai.

Egyéb napirendre kerülő kérdésekben is jelentősen eltértek a részes államok álláspontjai:

- az Átfogó Atomcsend Szerződés (CTBT) életbe lépése;
- a katonai célú hasadóanyagok termelését korlátozó szerződés (FMCT);
- a szerződésből való kilépés; A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) Kiegészítő Jegyzőkönyvének általánossá tétele;
- a nukleáris leszerelés, ill. a „13 gyakorlati lépés” végrehajtásának aktualitása;
- a negatív biztonsági garanciák megadásának formája;
- verifikáció – „compliance”;
- atomfegyver-mentes övezetek kérdése;

⁵⁷² www.worldhistory.com/wiki/1/13-steps.htm

⁵⁷³ Nuclear Non-Proliferation Treaty, 2005 NPT Review Conference, New York, 2-27 May 2005, <http://www.basicint.org/npt/index.htm>

⁵⁷⁴ http://www.nuclearfiles.org/menu/library/treaties/non-proliferation-treaty/reviewconf/trty_npt_reviewconf-1995-final-two.htm

- az atomenergia békés felhasználásához való jog.⁵⁷⁵

Az NPT univerzalitása

Az NPT-nek több részes állama van, mint bármely más fegyverzetellenőrzési szerződésnek. Három, atomfegyverrel rendelkező állam, Izrael, India és Pakisztán azonban nem írta alá az NPT-t, Észak-Korea pedig 2003-ban bejelentette, hogy kilép a szerződésből.

Izrael, India és Pakisztán csak NNWS-ként⁵⁷⁶, abban az esetben csatlakozhatna a szerződéshez, ha lemondanának atomfegyvereikről, mivel a szerződés nukleáris fegyverrel rendelkező államnak⁵⁷⁷ azokat ismeri el, amelyek 1967. január 1. előtt készítettek atomfegyvert, vagy végeztek kísérleti atomrobbantást.⁵⁷⁸ (Ily módon csatlakozott a szerződéshez Fehéroroszország, Kazahsztán, Ukrajna és a Dél-Afrikai Köztársaság.⁵⁷⁹)

Izrael és a Közel-Kelet

Izrael mindez ideig hivatalosan nem jelentette be, hogy atomfegyverekkel rendelkezik. Az általa folytatott „homályos” nukleáris politikának megfelelően nem ismeri el, de nem is tagadja, hogy rendelkezik atomfegyverrel.⁵⁸⁰ Álláspontja szerint, a nyilvános bejelentés növelné a feszültséget a térségben, és kiszámíthatatlan folyamatokat indítana el. Ugyanakkor arra hivatkozik, hogy bizonyos elrettentő erőre van szüksége, a vele szemben ellenséges országok WMD kapacitása és rakéta programjaik ellensúlyozására.

Az NPT-hez való csatlakozást abban az esetben tartja lehetségesnek, ha átfogó rendezésre kerül sor a Közel-Keleten és a térség többi állama lemond tömegpusztító fegyvereiről.

A 2000. évi Felülvizsgálati Konferencia záródokumentumában a részes államok ismét felszólították Izraelt, hogy csatlakozzon a szerződéshez, és nukleáris létesítményeit helyezze a NAÜ átfogó felügyelete alá.⁵⁸¹

India, Pakisztán

India 1974-ben és 1998-ban, Pakisztán 1998-ben végzett kísérleti atomrobbantásokat, melyet az ENSZ BT 1172 sz. határozatában határozottan elítélt, továbbá felszólította a két államot a kísérleti robbantások leállítására. A BT ugyanakkor felhívta Indiát és Pakisztánt, hogy azonnal és feltétel nélkül csatlakozzon az NPT-hez és a CTBT-hez.⁵⁸²

---

⁵⁷⁵ 2005 Review Conference of the Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, 20 May 2004, NPT/CONF.2005/1

⁵⁷⁶ „non-nuclear weapon state-NNWS”

⁵⁷⁷ „nuclear-weapon state-NWS”

⁵⁷⁸ The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT), <http://disarmament.un.org/wmd/npt/npttext.html>

⁵⁷⁹ 1995 Review and Extension Conference of the Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, NPT/CONF. 1995/PV.19, 13 May 1995

⁵⁸⁰ Egyes becslések szerint Izrael mintegy kétszáz robbanófejjel rendelkezik, melyet részben dél-afrikai együttműködéssel fejlesztettek ki. Izrael aláírta, de nem ratifikálta a CTBT-t.

⁵⁸¹ Final Report of the Preparatory Committee for the 2000 Review Conference of the Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, NPT/CONF.2000/1

⁵⁸² S/RES/1172(1998) 6 June 1998

India⁵⁸³ az NPT-t a „nukleáris apartheid” egy formájának tartja, mely lehetővé teszi az NWS-ek számára, hogy fenntartsák atomarzenáljukat, míg a többi részes államot arra kényszerítik, hogy feladják nukleáris aspirációikat. A leszerelés terén tapasztalható problémákat a szerződés hiányosságaira vezetik vissza.

Mind India, mind Pakisztán a másik állam elleni elrettentés szükségességére hivatkozik atomfegyver-programja kapcsán.

1998 óta sem India sem Pakisztán nem utalt arra, hogy csatlakozni kívánna az NPT-hez, ugyanakkor egyoldalú moratóriumot hirdettek a kísérleti robbantásaikra.

A 2000. évi Felülvizsgálati Konferencia záródokumentumában a részes államok felszólították Indiát és Pakisztánt, hogy atomfegyverrel nem rendelkező államként csatlakozzanak a szerződéshez, és nukleáris létesítményeiket helyezték átfogó NAÜ felügyelet alá. Tudomásul vették a két állam által bejelentett egyoldalú moratóriumot, de sürgették a CTBT-hez való csatlakozásukat.⁵⁸⁴

A Szerződés rendelkezéseinek betartása „Compliance”

Irán

Irán eredeti aláírója a Atomsorompó Szerződésnek (NPT), így a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) ellenőrzéseket végezhet az ország nukleáris létesítményeiben. 2003-ban a NAÜ ellenőrei az NPT által tiltott tevékenységek nyomaira bukkantak. Az USA és az EU kezdettől fogva határozottan léptek fel a szerződés megszegése ellen.⁵⁸⁵ Az USA több éles hangú nyilatkozatban ítélte el az iráni törekvéseket, álláspontjuk szerint az NPT megszegése miatt az ügyet a BT elé kell utalni.⁵⁸⁶

2003 második felében három EU tagország, Nagy-Britannia Franciaország és Németország saját kezdeményezésként tárgyalásokat kezdett Iránnal, melyek középpontjában az NPT kiegészítő jegyzőkönyve állt (a jegyzőkönyv lehetővé teszi releváns helyszínek előzetes egyeztetés nélküli ellenőrzését).⁵⁸⁷ A létrejött megállapodás után Irán leállította - a viták középpontjában álló - urándúsító tevékenységét. A tárgyalások eredményeként a kiegészítő jegyzőkönyv az év végén aláírásra (de nem ratifikálásra) került, ugyanakkor több kérdés tisztázatlan maradt. Mivel Irán elégedetlen volt a 2003 októberi megállapodás EU részről történő teljesítésével, 2004 közepén felújította az urándúsítást.

A NAÜ Kormányzótanácsának (KT) 2004 szeptemberi ülésén elfogadott határozatban felszólította Iránt, hogy azonnali hatállyal függessen fel minden, az urándúsításhoz kapcsolódó tevékenységet, és tegyen meg mindent a még nyitott kérdések tisztázására.⁵⁸⁸ Irán a felfüggesztésre vonatkozó felszólításnak nem tett eleget.

A NAÜ KT novemberi ülésén - a fejleményekkel összhangban - ismét az EU-hármak nyújtottak be határozattervezetet az iráni ügyben. Ez a konszenzussal elfogadott határozat

---

⁵⁸³ India megközelítően 65 robbanófejhez elegendő hasadóanyaggal rendelkezik.

⁵⁸⁴ India és Pakisztán ratifikációja szükséges a CTBT életbe lépéséhez, de a szerződést eddig nem írták alá és nem is ratifikálták.

⁵⁸⁵ EU Diplomats: Iran Risks Sanctions for Nuclear Activity, <http://www.payvand.com/news/05/may/1077.html>

⁵⁸⁶ US appeals Iran not to resume nuclear activity, <http://www.keralanext.com/news/index.asp?id=306925>

⁵⁸⁷ http://europa.eu.int/comm/external_relations/iran/intro/gac.htm#iran091203

⁵⁸⁸ http://europa.eu.int/comm/external_relations/iran/intro/gac.htm#iran091203

döntően az urándúsítás felfüggesztésével foglalkozik, ugyanakkor nem tartalmaz konkrét lépéseket arra az esetre, ha ez nem bizonyul tartósnak.⁵⁸⁹

Észak-Korea

Észak-Korea 2005 februárjában bejelentette, hogy az ország atomfegyverekkel rendelkezik; meghatározatlan időre felfüggeszti részvételét a nukleáris programjával foglalkozó hatoldalú tárgyalásokon; megerősíti kilépését az Atomsorompó Szerződésből (NPT).

Észak-Korea atomfegyverrel nem rendelkező államként 1985-ben csatlakozott az Atomsorompó Szerződéshez, de az ellenőrzéseket lehetővé tevő biztosítéki megállapodás aláírására csak 1992-ben került sor.

Észak-Korea kilépésére vonatkozóan megoszlanak az álláspontok. Az Egyesült Államok tényként kezeli azt, míg az EU álláspontja szerint Észak-Korea továbbra is az NPT tagja, mivel kilépésekor nem járt el a szerződés vonatkozó rendelkezésének megfelelően.⁵⁹⁰

Általános megítélés szerint a kérdést kiemelt figyelemmel kell kezelni, mert Észak-Korea veszélyes precedenst teremthet azon államok számára, amelyek a szerződéses kötelezettségeik megszegéséből eredő következményeket oly módon kívánják elkerülni, hogy kilépnek a szerződésből.

Kilépés a Szerződésből (X. cikkely)

Az előkészítő bizottsági ülések során felmerült, hogy a kilépés feltételeit szigorítani kell: például a kilépést elfogadható módon meg kell indokolni, a non-proliferációs kötelezettségeket teljesíteni kell. A HLP⁵⁹¹ javasolta, hogy kilépés esetén a NAÜ Kormányzótanácsa vonjon vissza minden segítséget az illető országtól. Szóba jöhet a biztonsági garanciák megvonása is.

A NAÜ főigazgatója, ElBaradei kezdeményezte, hogy bármely állam kilépése esetén a Biztonsági Tanács „gyorsan és határozottan cselekedjen”.

Franciaország és Németország közösen munkadokumentumot⁵⁹² dolgozott ki, mely részletes javaslatokat tartalmaz egy esetleges kilépés esetére:

- *A részes államnak három hónappal korábban, írásban közölnie kell szándékát minden más részes állammal és a BT elnökével, részletesen ismertetve indokait;*
- *Az értesítést követően rendkívüli konferenciát kell összehívni a kilépés megelőzése céljából;*

⁵⁸⁹ http://europa.eu.int/comm/external_relations/iran/intro/gac.htm#iran091203

⁵⁹⁰ „10. cikk (1): Állami szuverenitása gyakorlásának keretében a Szerződés bármely részesének joga van a Szerződést felmondani, ha úgy ítéli meg, hogy a Szerződés tartalmával összefüggő rendkívüli körülmények országának magasabb érdekeit veszélyeztetik. A felmondásról 3 hónappal előbb értesíteni kell a Szerződés összes többi részesét és az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsát. Ennek az értesítésnek magában kell foglalnia azoknak a rendkívüli körülményeknek az ismertetését, amelyeket az illető állam magasabb érdekeire nézve veszélyesnek tekint.”

⁵⁹¹ 2003. szeptemberében az ENSZ Főtitkára tanácsadó csoportot („High-Level Panel on Threats, Challenges and Change”) alakított. Mandátuma: *”to assess current threats to international peace and security; to evaluate how our existing policies and institutions have done in addressing those threats; and to make recommendations for strengthening the United Nations so that it can provide collective security for all in the twenty-first century.”*

⁵⁹² A javaslatot az EU CONOP munkacsoportja jelenleg tárgyalja.

- *Az okokat és indokokat a BT-nek, illetve a letéteményeseknek meg kell vizsgálniuk;*
- *A kilépni szándékozó állam felelősségre vonható a kilépés előtt elkövetett szerződésszegésért;*
- *Ha a részes állam a kilépést követően békés célú nukleáris programját katonai programra változtatja, az a szerződés megszegésének minősül;*
- *A kilépés adott esetben a nemzetközi béke és biztonság elleni fenyegetésnek tekinthető;*
- *A nukleáris anyagok és berendezések a kilépés után is kizárólag békés célokra használhatók és ellenőrzések tárgyai maradnak;*
- *A más országokból beszerzett nukleáris anyagokat és berendezéseket a kilépést követően vissza kell származtatni az átadó országoknak, és ezt a feltételt már a szállítási szerződésben rögzíteni kell;*
- *Megfontolandó, hogy a NAÜ ellenőrzési lehetőségei a kilépést követően is fennmaradjanak.⁵⁹³*

Az átfogó Atomcsend Szerződés (CTBT) életbe lépése

Az Átfogó Atomcsend Szerződés létrehozása szintén része volt az NPT hatályának korlátlan idejű meghosszabbítását lehetővé tevő „alkunak” az 1995-ös Felülvizsgálati Konferencián, majd a „13 gyakorlati lépés” első pontja is a CTBT életbe lépésére vonatkozott.

A szerződés életbe lépéséhez mindazon 44 ország ratifikációja szükséges (XIV. cikkely), melyek nukleáris technológiával rendelkeznek. A 2005. márciusi állapot szerint ezek közül 41 írta alá és 33 ratifikálta.

A ratifikációk helyzete egyes releváns országok esetén a következő:

	<i>Aláírás</i>	<i>ratifikálás</i>
Egyesült Államok	+	-
Oroszország	+	+
Egyesült Királyság	+	+
Franciaország	+	+
Kína	+	-
India	-	-
Irán	+	-
Izrael	+	-
Pakisztán	-	-
Észak-Korea	-	-

Forrás: Weapons of Mass Destruction, CTBT⁵⁹⁴

⁵⁹³ George Bunn and John Rhinelander, „The Right to Withdraw from the NPT: Article X is Not Unconditional”, Disarmament Diplomacy Issue No, 79, April/Max, 2005

⁵⁹⁴ <http://disarmament.un.org/wmd/ctbt/index.html>

Az elmúlt öt évben nem került sor kísérleti atomrobbantásra, és az atomhatalmak moratóriumot hirdettek az újabb kísérletekre.

Az atomenergia békés felhasználáshoz való jog

Az NPT 4. cikkelye értelmében minden részes államnak elidegeníthetetlen joga van a nukleáris energia békés célú kutatására, termelésére és fejlesztésére. E jog potenciális proliferációs veszélyforrás, különös tekintettel a nukleáris fűtőanyag-ciklus érzékeny elemeire, melyek katonai célú programokban is felhasználhatók.

A különféle nemzetközi non-proliferációs elképzelések sorában elhangzottak olyan javaslatok is, melyek szerint a békés felhasználáshoz való jogot ugyan nem korlátoznák, de multilaterális megoldásokkal arra ösztönöznék az országokat, hogy ne törekedjenek a teljes fűtőanyagciklus kiépítésére. (ElBaradei, Bush javaslatok)⁵⁹⁵ E javaslatokat a fejlődő országok egész sora úgy értékeli, hogy azok gyakorlatilag a békés felhasználáshoz való jogot célozzák korlátozni.

Hasonlóan vélekedik Észak-Korea is, amely – a hatoldalú tárgyalások keretében – egyértelműen kijelentette, hogy jogot formál a nukleáris energia békés célú felhasználására. Ennek megakadályozása azonban elsődleges célja az amerikai diplomáciának. Ez egy olyan kérdés, amelyben a 2004-es elnökválasztási kampány időszakában egyetértett Bush és Kerry.⁵⁹⁶

A nukleáris fegyverek megjelenése óta egyre több állam törekedett arra, hogy maga is képes legyen atomfegyver előállítására. Az NPT hatályba lépése óta viszont ennek megakadályozása a fő cél. Ezt eléréndő, az 1970-es évek végén az Egyesült Államok felfüggesztette a gazdasági és katonai segélyek folyósítását Pakisztánnak, majd az 1980-as években a nukleáris fűtőelemek szállítását Brazíliának és Dél-Afrikának. Hasonló lépést helyezett kilátásba India esetében is.⁵⁹⁷

Ösztönzők alkalmazása a non-proliferáció érdekében

Az Egyesült Államok kész volt ösztönző csomagok felajánlására annak érdekében, hogy egyes államok hagyjanak fel nukleáris ambícióikkal. Közéjük tartozott Tajvan, Dél-Korea, Ukrajna, Észak-Korea és Pakisztán.

Dél-Korea és Tajvan több alkalommal kért – és kapott – biztonsági garanciát az Egyesült Államoktól annak fejében, hogy nem gyártanak nukleáris fegyvert.

Pakisztán, amely potenciális proliferátor és de facto nukleáris fegyverrel rendelkező ország, több évig pénzügyi és katonai támogatást kapott az Egyesült Államoktól, amelynek fejében ígéretet tett, hogy nem dúsítja raktáron lévő uránkészletét.

---

⁵⁹⁵ Speech by Mohamed El Baradei IAEA General Director, U.S. State Department, November 12, 2002, <http://www.iraqwatch.org/government/US/State/state-elbaradei-111402.htm>

⁵⁹⁶ Jinwook Choi, A Critical Juncture, The 2004 U.S. Presidential Election and the North Korean Nuclear Crisis, KINU, 2004

⁵⁹⁷ David Cortright, David A. Hambrug and Cyrus R. Vance, The Price of Peace, Incentives and International Conflict Prevention, Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, New York, 1997

Ukrajna, amely a Szovjetunótól örökölt nukleáris eszközöket, Oroszországgal, Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal folytatott tárgyalásait követően lemondott az atomfegyverekről. A szükséges biztonsági garanciákat követően csatlakozott az NPT-hez.

Észak-Korea, ugyancsak ígéretet kapott az 1994-ben aláírt Keretmegállapodásban az Egyesült Államoktól gazdasági, politikai és energetikai csomagra, ha véglegesen felhagy nukleáris programjával és felszámolja nukleáris eszközeit.⁵⁹⁸

Már ezt megelőzően felismerték az Egyesült Államokban, hogy Észak-Korea – nukleáris és rakétafejlesztési programja révén – komoly kihívást jelenthet Washington és szövetségesei számára. 1988-ban, a Reagan adminisztráció utolsó évében – amerikai műhold felvételek alapján – egyértelművé vált, hogy Phenjan Jongbjonban katonai célú programot valósít meg. E tény ismeretében, 1988. október 31-én az USA közvetlen párbeszédet kezdett Észak-Koreával, amely igazából Clinton időszakában hozott eredményt. Ahhoz azonban hasznos tapasztalattal szolgáltak a George Bush elnök idején meghozott intézkedések az amerikai nukleáris robbanófejek Koreai-félszigetről történt kivonásáról, illetve a Team Spirit hadgyakorlat felfüggesztéséről. A Bush adminisztráció lépéseire reagálva Észak-Korea ugyancsak felfüggesztette nukleáris fegyvereinek gyártását.⁵⁹⁹

Elfogadva Scott Snyder⁶⁰⁰ álláspontját, az ösztönzők a jövőben is meghatározóak lesznek az észak-koreai nukleáris válság végleges és visszafordíthatatlan megoldásában. Elsők között kell említeni a kormányzati korlátozások teljes feloldását a két Korea közötti kereskedelmi, gazdasági együttműködésben, az USA gazdasági embargójának megszüntetését, lehetővé tenni Észak-Korea számára, hogy csatlakozzon olyan nemzetközi pénzügyi intézményekhez, mint az Asian Development Bank, World Bank, International Monetary Fund. Ezekhez strukturális változtatásokra lesz szükség Észak-Koreában is. A hatoldalú tárgyalások negyedik fordulóján elfogadott Közös Nyilatkozat lényegében előre vetíti ezen lépések megtételét, ha Phenjan kész a nemzetközi közösség, ezen belül is az Egyesült Államok elvárásainak, eleget tenni. A döntő kérdés az, hogy a felkínált ösztönzők elegendőnek bizonyulnak-e az észak-koreai vezetés számára a szükséges lépések megtételére.⁶⁰¹

ElBaradei NAÜ főigazgató megítélése szerint jelenleg több mint 40 ország képes nukleáris fegyver előállítására.⁶⁰² A főigazgató ugyan név szerint nem nevezett meg egyetlen államot sem, de kétségtelen, e csoportba tartozik Észak-Korea és Irán, amelyek jelenleg a legnagyobb kihívást jelentik a NAÜ számára. Az Egyesült Államokban élő Ali Reza Dzsafarzadeh, a Modzsahedin Khalg Szervezet korábbi tagja és száműzött ellenzéki személy szerint az irániak Észak-Korea aktív közreműködésével már napjainkban is nukleáris fegyverek és hordozó rakéták fejlesztésén és gyártásán dolgoznak.⁶⁰³ Irán, miként Észak-Korea is, nukleáris programjához segítséget kapott a pakisztáni atombomba „atyjának” tartott A.Q. Khantól, aki

---

⁵⁹⁸ I.m.

⁵⁹⁹ Leon V. Sigal, *Disarming Strangers, Nuclear Diplomacy with North Korea*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1999

⁶⁰⁰ Scott Snyder a United States Institute of Peace (USIP) munkatársa, a „A Coming Crisis on the Korean Peninsula?” című könyv szerzője.

⁶⁰¹ V.ö. Scott Snyder, *North Korea's Nuclear Program: The Role of Incentives in Preventing Deadly Conflict*, David Cortright, David A. Hambrug and Cyrus R. Vance, *The Price of Peace, Incentives and International Conflict Prevention*, Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, New York, 1997

⁶⁰² U.N.'s ElBaradei: 40 Nations Can Make Nuclear Weapons, <http://www.newsmax.com/archives/articles/2004/9/20/144131.shtml>

⁶⁰³ Teheráni magyar nagykövetség 2005. november 23-i, sel/489/96/80083256 számú távirati jelentése

1987-es iráni látogatása során találkozott az Iráni Forradalmi Gárda (IRGC) három legmagasabb rangú parancsnokával.⁶⁰⁴

A fenti információk ismeretében visszajutunk ahhoz, a fentebb már vizsgált kérdéshez, hogy ösztönzőkkel valóban meg lehet-e fékezni a nukleáris proliferációt?

David Cortright és Amitahh Matto⁶⁰⁵ mutat rá arra a tényre, hogy 1990-ben India és Pakisztán Kashmir hovatartozása kérdésében közel került a nukleáris katasztrófához. Richard J. Kerr, a CIA akkori igazgatóhelyettese szerint a helyzet veszélyesebb volt, mint a kubai rakétaválság.⁶⁰⁶

India és Pakisztán – az ún. ösztönzőket – a Szovjetuniótól, illetve az Egyesült Államoktól az 1970-es, 1980-as évek hidegháborús viszonyai között kapta. Moszkva 1960 és 1993 között összességében 16,9 Mrd rubel értékű segílyt adott Indiának, míg az Egyesült Államok Pakisztánt pénzelte. Az 1980-as években, az afganisztáni szovjet beavatkozás ellensúlyozására – 1982 és 1990 között – az USA 5,4 Mrd USD segílyt folyósított Pakisztán számára. A pakisztáni vezetés emberi jogok terén elkövetett jogsértései, illetve a nukleáris proliferáció miatti korábbi amerikai aggályok ez esetben nem számítottak. A helyzetből a pakisztáni hadvezetés és az elit húzott hasznot, miközben az ország változatlanul az egyik legszegényebb maradt.⁶⁰⁷ A Szovjetunió Afganisztánból történt 1990-es kivonulása után a Bush adminisztráció nem erősítette meg Pakisztán atommentes eszközöktől mentes státuszát és a segílyeket is felfüggesztette. Clinton elnök 1994-ben bizonyos feltételek teljesítése esetén kész lett volna katonai programok, fegyverek szállítására. Benazir Bhutto miniszterelnök viszont kijelentette, hogy semmilyen egyoldalú nyomást nem fogadnak el az ország békés célú nukleáris programja terén.⁶⁰⁸

David Cortright hangsúlyozza, hogy „*az ösztönzők hatékony eszközök a politikai magatartás befolyásolására*”.⁶⁰⁹ Megfelelően használták azokat az észak-koreai nukleáris fenyegetés elkerülése érdekében, Ukrajna és más államok denuklearizációjára, a dél-ázsiai válságok elkerülésére, a salvadori és a boszniai békefolyamat erősítésére, a közel-keleti, a dél-afrikai és a balti államok válságainak rendezését előmozdító tárgyalások megkezdésére. A második világháború során Németország és Japán azért nem gyártott nukleáris fegyvert, mert biztonsági garanciát és pénzügyi támogatást kapott az Egyesült Államoktól. A Közel-Keleten a pénzügyi támogatás és a politikai garancia döntő elem volt az 1979-es Camp David-i megállapodás, illetve az 1993-as Izraeli-Palesztin Elvi Nyilatkozat véglegesítése során.⁶¹⁰

Számos pozitív példa támasztja alá a fentiek helyességét. Észak-Korea példája ugyan egyelőre kétségeket támaszt azzal kapcsolatban, hogy az ösztönzők valóban megfelelően működnek-e minden helyzetben. Az ellentmondás látszólagos. Kétségtelen ugyanis, hogy ha a politikai,

---

⁶⁰⁴ U.o.

⁶⁰⁵ David Cortright and Amitahh Matto, Carrots and Coopertion: Incentives for Conflict Prevention in South Asia, David Cortright, David A. Hambrug and Cyrus R. Vance, The Price of Peace, Incentives and International Conflict Prevention, Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, New York, 1997

⁶⁰⁶ I.m. 125. o.

⁶⁰⁷ I.m. 129. o.

⁶⁰⁸ Congressional Quarterly, 9 April 1994, 851.

⁶⁰⁹ David Cortright, Incentives Strategies for Preventing Conflict, David Cortright, David A. Hambrug and Cyrus R. Vance, The Price of Peace, Incentives and International Conflict Prevention, Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, New York, 1997, 267. o.

⁶¹⁰ I.m. 268. o.

biztonsági és gazdasági ösztönzők kellően vonzóak, Észak-Korea sem fogja azokat tartósan figyelmen kívül hagyni.

Számos elemzés szerint Észak-Korea kiszámíthatatlan. Ezzel szemben Scott Snyder az ellenkezőjét bizonyítja, amikor arról ír, hogy az elmúlt évtizedek során az Egyesült Államok és Észak-Korea között folytatott tárgyalások mindig hasonló forgatókönyv szerint zajlottak. A plenáris tárgyalások elsősorban a közvéleménynek szóló retorikát jelentették. Az informális találkozók feladata volt a „gyenge pontok” kipuhatolása, illetve a „blöffök” időszaka. Minden szempont felmérése, az érdekek mérlegelése után Phenjan nem zárkózott el az érdemi tárgyalásoktól.⁶¹¹ Vélhetően így lesz ez a jövőben is, ha az Egyesült Államok nemcsak nukleáris proliferációs kérdésként kezeli Észak-Koreát. A rendezéshez elengedhetetlen a segélyek folyósítása mellett az infrastruktúra észak-koreai fejlesztése, illetve Phenjannak az északkelet-ázsiai gazdasági mechanizmusba történő bekapcsolása.⁶¹²

Felhasznált irodalom

I.

- Dan Oberdorfer, „The Two Koreas” a Contemporary History, Library of Congress, Basic Books, 2001

- Michael O’Hanlon and Mike Mochizuki, „Crisis on the Korean Peninsula, How to Deal with a Nuclear North Korea”, a Brookings Institute Book, 2003

---

⁶¹¹ Scott Snyder, „Negotiating on the Edge, North Korean Negotiating Behavior”, United States Institute of Peace Press, Washington, D.C., 1999, 145-146. o.

⁶¹² Vö. Donald C. Hellmann, „United State Policy Toward Asia and the Pacific: Addressing a Dragon in the Shadow of Bhagdad”, 2005 Korea – US Policy Forum, Seoul, Korea, December 12, 2005

- Kwang-Il Baek, „Korea and The United States, A Study of the ROK-U.S. Security Relationship within the Conceptual Framework of Alliances between Great and Small Powers”, Research Center for Peace and Unification of Korea, 1988
- Byong-Moo Hwang and Yong-Sup Han, „Korean Security Policies Toward Peace and Unification”, The Korean Association of International Studies, 1996
- Corrado G.M. Letta, „Aspiring to Be the Hub of East Asia”, The Sejong Institute, 2004
- Jae-Kap Ryoo, Tae-Hoon Kang, Sung-Joo Kim, „Bilateralism, Multilateralism and Geopolitics in International Relations: Theory and Practice”, The Korean Association of International Studies, 1999
- Seok-young Choi, „Revisiting the Open Regionalism of APEC, Assessment and New Challenges”, Korea Institute for International Economic Policy, 2004
- „Peace, Prosperity and National Security, National Security Strategy of the Republic of Korea”, National Security Council, 2004
- Han Sung-Joo, „Korea in a Changing World, Democracy, Diplomacy and Future Developments”, ORUEM Publishing House, Seoul, Korea, 1995
- Jinwook Choi and Sun-Song Park, „The Making of a Unified Korea, Policies, Positions and Proposals”, Korea Institute for National Unification, 1997
- Yong Soon Yim and Ki-Jung Kim, „Korea in the Age of Globalization and Information, Direction of Korea’s Diplomacy and Broadcasting toward the 21st Century”, The Korean Association of International Studies, 1997
- Heungchong Kim, „European Integration and the Asia-Pacific Region”, Korea Institute for International Economic Policy, 2003
- „The Economics of Korean Reunification”, Hyundai Research Institute, 2000
- Chan-Hyun Sohn, „Structural Reform and Economic Development, Experiences of the Northeast Asia” Korea Institute for International Economic Policy, 2003
- Tae Hwan Ok and Gerrit W. Gong, „Change and Challenge on the Korean Peninsula: Past, Present and Future” The Research Institute for National Unification, 1996
- Park Sang-seek, „Korean Peninsula and Regional Dynamics”, IFANS, 1998
- Han Tae-kyu, „The North Korean Question and the ROK-U.S. Alliance” IFANS, 2004
- Byong-Moo Hwang and Young-Kwan Yoon, „Middle Powers in the Age of Globalization: Implications for Korean Political Economy and Unification”, The Korean Association of International Studies, 1996
- Malcolm Chalmers, Owen Greene and Xie Zhiqiong, „Asia Pacific Security and the UN”, University of Bradford, 1995
- Jinwook Choi, „A Critical Juncture: The 2004 U.S. presidential Election and the North Korean Nuclear Crisis”, Korea Institute for National Unification, 2004
- Sung-Chul Choi, „Understanding Human Rights in North Korea”, The Institute of Unification Policy, Hanyang University, Seoul, 1997
- „White Paper on Human Rights in North Korea, 2004”, Korea Institute for National Unification, 2004
- „White Paper on Human Rights in North Korea, 2005”, Korea Institute for National Unification, 2005
- „Peace and Prosperity: White Paper on Korean Unification, 2005”, Ministry of Unification, Republic of Korea
- Cho Young Hoang, „North Korean Human Rights: Trends and Issues”, National Human Rights Commission of the Republic of Korea, 2005
- Jong-Chun Baek, Young Jae Kim, „Peace and Stability on the Korean Peninsula”, The Korean Association of International Studies, Seoul, 2001

- „Jan Joost Teunissen and Age Akkerman, „Diversity in Development, Reconsidering the Washington Consensus”, Korea Institute for International Economic Policy, Seoul, 2004
- „Handbook of Korea”, The Korean Overseas Information Service, Seoul, 2003
- Tae Hwan Ok and Hong Yung Lee, „Prospects for Change in North Korea”, Research Institute for National Unification, Seoul, 1994
- Kim Hak-joon, „Whither Path for the Two Koreas in the 21-st Century: War, Peace of Unification?”, Jimoodang Publishing Company, Seoul, 1998
- Jeong-Pyo Hong, „Regional Integration in Northeast Asia: Approaches to Integration Among China, Korea and Japan”, Korea Institute for International Economic Policy, Seoul, 2004
- „South-North Dialogue in Korea N0. 69”, Office of the South-North Dialogue Ministry of Unificacion, Seoul, Korea, 2004
- Dong-Sung Kim, Ki-Jung Kim and Hahnkyu Park, „Fifty Years After the Korean War: From Cold-War Confrontatin to Peaceful Coexistence”, The Korean Association of International Studies, Korea Research Institute for Strategy, Seoul, 2000
- Jan Joost Teunissen, „China’s Role in Asia and the World Economy: Fostering Stability and Growth”, Korea Institute for International Economic Policy, Seoul, 2003
- Choong Yong Ahn, „North Korea Development Report 2002/03”, Korea Institute for International Economic Policy, Seoul, 2003
- Defense White Paper 1997-1998, The Ministry of National Defense, the Republic of Korea
- Defense White Paper 1999, The Ministry of National Defense, the Republic of Korea
- Defense White Paper 2000, The Ministry of National Defense, the Republic of Korea
- Defense Date and Statistics 2001, The Ministry of National Defense, the Republic of Korea
- Participatory Government Defense Policy 2003, The Ministry of National Defense, the Republic of Korea
- Defense White Paper 2004, The Ministry of National Defense, the Republic of Korea
- Henry Kissinger, „Diplomacy”, Simon and Schuster Rockefeller Center, New York, 1994
- Paul French, „North Korea, the Paranoid Peninsula – a Modern History”, Zed Books, London and New York, 2005
- David Cortright, David A. Hamburg and Cyrus R. Vance, „The Price of Peace, Incentives and International Coflict Prevention”, Cornegie Corporation of New York, 1977
- Leon V. Sigal, „Disarming Strangers, Nuclear Diplomacy with North Korea”, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1999
- Eric Hobsbawm, „The Age of Extremes” Vintage Books, A Division of Random House, Inc. New York, 1996
- M.L. Titarenko, „Rosszija, Bezopasznosztj cserez szotrudnyicsestvo, Vosztocsno-aziatszkij vektor”, Rosszijszkaja Akademija Nauk Insztitut Dalnyego Vosztoka, Moszkva, 2003
- Koreja v poiskkah mira i procvetanyija, Insztitut Dalnyego Vosztoka, Moszkva, 2004
- Rosszija v globalnoj politike
- Trétyij Rosszijko-Koreszkij Forum, Diplomatyiceszskaja Akademija MID Rosszii, Moszkva, Naucsnaia Knyiga, 2002

II.

- Cronin Richard, „The North Korean nuclear threat and the U.S.–Japan Alliance: Perceived interest, approaches, and prospects” The Fletcher Forum of World Affairs, Vol. 29, No. 1, 2005
- Choi Jinwook, „The Second Term Bush Administration and the North Korean Nuclear Crisis”, Pacific Focus, Vol. 20, No. 1, 2005
- „Imagining a nuclear strike on North Korea”, Bulletin of the Atomic Scientists, Vol. 61, No. 3, 2005
- „North Korea’s nuclear Program, 2005”, Bulletin of the Atomic Scientists, Vol. 61, No. 3, 2005
- Lee Sung-Yoon, „The Mythical Nuclear Kingdom of North Korea”, The Fletcher Forum of World Affairs, Vol. 29, No. 2, 2005
- Yun Duk-min, „Does It Make Sense to Provide North Korea with Security Assurances?” Korea Focus, Vol. 13, No. 1, 2005
- Song Young-sung, „Kim Jong-il Should Stake His Regime on Inter-Korean Relations”, Korea Focus, Vol. 13, No. 4, 2005
- Kwong Young-min, „Please Give More to North Korea”, Korea Focus, Vol. 13, No. 4, 2005
- Kim Byung Yeon, „Debate over Providing Economic Assistance to North Korea”, Korea Focus, Vol. 13, No. 4, 2005
- Jeong Se Hyun, „Moving toward Resolution of North Korea’s Nuclear Issue”, Korea Focus, Vol. 13, No. 4, 2005
- „Greand Strategy Needed to Deal with the North’s Nuclear Issue”, the Chosun Ilbo, Korea Focus, Vol. 13, No. 2, 2005
- Cheong Wooksik, „Getting North Korea Back to the Six-party Talks”, Korea Focus, Vol. 13, No. 2, 2005
- Kim Hee-Min, Choi Jun Y., „Uncertainty on the Korean Peninsula: An Analytic Narratives Approach”, East Asian Review, Volumna 17, No. 1, 2005
- Cheong Seong-Chang, „A Study on North Korea’s Power Succession in Kim Jong-II’s Regime”, East Asian Review, Volume 17, No. 1, 2005
- C. Kenneth Quinones, „Dealing with Pyongyang In Search of a Morea Effective Strategy”, International Journal of Korean Unification Studies, Vol. 14, No. 1, 2005
- Peter M. Beck and Meredith J. Sumpter, „Washington and the North Korean Nuclear Crisis: From Mudding Multilateralism to Santions?” International Journal of Korean Unification Studies, Vol. 14, No. 1, 2005
- Hajime Izumi, „The Second Bush Administration and North Korea”, International Journal of Korean Unification Studies, Vol. 14, No. 1, 2005
- Alaxander Fedorovskiy, „The North Korean Nuclear Crisis and Russia”, International Journal of Korean Unification Studies, Vol. 14, No. 1, 2005
- Kim Kwang-tae, „Winds of Change Begin to Permeate Isolated North Korea”, Vantage Point, Vol. 28, No. 1, 2005
- Nam Kwang-sik, „Inter-Korean Relations in 2005: Ties between the two Koreas are likely to be affected by relations between Pyongyang and Washington”, Vantage Ponint, Vol. 28, No. 2, 2005
- Suh Jae-jean, „Analysis of Changes in N. Korea After Economic Difficulties: Reforms Toward Market Socialism Driven by Grass Roots”, Vantage Point, Vol. 28, No. 2, 2005
- Chong Bong-uk, „The North Korea Nuclear Issue and Six-Party Talks: Kim Jong-il said: ‘We willgo to the negotiating tabble any time if there are mature conditions for the six-party talks’”, Vantage Point, Vol. 28, No. 3, 2005

- Lee Kwang-ho, „North Korea’s Development of Nuclear Weapons: Pyongyang’s declaration of possessing nukes does not necessarily mean it has a genuine atomic weapon system that is ready for immediate deployment”, Vantage Point, Vol. 28, No. 3, 2005
- Nam Kwang-sik, „Pyongyang Policy Toward Washington”, Vantage Point, Vol. 28, No. 3, 2005
- Lee Kwang-ho, „North Korea: A Nuclear Power? Despite North Korea’s declaration of nuclear power, there still remains controversy over Pyongyang’s nuclear capability”, Vantage Point, Vol. 28, No. 5, 2005
- Lee Kwang-ho, „The Fourth Round of Six-Party Talks, Process and Significance”, Vantage Point, Vol. 28, No. 8, 2005
- „Direct Power Supply to North Korea: Seoul made public it promised to North massive electricity aid if Pyongyang agrees to completely dismantle its nuclear program.” Vantage Point, Vol. 28, No. 8, 2005
- Kwak Tae-hwan, „The Koeran Peninsula Peace Regime Initiative: A Proposed Roadmap”, Vantage Point, Vol. 28, No. 8, 2005
- Kwak Seung-ji, „New Approach for Security Guarantee”, Vantage Point, Vol. 28, No. 9, 2005
- Kwak Tae-hwan, „North Korea’s Right to Peaceful Nuclear Activites”, Vantage Point, Vol. 28, No. 8, 2005
- Lee Kwang-ho, „Postponement of Six-Party Talks”, Vantage Point, Vol. 28, No. 8, 2005
- Sohn Suk-joo, „Fate of Light-Water Reactor Project”, Vantage Point, Vol. 28, No. 8, 2005
- Edward A. Olsen, „US Policy Planning towards Korean Unification: A New Approach”, International Journal of Korean Unification Studies, Vol. 14, No. 1, 2005
- Chung-in Moon, „Rethinking Korean Unification and the Future of North Korea”, Korea and World Affairs, Vol. 29, No. 1, 2005
- Byungki Kim, „Seoul’s Approaches towards Relations with Pyongyang and State Capacity for Managing Change: Some Implications for Peninsula Stability and Reunification”, Korea and World Affairs, Vol. 29, No. 1, 2005
- Jian Xu, „Promoting Peace and Stability in Northeast Asia: Challenges and Opportunities”, Korea and World Affairs, Vol. 29, No. 1, 2005
- Lee Jai-Chun, „Reorganization of the East Asian Order and Korea’s Choices”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 7, No. 1, 2005
- Chung Tae-Ik, „New Order in Northeast Asia and Korea-Russia Relations”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 7, No. 1, 2005
- Park Cheol-Hee, „Duality of North Korea-Japan Relations and Dynamics of East Asian Relations”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 7, No. 1, 2005
- Nam Joo-Hong, „The Nuclear Crisis on the Korean Peninsula: Is There Any Esxape Hatch fot U.S.-North Korean Negotiations?”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 7, No. 1, 2005
- Yang Moon-Soo, „Kaesong Industrial Complex Project and Changes in North Korea”, East Asian Review, Vol. 17, No. 2, 2005
- Sunhyuk Kim and Philippe C. Schmitter, „The Experience of European Integration and Potential for Northeast Asian Integration”, Asian Perspective, Vol. 29, No. 2, 2005
- Niklas Swanström, „The Korean Peninsula in the U.S.’s Post-9/11 Military-Security Paradigm”, Korea and World Affairs, Vol. 29, No. 2, 2005
- Sukhee Han, „China’s ’Peaceful Development’ and the Future of the Six-Party Talks”, Korea and World Affairs, Vol. 29, No. 2, 2005

- Nodari A. Simoniya, „Main Security Problems in Northeast Asia and Ways of Solving Them”, The International Symposium on Peace and Prosperity in Northeast Asia, The Uri Party Foundatin, Seoul, 2005
- Xu Jian, „Promoting Peace and Development in Northeastern Asia: Challenges and Opportunities”, The International Symposium on Peace and Prosperity in Northeast Asia, The Uri Party Foundatin, Seoul, 2005
- Tatiana Zakaurtseva, „North Korean Nuclear Issue and Some Ways of Its Settlement from the Russian Point of View”, The International Symposium on Peace and Prosperity in Northeast Asia, The Uri Party Foundatin, Seoul, 2005
- Zhang Yu Ling, „Ending Confrontation in the Korean Peninsula: The Way Out”, The International Symposium on Peace and Prosperity in Northeast Asia, The Uri Party Foundatin, Seoul, 2005
- Charles (Jack) Pritchard, „Korean Reunification: Implications for the United States and Northeast Asia”, The International Symposium on Peace and Prosperity in Northeast Asia, The Uri Party Foundatin, Seoul, 2005
- Geir Helgesen, „A Truly Independent Korea? After Division and Super-power Dominance”, The International Symposium on Peace and Prosperity in Northeast Asia, The Uri Party Foundatin, Seoul, 2005
- Rear Admiral Richard Cobbold, „Capability Structures – Factors for Stability in North East Asia”, The International Symposium on Peace and Prosperity in Northeast Asia, The Uri Party Foundatin, Seoul, 2005
- Ian Anthony, „The Role of East Asian Countries in Global Arms Control and Non-Proliferation: A European Perspective”, The International Symposium on Peace and Prosperity in Northeast Asia, The Uri Party Foundatin, Seoul, 2005
- Bechtol Bruce E. Jr., „North Korean Nuclear and Missile Issues and the ROK-U.S. Collaboration: an American Perspective”, Korea Observer, Vol. 35, No. 1, 2004
- Hesse Brian, „The World in Three Spheres: Mere Coexistence With an Nuclear North Korea”, Journal of Asia-Pacific Affairs, Vol. 5, No. 2, 2004
- Kim Il-Young, „The North Korean Nuclear Program and External Connections”, The Korean Journal of Defense Analysis, Vol. 16, No. 1, 2004
- Wit S. Joel, „Seven Lessons for Dealing with Today’s North Korea Nuclerar Crisis” Arms Control Today, Vol. 34, No. 3, 2004
- Kim Ilsu, „A Comparative Analysis of President Clinton and Bush” Handling of the North Korean Nuclear Weapons Program: Power and Strategy”, Pacific Focus, Vol. 19, No. 1, 2004
- Kan Paul Rexton, „The Perfect Storm: Explaining China’s Slow Reaction to the North Korean Nuclear Crisis”, Korea Observer, Vol. 35, No. 2, 2004
- Park Doo-Bok, „North Korea-China Coopertion Needed to Resolve Nuclear Crisis”, Korea Focus: Vol. 12, No. 3, 2004
- Lew Kwang-Chul, „Don’t Just Trust, Verify-Dismantiling North Korea’s Nuclear Program” Arms Control Today, Vol. 34, No. 4, 2004
- Pan Zhenqiang, „Solution for the Nuclear Issue of North Korea, Hopeful but Still Making Uncertain: on the Conclusion of the Second Round of the Six-Party Talks”, The Journal of East Asian Affairs, Vol. 18, No. 1, 2004
- Lin Taiho, „Toward a Nuclear Peace in East Asia: Facing North Korea’s Nuclear Reality”, The Journal of East Asian Affairs, Vol. 18, No.1, 2004
- Woo Seongi, „The North Korean Nuclear Crisis: Issues and Prospects”, IFANS Review, Vol. 12, No. 1, 2004
- Yoo Ch’ang-ho, „Evaluating the Legal Mechanisms in Dealing with the North Korean Nuclear Threat”, IFANS Refiew, Vol. 12, No. 1, 2004

- Oh Kongdan, „North Korea’s Nuclear Politics”, Current History, 2004
- Quinones C. Kenneth, „North Korea Nuclear Talks: the View from Pyongyang”, Arms Control Today, Vol. 34, No.7, 2004
- Kim Taewoo, „North Korean Nuclear Politics at the Crossroads”, The Korean Journal of Defense Analysis, Vol. 16, No. 2, 2004
- Cheon Seongwhun, „Nuclear-Armed North Korea and South Korea’s Strategic Countermeasures”, The Korean Journal of Defense Analysis, Vol. 16, No. 2, 2004
- „North Korea Should Take a Close Look at the Path Libya Has Chosen”, Korea Focus, Vol. 12, No. 1, 2004
- Moon Chung-in, „Six-party Nuclear Talks and the Libyan Model”, Korea Focus, Vol. 12, No. 2, 2004
- Cho Woong Kyu, „North Korea’s Human Rights Situation and Seoul’s Role”, Korea Focus, Vol. 12, No. 2, 2004
- Lim Hyun-Chin and Chang Young Chul, „Is North Korea Moving toward a Market Economy?”, Korea Focus, Vol. 12, No. 4, 2004
- Kim Tae-Woo, „Is North Korea’s Nuclear Issue Just a Cold or a Cancer?” Korea Focus, Vol. 12, No. 6, 2004
- Kang In-sun, „U.S. Presidential Election and Korea’s Naive Expectations”, Korea Focus, Vol. 12, No. 6, 2004,
- Chun Young-pyung, „Cratation of a Northeast Asian Cultural Community”, Korea Focus, Vol. 12, No. 6, 2004
- Celmens C. Walter Jr., „How to Cope with North Korea and Nuclear Weapons: What Bush Could Have Learned from Lenin, Osgood, and Clinton”, The Journal of East Asian Affairs, Vol. 18, No. 2, 2004
- Lew Kwang-chul, „Don’t Just Trust, Verify-Dismantling North Korea’s Nuclear Program” IFANS Review, Vol. 12, No. 2, 2004
- Kim Tae-Zhee, „Six-Party Talks and Korea”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 6, No. 1, 2004
- Yu Suk-Ryul, „Threats From North Korea and Conflicts Within the South”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 6, No. 1, 2004
- Yun Duk-Min, „North Korea’s Strategy and Capability to Develop Nuclear Arms”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 6, No. 1, 2004
- Choi Young-Jin, „North Korea’s Nuclear Weapons Program, the Relocation of U.S. Forces and the Public Sentiment in South Korea”, Korean Observations on Foreign Relations, Vol. 6, No. 1, 2004
- Huntley L. Wade, „Ostrich Engagements: The Bush Administration and the North Korea Nuclear Crisis”, The Nonproliferation Review, Vol. 11, No. 2, 2004
- Baohui Zhang, „American Hegemony and China’s U.S. Policy”, Asian Perspective, Vol. 28, No. 3, 2004
- Kim Do-tae, „U.S. – North Korea Nuclear Talks: Pyongyang’s Changing Attitude and the U.S. Choice”, East Asian Review, Vol. 16, No. 1, 2004
- Kim Keun-sik, „The North Korean Nuclear Crisis and Inter-Korean Relations”, East Asian Review, Vol. 16, No. 1, 2004
- Lee Sang-Hyun, „Bush’s Second-Term Korea Policy: Prospects and Options for South Korea”, East Asian Review, Vol. 16, No. 4, 2004
- Charles K. Armstrong, „U.S.-North Korean Relations”, Asian Perspective, Vol. 28, No. 4, 2004
- Hamm Taik-young, „Lingering Tensions on the Korean Peninsula and the Need for Arms Control”, Vantage Point, Vol. 27, No. 10, 2004

- „Stalling Six-Way Talks: North Korea finally declared it would not attend the fourth round of six-party talks scheduled to be held in Beijing by the end of September”, *Vantage Point*, Vol. 27, No. 10, 2004
- Peter Van Ness, „The North Korean Nuclear Crisis: Four-Plus-Two – An Idea Whose Time Has Come”, *Asian Perspective*, Vol. 27, No. 4, 2004
- Moon Chung-in, „The Bush Doctrine and the North Korean Nuclear Crisis”, *Asian Perspective*, Vol. 27, No. 4, 2004
- Yuan Jin-dong, „The Bush Doctrine: Chinese Perspectives and Responses”, *Asian Perspective*, Vol. 27, No. 4, 2004
- Alexander Zhebin, „The Bush Doctrine, Russia, and Korea”, *Asian Perspective*, Vol. 27, No. 4, 2004
- Amitav Acharya, „The Bush Doctrine and Asian Regional Order: The Perils and Pitfalls of Preemption”, *Asian Perspective*, Vol. 27, No. 4, 2004
- Wit S. Joel, „A Strategy for Defusing the North Korean Nuclear Crisis”, *Arms Control Today*, Vol. 33, No. 1, 2003
- Saunders C. Philip, „Confronting ambiguity: how to handle North Korea’s nuclear program”, *Arms Control Today*, Vol. 33, No. 2, 2003
- Goedde Patricia, „In search of a civil nuclear liability regime for North Korea”, *Asian Perspective*, Vol. 27, No. 1, 2003
- Chung Yung-Woo, „North Korean nuclear issue: current status and a roadmap for a solution”, *Korean Observations on Foreign Relations*, Vol. 5, No. 1, 2003
- Yoo Ho-yeol, „Turning Back the Clock: North Korea’s nuclear program”, *East Asia Review*, Vol. 15, No. 2, 2003
- Hosup Kim, Masayuki Tadokoro and Brian Bridges, „Managing Another North Korean Crisis: South Korean, Japanese, and U.S. Approaches”, *Asian Perspective*, Vol. 27, No. 3, 2003
- Cotton James, „The second North Korean nuclear crisis”, *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 57, No. 2, 2003
- Romberg D. Alan, „The North Korean nuclear crisis: a strategy for negotiation”, *Arms Control Today*, Vol. 33, No. 4, 2003
- Kim Sung-han, „North Korean Nuclear Crisis: Issues and Prospects”, *The OSCE-IFANS/MOFAT Workshop on „Applicability of OSCE CSBMs in Northeast Asia Revisited”*, Seoul, 2003
- Gill Baths, „A test for Beijing: China and the North Korean nuclear quandary”, *Arms Control Today*, Vol. 33, No. 4, 2003
- Lee Jung-Hoon, „The North Korean nuclear crisis revisited: the case for a negotiated settlement”, *Security Dialogue*, Vol. 34, No. 2, 2003
- Kim Kyung Min, „Hwang Jang-Yop’s analysis of North Korea and its nuclear ambitions”, *Korea Focus*, Vol. 11, No. 4, 2003
- Hyun In-Taek, „Second North Korean Nuclear Crisis: Resolution or Catastrophe?” *Korea Focus*, Vol. 11, No. 5, 2003
- Kim Kyung-won, „Peaceful resolution of the North Korean nuclear issue”, *Korea Focus*, Vol. 11, No. 2, 2003
- Hong Soon-jick, „North Korean Nuclear Crisis: Prospects and Policy Directions”, *East Asian Review*, Vol. 15, No. 3, 2003
- Yoong Taeyoung, „Between Peace and War: South Korea’s Crisis Management Strategies Towards North Korea”, *East Asian Review*, Vol. 15, No. 3, 2003
- Jing-dong Yuan, „Friend or Foe? The Bush Administration and U.S. China Policy in Transition”, *East Asian Review*, Vol. 15, No. 3, 2003

- Lee Jong-woon, „Rehabilitating North Korea: The Role of International Organizations”, East Asian Review, Vol. 15, No. 3, 2003
- Kwak Seung-ji, „North Korea’s Position on Multilateral Talks”, Vantage Point, Vol. 26, No. 7, 2003
- Tae-Hwan Kwak, „Bush’s Grand Strategy and North Korea Policy”, Vantage Point, Vol. 26, No. 8, 2003
- Chong Bong-uk, „Initial Round of Six-Way Talks” Vantage Point, Vol. 26, No. 9, 2003
- Kim Sung-han, „Keys for the Success of Multilateral Talks”, Vantage Point, Vol. 26, No. 9, 2003
- Hwang Youn, „The direction of the Roh Moo-hyun government’s ‘Peace and prosperity policy’ for the settlement of the North Korean nuclear issue”, Journal of Asia-Pacific Affairs, Vol. 5, No. 1, 2003
- Park Kun Young, „A commonsensical approach to a peaceful resolution of the North Korean nuclear row”, Korea and World Affairs, Vol. 27, No. 3, 2003
- Hwang Jihwan, „The second nuclear crisis and U.S. foreign policy: should the U.S. resolve the North Korean security dilemma?”, Pacific Focus, Vol. 18, No. 2, 2003
- Pinkston A. Daniel, „Bargaining failure and the North Korean nuclear program’s impact on international nonproliferation regimes”, KNDU Review: Journal of National Security, Vol. 8, No. 2, 2003
- Kim Taewoo, „The impacts of nuclearized North Korea on the Korean Peninsula”, KNDU Review: Journal of National Security, Vol. 8, No. 2, 2003
- Saunders C. Phillip, „Response to a nuclear North Korea”, KNDU Review: Journal of National Security, Vol. 8, No. 2, 2003
- Kamiya Mataka, „Japanese response to the renewed North Korean nuclear crisis”, KNDU Review: Journal of National Security, Vol. 8, No. 2, 2003
- Han Yong-Sup, „South Korea’s options to respond to North Korea’s nuclear status”, KNDU Review: Journal of National Security, Vol. 8, No. 2, 2003
- Michishita Narushige, „North Korea’s ‘first’ nuclear diplomacy, 1993-94” The Journal of Strategic Studies, Vol. 26, No. 4, 2003
- Kim Jinmoo, „North Korea’s WMD Development Status and Outlook”, Korea Focus, Vol. 11, No. 4, 2003
- Shin Jiho, „North Korea’s Economic Improvement Measures”, Korea Focus, Vol. 11, No. 6, 2003
- Kim Taeho, „Sino-Korean Relations: ‘Dizzy with Success’ or Crisis in the Offing?”, Korea Focus, Vol. 11, No. 6, 2003
- Hong Kwan-Hee, „US International Strategy and the Nuclear Crisis on the Korean Peninsula: Reality and Policy Implications”, KINU, International Journal of Korean Unification Studies, Vol. 12, No. 1, 2003
- Alexander Zhebin, „Nuclear Crisis in Korea: Why they Arise and How to Resolve Them”, KINU, International Journal of Korean Unification Studies, Vol. 12, No. 1, 2003
- Park Hyeung-Jung, „North Korea’s Economic Policy in the Era of ‘Military First’ – Reform Measures in July and ‘Defense Industry First’ Strategy from September 2002”, KINU, International Journal of Korean Unification Studies, Vol. 12, No. 1, 2003
- Grace M. Kang, „Legal Elements for a Comprehensive Solution to the Problem of North Korea’s Weapons of Mass Destruction and Criminal Activities”, KINU, International Journal of Korean Unification Studies, Vol. 12, No. 1, 2003
- Kim Chang-ki, „Times running out on North Korean nuclear inspection”, Korea Focus, Vol. 10, No. 1, 2002
- Cheon Seongwhun, „North Korea’s nuclear problem heading toward the end”, Korea and World Affairs, Vol. 26, No. 4, 2002

- „North Korean nuclear issue, Korean Peninsula security and anti-terrorism” Korea and World Affairs, Vol. 26, No. 4, 2002
- Cheon Seong Whun, „Non-nuclear Policy of a United Korea Anticipating Post-Unification Era from the Process of Unification”, Korea Institute for National Unification, Research Abstracts 2002
- Jeung Young Tai, „Nuclear Policies of Pakistan, India, and North Korea”, Korea Institute for National Unification, Research Abstracts 2002
- Choi Eui Chul, „North Korean Human Rights and UN Human Rights Regime: Civil and Political Rights”, Korea Institute for National Unification, Research Abstracts 2002
- Choi Jin Wook, „The US Policy towards North Korea after the 9-11 Terrorist Attacks and Prospects for US-North Korea Relations”, Korea Institute for National Unification, Research Abstracts 2002

- Lee Jang Wook, „North Korea’s nuclear and missile ambitions”, Korea Focus, Vol. 9, No. 5, 2001
- Han Yong-Sup, „North Korean Behavior in Nuclear Negotiations”, The Nonproliferation Review, Vol. 7, No. 1, 2000
- Kishi Toshiro, „The Day When Kim Jong-Il Becomes Nuclear-Armed: A Strategic Approach to the North Korea Problem”, Korea and World Affairs, Vol. 23, No. 3, 1999
- Kim Sung-han, „Stopping North Korea’s nuclear and missile programs: issues and prospects after Perry Report”, IFANS Review, Vol. 7, No. 2, 1999
- Kihl Young Whan, „The mouse that roared: North Korea’s nuclear deal – making with the United States”, Pacific Focus, Vol. 13, No. 2, 1998,
- Siler J. Michael, „U.S. nuclear nonproliferation policy in the Northeast Asian region during the cold war: The South Korean case”, East Asia, Vol. 16, No. ¾, 1998
- Yong-Pyo Hong, „North Korea’s First 50 Years and the Opening of the Kim Jong-il Era: Searching for a Viable Policy towards North Korea”, Korea and World Affairs, Vol. 22, No. 4, 1998
- Sigal V. Leon, „The North Korean Nuclear Crisis: Understanding the Failure of the ‘Crime-and-Punishment’ Strategy”, Arms Control Today, Vol. 27, No. 3, 1997
- Bosworth W. Stephen, „Keeping the U.S. – North Korean nuclear accord on track”, Arms Control Today, Vol. 27, No. 5, 1997
- Lee Soong Hee, „The North Korean Nuclear Issue between Washington and Seoul: Differences in Perceptions and Policy Priorities”, Journal of East Asian Affairs, Vol. 11, No. 2, 1997
- Rhee Kang Suk, „North Korea’s Nuclear Issue and Its Security Implications in the Asia – Pacific Region”, KNDU Review: Journal of National Security, Vol. 1, 1996
- Collina Tom Zamora, „Bilateral nuclear inspections for the Korean Peninsula: Can the Latin American experience help reduce tensions between North and South?” Korean Journal of Defense Analysis, Vol. 8. No. 1, 1996
- Oh Kongdan, „The North Korean Bomb and nuclear proliferation in Northeast Asia”, Asian Perspective, Vol, 19, No. 2, 1995
- Bayer A. James, „The North Korean nuclear crisis and the Agreed Framework: How not to negotiate with the North Koreans”, Asian Perspective, Vol. 19, No. 2, 1995
- Chung Ro Kwan, „North Korea’s techniques and intentions in negotiations over the nuclear weapons issue”, East Asian Review, Vol. 7, No. 1, 1995
- Inter-Korean relations: „Unless progress in the Inter-Korean dialogue, we will not support for North Korean nuclear power plants”, Diplomacy, Vol. 21, No. 2, 1995
- Mansourov Y. Alexandre, „The Origins, Evolution and Future of the North Korean Nuclear Program” Korea and World Affairs, Vol. 19, No. 1, 1995

- Zhu Yuchao, „The North Korean nuclear issue and East Asian regional security”, *Issues and Studies*, Vol. 31, No. 12, 1995
- Inguebaev Amangueldy, „The Prospects of a Settlement in Korea and Russia’s Approach: Beyond the US – North Korea Nuclear Accord”, *Korea Journal of Defense Analysis*, Vol. 7, No. 1, 1995
- Lee Dong-bok, „Status of the North Korean nuclear program”, *Korea Focus*, Vol. 3, No. 6, 1995
- Oh C. H. John, „The North Korean nuclear weapons crisis: The United States and its policy options”, *Korea Observer*, Vol. 26, No. 1, 1995
- Cotton James, „The North Korea/United States nuclear accord: Background and consequences” *Korea Observer*, Vol. 26, No. 3, 1995
- Keeny M. Spurgeon, „The continuing North Korean nuclear crisis”, *Arms Control Today*, Vol. 24, No. 95 1994
- Harrison S, Selig, „The North Korean nuclear crisis: From stalemate to breakthrough”, *Arms Control Today*, Vol. 24, No. 9, 1994
- U.S. – North Korean Nuclear Agreement of October 21”, 1994, *Arms Control Today*, Vol. 24, No. 10, 1994
- Jeong Chun Koo, „The North Korean nuclear issue and Inter-Korean relations”, *East Asian Review*, Vol. 6, No. 3, 1994
- Lee Choon Kun, „North Korea’s strategy for nuclear negotiations and the Washington – Pyongyang Framework Agreement, *East Asian Review*, Vol. 6, No. 4, 1994
- Mane Heo, „North Korea’s nuclear ambition: an idea of the united front strategy”, *Diplomacy*, Vol. 20, No. 2, 1994
- Kim Yon-kwang, „Coping with a nuclear North Korea”, *Korea Focus*, Vol. 2, No. 2, 1994
- Rubinstein Z. Alvin, „North Korea’s Nuclear Challenge”, *Korea and World Affairs*, Vol. 18, No. 1, 1994
- Lehman F. Ronald, „Some Considerations on Resolving the North Korean Nuclear Question”, *Korea Journal of Defense Analysis*, Vol. 6. No. 2, 1994
- Kihl Young Whan, „Confrontation or Compromise on the Korean Peninsula: The North Korean Nuclear Issue”, *Korea Journal of Defense Analysis*, Vol. 6, No. 2, 1994
- Newman David, „North Korean nuclear weapons policy: An expected utility study”, *Pacific Focus*, Vol. 9. No. 2, 1994
- Kim Young Jeh, „North Korea’s nuclear program: Problems and prospects”, *Korea Observer*, Vol. 25, No. 3, 1994
- Mack Andrew, „A nuclear North Korea: the choices are narrowing”, *World Policy Journal*, Vol. 11, No. 2, 1994
- Kim Hak Joon, „North Korea’s Nuclear Development Program and Future”, *Korea and World Affairs*, Vol. 18, No. 2, 1994
- Cho Kap Je, „South Korea’s Defense Options Regarding the North Korean Nuclear Crisis”, *Kora and World Affairs*, Vol. 18, No. 2, 1994

III.

Koreai nyelvű irodalom

- 북한핵의 문제 : 발단, 협상과정, 전망 / 이춘근 저--- 성남 : 세종연구소, 1995
Az észak-koreai nukleáris probléma: Indulás, a tárgyalás folyamata, kilátás / Lee Chun-keun --- Seongnam : Sejong Institute, 1995
- NTP와 북한핵 / 김관봉 저 --- 서울 : 예진출판사, 1995
Az NPT és az észak-koreai atom / Kim Kwan-bong --- Szöul, Yejin Kiadó, 1995
- 북한핵문제와 한반도비핵화 정책 / 박찬표 저 --- 서울 : 국회도서관, 1994
Az észak-koreai nukleáris probléma és a Koreai-félsziget denukleárizációs politikája / Park Chan-pyo --- Szöul : Nemzetgyűlés Könyvtára, 1994
- 한반도 문제를 위요한 미행정부와 의회의 협력과 갈등 : 카터의 주한미군 철수정책과 북한핵문제 사례연구를 중심으로 / 옥태환 --- 서울 : 민족통일연구원, 1998
Az amerikai kormány és a Parlament közötti együttműködés és konfliktus a Koreai-félsziget kérdésében: Carter politikája az amerikai katonák Koreából történő kivonásáról és az észak-koreai nukleáris kérdéstről / Ok Tae-hwan --- Szöul, Nemzeti Egyesülési Kutató Intézet, 1998
- 북한 핵, 미사일 전쟁 : 최악의 전쟁 시나리오 / 장준익 --- 서울 : 서문당, 1999
Észak-koreai nukleáris-, valamint rakétaháború: a legrosszabb háború forgatókönyve / Jang Jun-ik --- Szöul : Seomundang Kiadó, 1999
- 북한핵, 새로운 게임의 법칙 : 현직 외교관의 심층 리포트-한반도 핵위기 15 년의 진실 / 이용준 --- 서울 : 조선일보사, 2004
Az észak-koreai atom, új játékszabályok: egy diplomata beszámolója – a Koreai-félsziget 15 éves nukleáris válságának igazságai / Lee Yong-jun --- Szöul : Chosun Ilbo, 2004
- 김정일 한의 핵전략 : 그 미공의 핵전략을 철저히 해부한다 / 김명철 --- 서울 : 동아, 2005
Kim Dzong Il szenvedélyes nukleáris stratégiája / Kim Myung-cheol ---- Szöul, Dongbuka, 2005
- 북한핵문제 : 현황과 과제 / 박찬표 --- 서울 : 국회도서관, 1993
Az észak-koreai nukleáris probléma: a jelenlegi helyzet és a feladat / Park Chan-pyo --- Szöul : Nemzetgyűlés Könyvtára, 1993
- 북한 핵문제와 남북한 관계전망 / 민족통일연구원 --- 서울 : 민족통일연구원, 1994
Az észak-koreai nukleáris probléma és kilátások Dél- és Észak-korea kapcsolatáról / Nemzeti Egyesülési Kutató Intézet --- Szöul : Nemzeti Egyesülési Kutató Intézet, 1994
- 북한 핵문제 : 전망과 과제 / 민족통일연구원 --- 서울 : 민족통일연구원, 1993

Az észak-koreai nukleáris probléma: kilátás és feladat / Nemzeti Egyesülési Kutató Intézet
--- Szöul : Nemzeti Egyesülési Kutató Intézet, 1993

북한 핵문제와 남북관계의 진로 / 김영운 외. --- 서울 : 통일연구원(민족연구원),
2002

Az észak-koreai nukleáris probléma, valamint Dél- és Észak-Korea kapcsolatának
menete / Kim Young-yun, stb., ---- Szöul : Egyesülési Kutató Intézet (Nemzeti Kutató
Intézet), 2002

핵문제가 북한경제에 미치는 영향과 향후 전망 / 임강택 ; 김성철 ; 박형중 --- 서울 :
민족통일연구원, 2003

A Nukleáris probléma hatása az észak-koreai gazdaságra, és a jövőbeni kilátások / Lim
Kang-taek : Kim Seong-cheol : Park Hyung-jung --- Szöul : Nemzeti Egyesülési Kutató
Intézet, 2003

북한 핵문제와 북미관계 / 경남대학교 극동문제연구소 --- 서울 : 경남대학교 극동문
제연구소, 2002

Az észak-koreai nukleáris probléma, valamint az Észak-Korea és az USA közötti
kapcsolat / Kyungnam Egyetem Távols-keleti Kutató Intézet --- Szöul : Kyungnam Egyetem
Távols-keleti Kutató Intézet, 2002

한반도 핵문제와 미국외교 : 북미 핵협상과 한국 통일정책의 비판적 인식 / 이삼성
--- 서울 : 한길사, 1995

A Koreai-félsziget nukleáris problémája és az amerikai diplomácia: Kritikus elemzés az
Észak-Korea és Amerika nukleáris tárgyalásairól, valamint a koreai egyesülési politikáról /
Lee Sam-sung --- Szöul : Hangilsa Kiadó, 1995

북한 핵문제의 해법과 전망 : 남북한 관계와 미,일,중,러 / 한국정치학회 : 이정복 역
음 ---- 서울 : 중앙 M&B, 2003

Az ászak-koreai nukleáris probléma megoldása és kilátása: Dél- és Észak-Korea
kapcsolata, valamint az USA, Japán, Kína és Oroszország / Koreai Politikai Tudományos
Társaság : Lee Jung-bok gyűjtötte --- Szöul : Joongang M&B, 2003

대북 핵협상의 전망 : 비핵화 공동선언에서 제네바 합의까지 / 윤덕민 --- 서울 : 해
르, 1995

Az Észak-Koreával való nukleáris tárgyalások története: a denukleárizációról szóló Közös
Nyilatkozattól a Genfi Egyezményig / Yun Deok-min --- Szöul : HER, 1995

남북한과 미국, 변화하는 3 각관계 : 2 차 북핵위기를 중심으로 / 이하원 ---- 서울 : 나
남출판, 2004

Dél- és Észak-Korea, valamint az USA, a változó háromoldalú kapcsolat: a második
nukleáris válság szempontjából / Lee Ha-won --- Szöul : Nanam Kiadó, 2004

부시정부 출범 이후의 북미관계 변화와 북한핵 문제 / 백학순 --- 성남 : 세종연구소, 2003

Változások Észak-Korea és az USA kapcsolatában a Bush kormány beiktatását követően, az észak-koreai nukleáris probléma / Baek Hak-sun --- Seongnam : Sejong Institute, 2003

6 자회담의 평가와 전망 / 경남대학교 극동문제연구소 --- 서울 : 경남대학교 극동문제연구소, 2003

A hatoldalú tárgyalások értékelése és kilátása / Kyungnam Egyetem Távol-keleti Kutató Intézet --- Szöul : Kyungnam Egyetem Távol-keleti Kutató Intézet, 2003

'악의 축'과의 대화 : 북미 핵, 미사일 협상의 정치학 / 임을출 --- 서울 : 한울아카데미, 2004

Beszélgetés a 'gonosz tengelyéről': az Észak-Korea és USA közötti nukleáris- és rakétatárgyalás politikai tudománya / Lim Eul-Chul --- Szöul : Hanul Academy, 2004

북한핵문제의 종합적 대처방안 / 김태우 ; 신성택 ; 고정윤 --- 서울 : 한국국방연구원, 2004

Ellenintézkedések az észak-koreai nukleáris problémával szemben / Kim Tae-woo : Shin Sung-taek : Ko Jung-yun --- Szöul, Korea Nemzetvédelmi Kutató Intézet, 2004